

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ 4' (90) - ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2013
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. **ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ**

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας Ἀμαρουσίου καί Ὠρωποῦ κ. Κύριλλος
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Κωνσταντῖνος Χολέβας

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΔΟΚΙΜΙΩΝ: Κωνσταντῖνος Χολέβας, Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Βασίλειος Τζέροπος, Δρ Θ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Χρ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα. Τηλ.: 210-8160127 – Fax 210-8160128.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Ἰωάννου Γεωραδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ. Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
<http://www.ecclesia.gr> e-mail: periodika@ecclesia.gr

Γιά τήν ἀποστολή ἀνακουνώσεων καί εἰδήσεων ἀπευθύνεσθε:

- γιά τό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ: periodika@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ: efimerios@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΘΕΟΛΟΓΙΑ: theologia@ecclesia.gr

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ	244
ΠΙΝΑΞ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ	245
ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ	
Ἐπιβατήριος λόγος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς κ. Παντελεήμονος.....	246
ΟΜΙΛΙΑΙ	
<i>Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν κ. Μάρκου,</i> Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας	252
ΕΚΔΗΜΙΑΙ	
Ἡ Ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος κυροῦ Ἰακώβου (Παχῆ)	256
ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ	
Ἐγκριθεῖσαι Ἱεραί Ἀκολουθίαι τῶν ἐτῶν 2011-2012	259
<i>Τοῦ Παναγιώτη Ἱ. Σκαλτσῆ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.,</i> Ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία κατά τήν Τουρκοκρατία	262
<i>Τοῦ Ἀθανασίου Θ. Βουρλῆ, Καθηγητοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν,</i> Τό Τυπικό τῆς Κωνσταντινουπόλεως (19ος αἰ.) καί ἡ περαιτέρω πορεία του	287
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	298
ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ.....	316
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ	317
ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ	319

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ Ἀπριλίου 2013 τοῦ Ἐπισήμου Δελτίου ΕΚΚΛΗΣΙΑ δημοσιεύουμε τόν Ἐνθρο-
νιστήριο Λόγο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς κ. Παντε-
λεήμονος, τόν ὁποῖο ἐκφώνησε στήν Κομοτηνή στίς 14.3.2013.

Δημοσιεύουμε ἐπίσης τήν Ὁμιλία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί
Οἰνουσσῶν κ. Μάρκου κατά τήν Ἐπίσημη Συνοδική Θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς τῆς
Ὁρθοδοξίας (24.3.2013).

Θά διαβάσετε ἐπίσης τόν Ἐπικήδειο Λόγο εἰς μνήμην τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου
Ἀργολίδος κυροῦ Ἰακώβου, τόν ὁποῖο ἐκφώνησε στίς 28.3.2013 ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπί-
σκοπος Διαυλείας κ. Γαβριήλ, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱεραῆς Συνόδου.

Ἡ στήλη τῶν Συνοδικῶν Ἀναλέκτων παρουσιάζει τίς ἐγκριθεῖσες ἀπό τήν Συνοδική
Ἐπιτροπή Θείας Λατρείας καί Ποιμαντικοῦ Ἔργου Ἀκολουθίες κατά τά ἔτη 2011 καί
2012.

Στά Συνοδικά Ἀνάλεκτα θά βρεῖτε ἐπίσης τίς εἰσηγήσεις τῶν Καθηγητῶν κ. Π. Σκαλτσῆ
καί κ. Ἀθ. Βουρλῆ, οἱ ὁποῖες παρουσιάσθηκαν κατά τό IB Ἐπιτροπικόν Λειτουργικόν Συ-
μπόσιον, πού διοργάνωσε ἡ Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως στόν
Βόλο ἀπό 27 ἕως καί 29.9.2010.

Ἡ ὕλη τοῦ τεύχους συμπληρώνεται μέ τά ὑπηρεσιακά κείμενα τοῦ Πίνακος Ὑποψηφίων
πρός Ἀρχιερατείαν, τῶν Κανονισμῶν καί τῶν Προκηρύξεων, καθώς καί μέ τίς εἰδησεο-
γραφικῆς στήλης τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Χρονικῶν καί τῶν Διορθοδόξων καί Διαχριστιαν-
ικῶν.

ΠΙΝΑΞ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ

Συμπληρωματικός Προκαταρκτικός Πίναξ Υποψηφίων προς Αρχιερατείαν

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 1411
Αριθμ. Αθήνησι 2α Ἀπριλίου 2013
Διεκλ. 679

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», δημοσιεύομεν κατωτέρω «Συμπληρωματικόν Προκαταρκτικόν Πίνακα Κληρικῶν», προταθέντων διά τήν ἐγγραφήν εἰς τὸν Κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν Ἐκλογίμων καὶ κερτημένων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα τυπικά καὶ οὐσιαστικά προσόντα.

Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Νόμου 590/1977, κατὰ τῆς ἐγγραφῆς ὑποψηφίου τινός ἐκ τῶν κατωτέρω προτεινομένων, δύναται νὰ ἀσκηθῇ ἐντὸς δύο (2) μηνῶν ἀπὸ τῆς τελευταίας δημοσιεύσεως ἐκάστου πίνακος ἔνστασις παρ' οἴουδήποτε, κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ, τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

περιέχουσα πλήρως τὰ στοιχεῖα τῆς ταυτότητός του, ὡς καὶ τὴν ἀκριβῆ διεύθυνσιν τῆς μονίμου κατοικίας του, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἐγγραφεὶς εἰς τὸν πίνακα δέν διαθέτει τὰ πρὸς Ἀρχιερατείαν οὐσιαστικά ἢ τυπικά προσόντα. Ἡ ἔνστασις αὕτη ὑποβάλλεται εἴτε πρὸς τὸν οἰκεῖον Μητροπολίτην, εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιερατείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΔΙ' ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

1. Ἀρχιμανδρίτης Νεκτᾶριος Μουλατσιώτης, τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος.
2. Ἀρχιμανδρίτης Ἀριστόβουλος Πολίτης, τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης.

Ἐντολῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιεραγματεὺς
Ὁ Διαυλείας Γαβριήλ

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἐπιβατήριος λόγος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς κ. Παντελεήμονος

(Κομοτηνή, 14.3.2013)

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης
Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμε,
Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Κυδωνιῶν
κ. Ἀθηναγόρα, ἐκπρόσωπε τῆς Α.Θ.Π.,
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως
καί Οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριάρχου
κ. Βαρθολομαίου,
Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Εἰρηνοπόλεως
κ. Δημήτριε, ἐκπρόσωπε τοῦ Μακαριωτάτου
Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας,
Ἐκπρόσωπε τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου
Ἱεροσολύμων κ. Θεοφίλου,
Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Διδυμοτείχου,
Ἱεροσιτάδος καί Σουφλίου, Τοποτηρητά τῆς
θεοσώστου Ἐπαρχίας Μαρωνείας καί
Κομοτηνῆς, κ. Δαμασκηνέ,
Σεβασμιώτατοι καί Θεοφιλέστατοι
ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Σοφολογιώτατε,
Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ τῶν Ἐσωτερικῶν,
Ἐντιμότατοι κ. Βουλευτές,
Κύριε Γενικέ Γραμματέα τῆς Περιφέρειας
Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καί Θράκης,
Κύριε Γενικέ Γραμματέα Ὁρησκευμάτων
τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, Ὁρησκευμάτων,
Πολιτισμοῦ καί Ἀθλητισμοῦ,
Κύριε Πρόεδρε τῆς Περιφερειακῆς Ἐνότητος
Δήμων, Δήμαρχε Καβάλας,
Ἀξιότιμοι κ. Δήμαρχοι Κομοτηνῆς, Μαρωνείας
καί Σαλπῶν καί Ξάνθης, καί Πρόεδροι τῶν
Δημοτικῶν Συμβουλίων αὐτῶν,
Ἐνδοξιώτατε Στρατηγέ,
Κύριε Διευθυντά τοῦ Γραφείου Πολιτικῶν
Ὑποθέσεων,
Κύριε Γενικέ Πρόξενε τῆς Τουρκίας,

Ἐλλογιμώτατε κ. Πρύτανη τοῦ Δημοκριτείου
Πανεπιστημίου Θράκης,
Ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσε-
ως, τῶν πολιτικῶν, δικαστικῶν, στρατιωτικῶν,
ἀστυνομικῶν καί ἐκπαιδευτικῶν Ἀρχῶν,
Ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν τοπικῶν φορέων καί
συλλόγων,
Τίμιον Πρεσβυτέριον, Χριστοῦ Διακονία,
Μοναστικῆς ἀδελφότητος,
Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί καί φίλοι, πιστά παιδιά
τῆς κατά Μαρωνείαν καί Κομοτηνήν
Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μας,

Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν

Τό ἄμετρο ἔλεος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μέ ἀξίωσε
πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν νά ἐκλεγῶ μέ τίς τίμιες ψή-
φους τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
καί ἐν συνεχείᾳ νά χειροτονηθῶ ἐπίσκοπος καί
Μητροπολίτης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία παροικεῖ
στήν ἐπαρχία τῆς Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς.

Τό ἀνεξιχνίαστο ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπέτρεψε νά
ἀνέλθω πρὶν ἀπὸ ὀλίγον τίς βαθμίδες αὐτῆς τῆς
ἐπισκοπικῆς Καθέδρας καί νά εὐρίσκομαι πλέον
περιτριγυρισμένος ἀπὸ τὰ «παιδιά ἃ μοί ἔδωκεν ὁ
Θεός». Τί ἄλλο πέρα ἀπὸ αὐτό ἄραγε εἶναι πιό
σημαντικό;

Καί ὅμως, οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς, κληρικοί
καί λαϊκοί, ὅταν ἕνας ἐπίσκοπος ἀναλαμβάνει τό
ἄροτρο μίας Ἐκκλησίας, ὡς νά μὴν ἀρκούμεστε
στήν σημασία καί τὴν δυναμικὴ αὐτῆς τῆς Σύντα-
ξης, αὐτῆς καθεαυτῆς, δηλαδή τοῦ Ἐπισκόπου
ἀνάμεσα στὰ πνευματικά του τέκνα, περιμένουμε
καί κάτι ἄλλο νά ἀκούσουμε ἀπὸ αὐτόν.

Ἀναλαμβάνοντας, λοιπόν, τό ἄροτρο τοῦ τοπικοῦ
γεωργίου, κατανοῶ, ὅτι κάποιοι, ἴσως ἀναμένετε

νά ακούσετε από τό στόμα μου, από τόν επιβατήριο λεγόμενο λόγο, κάποιες συγκεκριμένες εξαγγελίες και δηλώσεις αναφορικά με τό πώς θά πορευθῶ ὡς ἐπίσκοπος, και τί συγκεκριμένα σχέδια ἢ ἔργα σκοπεύω νά ἀναπτύξω.

Και συχνά ἡ λεγόμενη κοινή γνώμη, ἐπηρεασμένη ἀπό τό Δυτικό χρησιμοθηρικό πνεῦμα, ἀπαιτεῖ κοινωνικό ἢ ἄλλο ἔργο και κρίνει ἕναν ἐπίσκοπο μέ κριτήρια κοινωνιολογικά και κοσμικά. Μέ βάση ὅχι τί εἶναι, τί σημαίνει ἕνας ἐπίσκοπος, ἀλλά μέ βάση τό τί θά κάνει.

Και, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, ὀρισμένα πράγματα δευτερευόντως ἤδη ἔχω σκεφθεῖ, και θά ἠμποροῦσα νά τά εἰπῶ και νά τά εξαγγείλω. Και στήν πορεία τοῦ χρόνου, κάποια ἀπό αὐτά θά μπορούσαν νά υλοποιηθοῦν και ἄλλα ὅχι και ἀναλόγως νά ἐπαινεθῶ ἢ νά κατακριθῶ γιά ὑποσχέσεις τίς ὁποῖες ἀθέτησα ἢ δέν κατέστη δυνατόν νά πραγματοποιήσω.

Ἄλλά, φρονῶ ταπεινά ὅτι αὐτή τή στιγμή τό ζητούμενο δέν εἶναι τόσο νά σᾶς πῶ τί θά κάνω, ὅσο νά σᾶς πῶ γιατί εἶμαι ἐδῶ.

Ἡ ἐνθρόνισή μου σήμερα ὡς Μητροπολίτου Μαρωονείας και Κομοτηνῆς εἶναι μία ἀφορμή νά σκεφθοῦμε ὅλοι μας, κυρίως ἡ ταπεινότητά μου και σεῖς οἱ πιστοί της τοπικῆς Ἐκκλησίας, στούς ὁποίους αὐτή τήν στιγμή ἔχω τήν εὐλογία νά ἀπευθύνομαι, ἔστω και ἀκροθιγῶς, μέ βάση τήν διδα-

σκαλία Ἐκκλησίας, τόν ρόλο και τήν ἀποστολή τοῦ Ἐπισκόπου.

Και γιά νά μήν μακρηγορῶ, τήν ἀπάντηση στήν ἐρώτηση γιά ποιό λόγο εἶμαι ἐδῶ, τήν ἔχει δώσει ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, ὅταν λέγει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος εἶναι «εἰς τύπον και τόπον Χριστοῦ». Δηλαδή, ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Δηλαδή, εἶμαι ἐδῶ ἀπεσταλμένος γιά νά ὑπενθυμίζω μυστηριακά τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ρόλος τοῦ Ἐπισκόπου ἔγκειται στήν σχέση του και στήν ἀναφορά του στόν Χριστό. Ἡ κύρια ἀποστολή τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι, γιά τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, νά παραπέμπει στόν τρόπο ὑπαρξης και ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως, ἂν προσδιορίσουμε τό βασικό χαρακτηριστικό τοῦ τρόπου ὑπαρξης τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, θά ἔχουμε προσεγγίσει τό περιεχόμενο τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Λειτουργήματος, μέ δεδομένο ὅτι τό νά μιλήσει κανεῖς περί Χριστοῦ δέν εἶναι εὐκολο και ἀπλό και μέσα σέ ἐλάχιστο χρόνο.

Δέν εἶναι τυχαῖο πῶς ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἔθεσε τό ἐρώτημα «τίνα με λέγουσι οἱ ἄνθρωποι εἶναι;» Ποίος νομίζετε ὅτι εἶμαι; Και ἡ ἀπάντηση εἶναι μία, «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ Ζῶντος».

Ἐπομένως, ὁ Χριστός προσδιορίζεται σέ σχέση και ἀναφορά μέ ἕνα ἄλλο πρόσωπο, τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Πατέρα. «Κάθε πρόσωπο τῆς Ἁγίας

Στιγμιότυπο ἀπό τήν ὑποδοχή τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος κ. Γερωνύμου και τοῦ νέου Μητροπολίτου κ. Παντελεήμονος στήν Κομοτηνή.

Τριάδος είναι μία ιδιαίτερη ταυτότητα, η οποία όμως δεν νοείται μεμονωμένη, αλλά μόνο σε σχέση με κάποιο άλλο πρόσωπο στο οποίο και παραπέμπει». Ο Πατήρ είναι αδιανόητος χωρίς τον Υίο και τό αντίθετο. Η ταυτότητα του Υιού δεν πηγάζει από τον έαυτό Του, αλλά από την κοινωνία και την ενότητά Του με τά άλλα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος και στά όποια παραπέμπει.

Οί Πατέρες έρμήνευσαν τό πρόσωπο του Χριστού, τό δόγμα της Αγίας Τριάδος, με βάση την αρχή ότι τά όντα κατανοούνται μόνο σε σχέση με κάτι άλλο. Αύτή είναι ή ουσία της Θεολογίας περί προσώπου. Τά όντα «άντλούν την ταυτότητά τους από εκείνο στο οποίο παραπέμπουν». Η λέξη πρόσωπο έλαβε όντολογική, απόλυτη αξία, σε αυτούς τους Πατέρες και χρησιμοποιήθηκε για να έρμηνεύσει τό πώς ό Θεός είναι ένας και συνάμα τρεις: Πατήρ, Υίός και Πνεύμα. Τό πώς ό Χριστός είναι και Θεός και άνθρωπος, χωρίς ή θεότητα να συγχέεται με την ανθρωπότητα και έντούτοις να είναι οί δύο αυτές φύσεις σε κοινωνία και σε σχέση.

Ο Χριστός διαρκώς παραπέμπει στον Θεό Πατέρα, τά πάντα ποιεί στο όνομά Του. Ο Χριστός, λοιπόν, μάς αποκαλύπτει ένα άλλο τρόπο ύπαρξεως, άγνωστο μέχρι εκείνη την στιγμή, με βάση τον όποιο τά όντα, τά πράγματα, τά αξιώματα στην Έκκλησία κατανοούνται σε συνάρτηση προς κάτι άλλο.

Ουσιαστικά, οί Πατέρες στο πρόσωπο του Χριστού και διά του προσώπου του Χριστού έρμήνευσαν τό μεγάλο ζήτημα της ένότητας και της ιδιαιτερότητας. Τό πώς ό άνθρωπος μπορεί και να παραμένει μοναδικός και μοναξιά να μή νιώθει. Ο Δυτικός πολιτισμός προσπαθεί να λύσει αυτό τό αίγνυμα, μάταια όμως μέχρι σήμερα. Στόν Μεσαίωνα αποθεώθηκε τό πνευματικό στοιχείο, αλλά με την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό ό,τι δεν είναι αποδείξιμο είναι άνύπαρκτο. Έτσι θά φθάσουμε στην άθεϊα των νεότερων χρόνων, αφού ό Θεός δεν μπορεί να αποδειχθεί, δεν ύπάρχει.

Ο Έπίσκοπος, λοιπόν, με βάσει τά παραπάνω, όντας «εις τύπον και τόπον Χριστού», δεν μπορεί να κατανοηθεί άνεξάρτητα από αυτή την σχέση. Όλη ή δυναμική του επισκοπικού λειτουργήματος πηγάζει και προέρχεται από αυτή την μυστηριακή σχέση του επισκόπου με τον Χριστό. Είναι ή «στά-

μα», και όπως λέμε μέσα στην Έκκλησία, ή εικόνα του Χριστού μέσα στην ιστορία και μάλιστα όχι μόνο του Αναστάστος, αλλά και του ήδη Έρχομένου, άν και όχι άκόμα, Χριστού.

Ο Έπίσκοπος καλείται διαρκώς να παραπέμπει, να ύπαινίσσεται, να δίδει μαρτυρία για τον τρόπο ύπαρξεως του Χριστού με βάση τον όποιο κάθε όν ύπάρχει και ζει μόνον, όταν σχετίζεται και συνδέεται με ένα άλλο. Και όπως ό Χριστός προσδιορίζεται πρωταρχικά από τον Θεό Πατέρα, αλλά με την ενανθρώπισή Του δεν νοείται πλέον και χωρίς την ανθρώπινη φύση, έτσι και ό επίσκοπος, ενώ λαμβάνει ταυτότητα από τον Χριστό, τον όποιο και εικονίζει, έντούτοις είναι αδιανόητο να νοηθεί χωρίς τους πρεσβυτέρους και χωρίς τον πιστό λαό. Η άποστολή του είναι να μεταφέρει στον λαό τό θέλημα του Θεού. Και τό θέλημα του Θεού όρίσθηκε χιλιάδες χρόνια πριν, όταν ό Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο, όταν είπε στους Πρωτοπλάστους, ότι ό μόνος τρόπος για να ζήσει άνθρωπος είναι να μήν στραφεί ποτέ μέσα του, να μήν στηριχθεί στις κτιστές του δυνάμεις ή σε άλλα κτίσματα, αλλά πρωταρχικά στον ίδιο τον Θεό.

Στην Παλαιά Διαθήκη τό Δένδρο της Ζωής αντιπροσωπεύει την περίπτωση εκείνη κατά την όποια κάποιος άληθεύει μόνο όταν βρίσκεται σε μόνιμη άναφορά και σχέση με τον Θεό, ενώ τό δένδρο της «γνώσης καλού και καλού» αντιπροσωπεύει τό έγχείρημα να γίνει ό άνθρωπος θεός, από μόνος του, με βάση τίς ανθρώπινες, τίς άτομικές του δυνάμεις. Αυτός είναι ό πυρήνας του άτομισμού. Και ό άτομισμός είναι τό περιεχόμενο της άμαρτίας.

Η άποστολή του Έπισκόπου περιγράφεται με σαφήνεια και στην κλήση του Άβραάμ. Όπως ό Θεός κάλεσε τον Άβραάμ να μήν άντλήσει ταυτότητα, να μήν άπολυτοποιήσει τή γή, την συγγένεια και την φυλή, αλλά να κινείται, να είναι προσανατολισμένος προς την Γή της Έπαγγελίας, έτσι και ό επίσκοπος ως εικόνα Θεού έχει αυτή την ευθύνη να καλεί τον λαό, πού ό Θεός του έμπιστεύθηκε, να μένει μακριά από τέτοιες άπολυτοποιήσεις και κατά ένα μυστηριακό τρόπο, όταν αυτό συμβαίνει, δηλαδή ό λαός να ύπακούει και να μήν προσκολλάται στα κτιστά, όπως ό Άβραάμ, τότε ό Θεός χαρίζει στους πιστούς πολλαπλάσια.

Καλείται να προβάλλει και να αναγγέλλει τον τρόπο ύπαρξεως του Χριστού και να τον αντιδια-

στέλλει από τόν άλλον, δηλαδή εκείνον, σύμφωνα με τόν όποιον, τά όντα κατανοοῦνται καθαυτά, άτομικά, σέ σχέση με τό κτιστό έαυτό τους. Καλείται διαρκώς νά διακρίνει τόν ένα τρόπο ζωής πού ό Θεός πρότεινε, από τόν άλλο, πού ό μισόκαλος εισηγήθηκε.

Τά πρόσωπα, λοιπόν, στήν Έκκλησία αλληλοπροσδιορίζονται, αλληλοεξαρθώνονται. «Ένας χριστιανός ίσον κανέναν χριστιανός». Αὐτά έχει υπόψη του ό Απόστολος Παῦλος, όταν γράφει γιά τήν Έκκλησία και γιά τήν σχέση πού έχουν τά μέλη μεταξύ τους. Τά πρόσωπα είναι αλληλέγγυα. Από αὐτή τήν διδασκαλία προέκυψε ή κοινοκτημοσύνη τών πρώτων χριστιανών, αλλά και αὐτό πού θά όνομάσουμε αργότερα κοινοβιακό πνεῦμα. Από αὐτή τήν πίστη και τήν αντίληψη προέκυψε ή αγάπη ακόμα και γιά τούς έχθρούς μας. Από αὐτή τήν πίστη πηγάζει ό σεβασμός και ή αφοβία στήν διαφορετικότητα .

Δέν υπάρχει στήν Έκκλησία τίποτα τό ατομικό. Ό ατομισμός είναι ξένος πρὸς τήν ζωή τής Έκκλησίας. Όλα συνδέονται με κάποιον ή με κάτι, στό όποιο παραπέμπουν και από τό όποιο έξαρτώνται.

Έάν όλοι κατανοήσουμε και συναισθανθοῦμε τό πόσο σημαντική και απαραίτητη είναι ή παρουσία του άλλου γιά νά ζήσουμε, τότε ό κόσμος αλλάζει. Αν πιστέψουμε, αν δεχτοῦμε ότι ό άλλος

δέν είναι ή κόλασή μου, αλλά ή εὐλογία στήν ζωή μου, υπάρχει ελπίδα. Αν ό άλλος είναι εὐλογία, τότε δέν θά μπορώ νά είμαι ήσυχος, όταν ό διπλάνος μου υποφέρει, πονάει, διψάει, πεινάει. Θά ισχύει τότε ό Παῦλειος λόγος: «τίς ασθενεῖ και οὐκ ασθενῶ; τίς σκανδαλίζεται και οὐκ εγώ πυροῦμαι;» Και από τήν στιγμή πού θά πάψω νά είμαι αδιάφορος γιά τόν συνάνθρωπο, θά προκύψουν αὐθόρμητα κινήσεις και έργα αγάπης και ευεργεσίας.

Όταν λοιπόν συγκεντρωνόμαστε σέ κάθε Θεία Λειτουργία, συναζόμαστε γιά νά όμολογήσουμε τήν πίστη μας στόν Τριαδικό Θεό και τόν σύνδεσμο τής μεταξύ μας αγάπης. Στο ιερό θυσιαστήριο, τήν αδαπάνητη θεία Τράπεζα, δέν συναντάμε απλῶς τόν Χριστό, και έν Χριστῶ τόν πλησίον, αλλά γινόμαστε σύσσωμοι και σύναιμοι. Έν Χριστῶ μᾶς γνωρίζει ό Πατήρ και γινόμαστε μέτοχοι στους καρπούς του Αγίου Πνεύματος, πού είναι «ή αγάπη, ή χαρά, ή ειρήνη, ή μακροθυμία, ή χρηστότης, ή αγαθωσύνη, ή πίστη, ή πραότης, ή εγκράτεια».

Γινόμαστε μέτοχοι στόν τρόπο ύπάρξεως του Τριαδικού Θεού, τόν όποιο τρόπο, μετά τήν Θεία Λειτουργία, πρέπει νά μεταφέρουμε μέσα στήν κοινωνία απλά και άθόρυβα. Αν εφαρμόσουμε αὐτή τήν αρχή, δηλαδή ότι ό άνθρωπος γιά τήν Έκκλησία δέν υπάρχει, ως κάτι τό έντελῶς άνε-

Στιγμιότυπο από τήν τελετή Ένθρονίσεως του Μητροπολίτου Μαρωνείας και Κομοτηνής κ. Παντελεήμονος.

ξάρτητο και αυθύπαρκτο, οι ανθρώπινες σχέσεις αποκτοῦν ἄλλο νόημα.

Νά για ποιό λόγο πρωταρχικά εἶμαι ἐδῶ, για ποιό λόγο μέ ἀπέστειλε ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία. Εἶμαι ἐδῶ για νά υπενθυμίζω και νά εἰκονίζω αὐτόν τόν νέο τρόπο υπάρξεως, τόν ὁποῖο ἐδῶ και εἴκοσι αἰῶνες ὁ Χριστός μᾶς παρέδωσε. Τόν τρόπο υπάρξεως τῆς ἀγάπης και τῆς ἐλευθερίας.

Και ἡ ἀποστολή αὐτή δέν εἶναι καθόλου ἀσήμαντη, ἀρκεῖ νά σκεφτεῖτε ὅτι ὁ ἀτομισμός ἔχει διαβρώσει σέ μεγάλο βαθμό τίς υπάρξεις μας. Ὁ ἀτομισμός εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὁποίας κρίσης ζοῦμε, πνευματικῆς και διαπροσωπικῆς, και ὁ ὁποῖος ἀτομισμός ἐκδηλώνεται κυρίως στήν οικονομική κρίση τῶν ἡμερῶν μας. Δέν εἶναι τυχαῖο, ὅτι οἱ Πατέρες μᾶς λένε ὅτι πρέπει κανεῖς νά δώσει αἷμα για νά νικήσει τόν ἀτομισμό και τήν φιλαυτία ἀπό τήν ὁποία πηγάζουν ὅλα τά πάθη. Αὐτό, θά ἦταν τό πιό σπουδαῖο ἔργο, ἄν θά μπορούσα, δηλαδή, νά σᾶς ἐμπνεύσω πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀρχιερατείας μου.

Ὁ ἐπίσκοπος, λοιπόν, εἶναι ἡ ἐγγύηση τῆς διάσωσης τῆς ιδιαιτερότητας μέσα στήν ἐνότητα, κυρίως ὡς λειτουργικός προεστῶς μᾶς εὐχαριστιακῆς κοινότητος. Εἶναι τό σημεῖο ἐνότητος. Αὐτός συνδέει τήν τοπικότητα και τήν καθολικότητα τῆς Μῖας, Ἀγίας, Καθολικῆς και Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Μέ αὐτή τήν ἐντολή ἀπό τήν Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀπεστάλην κοντά σας. Ἀλλά για νά φανερωθεῖ σέ ἕνα τόπο ἡ Ἐκκλησία ἡ μιά ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι ἡ υπάρξη τοῦ Ἐπισκόπου και ἡ ἄλλη ἡ σύναξη τοῦ πιστοῦ λαοῦ γύρω ἀπό αὐτόν. Γι' αὐτό χωρίς τόν Ἐπίσκοπο δέν μπορεῖ νά συγκροτηθεῖ ἡ Ἐκκλησία.

Μέλημά μου, λοιπόν, εἶναι νά κατανοήσουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἰδεολόγημα μέ περιορισμένο περιεχόμενο και χρονικότητα. Δέν ἀκολουθεῖ τόσο προγράμματα, ἀλλά καταδεικνύει μία στάση, μία νοοτροπία ζωῆς. Ἡ λέξη μετάνοια, πού τόσο συχνά χρησιμοποιοῦμε, αὐτό δέν σημαίνει; Ἡ Ἐκκλησία ἀφαιρεῖ τά προσωπεῖα και ἐξαγιαίνει τά ἄτομα. Δημιουργεῖ ἦθος και ὄχι ἠθική. Τό ἦθος της ἀπορρέει ἀπό τήν ἐμπρακτική και λειτουργική βίωση τοῦ δόγματος. Ἡ Ἐκκλησία παράγει ἄλη-

θινό πολιτισμό. Εἶναι «ἐν τῷ κόσμῳ», χωρίς νά υἰοθετεῖ τά σχήματα τοῦ κόσμου, χωρίς νά συσχηματίζεται, διαφορετικά δέν θά μπορέσει νά μεταμορφώσει τόν κόσμο «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», δέν θά μπορέσει νά ἀναγγεῖλει πειστικά τήν ἀναίρεση τοῦ θανάτου και τῆς φθορᾶς. Γι' αὐτόν τόν λόγο, ὅταν ἀναφερόμαστε στήν Ἐκκλησία δέν πρέπει νά τήν ἀντιμετωπίζουμε κοινωνιολογικά και κοσμικά. Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας πηγάζει ἀπό ἕνα Τάφο. Τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καμιά στρατιωτική φρουρά δέν κατόρθωσε νά ἐμποδίσει. Ἐκεῖ πού ὅλα φαίνονται τακτοποιημένα, προβάλλει ὁ ἀναστημένος Χριστός. Αὐτό ἔχει διατυπώσει μέ ἕνα μοναδικό τρόπο ἕνας σπουδαῖος σύγχρονος θεολόγος, ὅταν σημειώνει ὅτι «ἡ Ἐκκλησία δέν ἀλλάζει τόν κόσμο τόσο μέ αὐτά πού κάνει, ἀλλά μέ αὐτό πού εἶναι». Δηλαδή μέ τόν Χριστό, γιατί τό «εἶναι» τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός.

Εἶναι αὐτονόητο, ὅτι καλοῦμαι νά ἐργασθῶ για τήν εὐλογημένη ἐνότητα. Ἐνότητα πίστεως και ἀγάπης, ἡ ὁποία σημαίνεται κατά πρῶτον ἀπό τήν ἀδιάρρηκτη σχέση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τήν Κωνσταντινουπολίτιδα Ἐκκλησία, ἀναπόσπαστο πνευματικό τέκνο τῆς ὁποίας υπάρχει.

Ἐφ' ὅσον προσδιορίζομαστε, ἀδελφοί μου, υπαρκτικά ἀπό τήν Μητέρα και Τροφό τοῦ Γένους, τό Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο: «γευόμαστε οὐσία ἀτιμῆτων...» στεκόμαστε ὄρθιοι, ὅπως τό θέλει ὁ ὕμνος, για νά φθάσουμε τήν ἀσύλληπτη χαρά... νά τό προνόμιό μας...», ὅπως γράφει ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πέργης κ. Εὐάγγελος. Καταυγαζόμαστε ἀπό τό φῶς τῆς αἴγλης του, ἀλλά ζοῦμε τίς ἀγωνίες και τίς χαρές τῆς πρώτης κατά τήν τάξη και τήν διακονία Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Συμπορευόμαστε ὡς ἄλλοι Κυρηναῖοι στόν δύσβατο δόλιχό Τῆς.

Ἐφ' ὅσον κατά τήν εὐχαριστιακή μας ἀναφορά συναντᾶμε μυστηριακά τόν σεμνό, συνετό και δεξιοτέχνη πηδαλιούχο τῆς νοητῆς ὁλκάδος τοῦ Φαναρίου, τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο, ἀνταποκρινόμαστε οὐσιαστικά στήν ἐντολή τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ «ἵνα πάντες ἕν ὄσιν».

Ἐφ' ὅσον, ἐπίσης, διατηροῦμε μέ ἀταλάντευτη εὐλάβεια και σεβασμό πρὸς τήν κανονικότητα τά προβλεπόμενα ἀπό τήν Πατριαρχική Πράξη τοῦ

1928 «περί αναθέσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος» ἀναγνωρίζοντας κατὰ τὴν διοίκηση αὐτῶν ὡς ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὴν τιμὴ καὶ εὐθύνη τῆς Προεδρείας αὐτῆς, νῦν Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, τοῦ «ἀπλοῦ τὸν τρόπον καὶ πολυειδοῦς τὴν κυβέρνησιν», συνδιακονοῦμε ἀγαπητικὰ σὺ μυστήριον τῆς ἐνότητος μεταξὺ θυγατρὸς Ἐκκλησίας μὲ τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ τελικῶς μὲ Αὐτὸν τὸν Δομήτορα καὶ τὴν Κεφαλὴ Τῆς, τὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, τὸ ὁποῖο προσδιορίζεται μέσα στὴν λειτουργικὴ του ζωὴ, ὑπηρετεῖ γνήσια τὴν ἔννοια τῆς συνοδικότητος σὲ ὅλα τῆς τὰ ἐπίπεδα: στὴν ἐνορία, στὸν κληρὸ καὶ τὸν λαό, στὴν Ἐπισκοπὴ καὶ τὸ Συνοδικὸ Σῶμα. Αὐτὴ ἡ ὑγιὴς συνοδικότης μᾶς ὁδηγεῖ τελικῶς νὰ κατανοοῦμε «ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων».

* * *

Καὶ σὲ αὐτὰ τὰ καλά ἔργα, τοὺς καρπούς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως, μέτοχοι καθίστανται δυνητικὰ ὅλα τὰ πρόσωπα, Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι, οἱ δύο πνεύμονες τῆς θρακικῆς κοινωνίας μας, γιὰ τὴν ὁποία καυχώμαστε καὶ χάριν τῆς ὁποίας διακρινόμαστε μέσα στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια καὶ ὄχι μόνον. Ἐπιφανεῖς καὶ μὴ, γέροντες καὶ νέοι, ἀσθενεῖς καὶ δυνατοί, οἰκογενεῖες καὶ μοναχικοί, πεπαιδευμένοι καὶ ἀγράμματοι, καλοπροαίρετοι καὶ ἐπιφυλακτικοί, ἀγαθοὶ καὶ ἁμαρτωλοί. Κυρίως ἁμαρτωλοί.

Ὅταν λειτουργοῦμε μὲ ἐκκλησιαστικὸ πνεῦμα, ὅταν μᾶς συνέχει ὁ Παύλειος λόγος, ὅτι «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν», τότε ὁ Θεὸς μᾶς εὐλογεῖ καὶ ὁ ὁμορφος τόπος μας θά προοδεύει καὶ τὴν πρόοδο αὐτὴ θά τὴν γεύονται ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κατοικοὶ του.

Μακαριώτατε Δέσποτα,

Κατὰ τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς εἰς Ἐπίσκοπον χειροτονίας μου, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συναισθημάτων καὶ εἰκόνων, πού πλημμύριζαν τὴν καρδιά μου, εὐχαρίστησα διὰ μακρῶν ὅλους, ὅσοι ἀπετέλεσαν σταθμούς τῆς ζωῆς μου: Τοὺς φυσικοὺς μου γονεῖς, ἀδελφὸ, συγγενεῖς καὶ φίλους, τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς πού συνεργάστηκα μέχρι σήμερα, τὸν Γέροντά μου, τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ἐάνθης κ. Παντελεήμονα, τὴν τετιμημένη καὶ πολυσέβαστη Μακαριότητά Σας, καὶ σὺ πρόσωπό Σας σύμπασα τὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸν Παναγιώτατο Δεσπότη τῆς Πόλεως τοῦ Κωνσταντινίου.

Τούτῃ τὴν ὥρα ἐπιτρέψτε μου νὰ ζητήσω κυρίως τίς εὐχές ὅλων σας, καθὼς καὶ τίς εὐχές τῶν ἀειμνήστων προκατόχων μου ἐξαιρετικῶς δὲ τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ τριάντα ὀκτώ ὀλόκληρα χρόνια διαποίμανε τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ τίς ἔχω ὡς ἐφόδιο πολῦτιμο στὴν νέα μου διακονία.

Τέλος, ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, ἀνῆλθα σὲ τούτῃ τὴν Καθέδρα μὲ αἴσθησι δέους καὶ θά προσπαθῶ νὰ θυμᾶμαι πάντοτε τὰ λόγια του Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, πού μᾶς τὰ ἐπικαιροποίησε ὁ Μακαριώτατος κατὰ τὴν ἐνθρόνισή του στὴν Καθέδρα τῶν Ἀθηνῶν ἀναφορικά μὲ τὸν τρόπο πού πρέπει νὰ ἀνέρχομαι σ' αὐτήν, δηλαδή, ὡς «ὁ θρόνος τοῦτος νὰ εἶναι ὁ τάφος μου».

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα, εὐχηθεῖτε σὲ αὐτὴ τὴν νέα ἀποστολὴ νὰ διακριθῶ ἐν Κυρίῳ, νὰ διακριθῶ ὡς πατέρας σας φιλόστοργος καὶ «ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης», τελικῶς νὰ ἀπολάβουμε ὅλοι μαζί, ποιμένες καὶ ποιμαινόμενοι, πατέρας καὶ τέκνα, «τὸν καλὸν καὶ ἄφθαρτον τῆς νίκης στέφανον τῆς ἐπουρανίου βασιλείας τοῦ Θεοῦ».

«Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν».

Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν κ. Μάρκου

(Ὁμιλία κατά τή Συνοδική Θεία Λειτουργία,
Ἰ. Ναός Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Ἀθήναι 24.3.2013)

«Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ,
Κυριακῇ πρώτῃ τῶν Νηστειῶν,
ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς ἀναστηλώσεως
τῶν ἁγίων καί σεπτῶν εἰκόνων,
γενομένης παρά τῶν ἀεμνήστων Ἀυτοκρατόρων
Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ καί τῆς μητρὸς
αὐτοῦ Θεοδώρας, ἐπί Πατριαρχείας τοῦ ἁγίου
καί ὁμολογητοῦ Μεθοδίου»

Μέ τούς λόγους αὐτούς ὁ ἱερός Συναξαριστής, πηγὴ γραπτῆ, ἄμεσος τῆς φιλολογικῆς γραμματείας τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ὀρίζει, προσδιορίζει καί καθορίζει τό ἱστορικό περιεχόμενο τοῦ σημερινοῦ ἑορτασμοῦ.

Σήμερα ἑορτάζουμε τήν Ὁρθοδοξία, σήμερα ἑορτάζουμε τό «πατροπαράδοτον σέβας», σήμερα ἑορτάζουμε τήν «Μητέρα εὐσέβειαν».

Γεννᾶται, ὅμως, εὐλόγο τό ἐρώτημα: Γιατί ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἀκλόνητος στῦλος καί τό ἀπερίσειστο ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, ὄρισε ὡς ἑορτασμό πού ὑποστασιάζει τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία καί πίστη τό γεγονός τῆς διακηρύξεως γιά τήν ἀναστήλωση καί τιμητική προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, τόσο ἀπό τήν ἐν Νικαίᾳ ἁγία Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, πού ἡ καταληκτικῆρα συνεδρία τῆς ἔλαβε χώρα στή Βασιλεύουσα, τήν «τοῦ Κωνσταντίνου Πόλιν», τό παλάτιον τῆς Μαγναύρας τό 787 καί «εἰρήνευσεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, εἰ καί ὁ ἐχθρός τᾶ ἑαυτοῦ ζιζάνια ἐν τοῖς ἰδίοις ἐργάταις σπεῖρειν οὐ παύεται», ὅσο καί ἀπό τήν Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 843;

Γιατί δέν ἐπελέγη ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων, ἡ μητρόπολη αὐτῆ τῶν ἑορτῶν;

Γιατί δέν προεκρίθη ἡ λαμπροφόρος Ἀνάσταση, «ἑορτῶν ἑορτή καί πανήγυρις πανηγύρεων»;

Γιατί δέν ὀρίσθηκε ἡ ἀγιοπνευματική Πεντηκοστή;

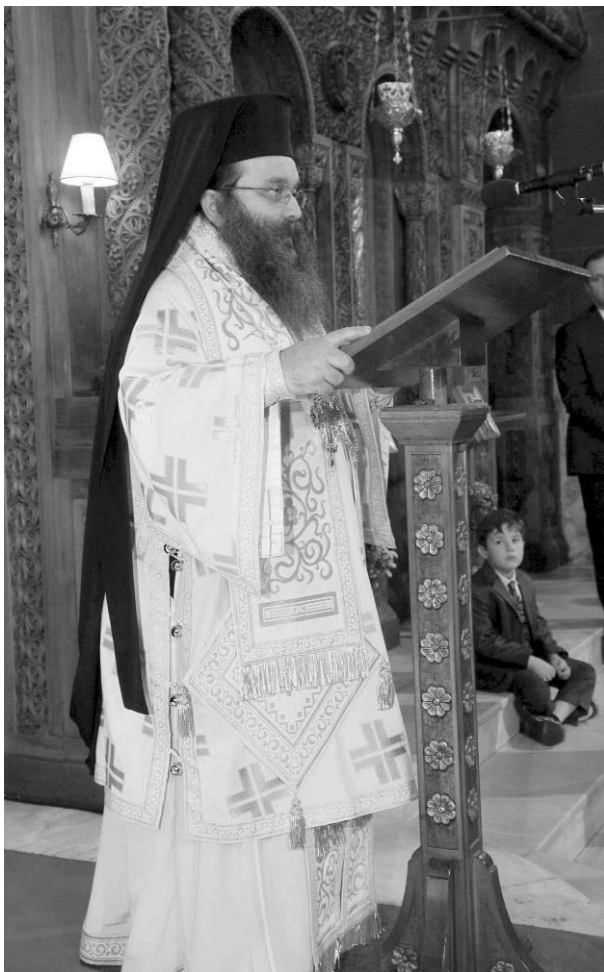
Ἡ ἀπάντηση δίδεται ἀπό τήν βαθύτερη ὀντολογική ἐρμηνεία τοῦ ἱστορικοῦ ὄρου «ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων», πού πέραν καί πάνω ἀπό ἕνα συγκεκριμένο ἱστορικό γεγονός τοῦ «νῦν» τῆς τελέσεώς του, συνιστᾷ ἕνα αἰώνιο θεόσδοτο χάρισμα στό «αἰεῖ» τῆς ἐπενεργείας του.

Μέ τήν πανσοφία, τήν παντοδυναμία καί τήν παναγαθότητα ἡ Τρισήλιος Θεότης ἐποίησε «πάντα ὄρατά τε καί ἀόρατα». Μέσος τοῦ φυσικοῦ καί πνευματικοῦ κόσμου ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος, ἡ κατακλείς καί κορωνίς τῆς δημιουργίας. Τήν ὑπέροχη ἐν τῷ κόσμῳ θέση του ἐμφαίνει ἰδιαιτέρως ὁ διαφέρων τρόπος, κατά τόν ὅποιο ἐδημιουργήθη.

Μέ θαυμασμό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος θά ἀναφωνήσει ὅτι: «ἀπό ὀλόκληρη τῆ δημιουργία ὁ ἄνθρωπος εἶναι τό πολυτιμότερο δημιούργημα (τῆς κτίσεως γάρ ἀπάσης τιμώτερον ὁ ἄνθρωπος, Ε.Π.Ε. 14, 32)» καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θά τόν περιγράψει «οἷόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν (Ε.Π.Ε. 5,52-54)».

Ὁ Θεός, κατά τή χριστιανική κοσμογονία, διαβουλεύεται πρὸς τόν ἑαυτὸν Του γιά τήν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου. «Καί εἶπεν ὁ Θεός: ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν».

Ἡ ἔννοια τοῦ «κατ' εἰκόνα» (imago Dei) ἀναφέρεται στόν «ἔσω ἄνθρωπον», διότι ὁ Θεός εἶναι ἀσημάτιστος, ἄφθαρτος καί ἀσώματος. Αὐτό συνίσταται στή λογικότητα, μέ τήν ὅποια ὁ Δημιουργός ἐπροίκησε τήν πνευματική φύση τοῦ ἀνθρώπου καί στό ἀπαραίτητο συμπλήρωμά της, τό αὐτεξούσιον, μέ τό ὅποιο ὁ ἄνθρωπος ἀνάγεται

*Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσῶν
κ. Μάρκος ὁμίλησε γιὰ τὸ νόημα τῆς Κυριακῆς
τῆς Ὁρθοδοξίας.*

σέ προσωπικότητα ἠθική, ἐπιδεκτική πάσης προόδου καὶ δυναμένη νά καταστεῖ «κοινωνός θείας φύσεως».

Τό «καθ' ὁμοίωσιν», κατὰ τούς Ἁγίους καὶ Θεοφόρους Πατέρες, εἶναι ὁ τελικός ὑπαρκτικός στόχος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ὁ ὁποῖος καθίσταται ἐφικτός διὰ τῆς προσοικειώσεως τῆς ἀγιότητος, ὄχι βία καὶ ἀνάγκη ἀλλὰ αὐτοπροαιρέτως καὶ ἐλευθέρως.

Μετά τὴν πώση, «παρακούσας ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ κτίσαντος αὐτόν καὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὄφους ὑπαχθεῖς, νεκρωθεῖς τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ παραπτώμασιν», ἀπώλεσε τὴν χάρι πού τόν

διακρατοῦσε στὴν προοπτική κατάσταση μέ τὴν δυνατότητα τῆς ἀναμαρτησίας (*posse non peccari*) καὶ τῆς ἀθανασίας (*posse non mori*).

Μέ τόν δικό του ξεχωριστό τρόπο περιγράφει τὸ δράμα τῆς πτώσεως ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὁ Παλαμᾶς: «χάσαμε τὸ Θεῖο κάλλος, στερηθήκαμε τὴν θεία μορφή, καταστρέψαμε τὴν ὁμοιότητά μας πρὸς τὸ Θεῖο φῶς· φορέσαμε τὴν ὁμίχλη ὡς ἱμάτιο, ἀλοίμονο, καὶ ὡς ἐπανωφόρι ντυθήκαμε τὸ σκοτάδι (Ε.Π.Ε. 1, 196)».

Διετήρησε, ὅμως, τὸ «κατ' εἰκόνα» ἀμαυρωμένο καὶ τραυματισμένο, ἀλλὰ ὄχι νεκρὸ καὶ ἀνεπανόρθωτο ἀχρειωμένο. «Εἰκὼν εἰμί τῆς ἀρρητου δόξης σου εἰ καὶ στίγματα φέρω πταισμάτων».

Ἐπειδὴ ὁ Δημιουργός, «Θεὸς ἐλέους, οἰκτιρῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχει», «οὐκ ἀπεστράφη τὸ πλάσμα Του εἰς τέλος, ὃ ἐποίησεν ὁ ἀγαθός, οὐδέ ἐπελάθετο ἔργου χειρῶν Του» ἀλλὰ ἀντίθετα πρὸς τὸ «ἀεὶ κινεῖν ἀκίνητον» τοῦ Ἀριστοτέλους, «ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, μορφήν δούλου λαβὼν, σύμμορφος γενόμενος τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἵνα ἡμᾶς συμμόρφους ποιήσῃ τῆς εἰκόνος τῆς δόξης Αὐτοῦ». Ἐκ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως στό ἐνιαῖο πρόσωπο τοῦ Λόγου, ἡ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσα ἡμῖν ὠραιότης» ἐξυψώθη ὅσον ποτέ ἄλλοτε καὶ κατέστη «κοινωνός θείας φύσεως». Αὐτὴ ἡ ἀναστήλωση τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου συνιστᾷ τὴν οὐσία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. «Ὅθεν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δι' ἑαυτοῦ παρεγένετο, ἵν' ὡς εἰκὼν ὦν τοῦ Πατρὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἀνθρώπον ἀνακτίσαι δυναθῆ» (Μέγας Ἀθανάσιος). Οἱ διαστάσεις τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν Χριστῷ παλιγγενεσίας τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου, ψηλαφίζουν τὸ δυσθεώρητο μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἀνθρώπο, ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνό, γιὰ τὴν ἀναγωγή τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἀρχαῖο κάλλος ὁ τέλειος Θεὸς γίνεται τέλειος ἀνθρώπος καὶ πραγματώνει τὸ πιό καινούριο ἀπὸ ὅλα τὰ καινούρια, τὸ μόνο καινούριο ὑπὸ τὸν ἥλιον, μέ τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἡ ἀπειρη δύναμη τοῦ Θεοῦ (Ἐκδοσις Ἀκριβῆς, Γ', 1)». Ἀπὸ αὐτὸ καθίσταται σαφές γιατί οἱ Πατέρες, σὺν εἰκονοκλαστικῆς πλάνης, εἶδαν ἀκριβῶς μία ἀκύρωση

του Μυστηρίου της Σωτηρίας, καθώς ή μή δυνατότης ἐξεικονίσεως του ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου του Θεοῦ καθιστοῦσε τό Μυστήριό τῆς Παλιγεννεσίας του ἀνθρώπου δοκητικὴ φενάκη.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴ δοκητικὴ θεώρηση του μυστηρίου τῆς Θείας Οἰκονομίας, στήν ὁποία ὀδηγοῦνται ἀναποφεύκτως οἱ εἰκοκλάστες ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὑπάρχει ὁ ἱστορικός ρεαλισμός τῶν γεγονότων, ὅπως ἐκφράζεται διὰ τῆς γραφίδος ἑνὸς κορυφαίου πρόμαχου καὶ ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς, τῆς πατροπαράδοτης εὐσέβειας, του Ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ πού μετ' ἐμφάσεως τονίζει: «Δέν προσκυνῶ τὴν κτίση στή θέση του Κτίστη, ἀλλὰ προσκυνῶ τόν Κτίστη πού κτίστηκε κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ κατέβηκε στήν κτίση χωρὶς νά μειωθεῖ καὶ νά ἀλλοιωθεῖ γιὰ νά δοξάσει τὴ δική μου φύση καὶ νά μέ κάνει κοινωνό τῆς Θείας φύσης (...). Γι' αὐτό μέ πεποίθηση εἰκονίζω τόν ἀόρατο Θεό, ὄχι ὡς ἀόρατο, ἀλλ ὡς ὄρατό καθὼς ἔγινε γιὰ μᾶς προσλαμβάνοντας ἀνθρώπινη φύση. {Οὐ τὴν ἀόρατον εἰκονίζω θεότητα, ἀλλ' εἰκονίζω Θεοῦ τὴν ὄραθεῖσαν σάρκα} (Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας Εἰκόνας, Λόγος Γ', 6)».

Γιὰ αὐτό ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι μία πορεία «ἐν καινότητι ζωῆς». Ὁ πιστός ἔχει τὴν δυνατότητα μᾶς μοναδικῆς ἐμπειρίας του ζῶντος καὶ προσωπικοῦ Θεοῦ. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, κατευθυνομένη ὑπὸ του Ἁγίου Πνεύματος, συνεχίζει καὶ ἀνανεώ-

νει τό σωτήριο καὶ ἀπολυτρωτικό ἔργο του Τριαδικοῦ Θεοῦ, πού μᾶς βοηθεῖ νά φθάσουμε στή μέθεξη τῆς μυστηριακῆς ζωῆς του Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νά «μορφωθῇ ἐν ἡμῖν». Μὲ τὴ μέθεξη αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ὀργανικὴ ἔνταξη στήν ἐσχατολογικὴ πραγματικότητα του κόσμου, ὁ ὁποῖος καινοποιεῖται.

Σ' αὐτὴ τὴν «νέαν κτίσιν» ἀναδεικνύεται τό «κατ' εἰκόνα» μέ τὴν ἐπιτυχῆ πορεία πρὸς τό «καθ' ὁμοίωσιν», ἐκλαμπρύνεται τό πρόσωπο, πού κλείνει μέσα του τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ἀναδεικνύεται ἕνα νέο καλλιτέχνημα θεοῦ κάλλους καὶ ὀλοκληρώνονται τὰ δημιουργικά χαρίσματα. Ἡ ἀνάσταση του πεπτωκότος ἀνθρώπου, ἡ ἀναστήλωση τῆς ἐν τῷ προσώπῳ του ἀνθρώπου εἰκόνας του Θεοῦ, εἶναι ἡ ἐκ νέου ἔνταξη του στή θεία ζωή. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση τῆς ἀθάνατης ζωῆς προοδεύει ἡ βούληση, θεώνεται τό πρόσωπο, ἀφοῦ ἀναδεικνύεται στό φῶς του θεοῦ κάλλους.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ ἐνεργοποίηση του νέου αἰῶνος μέσα στά τοπικά καὶ χρονικά πλαίσια του παλαιοῦ, ἡ διακήρυξη του ἐρχομένου αἰῶνος μέσα στον νῦν αἰῶνα. Μέσα στή Θεία Εὐχαριστία ὁ Ὁρθόδοξος Πιστός καταλλάσσεται μέ τόν ἑαυτό του «ἐν εἰρήνῃ του Κυρίου δεηθῶμεν», καταλλάσσεται μέ τόν Θεό «ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης», καὶ καταλλάσσεται μέ τοὺς ἀδελφούς του «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης του σύμπαντος κόσμου».

Ὁ Μακαριότατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος προεξήρχε τῆς Θείας Λειτουργίας συλλειτουργούντων Αὐτῷ μελῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου.

Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει διάσταση εὐχαριστιακή. Τό δεύτερο συνθετικό τῆς λέξεως, ἡ λέξι «δόξα» πέρα τῆς ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως περὶ ἑνός δεδομένου ἀντικειμένου, ἔχει καὶ λατρευτικό χαρακτήρα. Ἡ σλαβική μετάφραση τῆς λέξεως διὰ τοῦ ὄρου «Pravoslavije» σημαίνει κατ' ἐξοχή τὴν «ὀρθή δοξολογία». Μεταξὺ «ὀρθῆς γνώμης» καὶ «ὀρθῆς δοξολογίας» δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει διαφορά, ὅταν ὡς «γνώμη» νοεῖται ἡ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀποκεκαλυμμένη γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἀναγκαίως συναρπαγή, ἡ σώζουσα συναρπαγή ἀπὸ τὸ Ὑπερβατικό, ἡ αὐθεντικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ γεγονός τῆς σωτηρίας του.

Ἔτσι ὁ λειτουργικὸς χαρακτήρας τῆς Ὁρθοδοξίας δέν εἶναι ἕνα ἀπλό «συμβεβηκός». Εἶναι ἡ ἀναγωγή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν καταξίωσή του, στό χωρὸ τῆς προσεγγίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὀρθόδοξη λειτουργία εἶναι διαρκῆς ὑπέρβαση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἀκατάπαυστη ἀναστηλωτικὴ κίνηση τῆς εἰκόνας πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, «ἄνω σχῶμεν τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας» (Ἅγιος Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος). Στόχος αὐτῆς τῆς κινήσεως ἡ πρόσβαση στό ἐσχατολογικὸ τέλος τῆς ἱστορίας. Ἡ ὀρθόδοξη ἄσκηση, πού καλλιεργεῖται στό ὅλον τῆς λειτουργικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὑπέρβασις κάθε ἁμαρτωλῆς ἐνδοκοσμικῆς ἀνέσεως πού ἀλλοτριώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν οὐσία του. Ὁ ὀρθόδοξος ἄνθρωπος ἐπιτελεῖ τὴν οὐσία του, τὴν ὑπαρξή του, μέ τὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος μέ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος, ὁ ἅγιος, δέν συμπίπτει μέ τὸν θρησκευοφαινομενολογικὸ τύπο τοῦ –καὶ ἐκτός Ἐκκλησίας ἀκμάζοντος– θρησκευόντος ἀνθρώπου (homo religiosus). Ἡ ὀρθοδοξία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ, ἡ αὐθεντικότης, ἡ ἀγιότης, ἡ καθολικότης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Ὁρθοδοξία λοιπὸν δέν εἶναι ἀπλῶς ἕνα παράθυρο, μέ τὸ ὁποῖο ἡ γῆ κατοπτεῦει ἕνα τμήμα τοῦ Οὐρανοῦ, ἀλλὰ εἶναι ἡ μυστικὴ κλιμαξ τῶν ἀγγέλων, πού καταβαίνουν ἐκ τοῦ «ἀνεωγότος» οὐρανοῦ καὶ ἀναβαίνουν σ' αὐτόν. Εἶναι, κατὰ τὸν Μέγα Φῶτιο, τὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο πορθμεῖο πού συνενώνει τὰ οὐράνια μέ τὰ ἐπίγεια ἀκρογιάλια. Τὸ πορθμεῖο αὐτὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ «διαπορθμεύει ἡμῖν τὴν ἐκεῖθεν ἀγαθοειδῆ καὶ θεῖαν εὐμένειαν», γιὰ νά ἀκολουθεῖ στὴ συνέχεια παλινδρομικὴ, μυσταγωγικὴ καὶ ἀναγωγικὴ πορεία, ἀνάγοντας, ἀνυψώνοντας καὶ ἀναστηλώνοντας τὴν πεπτωκυῖα εἰκόνα τῆς ἀρρήτου δόξης ἐκ τῆς γῆς στόν οὐρανὸ.

Ἡ ἀνύψωση αὐτὴ συντελεῖ στό νά γευόμεθα τίς δωρεές τῆς ἀκτίστου καὶ θεοποιοῦ χάριτος, νά μετέχουμε τῶν ἀκτίστων καὶ μεθεκτῶν θείων ἐνεργειῶν καὶ νά κατοπτρεύουμε τὸ θαβώρειο φῶς «τό μόνον τῆς κεκαθαρμένης καρδίας ἐπίχαρι καὶ πανίερρον θέαμα». Σ' αὐτὴ τὴ συνεχῆ διαλεκτικὴ σχέση οὐρανοῦ καὶ γῆς, σ' αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη παλινδρομικὴ κίνηση, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν ἀναστηλωτικὴ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, βρῖσκεται ἡ πεμπουσία τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος
κυροῦ Ἰακώβου (Παχῆ)

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ βαθειά συγκίνηση ἀναγγέλλει τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀργολίδος, κυροῦ Ἰακώβου. Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον σὲ ἡλικία 81 ἐτῶν στίς 26.3.2013.

Ὁ Μακαριστὸς Μητροπολίτης Ἀργολίδος γεννήθηκε στὸ Μαρούσι Ἀττικῆς τὸ 1932. Σπούδασε Θεολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Χειροτονήθηκε Διάκονος τὸ 1959 καὶ Πρεσβύτερος τὸ 1960. Ὑπηρετήσε στὴν Ἱερά Μητρόπολη Ἄρτης ὡς Ἱεροκήρυκας. Μητροπολίτης Ἀργολίδος χειροτονήθηκε τὸ 1985.

Ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος, ἐψάλη στὸν Ἱερό Ἅγιου Ἀναστασίου Ναυπλίου τὴν Πέμπτη 28 Μαρτίου καὶ ὥρα 12.00 προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου.

**Ἐπικήδειος Λόγος
πρὸς τὸν αἰόδιμο Μητροπολίτη Ἀργολίδος
κυροῦ Ἰακώβου (Παχῆ)**

*Ἐκφωνηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπο Διαυλείας
κ. Γαβριήλ, Ἀρχιγραμματέα
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
(Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἀναστασίου Ναυπλίου,
28.3.2013)*

Μακαριώτατε Δέσποτα, Σεπτέ Προκαθήμενε τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σεβασμιώτατε ἅγιε ἐκπρόσωπε τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου,

Σεβασμιώτατε ἅγιε Τοποτηρητά,
Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Σεβαστοὶ Πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ
ἀδελφοί,
Ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν πολιτικῶν,
στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἀρχῶν,
Πενθηφόρε καὶ φιλόχριστε λαέ τοῦ Κυρίου,

Μέ βαθειά συγκίνηση, ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποχωρίζεται σήμερα καὶ κατευοδώνει πρὸς τὴν οὐράνια πολιτεία ἓνα ἐκλεκτό καὶ ἐξέχον μέλος τῆς, τὸν μακαριστὸ Μητροπολίτη Ἀργολίδος κυροῦ Ἰακώβου, στὸν περικαλλὴ αὐτὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Ναυπλιέως, λαμπρὸ καρπὸ τῆς πολύπτυχης διακονίας του. Προσερχόμαστε ἐνώπιόν του, γιὰ νὰ τὸν περιβάλουμε μέ τίς προσευχές μας, ἀποδίδοντας τὸν ὕστατο χαιρετισμὸ καὶ τὴν ὀφειλομένη τιμὴ πρὸς τὸν τόσο ἀγαπητὸ πνευματικὸ πατέρα τῆς ἱστορικῆς καὶ εὐλογημένης αὐτῆς Μητροπόλεως, τὴν ὁποία λάμπρυνε μέ τὴν πολύτιμη παρουσία καὶ προσφορά του, πλουτίζοντας ὀλόκληρη τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ σεπτὸς προκειμένος Ἱεράρχης, ἐργαζόμενος ἀθόρυβα καὶ μέ χαρακτηριστικὴ ταπεινότητα, προσέφερε ἔργο εὐρύτατο καὶ πραγματικὰ σπουδαῖο, καὶ ὁ ἴδιος ἀνεδείχθη, μέ τὴν ἀγάπη λαοῦ καὶ κλήρου, σὲ φωτεινὸ πρότυπο καὶ ζωντανή μαρτυρία τῆς Χάριτος, θεμέλιο ἀρετῆς, πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ εὐλογίας. Στὸ πολυσέβαστο πρόσωπό του ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀπώλεια μιᾶς διακεκριμένης μορφῆς τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐνὸς διαπρεποῦς Ποιμενάρχου, ὁ ὁποῖος ἐκλείπει ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου ἀφήνοντας ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη τῆς προσωπικῆς του πορείας καὶ καταλείποντας πίσω του ἓνα δυσαναπλήρωτο κενό.

Ὁ αἰοίδιμος Μητροπολίτης Ἀργολίδος κυρός Ἰάκωβος, κατὰ κόσμον Δαμιανός Παχῆς, γεννήθηκε τό 1932 στό Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς. Ἀφοῦ παρακολούθησε τά ἐγκύκλια καί γυμνασιακά μαθήματα, σπούδασε θεολογία στο Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τό 1959 ἀφοσιώνεται στόν ἱερό κλῆρο καί χειροτονεῖται Διάκονος καί, τόν ἐπόμενο χρόνο, Προεσβύτερος. Στή συνέχεια ὑπηρετήσε γιά μακρό χρονικό διάστημα ὡς Ἱεροκήρυκας στήν Ἱερά Μητρόπολη Ἀρτης. Κατά τήν διάρκεια τῆς ἐκεῖ διακονίας του, ἀνεδείχθη σέ ἀκαταπόνητο ἐργάτη τῆς ἐπιτοπίας Ἐκκλησίας, περιδιαβαίνοντας τήν ὑπαιθρο ὡς τά πιό ἀπομακρυσμένα χωριά καί τούς οἰκισμούς τῶν Ἀθαμανικῶν ὄρεων. Ὁ ἐκλιπών Ἱεράρχης ὑπῆρξε προικισμένος καί φωτισμένος κληρικός, πού δέν εἰσηλθε στήν ἱερωσύνη γιά νά ἰκανοποιήσει τίς προσωπικές του φιλοδοξίες, ἀλλά γιά νά προσφέρει. Πάντοτε ἀπλός καί ἀνεπιτήδευτος, φίλεργος καί φερέπονος, προικισμένος μέ ταπείνωση καί θυσιαστικό ἦθος, ἀφοσιώθηκε στήν διακονία του μέ θερμή ἀγάπη πρός τόν λαό. Ἔγινε ὁ ἀγαπημένος ἱεροκήρυκας τῶν Ἀρτινῶν, οἱ ὁποῖοι μέ πολλή συγκίνηση τόν ἀποχωρίστηκαν, ὅταν ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀργολίδος τήν 18η Νοεμβρίου τοῦ 1985, καθώς ἡ χαρισματική του προσωπικότητα ἔτυχε τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Ἱεράς Σύνοδου τῆς Ἱεραρχίας.

Ἐκτοτε ἐκκινεῖται ἡ πλούσια ποιμαντορική διαδρομή τοῦ αἰοίδιμου καί σεβαστοῦ Γέροντος, τόν ὁποῖο ὁ πανάγαθος Θεός ἀξίωσε τιμίας, μακρᾶς καί πολυκαρπῆς ἀρχιερατείας, διαρκείας τριακόνα σχεδόν ἐτῶν. Μέ τήν δημιουργική του παρουσία καί ἀδιάλειπτη μέριμνα, ἀφοσιώθηκε μέ ὅλες του τίς δυνάμεις στήν ἐμπνευσμένη διαποίμανση τῶν ἁγιοτόκων καί εὐλογημένων αὐτῶν τόπων, κομίζοντας ὑπόδειγμα πραότητος, σεμνότητος, συνέσεως, πίστεως καί θυσιαστικῆς ἀγάπης πρός τόν Χριστό καί τήν Ἐκκλησία. Ὁ εὐσεβής λαός γρήγορα ἀναγνώρισε στήν σεβασμία μορφή του τόν οἰκεῖο πνευματικό του πατέρα, καί ὁ εὐαγής κληρός, ὅπως καί οἱ χορεῖες τῶν μοναζόντων καί μοναζουσῶν, τόν ὑψηλό ὁδηγό καί προστάτη τους.

Στό πολύπλευρο ἔργο του συγκαταλέγεται, μεταξύ ἄλλων, πλούσια φιλανθρωπική καί προνοιακή μέριμνα, ἡ διοργάνωση πλήθους ἱερατικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν Συνεδρίων, ἡ δημιουργία τοῦ Ρα-

διοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀργολίδος, καθώς καί ἡ ἴδρυση σχολῶν ἁγιογραφίας καί ψαλτικῆς.

Ἰδιαίτερη σημασία ὅμως εἶχε γιά τόν ἴδιο ἡ προσφορά καί ἡ μέριμνα ὑπέρ τῶν τοπικῶν Ἀγίων. Μέ πρωτοβουλία του ἀνεγείρεται καί ἐγκαινιάζεται ὁ μεγαλοπρεπῆς Ναός τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου, πρός ἐκπλήρωση χρέους καί τιμῆς πρός τόν πολιούχο Ἅγιο τοῦ Ναυπλίου. Ἔργο ζωῆς ὑπῆρξε καί ἡ φροντίδα πού κατέβαλε γιά τόν ἐντοπισμό καί τήν μετακομιδή στό Ἄργος τῶν Ἁγίων Λειψάνων τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἐπισκόπου Ἄργους τοῦ Θαυματουργοῦ, τά ὁποῖα εἶχαν ἀφαιρεθεῖ ἀπό τούς Λατίνους τό ἔτος 1421. Ὁ ἐκλιπών Ἱεράρχης ἔθεσε ὡς πρωταρχικό του μέλημα τήν ἐκπλήρωση τοῦ πόθου τῶν προκατόχων του νά ἐπανέλθουν στήν πόλη τοῦ Ἄργους τά σεπτὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου. Ὁ Θεός εὐλόγησε τίς ἄοκνες προσπάθειες τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος καί μέ τήν συνδρομή εἰδικῶν ἐπιστημόνων τά ἱερά λείψανα ἐντοπίστηκαν τό 2008 στήν Μονή τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς στήν Ρώμη. Μέ τήν ἀρωγή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, δωρίθηκαν ἀπό τήν Ρωμαιοκαθολική Μονή στόν μακαριστό Μητροπολίτη Ἀργολίδος καί ἔτσι, στίς 19 Ἰανουαρίου τοῦ ἴδιου ἔτους, τό Ἄργος ὑποδέχθηκε μέ πολλή συγκίνηση, μετά ἀπό ἑξή περὶπου αἰῶνες, τά λείψανα τοῦ Ἁγίου καί ἱστορικοῦ προκατόχου του στόν θρόνο τῆς Ἐπισκοπῆς.

Κατά τούς λόγους τοῦ ἴδιου τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ἄργους, «πλήρης μέν ἡμερῶν τῶν τοῦ Πνεύματος, πλήρης τῶν ἐξ αὐτοῦ χαρισμάτων γενόμενος», ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἐξακολούθησε ταπεινά καί φωτισμένα τήν ποιμαντική του διαδρομή μέχρις ὅτου κατεβλήθη ἀπό τό γῆρας. Συγκινητική ὑπῆρξε ἡ στιγμή κατά τήν ὁποῖα, περιβαλλόμενος ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ ποιμνίου του καί τῶν ἐν Χριστῶ τέκνων του, ἐκδήλωσε τήν ἐπιθυμία νά παραιτηθεῖ ἀπό τά μητροπολιτικά του καθήκοντα, διαισθανόμενος τό βάρος τῆς ὑστατης δοκιμασίας τῆς ὑγείας του.

Ἡ γρηγοροῦσα ψυχὴ του, ἥδη ἔτοιμη μετέβη πρός συνάντηση τοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας, ὀδεύοντας στήν πορεία πρός τήν ἀληθῆ πατρίδα. Ὁ ἴδιος, ἀπερχόμενος, ἀφήνει ἀνεξίτηλα τά ἴχνη τῆς τιμίας διακονίας καί τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς του,

«εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον» (Α΄ Πέτρο. 1,3-4). Φεύγει πλήρης ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ πλήρης τιμῆς καὶ δόξης γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει ἀποταμιεύσει μὲ τιμὴ τὴν συνείδησή Της τὴν μακαρία του μνήμη. «Καὶ διὰ τοῦτο ζῆ μετὰ δικαίων τὴν ὄντως ζωὴν» καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πολὺς παρά τῷ Ὑψίστῳ Θεῷ» κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, παρά τίς ἀνθρώπινες ἀτέλειες καὶ ἀδυναμίες. Καὶ ἐμεῖς «τοῦτον κατασπαζόμεθα ὡς πατέρα τιμῶντες καὶ στέργοντες, ὡς εὐεργέτην εὐχαριστοῦντες».

Τὸ παράδειγμά του ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς φωτεινὸ κανόνα περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας, ἀπ' ὅπου ἀποκομίζουμε πολλὰ καὶ γόνιμα διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται πρῶτα ἀπ' ὅλα σ' ἐμᾶς τοὺς ἐπισκόπους, ἔπειτα στὸ σύνολο τοῦ ἱεροῦ κλήρου, μετὰ στοὺς ἄρχοντες καὶ τέλος στὸν ἀγαπητὸ λαὸ μας. Ἡ κοινωνία μας σήμερον ἔχει ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς μαρτυρίας, τῆς μαρτυρίας τόσο τῶν πράξεων, ὅσο καὶ τῶν λόγων πού συνοδεύουν ἕνα συνολικὸ «ἔργον οὐ σιωπῆς ἄξιον».

Εἶναι πράγματι δίδαγμα μεστό ἢ ἐπὶ γῆς εὐλογημένη ζωὴ τοῦ κοιμηθέντος αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός καὶ εἶναι ἀξιομίμητο τὸ παράδειγμα του. Διεκρίθη γιὰ τὰ εἰρηνικά καὶ εὐλαβικά του ἔργα, τὴν σεμνότητα καὶ τὴν ἀπλότητά του, τὴν ἀφοσίωση στὴν διακονία του, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀριότητα τῆς ψυχῆς, τὸ ὑψηλὸ ἀρχιερατικὸ ἦθος, τὴν φωτεινὴ συνείδηση, τὴν μακροθυμία, τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν σοφία. Ἀπέσπασε ἀπὸ τὸν κλῆρον καὶ τοὺς πιστοὺς τὴν κοινὴ ἐκτίμηση, τὸν σεβασμὸ, τὴν ἀναγνώριση, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴν πολυτίμη παρουσία καὶ προσφορά του. Τὴν σημασία καὶ τὴν ἱερότητα αὐτῆς τῆς

ἀγάπης ἐπαναβεβαιώνουμε σήμερον, καθὼς δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα ἀφηρημένο ὑποκειμενικὸ συναίσθημα, ἀλλὰ γιὰ ἀγνή ὄθηση τῆς ψυχῆς καὶ δύναμη ἐνεργῆς καρποφορίας στὴν Ἐκκλησία μας.

«Πάντως, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ προσφέρουμε τόσο, ὅσο ἔχουμε λάβει, ἀκόμη κι ἂν συνεισφέρουμε τὰ πάντα», σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. «Ἐπειδὴ καὶ τὸ ὅτι ὑπάρχομε, μᾶς ἔχει δωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως καὶ τὸ ὅτι ἔχουμε γνώση καὶ συνείδηση τοῦ Θεοῦ· ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχουμε καὶ προσφέρουμε, εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ὅμως, τὸ ὠραιότερον καὶ πιὸ φιλόφρονον ἀπ' ὅλα εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς δὲν προσμετρᾷ τὴν συνεισφορά τοῦ καθενὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία αὐτοῦ πού ἀποδίδεται, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν δύναμη τῆς ψυχῆς ἐκείνου πού καρποφορεῖ» (PG 35, 1052-3).

Ὁ αἰοίδιμος Ποιμενάρχης τῆς Ἀργολίδος μᾶς ἐμπνέει καὶ μετὰ θάνατον μὲ τὸ ὑψηλὸ του παράδειγμα, τὴν θεοφιλεῖ βιοτή, τὴν μεγάλη ἀξία τοῦ ἔργου του πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Περιβαλλόμενος ἀπὸ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ ποιμνίου του, πολιτεύτηκε ὡς Ἱεράρχης σεμνὸς καὶ πρᾶος, ἀλλὰ πλούσιος σὲ καρποφορία. Ἡ μαρτυρία του ὑπῆρξε αὐθεντικὴ, οὐσιώδης καὶ φωτεινὴ, διότι ἀποτελεῖ τὴν ἐμπράγματι ὑπόμνηση τῆς οὐσίας τῆς διακονίας μας καὶ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἐτάχθημεν ὡς λειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου. Μὲ τὴν σεβαστὴ ὑπόμνηση τῆς προσηνοῦς μορφῆς τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος κυροῦ Ἰακώβου καὶ ὅσων αὐτὸς ἐργάστηκε γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Μητροπόλεως Ἀργολίδος, θερμῶς δεόμεθα πρὸς τὸν Κύριο νὰ ἀναπαύσει τὸ σελπὸ του σκῆνος, συναριθμώντας τὴν μακαρία ψυχὴ του μεταξὺ τῶν δικαίων καὶ ἀναδεικνύοντας αἰωνία τὴν μνήμη του.

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Έγκριθῆσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι τῶν ἐτῶν 2011 - 2012

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΘΕΙΑΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Ἐγκριθῆσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι κατὰ τὸ πρῶτο ἐξάμηνον τοῦ 2011

1. Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Ὑμνογράφου τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

2. Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἱερομάρτυρα Χαραλάμπην, Πολιοῦχον Κέας, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Ὑμνογράφου τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σύρου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

3. Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τὸν Ὅσιον καὶ Θεοφόρον Πατέρα ἡμῶν Σεραφεῖμ τὸν Δομβοῖτην, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

Μὴ Ἐγκριθῆσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι κατὰ τὸ πρῶτο ἐξάμηνον τοῦ 2011

1. Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἐπονομαζομένην “Νερατζιώτισσαν”, ποιηθεῖς ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαρα-

λάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καὶ ὑποβληθεῖς πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ.

2. Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἐπονομαζομένην “Ἀρβανίτισσαν”, ποιηθεῖς ὑπὸ τῆς Ὀσιολογιωτάτης Μοναχῆς Ἰσιδώρας Ἀγιοῖεροθεοτίσσης καὶ ὑποβληθεῖς πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ Γέροντος Μοναχοῦ Νεκταρίου τῆς Ἱερᾶς Καλύβης Ζωοδόχου Πηγῆς Ἱερᾶς Σκήτης Ἁγίου Παντελεήμονος Κουτλουμουσίου (Ἅγιον Ὅρος).

3. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον “Ζωοδόχον Πηγὴν” Πόλεως Λαρίσης, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης καὶ Τυρνάβου.

4. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Φλέγοντος, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ.

Ἐγκριθῆσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ 2011

1. Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Βουκόλου, Πρώτου Ἐπισκόπου Σμύρνης, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

2. Ἱερά Ἀκολουθία τῆς Κυρίας καὶ Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ἐσφαγμένης, ποιηθεῖσα ὑπὸ

του Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης καὶ Τυρνάβου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

3. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τῶν ἐν τῇ Θεσσαλιώτιδι Ἐκκλησίᾳ διαλαμφάντων ὀκταρίθμων Ἀγίων, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Δημητρίου Θεοδωροπούλου, Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

4. Ἱερά Ἀκολουθία τῆς Συνάξεως πάντων τῶν ἐν Θράκῃ Ἀγίων, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Ὁρεσιάδος καὶ Σουφλίου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

5. Ἱερά Ἀκολουθία τῶν Ἀγίων Πεντεκαίδεκα Ἱερομαρτύρων, πολιούχων τῆς πόλεως τοῦ Κιλκίς, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Ἰωήλ, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

6. Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι Πάντων τῶν ἁγίων, τῶν διαλαμφάντων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Ἱερισσοῦ, α) Τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου, Ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ, β) Τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Ὁσιομάρτυρος Σάββα τοῦ Σταγειρίτου, γ) Τῆς Ἀγίας Νεομάρτυρος Χάιδως ἐκ Στανουῦ, δ) Τοῦ Ἱερομάρτυρος Ἀγαπίου ἐκ Γαλατίστης, ε) Τῶν Ὁσίων Γεωργίου καὶ Γερβασίου ἐκ Γοματίου, στ) Τῶν Ἀγίων ἕξ Νεομαρτύρων τῶν ἐν Γεροπλατάνῳ, ζ) Τοῦ Ὁσίου Αὐξεντίου τοῦ νέου ἐν Κατερλί, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, η) Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Ἱερομάρτυρος Μάρκου Ἐπισκόπου Ἀρεθουσιῶν, θ) Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, Ἐπισκόπου Μαδύτου τοῦ Θαυματουργοῦ, ι) Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Μητροφάνους τοῦ Πνευματικοῦ, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Ὑμνογράφου τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Γερασίμου Μικραγιαννανίτου καὶ ὑποβληθεῖσα ἅπασαι πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ

τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου.

7. Ἱερά Ἀκολουθία τῆς Ἀγίας Ἄννης τῆς Ἐρημίτιδος καὶ τοῦ Ὁσίου υἱοῦ αὐτῆς Ἰωάννου, τῶν ἐκ Λαρίσης, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης καὶ Τυρνάβου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

8. Ἀσματικαὶ Ἀκολουθίαι τοῦ Ἀγίου Ὁσιομάρτυρος Ἐφραίμ τοῦ νέου τοῦ Θαυματουργοῦ, ποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Ὑμνογράφου τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, καὶ ὑποβληθεῖσαι πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ.

Ἐγκριθεῖσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι κατὰ τὸ πρῶτο ἐξάμηνον τοῦ 2012

1. Ὀκτὼ μικραὶ περιστασιακαὶ Ἀκολουθίαι διὰ τὸ Στρατιωτικὸν Εὐχολόγιον τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμοπίας κ. Ἰωήλ καὶ ὑποβληθεῖσαι πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ συμπληρώσεως τοῦ ἤδη καταρτιζομένου Στρατιωτικοῦ Εὐχολογίου.

2. Ἱερά Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Λεοντίου τοῦ ἐκ Στεμνίτσης, ποιηθεῖσα ὑπὸ τῆς Μοναχῆς Μελάνης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μπούρας Γορτυνίας, καὶ ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

3. Πανηγυρικὴ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία μετὰ Παρακλητικοῦ Κανόνος ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τοῦ θαύματος τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, τοῦ συντελεσθέντος κατὰ τὴν 1ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1821 εἰς τὸν Ἱερόν Ναόν Ἀγίου Δημητρίου τῶν Ὀπλων, ποιηθέντων ὑπὸ τῆς Ὁσιολογιωτάτης Μοναχῆς Ἰσιδώρας, Καθηγουμένης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἱεροθέου Μεγάρων καὶ ὑποβληθέντων πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

4. Ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Νεομάρτυρος Κωνσταντίνου ἐκ Καππούας τοῦ ἐξ Ἀγαρηνῶν, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὕμνογράφου κ. Γεωργίου

Ἀποστολάκη καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

5. Ἱερὰ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Νέου Ἱερομάρτυρος Ἰωάννου, τοῦ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πέτρας Ὀλύμπου, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιοτάτου Δρος κ. Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κίτρους καί Κατερίνης, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

6. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ Βατοπαιδινοῦ, τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δρος Θεολογίας κ. Φωτίου Ἀ. Τζελέπη καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λήμνου καί Ἁγίου Εὐστρατίου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

7. Ἱερὰ Ἀκολουθία τοῦ Νεομάρτυρος Θεοχάρους τοῦ Νεαπολίτου, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Δημητρίου Κατσίκα, Καπλαδόκου ὕμνογράφου, Βυζαντινολόγου καί Δρος τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νεαπόλεως καί Σταυρουπόλεως, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

8. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου καί Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Φλαβιανοῦ, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ποιηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὁσιωτῆς Καθηγουμένης Ἰσιδώρας Μοναχῆς Ἀγieroθειτίσης καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καί Μήλου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

9. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Ὑμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χρι-

στοῦ Ἐκκλησίας, Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

10. Ἀκολουθία καί Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἐπωνομαζομένην “Τριχεροῦσαν”, Πολιοῦχον Φοινικούντας Μεσσηνίας, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

Ἐγκριθεῖσαι Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι κατὰ τὸ δεῦτερον ἑξάμηνον τοῦ 2012

1. Ἱερὰ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἐπισκόπου Πανήδου, ποιηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὁσιολογιοτάτης Μοναχῆς Ἰσιδώρας Ἀγιοίεροθεοτίσης, καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

2. Ἱερὰ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία μετὰ τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἐπωνομαζομένην “Βουλκτανιώτισσαν”, ποιηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὁσιωτῆς Μοναχῆς Μελάνης Ἀδελφῆς τῆς ἐν Γορτυνίᾳ Ἱερᾶς Μονῆς Μπούρα, καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

3. Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Εὐσεβεστάτου Βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη τοῦ Ἐλεήμονος, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐντιμολογιοτάτου Δρος Χαραλάμπους Μπούσια, Μεγάλου Ὑμνογράφου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, καί ὑποβληθεῖσα πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου Ὁρεστιάδος καί Σουφλίου, διὰ τοπικὴν χρῆσιν.

Ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία κατά τήν Τουρκοκρατία

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

(Εἰσήγηση στό IB΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Βόλος 27-29 Σεπτεμβρίου 2010)

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι λαοί τῆς Ἀνατολῆς καί δὴ καί τό γένος τῶν Ἑλλήνων κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας (1453-1821) βρισκόνταν σέ κατάσταση ἐμπερίστατη. Τό ἴδιο καί ἡ Ἐκκλησία ἢ ὁποία ἀνέλαβε τήν πνευματική τοῦ ἔθνους μας ποδηγέτηση καί τό στηριγμό του στόν ἀγώνα γιά ἐπιβίωση καί πολιτισμική συνέχεια.

«Ἡ ἄλωση –γράφει ὁ Κωνσταντῖνος Βακαλόπουλος– ἀποτελεῖ θλιβερό ὀρόσημο στήν πτώση τοῦ πνευματικοῦ του ἐπιπέδου»¹. «᾽Ω χρόνων ἐκείνων τῶν ἐπιφθόνων καί ζηλωτῶν –γράφει ὁ πρῶτος μετά τήν ἄλωση Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος– ὡ τῶν παρόντων δυστυχῶν ἤδη καί πᾶσαν ἀποβεβληκότων ἐλπίδα· ὡ Ῥωμαίων γένος, εὐδαιμονέστερον μὲν πρότερον, νῦν δέ πάντων ἀθλιώτατον ... Οἴμοι· τί πρῶτον ὀδύρωμαι; τήν ἐν τοῖς σώμασι δουλείαν Ἑλλήνων, ἢ τήν ἐν ταῖς ψυχαῖς φθοράν καί ταῖς ἔτι τετηρηῆσθαι δοκούσαις; τήν παντελῆ τῶν παρ' ἡμῖν σεβασμίων ἀπώλειαν, ἢ τῶν ἔτι μεόντων τήν ἀτιμία; τάς κατά τῆς πίστεως ὑβρεῖς τῶν βαρβάρων, ἢ τά ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστῶν ἐμβασιλεύσαντα σκάνδαλα; τοὺς ἀφισταμένους ὁσημέραι τῆς πίστεως πανταχοῦ, ἢ τοὺς τήν ἀποστασίαν ὠδίνοντας;»². Στό «Θρηνο» δέ τοῦ Μυρῶν Ματθαίου πού γράφτηκε στίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰ. ἀποτυπώνεται εὐγλωττα ἢ δοκιμασία καί ὁ καημός τῶν Ὁρθοδόξων· «Πῶς ὑπομένεις, Δέσποτα, σκλάβους νά μᾶς ἐβλέπης· καί δούλους νά μᾶς θεωρῆς καί τόν θυμόν δέν τρέπεις; Πῶς ὑπομένεις, Κύριε, νά βλέπης ρημασμένα· τά θεῖα μοναστήρια τά ξεθεμελιωμένα; τοὺς ὠραιότατους ναοὺς, τοὺς ἀγιογραφημένους;»³.

Τῆ συσσωρευμένη ἀμάθεια τοῦ ὑποδουλωμένου λαοῦ, τίς ἐπιδράσεις ἀπό τό δυτικό διαφωτισμό καί τά ἐκ τῆς Δύσεως θεολογικόν ρεύματα⁴ πού ἔθεταν

σέ κίνδυνο τήν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία του, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια νά ἀντιμετωπίσουν ἢ ἐθναρχοῦσα τότε Ἐκκλησία (Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο), τό Ἅγιον Ὅρος καί οἱ λόγιοι ἐκείνης τῆς περιόδου. Παχώμιος Ρουσάνος⁵, ἅγιος Μελέτιος Πηγᾶς⁶, Μάξιμος Μαργουίνος⁷, Εὐγένιος Βούλγαρης⁸, Καισάριος Δαπόντες⁹, Εὐστράτιος Ἀργέντης¹⁰, ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός¹¹, οἱ Κολλυβάδες¹² καί ἄλλοι ἐργάστηκαν γιά «τήν ἀνάταση τοῦ Γένους»¹³ καί τή διαμόρφωση ἑνός νέου διαφωτισμοῦ θεμελιωμένου στήν ὀρθόδοξη παράδοση καί τή λατρευτική ζωή¹⁴.

Ὅσο κι ἂν οἱ μισσιονάριοι τῆς Δύσης ἔβλεπαν τήν ὀρθόδοξη Λατρεία ὡς σκάνδαλο καί τήν περιέγραφαν «σάν καθαρή δεισιδαιμονία καί θεατρικισμό»¹⁵ ἢ ἀλήθεια εἶναι ὅτι αὐτή ἀπετέλεσε τή βάση τόσο τῆς ἐνότητος, ὅσο καί τῆς πνευματικότητος τοῦ λαοῦ¹⁶. Δέν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο ὅτι τήν ἐκπαίδευση τῶν ἑλληνοπαίδων τήν ἀσκοῦσε ἡ Ἐκκλησία στό νάρθηκα τῶν Ἱ. Ναῶν, ὅπου ἐκτός ἀπό τήν ἀριθμητική, τίς γραπτές ἀσκήσεις στά πινακίδια καί τά ἀποσπάσματα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων κυριαρχοῦσε ἡ θρησκευτική φιλολογία, δηλαδή «Ὀκτώηχοι, Ψαλτήρια, Ἀνθολόγια, Εὐχολόγια, Ἀπόστολοι, Δαμασκηνοί, Παράδεισοι, Νέοι Παράδεισοι, Νέοι Θησαυροί, Παρακλητικῆς, Τριῶδια, Ἐκλόγια, Ψαλτηρόπουλα, Πεντηκοστάρια, Ἀμαρτωλῶν σωτηρία, Εἰρημολόγια, Κατηχήσεις, Συνόψεις, Μαργαρίται κ.ἄ.»¹⁷.

Σ' ἕναν ὀργανισμό, πρόγραμμα σπουδῶν θά λέγαμε, τῆς Σχολῆς Τρικάλων Κορινθίας τοῦ ἔτους 1730, κάτι πού θά μπορούσε νά ἰσχύσει καί γιά ὁποιοδήποτε σχολεῖο τῆς βασικῆς ἐκπαίδευσης τότε, σημειώνεται ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔπρεπε νά διδάσκει ἀπαξάπαντας τή χριστιανική διδασκαλία: «πρό τοῦ ἄρξασ-

θαι τούς μαθητάς τῆς τῶν μαθημάτων ἀναγνώσεως, νά φροντίζη ἀπαραιτήτως καί νά τούς γυμνάξη καί νά τούς παιδεύη ἀπαντας νά λέγωσιν ἱερᾶν προσευχήν σύντομον τό πρωί, ἦτοι τόν Ἐξάψαλμον μετά τῆς πρώτης ὥρας, καί μετά τήν ἑσπερινήν ἀπόλυσιν νά διαβάξωσι τόν Ἀπόδειπνον, ἔπειτα νά ἀπέρχεται ὁ καθ' εἷς εἰς τά ἴδια· κατά χρέος ἀπαραίτητον ἐν ταῖς Κυριακαῖς καί ἀγίαις ἑορταῖς νά λαμβάνη ὁ διδάσκαλος ὄλους τούς μαθητάς του, καί νά ἀπέρχεται εἰς τήν ἀγίαν ἐκκλησίαν, ἐπ' ἀκροάσει τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, καί τῆς λοιπῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας καί προσευχῆς»¹⁸.

Ἀπό Κατηχητικά ἐπίσης κείμενα καί Ὁμολογίες αὐτῆς τῆς περιόδου, πέρα ἀπό ὅποιαδήποτε κριτική ἀσκεῖται σ' αὐτά¹⁹, διαφαίνεται ὅτι κύριο μέλημα τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἡ σέ συνδυασμό μέ τήν ὀρθή πίστη λειτουργική ἀγωγή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Σέ κείμενα π.χ. τοῦ Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου τοῦ 16ου αἰ. ἀπό τίς βασικές προτροπές σέ κάθε πιστό ἦταν νά μή λείπει ἀπό τῆς θείας Λειτουργίας, νά πηγαίνει στίς ἑορτές τῶν ἀγίων «ὅπου δοξάζεται ὁ Θεός καί εἶναι εὐταξία καί φόβος Θεοῦ», νά πιστεύει στόν Τριαδικό Θεό στό ὄνομα τοῦ ὁποίου βαπτίζομαστε καί νά φυλάττει τίς νηστεῖες ὄλου τοῦ χρόνου²⁰. Ἀπό τά ἀδύνατα βεβαίως καί ἀρνητικά στοιχεῖα αὐτῶν τῶν κειμένων, τά ὅποια καταγράφουν ὅ,τι ἴσχυε στήν πράξη τήν ἐποχήν ἐκείνη, εἶναι ὅτι προτρέπουν τούς χριστιανούς νά πηγαίνουν στήν ἐκκλησία γιά νά ἀκοῦνε ἀπλῶς τῆς θείας Λειτουργίας καί νά μή συμμετέχουν στή θεία Εὐχαριστία παρά μόνο τέσσερες φορές τό χρόνο²¹.

Ἀνάλογες θέσεις βρίσκουμε καί στίς ἀπό τό 17ο αἰ. ἐμφανισθεῖσες Ὁμολογίες Ὁρθοδόξου Πίστεως²², μέσα ἀπό τίς ὁποῖες ὁ λαός τοῦ Θεοῦ μάθαινε σέ τί νά πιστεύει καί πῶς νά ἐκφράζει λειτουργικά αὐτήν τήν πίστη. Πῶς π.χ. νά κάνει τό σταυρό του «τοῖς τρισί μεγάλοις καί πρώτοις ἐξῆς κειμένοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρός»²³, περί πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στή θεία Εὐχαριστία, περί ἐνζύμου ἄρτου καί ἀκράτου οἴνου, περί τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς τοῦ μόνου τρόπου καθαγιασμοῦ τῶν Δώρων, περί τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου ὡς ἀντιτύπων πρό τῆς ἐπικλήσεως κατά τήν εὐχαριστιακή θεολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, περί τῆς κοινωνίας καί τῶν λαϊκῶν²⁴.

Πέρα ὁμως ἀπό τήν ὡς ἄνω γενική διαπίστωση ὅτι ἡ θεία Λατρεία ἦταν τό κέντρο τῆς ἐκπαίδευσης καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅτι οἱ μοναχοί καί οἱ ὀλιγογράμματοι ἱερεῖς «μέ εὐλάβεια καί ταπείνωση κράτησαν ἄσβεστη τή λειτουργική παράδοση καί σεβάστηκαν τήν παραδεδομένη λειτουργική τάξη»²⁵ καί ὅτι ἡ Ἐνορία μέ κέντρο τῆς Λατρίας, τούς ἐκκλησιαστικούς ὕμνους καί τό κήρυγμα ἐνίσχυε τόν ψυχικό δυναμισμό τῶν Ἑλλήνων καί ἔτρεφε τήν ἀναστάσιμη ἐλπίδα²⁶, ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον νά δοῦμε συγκεκριμένα γεγονότα καί πρωτοβουλίες πού διεμόρφωσαν τήν εἰκόνα, ἄλλοτε θετική καί ἄλλοτε ἀρνητική, τῆς θείας Λατρίας κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Τά μεταβυζαντινά Ἐρμηνευτικά Ὑπομνήματα τῆς θείας Λειτουργίας, οἱ ἐκδόσεις τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, οἱ καινοτόμες παρεμβάσεις στά βιβλία καί τήν τάξη τῆς Λατρίας, οἱ λειτουργικές ἔριδες, ἡ νέα ὑμνογραφική παραγωγή, τό κήρυγμα, ὁ ρόλος τῶν Νομοκανονικῶν Συλλογῶν, ἡ λειτουργική ζωή στό Ἅγιον Ὄρος καί ἡ διαμόρφωση νέων λειτουργικῶν ἐθίμων εἶναι οἱ κύριοι ἄξονες τοῦ ἐρευνητικοῦ μας σχεδιασμοῦ στή συνέχεια.

1) Ἐρμηνευτικά Ὑπομνήματα τῆς θείας Λειτουργίας

Ἡ βυζαντινή παράδοση τῆς θεολογικῆς προσέγγισης καί ἐρμηνείας τῆς θείας Λειτουργίας²⁷ συνεχίζεται καί κατά τή μετα-βυζαντινή ἐποχή σέ μία προσπάθεια νά παιδαγωγηθεῖ λειτουργικά ὁ λαός τοῦ Θεοῦ καί νά μήν ξεκοπεῖ ἀπό τό παρελθόν του.

Τό πρῶτο ὑπόμνημα αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι τοῦ λογίου κληρικοῦ ἀπό τό Ρέθυμνο τῆς Κρήτης (1534-1577), οἰκονόμου καί ἐπιτρόπου στό Ἡράκλειο Κρήτης τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία Β' τοῦ Τρανοῦ (1572-1579). Ὁ τίτλος τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἡ θεία Λειτουργία μετά ἐξηγήσεων διαφόρων διδασκάλων, ἅσπερ μετήνεγκεν εἰς τήν κοινήν γλῶτταν Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ Ναθαναήλ...», Βενετία 1574²⁸.

Ἀκολουθοῦν τά ὑπομνήματα τῶν: Γαβριήλ Βλασίου, μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἄρτης (1618-1632), Ἐξηγήσις τῆς θείας Λειτουργίας²⁹, Μελετίου Συρίγου ἢ Τζηρίλου (1585-1663), Συνοπτική ἐξήγησις τῆς θείας καί ἱερᾶς Λειτουργίας...³⁰, Θεία Λειτουργία Ἐρμηνευμένη³¹, «Μυστική θεωρία περί τῆς

ἀγίας Ἐκκλησίας καί περί τῶν ἐν αὐτῇ γενομένων, καί ἐξήγησις αὐτῶν, καί τῆς θείας Λειτουργίας»³², Παΐσιου Λιγαριδίου (1609/1610-1678), Ἀνακεφαλαίωσις, εἴτουν Παρεκδρομή τῆς Ἱερᾶς Μυσταγωγίας³³, γράφτηκε τό 1641, Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως, Κατήγησις ἱερά ἤτοι τῆς θείας καί ἱερᾶς Λειτουργίας ἐξήγησις, καί ἐξέτασις τῶν χειροτονουμένων, Βενετία 1681³⁴, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκου τοῦ Γ΄ τοῦ ἐκ Ζαγοράς (1713-1791), Ἑρμηνεία πρὸς τοὺς Ἱερεῖς καί Διακόνους...³⁵, Κωνσταντίνου Δαπόντε (1707-1789), Ἑξήγησις τῆς θείας Λειτουργίας συλλεχθεῖσα καί σπιχουρηθεῖσα, τόμ. πρῶτος, ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας 1795³⁶, Θεοφίλου Καμπανίας(† 1795), Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας³⁷, Γαβριήλ, μητροπολίτου Νοβογροαδίας, Τελετουργία ἱερά ἤτοι διατύπωσις σύντομος τῶν ἱεροτελεστιῶν..., σέ μετάφραση Εὐγενίου Βουλγάρεως, ἐν Πετροπόλει 1799³⁸, Δημητρίου Νικολάου, τοῦ Δαρβάρεως, Ἐγχειρίδιον Χριστιανικόν, ἐν Βιέννῃ 1803³⁹, Ἑξήγησις τῆς θείας Λειτουργίας μέ ἀπλῆν φράσιν, Ἐνετίησιν 1804⁴⁰, Δ. Γεωργακοπούλου, Ἱερά Ἀνθολογία περιέχουσα ἐρμηνεῖαν ἐπὶ τῆς τελετῆς τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔτι δέ διάφορα ἄλλα χρήσιμα καί ἀναγκαῖα πρὸς ὁδήγιαν τοῦ εὐαγοῦς ἱερατείου, ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου 1979⁴¹.

Ἐκτός ἀπὸ τὰ παραπάνω ἔνδεκα ἐρμηνευτικά ὑπομνήματα τῆς θείας Λειτουργίας ὑπάρχουν καί τέσσερες πραγματεῖες, Συνταγμάτια ὅπως λέγονται, τὰ ὁποῖα ἐξετάζουν γενικότερα τὰ μυστήρια, θεολογοῦν περὶ τὴν θεία Λειτουργία καί διαπραγματεύονται διάφορα θέματα ὅπως π.χ. εἶναι οἱ μερίδες, τὰ ἄζυμα, ἡ ἐπίκληση, ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ στὰ τελούμενα. Πρόκειται γιὰ τὰ ἔργα: Γαβριήλ Σεβήρου, Συνταγμάτιον περὶ τῶν ἀγίων καί ἱερῶν μυστηρίων, Βενετία 1600⁴², Γαβριήλ Σεβήρου, Ἐγχειρίδιον κατὰ τῶν λεγόντων, τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Υἱούς κακῶς τε καί παρανόμως ποιεῖν τό τιμᾶν, καί προσκυνεῖν τὰ ἅγια δῶρα, ἡνίκα ὁ χερουβικός ἄδεται ἕνμος, καί ὁ ἱερεὺς φέρων ταῦτα, εἰσοδεύει εἰς τό Ἅγιον Βῆμα. Ἔτι περὶ τῶν μερίδων, τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ δίσκῳ ἐπιτιθεμένων. Ἔτι περὶ τῶν κολύβων καί σπερμάτων, τῶν προσφερομένων ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν ἀγίων, καί ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων

ὀρθοδόξων, Ἐνετίησιν 1604⁴³, Ἰώβ Ἀμαρτωλοῦ, Περί τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ἐξηγητική θεωρία, στό: Χρυσάνθου τοῦ Μακαριωπάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Συνταγμάτιον περὶ τῶν Ὀφρικών, Τεργόβυστον 1715, σσ. 123-131⁴⁴, Εὐστρατίου Ἀργέντη, Σύναγμα κατὰ ἀζύμων εἰς τρία διαιρεθὲν τμήματα..., ἐν Λειψία τῆς Σαξωνίας 1760⁴⁵.

Δέν εἶναι δυνατόν στό πλαίσιο αὐτοῦ τοῦ κειμένου νά ἀναλύσουμε ἓνα πρὸς ἓνα ὅλα τὰ παραπάνω ἔργα. Μέ πολλή συντομία θά ἀναφερθοῦμε στὰ δύο παλαιότερα ὑπομνήματα, αὐτό τοῦ Ἰωάννου Ναθαναήλ (16ος αἰ.) καί αὐτό τοῦ Παΐσιου Λιγαριδίου (17ος αἰ.) γιὰ νά ἀναδειχθοῦν καί οἱ θεολογικές τάσεις τίς ὁποῖες τὰ ἐν λόγω κείμενα ἀντιπροσωπεύουν.

Τό ὑπόμνημα τοῦ Ἰωάννου Ναθαναήλ ἐντάσσεται στή μεταφραστική κίνηση τοῦ 16ου αἰ. στήν Ἑλλάδα μέ στόχο τὴν ἀνύψωση τοῦ μορφωτικοῦ καί πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ καί τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἐκ μέρους τῶν Λατίνων προπαγάνδας⁴⁶. Χαρακτηριστικό τοῦ ἔργου του εἶναι ὅτι ἀνθολογεῖ μεγάλα τμήματα ἀπὸ τὰ βυζαντινά ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα καί παραφράζει στήν ὀμιλούμενη τότε γλῶσσα προσθετόντας ὀρισμένες φορές καί δικές του ἐρμηνευτικές ἀπόψεις. Ἰδιαίτερη προτίμηση δίδει στοὺς Γερμανοὺς Κωνσταντινουπόλεως, Νικόλαο Καβάσιλα καί Συμεῶν Θεσσαλονίκης. Τό κείμενο διαιρεῖται σέ 122 κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 65 ἀφιερώνονται στήν ἐρμηνεία τοῦ Ἱ. Ναοῦ, τῶν σκευῶν καί τῶν ἀμφίων. Στό δεύτερο μέρος ἀπὸ τό 66ο κεφάλαιο καί μετά, στηριζόμενος κυρίως στὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν Καβάσιλα, θεολογεῖ περὶ τῆς ἀναμνήσεως, τῶν μερίδων καί ὀρισμένων τμημάτων τῆς θείας Λειτουργίας⁴⁷.

Τὸν ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τὸν λόγιο αὐτό ἱερέα ἡ ἀπὸ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ κατανόηση τῶν ὄσων συμβαίνουν στή θεία Λειτουργία. Γι' αὐτό καί στό Προοίμιο σημειώνει: «Χρέος εἶναι λοιπὸν εἰς κάθε χριστιανὸν ὀρθόδοξον τόσον ἱερέα ὡσάν καί εἰς λαϊκόν καί μοναχόν καί εἴτινος τάξεως ἤθελεν εἶσπεν, νά ξεύρη καί νά γνωρίζη ὀρθά τὴν θείαν Λειτουργίαν. Εἶτα νά πιστεύει καί νά τιμᾷ ὅλα ἐκεῖνα ὁπού γίνονται εἰς αὐτὴν ὡς θεῖα καί ἱερά, ἅγια καί φρικτά μυστήρια»⁴⁸. Λόγω δέ τῶν ἐπιρροῶν ἀπὸ τὴ Δύση κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴ ἐνέταξε στό ὑπόμνημά του καί κείμενα σχετι-

ζόμενα μέ την όμολογία τής πίστewς, όπως π.χ. τήν Έρμηνεία τοῦ Συμβόλου τής Πίστewς τοῦ άγίου Συμεών Θεσσαλονίκης⁴⁹ καί τήν Έρμηνεία τής Κυριακῆς Προσευχῆς μέ βάση τό ύπόμνημα τοῦ Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως⁵⁰. «Μ' αυτές τίς παρεμβολές –ό Ιωάννης Ναθαναήλ– *έπιχειρεί νά δώσει, άν όχι μιá όρθόδοξη όμολογία πίστewς μέ τήν έννοια τών όμολογιών ... τουλάχιστον μιá όρθόδοξη τριαδολογία καί χριστολογία θεμελιωμένη στην πατερική παράδοση*»⁵¹.

Άξίζει έδω νά σημειώσουμε ότι τό ύπόμνημα τοῦ Ιωάννου Ναθαναήλ καί αυτό τοῦ Μελετίου Συρίγου άπετέλεσαν τόν κορμό τοῦ Skrizhal, τοῦ κειμένου δηλαδή πού ένέκρινε ή Σύνοδος τής Μόσχας τό 1656, προκειμένου νά στηρίξει τή λειτουργική μεταρρύθμιση τοῦ Πατριάρχη Νίκωνα⁵². Ιδιαίτερη έκτίμηση έπίσης έτρεφαν στό πρόσωπό του οί Άγιορείτες⁵³, καί τό έργο του άξιοποιήθηκε στην έπί Πατριάρχου Δοσιθέου Σύνοδο τοῦ 1672 στό Ίεροσόλυμα, προφανώς για τήν όρθόδοξη εὐχαριστιακή του θεολογία⁵⁴.

Ό εκ Χίου Παΐσιος Λιγαρείδης (1609/10-1678), Μητροπολίτης Γάζης, ένα πρόσωπο μέ «όμολογιακές παλινδρομήσεις»⁵⁵, έγραψε τό ύπόμνημά του τό 1641 στό Κολλέγιο τοῦ Άγίου Άθανασίου τής Ρώμης⁵⁶, όπου έζησε από τό 1623. Στηρίζεται στους βυζαντινούς έρμηνευτές, αλλά υπερασπίζεται τά λατινικά δόγματα. Υπομνημάτισε τή θεία Λειτουργία «*άλλά πρός βοήθειαν τών νεωτερισμῶν τής ρωμαϊκῆς Έκκλησίας*» κατά τόν Δοσίθεο Ίεροσολύμων⁵⁷. Είναι σαφές ότι σέ όρισμένες περιπτώσεις προσπαθεί νά κρατήσει τίς ίσορροπίες μεταξύ τών δύο Έκκλησιῶν⁵⁸, αλλά ό νοῦς του είναι στή λατινική σκέψη καί θεολογία. Η άπαγόρευση π.χ. άνάγνωσης τοῦ Άποστόλου από λαϊκούς, ό χαρακτηρισμός τοῦ λαοῦ ως «άνίερο», ή ύποστήριξη τής καί «έκ τοῦ Υίου» εκπόρευσης τοῦ Άγίου Πνεύματος, ή θεώρηση τών χαρισμάτων τοῦ Άγίου Πνεύματος ως κτιστῆς χάριτος, καί ή θέση του ότι τά δώρα καθαγιαζονται στό ιδρυτικά λόγια καί όχι μέ τήν έπίκληση, μαρτυροῦν καθαρά τόν οὐνιτικό χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ ύπομνήματος⁵⁹.

2) Έκδόσεις λειτουργικῶν βιβλίων

Κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας, ιδιώτες κυρίως, άνεξάρτητοι από τήν εκκλησιαστική άρχή,

άξιοποίησαν όσο μπορούσαν τίς δυνατότητες πού τούς έδινε ή άνακάλυψη τής τυπογραφίας. Μέ εκδοτικό κέντρο κυρίως τή Βενετία, ή όποία είχε έντονο τό ελληνικό στοιχείο⁶⁰, επιδόθηκαν στην εκδοση όλων τών λειτουργικῶν βιβλίων από τά τέλη τοῦ 15ου καί κυρίως από τίς άρχές τοῦ 16ου αἰ. Τό πρώτο εκκλησιαστικό βιβλίο πού εκδόθηκε μέ λειτουργικό ενδιαφέρον είναι τό Ψαλτήριο. Η εκδοση έγινε στό Μιλάνο τό 1481 καί επαναλήφθηκε στή Βενετία, τό 1486 υπό τοῦ Άλεξάνδρου υίου Γεωργίου τοῦ εκ Χάνδακος. Ήταν συντάκτης τοῦ Λαόνικου πρωτοπαπᾶ Χάνδακος, μαθητοῦ τοῦ Μιχαήλ Άποστόλη. «Μέ αὐτούς –γράφει ό Κ. Γιαννακόπουλος– *ήρχισεν ή μακρά παράδοσις τής Έλληνικῆς τυπογραφίας εν Βενετία*»⁶¹, για νά συνεχίσει καί μέ έντοπίους, άνελληνιστους, κατά τό Νικόλαο Τομαδάκη, τυπογράφους, μέ Έλληνες όμως διορθωτές από τήν Κύπρο, τήν Κρήτη, τά Ίόνια Νησιά, τήν Ήπειρο καί άλλες περιοχές⁶². Από τά μισά τοῦ 17ου αἰ. τά ήνία στόν τομέα τής τυπογραφίας άναλαμβάνουν οί ήπειρώτες Νικόλαος Γλυκός (1670 έξ.)⁶³, Νικόλαος Σάρος (1681 έξ.)⁶⁴, Δημήτριος καί Πάνος Θεοδοσίου (1755 έξ.)⁶⁵. Υπάρχουν βέβαια καί άλλοι άξιόλογοι εκδότες όπως οί J. Leoncini⁶⁶ Χριστόφορος Ζανέτος, Άνδρέας Κουνάδης, Άντώνιος Βόρτολις⁶⁷, Άντώνιος καί Άνδρέας Ίουλιανός, Γεώργιος Καυροφίλλης καί ό αρχιμ., μετέπειτα έπίσκοπος Λευκάδος, Εὐγένιος Περδικάρης⁶⁸, στό τυπογραφείο τοῦ Φοίνικος.

Μετά τό Ψαλτήριο, στό όποιο άναφερθήκαμε, ό εκ Ρεθύμνου Ζαχαρίας Καλλιέργης κυκλοφόρησε τό Ώρολόγιο, τόν Αὐγουστο τοῦ 1509, «*μετά τής προσηκούσης εκτελέσας έπιμελείας*»⁶⁹. Έκτοτε έχουμε επανειλημμένες εκδόσεις. Από τό 1520 έως τό 1569 π.χ. εκδόθηκε 26 φορές. Μέ τήν πάροδο τών ετών τόσο στό Ώρολόγιο, όσο καί στό άλλα, όπως θά δοῦμε, λειτουργικά βιβλία, παρεισέφρυναν λάθη, τήν άνάγκη διορθώσεως τών όποιων έπεσήμαιναν οί λόγιοι τής εποχῆς. Ό Ζακύνθιος π.χ. μοναχός Παχώμιος Ρουσάνος (1508-1553) μέ ειδική έπιστολή «*Πρός τούς εν Βενετία χαλκοπρατεῖς*» καί για λογαριασμό τών εκδόσεων τοῦ οίκου De sabio⁷⁰ έπισημαίνει αὐτό τό πρόβλημα, κάνει ό ίδιος διορθώσεις παρατηρώντας ότι «*Χιλίων βιβλίων καί μυρίων τυπουμένων εν τοῖς αὐτοῖς χωρίοις τά σφάλματα. Διό οὐδέ τινα διόρθω-*

σιν δι' ἀλλήλων γενέσθαι δυνατόν, ὡς διά τῶν διά χειρός γραφομένων...»⁷¹. Μέ βάση τὰ χειρόγραφα δηλαδή καί ἀπό τίς πολλές παραλλαγές μπορεῖ νά βρεθεῖ ἡ ὀρθή, «ἐνῶ τώρα τὰ διά τοῦ τύπου παραγόμενα βιβλία εἶναι πανομοιότυπα καί οὐδέν δύναται νά γίνῃ, ἐάν ἡ διόρθωσις δέν προηγηθῇ τῆς τυπώσεως»⁷².

Ἀνάλογη γνώμη γιά τούς τυπογράφους τῆς Βενετίας ἔχει καί ὁ σκοπελίτης μοναχός (Κωνσταντῖνος) Καισάριος Δαπόντες († 1789) ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται μέ τό δικό του ποιητικό τρόπο:

*Εἶναι λοιπόν διαφορά ἀπό τῶν συγγραφέων
εἶναι δέ καί διαφθορά ἐκ τῶν ἀντιγραφῶν,
διότι ἀντιγράφουσι καί δέν ἐπιμελοῦνται
νά τ' ἀντιγράψουσιν ὀρθά, καί ἔτσι πολλά χαλοῦνται.
Δεύτερον εἶναι ἀμαθεῖς καί κάνουσι μυρία
λάθη καί καταφθείρουσι τὰ μαῦρα τὰ βιβλία.
Τρίτον δέν τὰ στοχάζονται, δέν τὰ ξαναπερνοῦσι
μαζί μέ τό πρωτότυπον καί ἔτσι τὰ χαλνοῦσι.
Νά τούς χαλάσῃ ὁ Θεός, καί νά τούς ἐκδικήσῃ...
καί τὰ τῆς Ἐκκλησίας μας Μηνναῖα, Συναξάρια
καί τὰ λοιπά τὰ γέμισαν λάθη, φθορές, καντάρια.
Εἶναι δέ πάλιν μερικοί, ὁπού τὰ διορθώνουν
τάχατες, ὅμως τὰ χαλοῦν αὐτά καί τὰ τυφλώνουν...»⁷³*

Ἔτσι λοιπόν, ὅσον ἀφορᾷ στό Ὁρολόγιον, ἐκτός ἀπό τόν Παχώμιο Ρουσᾶνο διορθώσεως ἔκαναν ὁ ἱερέας Ἰωάννης Ναθαναήλ στήν ἔκδοση τοῦ 1574⁷⁴, ὁ κρητικός ἱερέας Ζαχαρίας Σκορδίλης Μαραφαρᾶς στήν ἔκδοση τοῦ Ἀνδρέα Σπινέλλη τό 1563⁷⁵ καί ἀργότερα ὁ Καισάριος Δαπόντες⁷⁶, ὁ Ἀνδρέας Ἰδρωμένος⁷⁷ καί ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός στίς ἐκδόσεις τοῦ Φραγκίσκου Ἀνδρεόλα τό 1832, μέ πατριαρχική πλέον ἔγκριση⁷⁸. Ὁ χαρακτήρας τῶν διορθώσεων τοῦ Βαρθολομαίου σχετίζεται κυρίως μέ τή δομή τοῦ Ὁρολογίου καί τήν ἐπαναδιατύπωση ὀρισμένων ἐπεξηγηματικῶν σημειώσεων⁷⁹.

Τό Εὐχολόγιο πρωτοεκδόθηκε στή Βενετία τό 1526⁸⁰, μέ πολλές ἐπανεκδόσεις στή συνέχεια⁸¹ καί διορθωτές τόν Ἰωάννη Ναθαναήλ (Εὐχολόγια 1555-1570) καί ἄλλους⁸². «Τό λεγόμενον Ἀρχιερατικόν ἦτο ἄγνωστον κατά τούς χρόνους τούτους, ἀνεπληροῦτο δ' ὑπό τοῦ Εὐχολογίου»⁸³. Ἡ θεία Λειτουργία ὅμως πού καί αὐτή εἶναι τμήμα τοῦ Εὐχολογίου ἐκδόθηκε αὐτοτελῶς τό ἴδιο ἔτος, τό 1526, ἀπό τόν Δημήτριο Δούκα στή Ρώμη ἐπηρεασμένη μάλιστα

ἀπό τὰ δόγματα τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας⁸⁴. Ἀξίζει ἐδῶ νά ἀναφέρουμε καί τήν κατά τό 17ο αἰ. ἔκδοση τοῦ Εὐχολογίου τοῦ Δομνικανοῦ μοναχοῦ Ἰακώβου Γκόρα⁸⁵. Τό ἔργο αὐτό πού συντάχθηκε μέ βάση πηγαῖο εὐχολογιακό ὑλικό πρός στήριξη τῆς ἱστορικότητας καί παραδοσιακότητας τῆς θείας Λατρίας ἐπηρεάσε τά μέγιστα τή λειτουργική πράξη τῆς Ἀνατολῆς καί ἕως σήμερα ἀποτελεῖ βασικό βοήθημα τῆς Λειτουργικῆς ἐπιστήμης⁸⁶.

Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ Πεντηκοσταρίου ἔγινε ἀπό τό Ζακυνθινό Δημήτριο Ζήνο τό ἔτος 1525, μέ πολλές καί αὐτό ἐπανεκδόσεις στή συνέχεια, ἀπό Βενετούς καί Ἑλληνες ἐκδότες⁸⁷. Ὁ Νικόλαος Μαλαξός πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου (16ος αἰ.) παρεμβαίνει καί διορθώνει τήν ἔκδοση τῶν Σπινέλλη τοῦ 1552. Συγκεκριμένα διορθώνει τροπάρια τῶν Κανόνων τῶν Κυριακῶν τοῦ Πεντηκοσταρίου⁸⁸, προσθέτει νέους ὕμνους ἀκόμη καί Ἀκολουθίες δικές του, ὅπως αὐτή τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῆς Πεντηκοστῆς⁸⁹, ἀντικαθιστᾷ κάποια τροπάρια μέ ὕμνους πού ἐντόπισε σέ παλαιά βιβλία καί ἀνακατατάσσει τήν ὕλη ὀρισμένων Ἀκολουθιῶν. Ὡς διορθωτές τοῦ Πεντηκοσταρίου μαρτυροῦνται καί οἱ Γεώργιος Βλαστός, ἱερέας ἀπό τήν Κρήτη, στήν ἔκδοση τῆς Βενετίας τοῦ 1591⁹⁰, Βασίλειος Βαλέρης, ἱερέας ἀπό τήν Κέρκυρα ὁ ὁποῖος ἐπιμελήθηκε τήν ἔκδοση τῶν Σπινέλλη⁹¹, Διονύσιος Καλλιπολίτης, ὁ ὁποῖος διόρθωσε τήν ἔκδοση τοῦ Νικολάου Γλυκύ τοῦ 1793⁹², καί κυρίως ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός (1772-1851). Ὁ τελευταῖος ἀνέλαβε αὐτό τό ἔργο στή 1836 ἐνῶ βρισκόταν στήν Κέρκυρα. Στηρίχθηκε στήν ἔκδοση τῶν Σπινέλλη τοῦ 1568, ἀλλά καί σέ μεγάλο μέρος στήν ἔκδοση τῶν πρό αὐτοῦ παλαιτύπων Πεντηκοσταρίων. Σαφεῖς πληροφορίες γιά τό τί ἀκριβῶς ἔκανε στό ἐν λόγω λειτουργικό βιβλίο δέν ἔχουμε⁹³. Στόν Πρόλογο πού ὁ ἴδιος προσθέτει ἀναφέρεται στίς παλαιότερες ἐκδόσεις τοῦ Πεντηκοσταρίου καί τούς διορθωτές του. Ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός ἔθεσε τή σφραγίδα του καί σ' αὐτό τό λειτουργικό βιβλίο, τό ὁποῖο ἕως καί σήμερα «ἐπανεκδίδεται ἀκριβῶς μέ τή μορφή, τήν ὁποία τοῦ εἶχε δώσει ὁ Βαρθολομαῖος»⁹⁴.

Κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἐκδόθηκε καί τό ἀπό τήν περιοχὴ τῆς Παλαιστίνης Ἱεροσολυ-

μητικό Τυπικό ή Τυπικό του Ἁγίου Σάββα, τὸ ὁποῖο ἐπηρέασε τὴ σπουδατικὴ πράξη καὶ γενικότερα τὴ μοναχικὴ παράδοση⁹⁵. Ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἀναφερόμενος στὴν ἱστορία καὶ τὴ σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ Τυπικοῦ γράφει: «*Ἐν ταύταις δὲ ταῖς μοναῖς καὶ σχεδὸν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἢ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων Τυπικοῦ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα τελεῖται τάξις. Ὅτι δὴ καὶ παρὰ μόνου τινὸς δυνατὸν ἔστι ταύτην γίνεσθαι, ἐπεὶ καὶ παρὰ μοναχῶν ἐξετέθη, καὶ χωρὶς ἁσμάτων πολλάκις ἐν κοινοβίοις ἐκτελεῖται. Καὶ ἡ τοιαυτὴ δὲ διάταξις ἀναγκαιοτάτη καὶ πατρικὴ. Καὶ γὰρ ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν Σάββας ταύτην διευτύωσατο, παραλαβὼν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Εὐθυμίου καὶ Θεοκρίστου. Οὗτοι δὲ γε ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν, καὶ τοῦ ὁμολογητοῦ Χαρίτωνος παρελήφασιν. Τὴν δὲ τοῦ ἱεροῦ Σάββα διατύπωσιν, ὡς ἐμάθομεν, καταφθαρέντος τοῦ τόπου ὑπὸ βαρβάρων ἀφανισθεῖσαν, ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Σωφρόνιος ὁ τῆς ἁγίας πόλεως πατριάρχης, φιλοπονήσας ἐξέθετο· καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν ὁ θεῖος ἡμῶν καὶ θεολογικὸς Πατὴρ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἀνανεώσατο, καὶ γράψας παρέδωκε»⁹⁶.*

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἔντυπη μορφή τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ Τυπικοῦ, πού καθόρισε ἕως καὶ σήμερα τὴ λειτουργικὴ πράξη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔγινε τὸ ἔτος 1545 ἀπὸ τὸν Κερκυραῖο Ἀνδρόνικο ἢ Νικάνδρο Νούκιο⁹⁷. Οἱ ἐπόμενες ἐκδόσεις εἶναι τοῦ 1603 («*Ἐνετίησι παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Πινέλλῳ*»), τοῦ 1615 («*Ἐνετίησι παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀντωνίῳ τῷ Πινέλλῳ*»), τοῦ 1643 ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πέτρο τὸν Πινέλλη («*ἀναλώμασι τοῖς αὐτοῦ παρὰ δὲ Θεοφυλάκτου ἱερομονάχου τοῦ Τζανφουρνάρου - ἐπιμελῶς διορθωθέν ἐν ταῖς κλειναῖς Βενεταῖς*»), τοῦ 1685 («*νεωστὶ τυπωθέν καὶ ἐπιμελῶς διορθωθέν παρὰ Μάρκου ἱερέως Μαρκᾶ τοῦ Κρητῶς*» σὲ τυπογραφεῖο Νικολάου τοῦ Σάρου), τοῦ 1738 στὴ Βενετία καὶ σὲ τυπογραφεῖο Νικολάου τοῦ Σάρου, καὶ τοῦ 1771 («*νεωστὶ τυπωθέν, ἐκ πολλῶν μὲν σφαλμάτων ἐκκαθαρισθέν, ἐπιμελεῖα τε καὶ σπουδῇ Σπυρίδωνος Ἱεροδιακόνου τοῦ Παπαδόπουλου διορθωθέν ἀκριβῶς πάνυ*», σὲ τυπογραφεῖο τοῦ Νικολάου Γλυκέως⁹⁸.

Τὰ Μηναιὰ δὲν ἐκδόθηκαν ὅλα τὸ ἴδιο ἔτος. Καὶ γι' αὐτὰ οἱ ἐκδότες στηρίχθηκαν σὲ παλαιότερα χειρόγραφα, ὄχι ὁμοῦς τὰ καλύτερα καὶ σίγουρα ὄχι ἀντι-

προσωπευτικά τοῦ συνόλου τῆς λειτουργικῆς μας παράδοσης. Ἡ πρώτη ἐκδοσιὴ ἔγινε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1526-1533. Τὸ 1526 τυπώθηκαν τὰ Μηναιὰ Σεπτεμβρίου καὶ Φεβρουαρίου. Τὸ 1527 τυπώθηκαν τὰ Μηναιὰ Νοεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου. Τοῦ Ἰανουαρίου ἐκδόθηκε τὸ 1533 καὶ τὸ 1548 τοῦ Μαρτίου. Τὸ ἴδιο ἔτος ἐκδόθηκαν καὶ τὰ Μηναιὰ Μαΐου, Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου. Τὸ 1549 τυπώθηκαν τὰ Μηναιὰ Ἰουνίου καὶ πάλιν καὶ Αὐγούστου. Ἄγνωστο παραμένει τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν Μηναιῶν Ἀπριλίου καὶ Δεκεμβρίου⁹⁹.

Εἶναι σημαντικό τὸ ὅτι ἀρκετοὶ λόγιοι κυρίως ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ συνέδεσαν τὸ ὄνομά τους μὲ τίς διορθώσεις τῶν Μηναιῶν. Στὴν ὁμάδα αὐτὴ ἀνήκουν κυρίως οἱ Νικόλαος Μαλαξὸς, ὁ ὁποῖος χωρὶς τὴν ἄδεια τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς εἰσήγαγε καὶ δικοῦς τοῦ ἕμνου στὰ Μηναιὰ¹⁰⁰, Ἰωάννης Ναθαναήλ¹⁰¹, διόρθωσε ἕξ Μηναιὰ (1568)¹⁰², Γεώργιος Βλάχος ὁ Πουνιαλέτος ἀπὸ τὴν Κρήτη¹⁰³, Ἐμμανουὴλ Γλυζώνιος¹⁰⁴, ὁ Πάργιος ἱερέας Ἀνδρέας Ἰδρωμένος ὁ ὁποῖος διόρθωσε Ἀπολυτικά καὶ Κοντάκια¹⁰⁵, Δωρόθεος Εὐελπίδης Βατοπεδινὸς τοῦ ὁποῖου ὁμοῦς ἡ ἐργασία ἐκλάπη¹⁰⁶, ὁ Ἱεροδιάκονος Σπυρίδων Παπαδόπουλος ὁ ὁποῖος διόρθωσε τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Νικολάου Γλυκὺ τοῦ 1779, ὁ Ἱερόθεος Φωτιάδης, ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Πανορμίτου Σύμης (1765-1869)¹⁰⁷, ὁ ἐξ Ἰθάκης (†1817) Δωρόθεος Βουλησιμᾶς ὁ ὁποῖος «*διὰ συγγραφῶν καὶ κηρύγματος ἱεροῦ γίνεται φιλόπονος συνεργὸς καὶ βοηθὸς τῶν ἀπὸ τοῦ 1780-1817 πατριαρχῶν ... ὁ καὶ τὴν διόρθωσιν ἐμπόνως ἀναλαβὼν τῶν ἱεροτελεστικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν βιβλίων*»¹⁰⁸, ἀλλὰ καὶ τῶν Μηναιῶν εἰδικότερα¹⁰⁹.

Ἀπὸ τίς σημαντικότερες ὁμοῦς προσπάθειες διορθώσεως τῶν Μηναιῶν, πού ἔμειναν καὶ μποροῦν νὰ ἐλεγχθοῦν, εἶναι αὐτὴ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε καὶ τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ. Εἶναι ἐνδιαφέρον τὸ ὅτι τὸ ἴδιο ἔτος ἔχουμε δύο ἐκδόσεις τῶν Μηναιῶν. Ἡ μία γίνεται στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ βάση τὸ ὑλικὸ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε πού εἶχε κοιμηθεῖ, ἀλλὰ οἱ διορθώσεις του εἶχαν μεταφερθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος¹¹⁰ καὶ μία στὴ Βενετία ἀπὸ τὸ Βαρθολομαῖο Κουτλουμουσιανό. Ἀπὸ τίς ἀλλαγές πού ἔκαμε ὁ Βαρθολομαῖος στὰ Μηναιὰ νὰ ἐπισημάνουμε τὴν ἀποκατάστασι τῶν ἀκροστιχίδων καὶ τὴν

διευθέτηση τῆς σειρᾶς τῶν τροπαρίων σέ κανόνες, τή συμπλήρωση τῶν Ἀκολουθιῶν καί τῶν τροπαρίων, τή ἀλλαγὴ τοῦ μέτρου κάποιων ὕμνων καί τή διόρθωση τῶν Συναξαρίων τῶν Μηναιῶν μέ βάση τό Συναξαριστὴ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου¹¹¹.

Στό πολύ σημαντικό ἔργο τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, τό ὁποῖο ἀξιοποιεῖ ἕως σήμερα ἡ Ἐκκλησία μας, ἀσκήθηκε καί ἀρνητική κριτική. Ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας σημειώνει ὅτι «*ὀφείλεται τιμὴ καί ἔπαινος*» στό ἔργο τοῦ Βαρθολομαίου¹¹², ἀλλὰ τόν ἐπικρίνει γιὰ τούς σολοικισμούς του¹¹³ καί τοῦ χρεώνει τό ὅτι οὐσιαστικά ἀκολούθησε τούς πρὶν ἀπὸ αὐτόν διορθωτές «οἰκειούμενος ἐαυτῷ πᾶσαν τὴν δόξαν. Ἀλλὰ τό δίκαιον ἀπαιτεῖ *suum cuique*. Ἄλλ’ οὐδ’ ἠδύνατο νά προέλθῃ τοιαύτη κολοσσιαία ἐργασία ἐξ ἑνός μόνον ἀνδρός καί ἐν τούτῳ βραχυτάτῳ χρόνῳ»¹¹⁴. Ὁ ἴδιος βεβαίως ἠθελε τίς παρατηρήσεις τῶν ἐνδιαφερομένων γιὰ τὰ θέματα αὐτά καί πίστευε ὅτι πρέπει νά ἐπανεκδοθοῦν τὰ Μηναιῶν¹¹⁵. Γενικότερα, ὅπως σημειώνει ὁ Μανουήλ Γεδεών, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη «*ἡ μήτηρ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία παρ’ ὅλας τὰ ἀντιξίας περιστάσεις οὐδέποτε ἐπαύσατο ἐπαγρυπνοῦσα καί κηδομένη τῆς ἀριότητος τῶν διαφόρων ἐκδόσεων τῶν ἱερῶν βιβλίων*»¹¹⁶. Αὐτό φάνηκε καί ἀπὸ τίς πρωτοβουλίες πού πῆρε στή συνέχεια, ἔστω καί ἂν αὐτές δέν εὐδοώθηκαν ὅπως ἔπρεπε¹¹⁷.

Τό θέμα τῶν λειτουργικῶν ἐκδόσεων κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι πολύ μεγάλο, δύσκολο καί ἀποκαλυπτικὸ τοῦ κλίματος καί τῶν προβλημάτων πού ἀπασχολοῦσαν τὴν Ἐκκλησία καί τό λαό της. Ἀπὸ τὴ μιά ἡ ἀδυναμία τῆς ἐπίσημης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς νά κατευθύνει τίς ἐκδόσεις αὐτές¹¹⁸ καί ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἔλεγχος, ἀλλὰ καί ἡ προκατάληψή των κατὰ τῶν βυζαντινῶν κειμένων καί ὕμνων, ἀποδυνάμωσαν τίς ὅποιες δυνατότητες γιὰ πιὸ ἐπιμελημένες ἐκδόσεις μέ βάση τίς ἀρχές τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων¹¹⁹. Ἄφησαν ἐπίσης τό πεδίο ἐλεύθερο στόν ἀνταγωνισμό ἢ καί τὴν ἄγνοια πολλές φορές τῶν σταμπαδούρων κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἀλλὰ καί τῶν διορθωτῶν, μέ ἀποτέλεσμα νά τυπωθοῦν λάθη ἀδιόρθωτα μέχρι σήμερα καί νά παρεισφρῦσουν καινοτομίες

ἀθεράπευτες μέχρι τὴν ἐποχὴ μας. Ἐκτός τούτων «*ἡ διάδοσις τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων –γράφει ὁ μακαριστὸς Καθηγητὴς Ἰωάννης Φουντούλης– ἐπιφέρει ἐνοποιήσιν τινα καί περιορισμόν τῶν κατὰ τόπους παραλλαγῶν, οὐχί σπανίως ὁμως πρὸς ζημίαν τῆς ὀρθῆς πράξεως*»¹²⁰.

Πέρα ἀπὸ τίς ὅποιες ἀδυναμίες καί συνέπειες οἱ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καί διορθώσεις ὄλων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων σηματοδοτοῦν κάτι πολύ σπουδαῖο· τό ἐνδιαφέρον γιὰ συνέχιση τῆς παράδοσης καί τὴν ἐπιθυμία γιὰ λειτουργικὴ ἀγωγή τοῦ λαοῦ. Δέν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο ὅτι στοὺς Προλόγους τῶν ἐν λόγῳ βιβλίων οἱ ἐκδότες ἀπευθύνονται «*Πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς*»¹²¹ καί «*τοῖς ἀπανταχοῦ Ὀρθοδόξοις κληρικοῖς καί λαϊκοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν*»¹²². Δέν δίνουν δηλαδὴ μόνο σημαντικὲς πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη καί τὴ σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν βιβλίων, ἀλλὰ ὅπως γράφει ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, καλλιεργοῦν τὴν εὐλάβεια καί ἀπεργάζονται «*τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καί τῆς πίστεως, τῆς συνειδήσεώς τε καί τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς*»¹²³.

3) Λειτουργικὲς καινοτομίες καί παρεμβάσεις

Μιλῆσαμε προηγουμένως γιὰ καινοτομίες πού ἀπὸ ἄγνοια ἢ σκοπιμότητα ἢ καί ἀνάγκη πέρασαν στὰ λειτουργικά βιβλία κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐν συντομίᾳ ἀναφερόμαστε σέ κάποιες ἀπ’ αὐτές, μέ πρώτη τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἐκ Χίου ἐκδότη καί διορθωτῆ λειτουργικῶν βιβλίων Γλυζώνιου νά συντάξῃ ἕνα νέο σύστημα εὗρεσης τοῦ Εὐαγγελίου τῶν Κυριακῶν καί ὄλου τοῦ ἔτους, ὁμοίως καί τό ἐωθινό καί ποιὸς ἦχος ψάλλεται κάθε Κυριακῇ¹²⁴. Τίς προτάσεις του τίς δημοσίευσε στό Εὐαγγελιστάριο τοῦ 1588 μέ 35 «*Κανόνια*» «*μέ βάση τίς ἰσάριθμες δυνατότητες ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρι 25 Ἀπριλίου (κατὰ τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο). Κατὰ περίπτωσιν βάζει ὅλες τίς Κυριακὰς τοῦ ἔτους μέ τίς ἡμερομηνίες τους, τό ἐωθινό, τὸν ἦχο καί τὸ Εὐαγγέλιο. Σέ ἰδιαίτερο πῖνακα ἔβαλε σέ δύο στήλες τὰ εὐαγγέλια καί τοὺς ἀποστόλους*»¹²⁵. Δύο αἰῶνες ἀργότερα ὁ, ἀπὸ τὴν Κάσο, πρωτοθυρωρὸς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διάκονος Νεόφυτος προσπάθησε νά διορθώσει τίς ἐλλείψεις τοῦ Γλυζώνιου καί στὰ

«κανόνια» έβαλε «και τίς άρχές τών άποστολικών περικοπών»¹²⁶. Προστέθηκαν επίσης «κανόνια» ώστε να καλύπτονται και οι κατά τό νέο, Γρηγοριανό ήμερολόγιο, πιθανές ήμερομηνίες του Πάσχα έως την 8η Μαΐου. Έπειδή τά «κανόνια» αυτά έχουν λάθη δημιουργούνται μέχρι σήμερα προβλήματα στο θέμα του καθορισμού τών περικοπών, παρά την επισήμανση τών συγκεκριμένων λαθών. «Έτσι –σημειώνει ο Ίωάννης Φουντούλης– τά σφάλματα κοντεύουν να αναχθούν σε ιερά παράδοση, ο Γλυζώνιος και ο Νεόφυτος να θεωρηθούν πατέρες της Έκκλησίας και τά λάθη τους να πιστωθούν σ' αυτούς»¹²⁷.

Μία δεύτερη καινοτομία άσχετη με την όρθόδοξη παράδοση είναι ή εκ δυτικών λειτουργικών προτύπων διασωθείσα άκολουθία του Νεκρωσίμου Εύχελαιού στις πρώτες έντυπες εκδόσεις του Μ. Εύχολογίου¹²⁸. «Τά νέα Εύχολόγια, γράφει ο Θεόκλητος Καρατζάς, είναι σφαλτά και τών γραικολατινών σταμπαδούρων εύρημα και καινοτόμημα, καθώς έποίησαν και εις πᾶσαν την άκολουθίαν της Έκκλησίας, όπου άλλα ενυαίνουν και άλλα βάλλουν»¹²⁹.

Ο άγιασμός επίσης τών σκευών και τών εικόνων που υπάρχει ακόμη στο έν χρήση Εύχολόγιο¹³⁰, ως πράξη εύλαβείας ή κατά μίμηση της καθιέρωσης τών αντιμινσιών στο πλαίσιο τών εγκαινίων του Ναού¹³¹, δέν είναι άσχετος και με αντίστοιχα λατινικά λειτουργικά έθιμα. Η διάδοση πάντως της Άκολουθίας αυτής στα έντυπα Εύχολόγια έγινε από τον Ίάκωβο Coar¹³², που και αυτός παρέλαβε την πράξη αυτή από τό πολύ σπουδαίο, αλλά ούνητικης κατεύθυνσης Άλλατιανό Εύχολόγιο του 16ου αϊ.¹³³.

Η φράση «Μεταβαλών τῷ Πνεύματί σου τῷ Άγίῳ...» που επισυνάπτεται στο «έκχυθέν υπέρ της του κόσμου ζωής» της Άναφορᾶς του Μ. Βασιλείου δέν υπάρχει στα αρχαία χειρόγραφα. Η πρώτη μαρτυρία αναφέρεται τό 12ο αϊ. στο έλληνικό Εύχολόγιο Grottaferrata Codex Arsenii. Προστέθηκε επίσης άργότερα σε ένα χειρόγραφο του 15ου αϊ., σε περισσότερα τών 16, 17, 18ου αϊ. αλλά και στις πρώτες έντυπες εκδόσεις του Μ. Εύχολογίου¹³⁴, όπως και σε άρκετές μεμονωμένες φυλλάδες της θείας Λειτουργίας¹³⁵. Τό «Μεταβαλών...» δέν είναι στοιχείο του αρχικού κειμένου της θείας Λειτουργίας του Μ. Βασιλείου, αλλά αποτελεί κατά τον άγιο Νικόδημο τόν

Άγιορείτη «προσθήκη τινός άμαθοῦς και τολμηροῦ, όστις έναντιούμενος, ως φαίνεται, εις τούς Λατίνους, έπήρε τά λόγια ταῦτα από την Λειτουργίαν του Χρυσσοστόμου και τά έβαλεν εις την Λειτουργίαν του Βασιλείου»¹³⁶. Τό 17ο αϊ. με την μεταρρύθμιση του Νίκωνα πέρασε και στη λειτουργική πράξη της Ρωσίας¹³⁷. Σε κάθε όμως περίπτωση είναι μία καινοτομία που δημιουργεί τόσο συντακτικά, όσο και θεολογικά ζητήματα στο κείμενο και ιδιαίτερα την επίκληση της θείας Λειτουργίας του Μ. Βασιλείου¹³⁸ τό ίδιο ισχύει και για τό τροπάριο «Κύριε ο τό πανάγιόν σου Πνεῦμα...» που προστέθηκε στην επίκληση από τά τέλη του 14ου αϊ. και στα έντυπα από τό 16ο αϊ.¹³⁹.

Ο Εύλόγιος Κουρίλας ο Λαυριώτης στην περισπούδαση μελέτη του για την αναθεώρηση τών έκκλησιαστικών βιβλίων που δημοσιεύθηκε στη Νέα Σιών μεταξύ τών άλλων θίγει και τό θέμα της άπομίμησης στην έκκλησιαστική ποίηση, ένα φαινόμενο που «έχει την άρχή κυρίως μετά την άλωσιν, όφειλομένην εις την τών μοναχών νοσοτροπίαν και δή τών Άγιορειτών, ως άγαν φιλεόρτων και εύλαβουμένων τούς πολιούχους αυτών άγίους»¹⁴⁰. Αναφέρεται συγκεκριμένα στην κατά μίμηση τών παρακλητικών κανόνων και τών χαιρετισμών της Ύπεραγίας Θεότοκου δημιουργία αντίστοιχων ύμνογραφημάτων για όλους τούς άγίους, πρακτική που ισχύει και σήμερα. «Τό δέ πράγμα γράφει προϋχώρησε περαιτέρω. Οι νεώτεροι έβαρύνθησαν πλέον να σταχυολογῶσι λέξεις, φράσεις και τροπάρια, έννοσφίσαντο όλόκληρον την άκολουθίαν έπιγράψαντες τό εαυτών όνομα προς διαιώνισιν και ύποπτον άθανασίαν»¹⁴¹.

Έκτός τούτων άλλα παραδείγματα όπως οι εκφράσεις «Κύριε Σῶσον τούς εύσεβεΐς», και «υπέρ τών εύσεβών και όρθοδόξων χριστιανών» αντικατέστησαν κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αντίστοιχες υπέρ τών βασιλέων διατυπώσεις¹⁴². Σε Όρολόγιο της Βενετίας του έτους 1789 περνά και έντύπως ή στρεβλή και αντιπατερική άποψη περί συμμετοχής στη θεία κοινωνία «τρίς του ένιαντου»¹⁴³. Στις έντυπες φυλλάδες της Λειτουργίας και στο έντυπο Εύχολόγιο παγιώθηκε ο όρος «μυστικῶς» πάνω από κάθε εύχή, ακόμη και πάνω από την όπισθάμβωνο ή όποια πάντοτε έως και σήμερα λέγεται εις έπήκον¹⁴⁴. «Έτσι προέκυψαν και οι κατά την περίοδο της

Τουρκοκρατίας ιδιωτικές προσευχές εντός της θείας Λειτουργίας ή η αντικατάσταση των παραδεδομένων εύχων με ψαλμούς και τροπάρια ειδικά για την κάθε περίπτωση»¹⁴⁵.

Γενικότερα, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, πέρα από τις επίσημανθείσες καινοτομίες και προσηκρές στα λειτουργικά βιβλία, έχουμε και άλλα φαινόμενα τά όποια επιβεβαιώνουν τη δοκιμασία πού περνούσε η Έκκλησία και ως προς τό θέμα της λειτουργικής ζωής. Ακόμη και η ίδρυση νέων ναών ή η επισκευή παλαιότερων δέν ήταν εύκολη υπόθεση: «ήδη δέ ούδέ διά κωδώνων προσεκαλούντο οί πιστοί εις τήν θείαν Λατρείαν, αλλά μόνον διά της κρούσεως των σημάτων εν ξύλου ή μετάλλου και της φωνής των κρακτών, των κωδώνων επιτρεπομένων μόνον εν Αγίω Όρει και ταίς νήσοις. Επίσης έννεκα του έν των κρατούντων φόβου, έν καιρω νυκτός ως επί τό πολύ έτελειτο ή θεία Λατρεία και τουτο άνευ πομπής και λιτανειών, μόνον δέ ή έορτή του Πάσχα έτελειτο έλευθέως»¹⁴⁶. Φαινόμενα επίσης βεβήλωσης σκευών¹⁴⁷, διασκόρπισης λειψάνων, καταπάτησης της θείας Εύχαριστίας και θραύσης των εικόνων¹⁴⁸ δέν ήταν άγνωστα: «*Εν τοίς πενιχροίς λοιπόν ναοίς έλάτρευον οί υπόδουλοι τόν Θεόν των πατέρων αυτών στεναγμοίς άλαλήτοις, έν της εις αυτόν πίστεως άρνούμενοι θάρρος και παρηγορίαν*»¹⁴⁹.

Ό περιορισμός ακόμη των λιτανειών, ή μεταφορά σε πρωινές ώρες άκολουθιών πού τελούνται τό έσπέρας όπως π.χ. ή Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων και ό Έσπερινός της Πεντηκοστής¹⁵⁰, ή γενίκευση στους άρχιερείς του σάκκου ως λειτουργικού άμφιού και της μίτρας¹⁵¹, ή άνάγωση του Άποστόλου και του Εύαγγελίου πολλές φορές όχι με έμμελη άπαγγελία αλλά «*χύμα επί τό προτεσταντικότερον*»¹⁵², προλήψεις και δεισιδαιμονίες¹⁵³, ή άποδέσμευση των μυστηρίων από τη θεία Εύχαριστία¹⁵⁴ και ή τέλεσή των έννεκα του φόβου στα σπίτια¹⁵⁵ είναι γεγονότα μίας άρνητικής εικόνας όσον άφορά στη Λατρεία την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

4) Λειτουργικές έριδες κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (σύντομη άναφορά)

α) Η πρώτη έρις πού δημιουργήθηκε κατά την έν λόγω περίοδο, και δή και στο Άγιον Όρος, ήταν περί της Ίερας Προσκομιδής και «*περί του ποία είναι*

τά δεξιά του άγιου άρτου, όταν τό θέτη ό ιερεύς εις τό άγιον δισκάριον...»¹⁵⁶. Τό πρόβλημα ξεκίνησε από τό έντυπο Εύχολόγιο πού έκδόθηκε στή Βενετία τό έτος 1609 από τόν Άντώνιο Πινέλλο¹⁵⁷. Στο Εύχολόγιο αυτό, όπως και σε κείμενο του έν Κρήτης καταγομένου πρώην ήγουμένου της Μονής Βατοπεδίου Βενεδίκτου¹⁵⁸, διατυπώθηκε ή άποψη ότι τά δεξιά του άμνου όπου τοποθετείται ή μερίδα της Θεοτόκου και των άγιών είναι τό μέρος της δεξιάς χειρός του ιερέα καθώς αυτός λειτουργώντας βλέπει προς τό θυσιαστήριο.

Άπάντηση στο θέμα αυτό έδωσε ό ιερομόναχος Θεόκλητος, έκκλησιάρχης και δομέστιχος της Μονής των Ίβήρων, ύποστηρίζοντας άκριβώς τό αντίθετον¹⁵⁹. Τίς θέσεις του τίς τεκμηριώνει στήν προηγούμενη παράδοση, τόν άγιο Συμεών Θεσσαλονίκης¹⁶⁰, και τόν πρώτο μεταβυζαντινό έρμηνευτή Ίωάννη Ναθαναήλ¹⁶¹. Σχετικά μέ τό ζήτημα αυτό στο όποιο ένεπλάκη και τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και για τό όποιο ύπάρχουν κείμενα σε χειρόγραφα¹⁶², ό ιστορικός Φιλάρετος Βαφειδής γράφει: «*Περί τά τέλη της περιόδου ταύτης άνεφάνη και έν Αγίω Όρει συζητησίς τις περί του ποία τά δεξιά του προσκομιζόμενου άγιου άρτου έν τη ίερα προθέσει, έν οίς δέον τίθεσθαι τήν θεσπεσίαν μερίδα της Θεοτόκου ή συζητησίς αύτη μή έχουσα ουσίωδη σημασίαν, προυκάλεσεν έριδας και φιλονεικίας μεταξύ των μοναχών του Άθωνος, άλλων μέν διατεινομένων ότι δεξιά είναι τά προς τό άριστερόν μέρος του ιερέως, άλλων δέ κατά τήν ύστερογενή του Εύχολογίου ύποτύπωσιν, ως δεξιά θεωρούντων τό προς τό άγιον ποτήριο μέρος. Αί έριδες και φιλονεικία επί τοσοϋτον έπετείνοντο, ώστε οί μοναχοί έγραψαν προς τόν Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιον τόν Δ΄, όστις τό 1667 συνοδική διαγνώμη άπαντων αυτοίς, άπαγορεύει μέν τό προσέχειν τη όψιμαθεϊ και ύστερογενεί των νέων εύχολογίων ύποτυπώσει περί των δεξιών του άγιου άρτου, ούχι κυρίως ως πλημμελεϊ, άλλ' αίτία στάσεως και σκανδάλου, επιτάσσει δέ έχεσθαι της πρεσβυτέρας συνηθείας και κατά τήν παράδοσιν τήν προσκομιδήν έκτελείν*»¹⁶³.

β) Ένα ακόμη ζήτημα πού άπασχόλησε τήν Όρθόδοξη Έκκλησία κατά τό 17ο αϊ. ήταν και αυτό της περί μετουσίωσης ή μεταβολής των τιμών δώρων κα-

τά τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας καί δὴ καί κατά τήν ἐπίκληση. Τό πρόβλημα δημιούργησε ἡ Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἡ ὁποία ἔκανε δεκτό τόν ὄρο μετουσίωση, προερχόμενο ἀπό τή Δύση, καί δὴ τῆ Λατινική Ὁμολογία πίστεως τοῦ 1274 πού ἀποδίδεται στό Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο. Ὁ ὄρος αὐτός θέτει σέ ἀμφισβήτηση τό πραγματικόν τῆς μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Γιά τό Λούκαρη τό σῶμα τοῦ Κυρίου δέν εἶναι ἐκεῖνο «ὄπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁράται τε καί λαμβάνεται, ἀλλ' ὄπερ πνευματικῶς ἡ πίστις λαβοῦσα ἡμῖν παριστάνει τε καί χορηγεῖται»¹⁶⁴.

Ὁ ὄρος αὐτός ἔγινε δεκτός καί ἀπό Ὁρθοδόξους συγγραφείς, ἀκόμη καί ἀπό τούς Κολλυβάδες, ἀλλά μέ ἔννοια πού δέν θίγει τό μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων π.χ. γράφει: «Ἐπι τῇ μετουσίωσιν λέξει οὐ τόν τρόπον πιστεύομεν δηλοῦσθαι, καθ' ὃν ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος μεταποιῶνται εἰς τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου ... ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος, μετά τόν ἁγιασμόν, οὐ τυπικῶς οὐδ' εἰκονικῶς, οὐδέ χάριτι ὑπερβαλλούση, οὐδέ τῇ κοινωνίᾳ ἢ τῇ παρουσίᾳ τῆς θεότητος μόνης τοῦ μονογενοῦς μεταβάλλεται εἰς τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου, οὐδέ συμβεβηκός τι τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου εἰς συμβεβηκός τι μεταποιεῖται, ἀλλ' ἀληθῶς καί πραγματικῶς καί οὐσιωδῶς γίνεται ὁ μέν ἄρτος αὐτό τό ἀληθές τοῦ Κυρίου σῶμα, ὁ δ' οἶνος αὐτό τοῦ Κυρίου αἷμα»¹⁶⁵. Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐπίσης σημειώνει ὅτι «ἐνταῦθα δέ μεταβολή οὐσίας εἰς οὐσίαν γίνεται, ἢ δὴ καί προσφνεύστατα μετουσίωσις λέγεται»¹⁶⁶.

γ) Ἡ περὶ τῶν μνημοσύνων ἔρις συνδέεται ἄμεσα μέ τούς Κολλυβάδες οἱ ὁποῖοι ταυτίσθηκαν μέ τή φιλοκαλική καί λειτουργική ἀναγέννηση κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας¹⁶⁷. Στήν ἀποψη πού διατυπώθηκε ἀπό μοναχούς τῆς Σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης (ἀπό τό 1754) ὅτι τά μνημόσυνα πρέπει νά τελοῦνται τήν Κυριακή, ἀντέταξαν μέ ἱστορικά καί θεολογικά ἐπιχειρήματα ὅτι ἡμέρα τῶν μνημοσύνων εἶναι τό Σάββατο, ἡμέρα κατά τήν ὁποῖαν «τήν ἐπιτάφιο ἐορτή τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καί ἡ Ἐκκλησία διαχρονικά καί κατά πᾶν Σάββατο τιμᾷ τούς μάρτυρες καί πενθεῖ τούς κεκοιμημένους»¹⁶⁸. Τό πρόβλημα αὐτό πού ταλαιπώρησε τό Ἅγιον Ὄρος καί τήν Ἐκκλησία

γενικότερα ἀντιμετωπίσθηκε συμβιβαστικά ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο¹⁶⁹, ἀλλά στήν πράξη ἕως σήμερα ἐν πολλοῖς ἰσχύει τό ἀντίθετο ἀπό αὐτό γιά τό ὁποῖο ὑπερμάχησαν οἱ Κολλυβάδες.

Ἀνάλογης σπουδαιότητος γιά τή λειτουργική μας παράδοση καί τήν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας ἦταν καί ἡ περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως διαφωνία καί «ἐτεροδοδασκαλία», πάλι στό Ἅγιον Ὄρος, μέ ἐμπλεκόμενους τούς Κολλυβάδες. Τό *Περί συνεχοῦς μεταλήψεως* κείμενο τῶν Μακαρίου Νοταρᾶ καί Νικοδήμου Ἁγιορείτου, πού πρωτοκυκλοφορήθηκε ἀνωνύμως τό ἔτος 1783, ἀλλά καί τό ἔργο τοῦ ἱεροδιακόνου Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου *Περί τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως*, σχετίζονται καί δίδουν ἀκριβῶς ἀπάντηση σ' αὐτό τό ζήτημα¹⁷⁰.

5) Ὑμνογραφία καί ἄλλες παράμετροι ἀνάδειξης τῆς θείας Λατρείας

Τόσο στό Ἅγιον Ὄρος, ὅσο καί ἐκτός αὐτοῦ, κατά τήν μεταβυζαντινὴν περίοδο ἀναπτύχθηκε τά μέγιστα ἡ ὑμνογραφία στά βήματα προφανῶς παλαιῶν προτύπων. Ἀπό τούς πρώτους αὐτοῦ νεώτερους ὑμνογράφους εἶναι ὁ Πατριάρχης Κων/λεως Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος συνέταξε ἑμμετρους εὐχές καί τρεῖς κανόνες, α) εἰς τόν ἅγιον Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν¹⁷¹, β) Παράκληση ὑπὲρ σωτηρίας τῆς Πελοποννήσου καί γ) Ὑμνο εἰς τόν Θεόν μετά δεήσεως.¹⁷² Ὁ Ζακύνθιος ἐπίσης μοναχός Παχώμιος Ρουσάνος «θεολόγος διακεκριμένος καί καθόλου εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων ἐπὶ Τουρκοκρατίας λογίων»¹⁷³ συνέγραψε κανόνες στήν ἐορτή τῶν Χριστουγέννων, ἀλλά καί σέ διαφόρους ἁγίους¹⁷⁴.

Ὁ Ἀγάπιος Λάνδος ὁ Κρής, ἀλλά καί ἄλλοι Κρηῖτες ὑμνογράφοι ὅπως οἱ Μελέτιος Βλαστός, Ἰωάννης ἱερεὺς, Μελέτιος Πηγᾶς, Γεώργιος Παπαδόπουλος κ.ἄ.¹⁷⁵ τιμοῦν τήν πνευματικὴ προσφορὰ τῶν λογίων τῆς Τουρκοκρατίας. Τό ἴδιο καί ὑμνογράφοι ἀπὸ τήν εὐρύτερη περιοχὴ τῶν Ἀγράφων, ὅπως οἱ Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος, Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ κ.ἄ. προβάλλουν τή λειτουργικὴ ὑμνογραφία μέ ὕμνους γιά παλαιούς ἁγίους, ἀλλά καί νεομάρτυρες¹⁷⁶. Νικόλαος ὁ Μαλαξός¹⁷⁷, Καισάριος Δαπόντε¹⁷⁸ καί ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος¹⁷⁹ ὁ ἐξ Οἰκονόμων εἶναι τρεῖς ἀκόμη ἀξιόλογοι δημιουργοὶ ὕμνων αὐτῆς τῆς περιόδου.

Από τούς άγιορείτες ύμνογράφους ώς παλαιότερος –γράφει ό καθηγητής Π. Πάσχος– «θά μπορούσε νά λογισθεί ό άγιος Μάξιμος ό Γραικός (21 Ίαν. 1556), ό πολύτλας μάρτυς, πού άφησε τόν Άθω κάνοντας ύπακοή και πήγε νά φωτίση τούς Ρώσους»¹⁸⁰. Άλλοι άξιόλογοι ποιητές από τήν Άθωνική πολιτεία είναι οί Κύριλλος μαθητής του Εύγενίου Βούλγαρη και Προηγούμενος Λαυριώτης, ό Συμεών-Συνέσιος πού συνέταξε τίς άκολουθίες του άγιου Μοδέστου, άγιου Γοβδελά και όσιομάρτυρος Θεοφάνους, Νήφων ό μοναχός ό Ίβηροσηκιώτης¹⁸¹, ό Άντώνιος Νεασκητιώτης¹⁸², Ίάκωβος Νεασκητιώτης¹⁸³ και άναμφίβολα οί Κολλυβάδες Μακάριος ό Νοταράς, Άθανάσιος Πάριος, Νικόδημος ό Άγιορείτης και Χριστόφορος Προδρομίτης¹⁸⁴.

Στήν άθωνική πολιτεία αυτήν τήν περίοδο, έκτός από τήν περί τήν ύμνογραφία δραστηριότητα, συμβαίνουν και άλλα πολύ σημαντικά και ένδιαφέροντα όσον άφορᾷ στή θεία Λατρεία. Μέ τό Άγιον Όρος π.χ. έχει ταυτισθεί ή *Διάταξις τής θείας Λειτουργίας* του Οίκουμηνικού Πατριάρχου Φιλοθέου του Κοκκίνου καθόσον αυτή γράφτηκε πριν τό 1346, περίοδο κατά τήν όποίαν ό άγιος Φιλόθεος ήταν ήγούμενος στή Λαύρα. Η *Διάταξη* αυτή άποτυπώνει τήν άκριβή πράξη σχετικά μέ τή θεία Λειτουργία και έως σήμερα μπορεί νά άποτελέσει τή βάση και τόν όδηγό για τή διευθέτηση άρκετών ζητημάτων τά όποια στήν πορεία του χρόνου είχαν άλληνη εξέλιξη¹⁸⁵.

Ένα άλλο έπίσης Άνθολόγιο τής περιόδου του ήσυχασμού, ό Θηκαράς, πού μέσα από τό Όρολόγιο τής άσκητικής άκολουθίας και τά άλλα κείμενα υπεραμύνεται τής ένότητας κοινής και κατ' ίδιαν προσευχής και ύμνει τήν παναγία Τριάδα, είχε ευρεία διάδοση στο Άγιον Όρος κατά τούς 16ο και 17ο αιώνες¹⁸⁶. Σέ Προσευχητάρια του 18ου αι., όπως π.χ. αυτό του παπα Ίωνά του Καυσοκαλυβίτη¹⁸⁷ μνημονεύονται κάποιες ενχές από τό μεσονυχτικό του Όρολογίου του Θηκαρά, αλλά και άποσπάσματα από τά έρμηνευτικά κείμενα αυτού του Όρολογίου¹⁸⁸. Λεπτομερές περιγραφή τής λειτουργικής ζωής στο Άγιον Όρος κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας και δή και κατά τόν 18ο αι. δίδεται από τόν Βασίλι Γκρηγκόροβιτς Μπάροσι στά προσφάτως έκδοθέντα σχετικά κείμενά του¹⁸⁹.

β) Στο πλαίσιο αυτού του κειμένου πρέπει νά επισημάνουμε και τή σημασία των νομοκανονικών συλλογών για τή λειτουργική ζωή κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας. Ό «*Νομοκάνων*» π.χ. του Μανουήλ Μαλαξού¹⁹⁰ και τό «*Νομοκάνονον*» του μοναχού από τά Καυσοκαλύβια Θεοκλήτου Καρατζά του Βυζαντίου¹⁹¹ είναι δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα όπου, μέ βάση παραδοσιακό ύλικό και τό λειτουργικό έργο του άγιου Συμεών Θεσσαλονίκης, δίδονται άπαντήσεις σε πρακτικά κυρίως περί τήν θεία Λατρεία ζητήματα, όπως π.χ. περί των μερίδων τής θείας Λειτουργίας, περί του πώς πρέπει νά λειτουργεί ό ιερεύς, περί των μοναχών, περί λειψάνων, περί άναδόχων στο βάπτισμα, περί συμμετοχής στή θεία Ευχαριστία κ.ά.¹⁹². Ειδικότερα ως προς τό τελευταίο, όπως σημειώνει και ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, σε κάποιες νομοκανονικές συλλογές περιέχονται «*άλλόκοτα τινα και έσφαλμένα*»¹⁹³, άπόψεις δηλαδή και διδασκαλίες αντίθετες μέ τήν περί συχνής μεταλήψεως παράδοση.

γ) Τέλος, κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας, σημαντικές προσωπικότητες όπως οί Μελέτιος Πηγάς, Κοσμάς ό Αιτωλός, Ήλίας Μηνιάτης και άλλοι καλλιεργούν τή ρητορική τέχνη και μέσα από τόν κηρυκτικό λόγο καλλιεργούν στον ύπόδουλο λαό τήν όρθόδοξη πίστη και τήν αναστάσιμη έλπίδα. Τό κήρυγμα «*Υπό άρχιερέων και ιερέων, γράφει ό Μανουήλ Γεδεών, υπό ιεροδιακόνων και μοναχών έγινετο κατά Κυριακάς και έορτάς, από των μέσων τής ΙΣΤ΄ έκατοναετηρίδος φανέντων βιβλίων περιεχόντων διδαχάς, βραδύτερον δέ μεταφραζομένων και λόγων άγιων Πατέρων, από δέ των μέσων του ΙΖ΄ αιώνος συνταχθέντων και δοκιμίων όδηγητικων προς χρήσιν των του θείου λόγου κηρύκων. Τούτων τούς διακρινομένους άνηγόρευεν ή Μ. Έκκλησία ιεροκήρυκας των Όρθοδόξων Έκκλησιών, ή ιεροκήρυκας του Οίκουμηνικού Θρόνου, τιμάς αυτοίς προτιθείσα, άρετής άθλα μέγιστα, επί τῷ πολιτεύεσθαι και άνδρας άρίστους*»¹⁹⁴. Αποτέλεσμα βεβαίως αυτής τής κηρυκτικής δραστηριότητας ήταν νά διαμορφωθεί άξιόλογη περί του θέματος αυτού Γραμματεία μέ σημαντικά έγχειρίδια Ρητορικής και Έκκλησιαστικής Ρητορικής¹⁹⁵.

Ἐπίλογος

Ἀπό ὅσα περί τοῦ θέματός μας μελετήσαμε καί ἐντυφήσαμε ἔγινε πιστεύουμε ἀντιληπτό ὅτι κατὰ τά δύσκολα χρόνια τῆς δουλείας ἡ θεία Λατρεία ἔπαιξε καθοριστικό ρόλο στήν πνευματική ζωή τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ· «Οἱ πιστοί συγκροτοῦνται εἰς τήν ὀρθόδοξον πίστιν των μέ τήν Λατρείαν»¹⁹⁶. Συνεχίσθηκε ἡ βυζαντινή παράδοση μέσα ἀπό τά νέα ἐρμηνευτικά ὑπομνήματα. Τά θεολογικά ρεύματα ἀποτυπώνονται καί σέ ὀρισμένα ἀπό τά ὑπομνήματα αὐτά, ἀλλά καί στίς πρῶτες ἔντυπες λειτουργικές ἐκδόσεις. Ἡ Λατρεία ἐνοποιεῖται μέ τά νέα λειτουργικά ἔντυπα, παρατηροῦνται καινοτομίες στή λειτουργική τά-

ξη καί μέσα ἀπό τίς λειτουργικές ἔριδες ἀναζητοῦνται τά ὀρθόδοξα πρότυπα.

Μέ τή νέα ὑμνογραφική παραγωγή ἀναδεικνύεται ἡ τιμή τῶν νεομαρτύρων, στό Ἅγιον Ὅρος διασώζεται ἡ αὐθεντική λειτουργική πράξη καί ἐπιβιώνουν παλαιότερα προσευχητικά πρότυπα, ὅπως αὐτό τοῦ Ὁρολογίου τοῦ Θηκαρᾶ. Οἱ νομοκανονικές ἐπίσης συλλογές ἔχουν τό δικό τους ρόλο στή διατήρηση τῆς λειτουργικῆς τάξης καί τά ἐγχειρίδια ρητορικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς προβάλλουν τή διαχρονικότητα τῆς ὀμιλητικῆς παραγωγῆς, συμβάλλοντας τά μέγιστα στήν ἐθνική ἀφύπνιση καί τόν πνευματικό στηριγμό τοῦ ὑπόδουλου τότε λαοῦ μας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1964, σ. 220.
2. Μεταβυζαντινά Κείμενα, τόμ. 1, *Γεννάδιος Σχολάριος Α'*, [Κέντρον Πατερικῶν Ἐκδόσεων], Ἀθήναι 2010, σσ. 271, 285-286.
3. *Bibliothèque grecque vulgaire*, , τόμ. 2, Paris 1881, σσ. 231-233. Βλ. καί Κ. Βακαλοπούλου, ὁ.π., σσ. 195-196.
4. π. Β. Καλλιακμάνη, *Θεολογικά ρεύματα στήν Τουρκοκρατία* [Φιλοσοφική καί Θεολογική Βιβλιοθήκη - 62], ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009. Χ. Γιανναρᾶ, *Ὁρθοδοξία καί Δύση στή νεώτερη Ἑλλάδα*, ἐκδ. «Δόμος», Ἀθήναι 1992. Α. Ἀργυρίου, «Ἡ πρόσληψη τοῦ διαφωτισμοῦ ἀπό τόν τουρκοκρατούμενο ὀρθόδοξο κόσμο», ἐν *Σύναξη* 115 (Ἰούλ.-Σεπτ. 2010) 23-36.
5. Κατά τόν Σπυρίδωνα Λάμπρου εἶναι «θεολόγος διακεκριμένος καί καθόλου εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων ἐπί Τουρκοκρατίας λογίων», ἐν *Νέος Ἑλληνομνήμων* 13 (1916) 56. Γενικότερα γιά τό λόγο αὐτό μοναχό βλ. Ἰ. Καρμίρη, *Ὁ Π. Ρουσάνος καί τά ἀνέκδοτα δογματικά καί ἄλλα ἔργα αὐτοῦ*, Athen 1935. G. Podskalsky, *Ἡ ἑλληνική θεολογία ἐπί Τουρκοκρατίας 1453-1821. Ἡ Ὁρθοδοξία στή σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν δυτικῶν δογμάτων μετά τή μεταρρύθμιση*, μετ. πρωτ/ρος Γ. Δ. Μεταλληνός, Ἀθήναι 2005, σσ. 144-147. Χ. Ἀραμπατζῆ, «Ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς ἀπό τόν 16ο ἕως τόν 19ο αἰώνα», ἐν *Ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁρθοδόξων βίος καί πολιτισμός (15ος-19ος αἰ.)*, τόμ. 6, ἐκδ. Road, ἄνευ τόπου καί χρόνου, σσ. 313-314.
6. G. Podskalsky, ὁ.π., σσ. 184-187. Χ. Ἀραμπατζῆ, ὁ.π., σσ. 317-320.
7. G. Podskalsky, ὁ.π., σσ. 184-187. Χ. Ἀραμπατζῆ, ὁ.π., σσ. 316-317.
8. C. G. Conticello καί V. Conticello, *La théologie byzantine et sa tradition II (XIIIe-XIXe αι.)*, Turnhout 2002, σσ. 721-848. π. Β. Καλλιακμάνη, ὁ.π., σσ. 31-32. Χ. Ἀραμπατζῆ, ὁ.π., σσ. 335-337.
9. Σ. Α. Πασχαλίδη, *Ἡ αὐτόγραφη νεομαρτυρολογική συλλογή τοῦ μοναχοῦ Καισαρίου Δαπόντε (1713-1783) νέου κτίτορος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ξηροποτάμου*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ξηροποτάμου, Ἅγιον Ὅρος 2009, σσ. 19*-29*.
10. Εὐ. Ἀργέντη, *Σύνταγμα κατὰ Ἀζύμων*, ἐν *Λειψία τῆς Σαξωνίας*, ἀφξ (1760). G. Podskalsky, ὁ.π., σσ. 413-418. Βλ. καί T. Ware, *Eustratios Argenti a study of the Greek Church under Turkish rule*, Eastern Orthodox Books.

11. Ί. Ε. Μενούνου, *Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Διδασκὴς (καὶ Βιογραφία)*, ἐκδ. Τήνος, 2η ἐκδ., Ἀθήνα χ.χ. Π. Β. Πάσχου, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1993. π. Β. Καλλιακμάνη, ὅ.π., σσ. 35-38.
12. Περὶ τοῦ φιλοκαλικοῦ κινήματος τῶν Κολλυβάδων βλ. Γ. Βερίτη, «Τὸ ἀναμορφωτικὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων καὶ οἱ δύο Ἀλέξανδροι τῆς Σκιάθου», ἐν Ἀκτίνες 6 (1943) 99-100. Ἀκριβοπούλου Κ., *Τὸ κολλυβαδικὸ κίνημα. Ἡ τελευταία φιλοκαλικὴ ἀναγέννηση*, Κατερίνη 2001. Ν. Σκρέττα (Ἀρχιμ.), *Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων* [Σειρά: Κανονικά καὶ Λειτουργικά 7], ἐκδ. «Μυγδονία», Θεσσαλονίκη 2008. Χ. Τζώγα, *Ἡ περὶ μνημοσύνων ἔρις ἐν Ἁγίῳ Ὁρει κατὰ τὸν 17 αἰῶνα* [Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, Παράρτημα 3], Θεσσαλονίκη 1969. Σ. Ἀ. Πασχαλίδη, *Τὸ ὑμναγιολογικὸ ἔργο τῶν Κολλυβάδων. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἀγιολογικῆς Γραμματείας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2007. Κ. Παπουλίδη, *Τὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων*, Ἀθήνα 1971.
13. Π. Ν. Παπαρούνη, *Τουρκοκρατία*, ἐκδ. Γρηγόρη, ἄ.ἔ., σ. 367.
14. Ἀ. Ἀργυρίου, «Ἡ πρόσληψη τοῦ διαφωτισμοῦ ἀπὸ τὸν τουρκοκρατούμενο ὀρθόδοξο κόσμον», ὅ.π. Βλ. καὶ Γ. Δ. Μεταλληνοῦ (Πρωτοπρ.), *Φῶτα καὶ φῶς. Ἱστορικὰ Μελετήματα*, ἐκδ. «Ἄθως», Ἀθήνα χ.χ., σσ. 75-113. Τοῦ ἴδιου, *Σχέσεις καὶ ἀντιθέσεις. Ἀνατολὴ καὶ Δύση στὴν πορεία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ*, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1998, σσ. 13-27.
15. Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, *Παράδοση καὶ Ἀλλοτριώση*, ἐκδ. «Δόμος», Ἀθήνα 1989, σ. 268. Βλ. καὶ Ricaut, *Histoire de l'Eglise grecque et de l'Eglise armenienne par mr le Chevalier Ricaut*, Traduit de l'anglais par mons. de Rosemond, Amsterdam 1710, σσ. 15-16. Κ. Βακαλοπούλου, ὅ.π., τόμ. Δ', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 289.
16. Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, *Τουρκοκρατία. Οἱ Ἕλληνες στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία*, Ἀθήνα 1994, σ. 105.
17. Κ. Βακαλοπούλου, ὅ.π., τόμ. Δ', σ. 309. Τοῦ ἴδιου, ὅ.π., τόμ. 2, σσ. 250-251.
18. Π. Ν. Παπαρούνη, ὅ.π., σσ. 402-403. Γενικότερα γιὰ τὴν παιδεία στὴν Τουρκοκρατία βλ. Ν. Γ. Ζαχαροπούλου, *Ἡ παιδεία στὴν Τουρκοκρατία*, τόμ. Α', ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1983. Δ. Βαλάη, «Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία (15ος-19ος αἰ.)», ἐν *Ἱστορία τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὀρθόδοξον βίος καὶ πολιτισμὸς (15ος-19ος αἰ.)*, ἐκδ. Road, ἄνευ τόπου καὶ χρόνου, σσ. 182-303. Ἀ. Γ. Κυριατζί, *Πνευματικὴ κίνηση καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα τοῦ γένους καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ στοὺς χρόνους τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας μέσα ἀπὸ τίς ἐκδόσεις τῶν φυλλαδίων*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 2009.
19. π. Β. Καλλιακμάνη, ὅ.π., σσ. 33-35, 94-105. Χ. Γιανναρᾶ, ὅ.π., σσ. 112-133. Ί. Καρμίρη, *Τα δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. 2, Graz 1968.
20. Ef. Kermelis, Théophanis Eléanoulcos professeur et prédicateur grec (XVIe αἰ.). Sa personnalité et son oeuvre littéraire, Thèse présentée pour le Doctorat en Sciences Religieuses, Strasbourg 1980, σσ. 87 ἔξ.
21. Ef. Kermelis, ὅ.π., σσ. 99, 135: «Ἀμὴ πήγαυε εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ἀκούῃς τὸν ἑσπερινόν σου καὶ τὸν ὄρθρον καὶ τὴν ἁγίαν Λειτουργίαν. Καὶ τότε νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸ σπίτι σου νὰ χαίρῃσαι καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν ... Πρόσεχε καὶ τοῦτο. Νὰ ἐξομολογήσαι τὰς ἁμαρτίας σου εἰς ἄνδρα πνευματικόν. Νὰ μεταλαμβάνῃς τὰ θεῖα μυστήρια τὸν χρόνον τέσσαρες φορὰς καὶ ἔχε πίστιν καὶ ἐλπίδα βεβαίαν νὰ σωθῇς». Γιὰ τὴν πραγματικότητά αὐτή καὶ γενικότερα τὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στοῦ μυστήριου τῆς θείας Εὐχαριστίας βλ. Ν. Σκρέττα (Ἀρχιμ.), ὅ.π., σσ. 49-408. Ξ. Παπαχαράλαμπος, *Ὁροι καὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν*, ἐξ ἐπόψεως ὀρθόδοξου, Ἀθήνα 1997.
22. Σχετικὰ βλ. π. Β. Καλλιακμάνη, ὅ.π., σ. 104.
23. Ὀρθόδοξος Ὁμολογία τῆς Πίστεως τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, καὶ Εἰσαγωγικὴ Ἐκθεσις περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, ἐν ἔτει 1699, παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, σ. ο'. Περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἀνθίμου βλ. Ν. Β. Σκιαδᾶ, *Χρονικὸ τῆς ἑλληνικῆς τυπογραφίας. Σκλαβιά - διαφωτισμὸς - ἐπανάσταση*, τόμ. πρῶτος 1476-1828, Ἀθήνα 1976, σσ. 54-57.
24. Ὁ.π., σσ. ρκ' - ρκη'.
25. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργικὴ Α' . Εἰσαγωγή στὴ θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 32000, σ. 33.
26. π. Γ. Μεταλληνοῦ, *Τουρκοκρατία*, σσ. 106-108.
27. Γιὰ τὰ βυζαντινὰ λειτουργικὰ ὑπομνήματα βλ. R. Bornert, *Les commentaires byzantins de la divine Liturgie du VIe au XVe siècle* [Archives de l'Orient Chrétien 9], Paris 1966. Χ.-Γ. Σούλτζ, *Ἡ βυζαντινὴ Λειτουργία. Μαρτυρία πίστεως καὶ συμβολικὴ ἔκφραση*, ἀπόδοση ἀπὸ τὰ Γερμανικά π. Δημήτριος Β. Τζέροπος, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1998, σ. 64 ἔξ.
28. De Meester, «Les origines et les développements du texte grec de la liturgie de s. Jean Chrysostome», ἐν *Χρυσοστομικά. Studi e Ricerche intorno a s. Giovanni Crisostomo*, Roma 1908, σσ. 293-294. E. Legrand, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs aux XVe et XVIe siècles*, II Paris 1885, σσ. 201-205, 422-423. Θ. Παπαδοπούλου, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία (1466-1800)*, τόμ.

- Α', Ἀθήναι 1984, σ. με'. Για δεύτερη ἔκδοση τοῦ 1712 στή Βενετία κάνει λόγο ὁ S. Salaville, *Liturgies Orientales. La messe*, τόμ. II, Paris 1942, σ. 141. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἡ συμβολή τοῦ ἑλληνα ἔρμηνευτῆ τῆς θείας Λειτουργίας Ἰωάννου Ναθαναήλ στή λειτουργική κίνηση τῆς Μόσχας τόν 17ο αἰ.», ἐν *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς*, Νέα Σεiera, Τμήμα Θεολογίας, Τιμητικό Ἀφιέρωμα στόν ὁμότιμο καθηγητή Δημήτριο Τσάμη (Ἀνάπτυο), τόμ. 14 (Θεσσαλονίκη 2004) 233-246. K. Felmy, *Die Deutung des göttlichen Liturgie in der Russischen Theologie*, Berlin 1984, σ. 141. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμεναι ἀπόπειραι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ», ἐν *Νέα Σιών* 35 (1940) 43. Εὐ. Παπανικολάου, *Ἡ ἔρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Παΐσιου Λιγαριεῖδη στό πλαίσιο τῆς ἐκπαίδευσης τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης*, Διπλωματική Ἔργασία, Ἀθήνα 2008, σσ. 111-112.
29. P. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Hhrysostome», ὁ.π., σ. 294. K. N. Σάθα, *Βιογραφία τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπό τῆς καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγεσίας (1453-1821)* [ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ], ἐν Ἀθήναις 1868, σσ. 302-304.
30. G. Podskalsky, ὁ.π., σσ. 271-278. J. Pargoire, «Meletios Syrigos, sa vie et ses oeuvres», ἐν ...*Échos d'Orient* 11 (1908) 264-280, 12 (1989) 17-27, 167-175, 281-286, 336-342. K. Δελικάνη (Ἀρχιμ.), *Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων*, τόμ. τρίτος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, σσ. 36-72. Paisios (Patriarch of Constantinople), «Gramota Konstantinopol'skago patriarkha Paisiia I K Moskovs-Komu patriarckhu Nikonu», ἐν *Khristianskoe Chtenie* 1881 (1) 303-353, 539-595.
31. Ἐκδόθηκε ἀπό τόν Ἰ. Ἀ. Ἰουλιανό τό ἔτος 1639. Πρόκειται γιά τήν ἐκλαϊκευμένη καί σέ συντεταγμένη μορφή μεταφορά τοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική καί μυστική θεωρία*. Βλ. καί *Ἡ θεία Λειτουργία Ἐρμηνευμένη παρά Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μετά ἄλλων τινῶν ἀναγκαίων τάξεων*. Νεωστὶ τυπωθεῖσα καί μετὰ ἐπιμελείας διορθωθεῖσα, Βενετία, παρά Ἀνδρέα τῷ Ἰουλιανῷ 1682, καί ἔκδοση τοῦ 1753, παρά Νικολάῳ Γλυκεῖ.
32. Χρ. Παντελεήμονος 508, 17ου αἰ., φφ. 55^ς-69^ς. Πρόκειται γιά ἀνέκδοτο, λιτό καί σύντομο ἔρμηνευτικό ὑπόμνημα, τελετουργικοῦ περισσότερο χαρακτήρα μέ τή συμβολική ἔρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, τῶν κινήσεων τοῦ ἱερέα, τῆς προσκομιδῆς καί ἄλλων στοιχείων τῆς θείας Λειτουργίας. Σέ ὁρισμένα σημεῖα, ὅπως π.χ. στά περί Ναοῦ καί σχετικά μέ τό νόημα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἔρμηνευτικό ὑπόμνημα τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
33. G. Podskalsky ὁ.π., σσ. 321-331. P. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Chrysostome», ὁ.π., σ. 294. K. N. Σάθα, ὁ.π., σσ. 314-316.
34. P. De Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Chrysostome», ὁ.π., σ. 294. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμεναι ἀπόπειραι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ», ὁ.π., σ. 43. Για τίς ἐπανεκδόσεις αὐτοῦ τοῦ ὑπομνήματος βλ. K. N. Σάθα, ὁ.π., σσ. 342-343. G. Podskalsky, ὁ.π., σσ. 355-356. K. Simic, *Ἐρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας στόν ἑλληνόφωνο χῶρο κατά τή μεταβυζαντινὴ περίοδο*, Διπλωματική Ἔργασία, Ἀθήνα 2005, σ. 36. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 112-113.
35. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου εἶναι: «Ἐρμηνεία πρός τοὺς Ἱερεῖς καί Διακόνους περί τοῦ πῶς χροεωστῆ ὁ Ἱερεὺς καί ὁ Διάκονος νά ὑπηρετῶσιν εἰς τήν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν καί νά προετοιμάζωνται διά τήν Ἱεροπραξίαν τῆς Θείας καί Ἱερᾶς Λειτουργίας καί περί τοῦ πῶς διορθῶσιν τά αἰφνιδίως συμβάντα καί τάς ἀπορίας εἰς ταύτην τήν Ἱεροπραξίαν» (K. Δυοβουνιώτου, «Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς», ἐν *Νέος Ἑλληνομνήμων* 13 (1916) 458). Διασώζεται στό χειρόγραφο 97 τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου, σελίδες 57-135 καί στοὺς κώδικες 745, 796, 1421 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος (βλ. Ἰ. Σακελλίωνος - Ἀ. Σακελλίωνος, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, ἐν Ἀθήναις 1892, σσ. 135, 143, 255). Ἐντύπως μᾶς εἶναι γνωστό ἀπό τίς ἐκδόσεις τοῦ ἔτους 1786 στή Βιέννη καί 1835 στήν Ἀθήνα καί στήν Κωνσταντινούπολη (Δ. Σ. Γκίνη - Β. Γ. Μέξα, *Ἑλληνική Βιβλιογραφία 1800-1863*, τόμ. 1, ἐν Ἀθήναις 1939, No 2475, 2476, σσ. 363-364). Τό κείμενο αὐτό συμπεριελήφθη καί στά «Ἄπαντα» τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης ἀπό τό 1791 (ἐν Λειψία τῆς Σαξωνίας, σέ ἀπλοελληνική διάλεκτο ἀπό τόν Πολυζῶη Λαμπανιζιώτη), καί ἐξῆς (τελευταία ἔκδοση εἶναι αὐτή τοῦ Β. Ρηγοπούλου, ἀκριβῆς ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1882 γενομένης τετάρτης ἐκδόσεως, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 462-482).
- Σέ κάποιες περί τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀναφορές τό κείμενο, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς, ἀποδίδεται στόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικο τό Β' τόν Ἀκαρνάνα (1603-1702). Βλ. σχετικά K. N. Σάθα, ὁ.π., σ. 356. P. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Hhrysostome», ὁ.π., σ. 294. Ἀπό τίς μαρτυρίες ὁμως τῆς χειρογράφου παραδόσεως καί τῆ σχετικῆ ἐπιστημονικῆ ἔρευνα ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Καλλίνικου τοῦ Γ', τό ὁποῖο μάλιστα μεταφράσθηκε ἐκ τοῦ σλαβωνικοῦ. Σύμφωνα μέ τόν καθηγητή Δημήτριο Γόνη πρό-

κειται για τήν από τόν Καλλίνικο τόν Γ' έπεξεργασία κειμένου τό όποιο άγνωστος πνευματικός μετέφρασε από τή σλαβωνική στήν έλληνική (βλ. «Te Izvestie u itč'noe sé νεοελληνική μετάφραση τών μέσων τοῦ ιη' αιώνα», έν *Οικοδομή και Μαρτυρία. Έκφρασις άγάπης και τιμής εις τόν Σεβασμιότατον Μητροπολίτην Σερβίων και Κοζάνης Κύριον Διονύσιον*, τόμ. Β', έν Κοζάνη 1992, σσ. 117-129).

Σέ σχετική έπίσης μελέτη για τόν έν λόγω Πατριάρχη τό συγκεκριμένο κείμενο φέρεται μέ τόν τίτλο «*Έρμηνεία τής ιερῶς Λειτουργίας και λύσεις τών έπισυμβαίνόντων*» (Α. Δ. Χρυσοβέργη, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος ό Γ' ό έκ Ζαγοράς (1757), Ζαγορά 1995, σ. 164). Σίγουρα πάντως δέν πρόκειται για συστηματικό έρμηνευτικό υπόμνημα τής θείας Λειτουργίας, αλλά για κείμενο πρακτικού χαρακτήρα, τό όποιο στά πρώτα έξι κεφάλαια κάνει λόγο για τήν προετοιμασία τοῦ ιερέα και τοῦ διακόνου πριν τό μυστήριο τής θείας Εὐχαριστίας, για τό χρόνο τέλεσης τοῦ μυστηρίου, τά ιερά σκεύη κ.ά., ένῶ στά έπόμενα έξι κεφάλαια αναφέρεται ειδικότερα στήν τέλεση τής θείας Εὐχαριστίας, τή μετάληψη, τή φύλαξη τοῦ άγιου άρτου κ.ά.

Κάτι ανάλογο είναι και τό έργο Νεοφύτου Ροδινού (περ. 1576/1577-1659) μέ τόν τίτλο «*Σύνοψις τών θείων και ιερῶν τής Έκκλησίας Μυστηρίων εις άφέλειαν τών Έρετών ...*» (κώδ. 46, Βιβλιοθήκης τής Βουλής τών Έλλήνων, σσ. 77Α-115Β. Έκδόθηκε στή Ρώμη τό 1628 και 1633. Βλ. Γ. Βαλέτα, *Νεόφυτος Ροδινός. Κυπριακή Δημοτική Πεζογραφία, Λόγοι - Δοκίμια - Συναξάρια*, έκδ. «Πηγής», Άθήνα 1979, σ. 34, E. Legrand, *Biographie Hellénique...* XVII, I, σσ. 261-263 (άρ. 183), 315 (άρ. 224). Ό Ν. Ροδινός μεταξύ τών άλλων κάνει λόγο και για τό μυστήριο τής θείας Εὐχαριστίας, τή σχετική όρολογία (εὐχαριστία, προσφορά, σύναξη), τή μετουσίωση τήν όποία και άποδέχεται, τά ιδρυτικά λόγια και τήν έννοια τής μεταβολής. Τό έργο είναι σαφώς επηρεασμένο από τή Δυτική θεολογική σκέψη (βλ. G. Podskalsky, ό.π., σσ. 264-267).

36. *Εξηγήσις τής θείας Λειτουργίας, συλλεχθεΐσα και στιχορρηθηΐσα*, τόμ. πρώτος, έκδ. Τήνος, Άθήνα ά.ξ. Κ. Ν. Σάθα, ό.π., σ. 504. Ρ. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Hhrysostome», ό.π., σ. 294. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αί προς αναθεώρησην τών εκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμενα άπόπειραι έν τή Όρθοδόξω Άνατολική Έκκλησία», ό.π., σ. 43. Κ. Simic, ό.π., σσ. 40-43. Εὐ. Παπανικολάου, ό.π., σσ. 113-114.
37. Βλ. *Ταμείον Όρθοδοξίας*, έκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκης 1984, σσ. 41-51. Πρόκειται για τό 17ο κεφάλαιο τοῦ Άνθολογίου αὐτοῦ, όπου γίνεται λόγος συνοπτικῶς περί Θεοῦ, περί Πίστεως, περί έξηγήσεως και χρήσεως τών έπτά Μυστηρίων, τών δέκα έντολῶν και τών αναγκαιοτέρων τής Ιερῶς Έκκλησίας έθίμων.
38. Μ. Ι. Γεδεών, *Η πνευματική κίνησης τοῦ Γένους κατά τόν ιη' και ιθ' αιώνα*, Άθήνα 1976, σ. 205. Ό Εὐλόγιος Κουρίλλας χαρακτηρίζει τό υπόμνημα αὐτό ως «έργον περισπούδαστον». Βλ. «Αί προς αναθεώρησην τών εκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμενα άπόπειραι έν τή Όρθοδόξω Άνατολική Έκκλησία», ό.π., σ. 44. Η έρμηνεία τής θείας Λειτουργίας περιέχεται στό πέμπτο κεφάλαιο, σσ. 93-192. Στα υπόλοιπα 18 κεφάλαια γίνεται λόγος για τόν ιερό Ναό, τοῦς καιρούς τής προσευχῆς, τή Λειτουργία τών Προηγιασμένων, τά μυστήρια, τά εκκλησιαστικά όφφίμια, τήν τελετή τών έγκαινίων κ.ά. Βλ. και Ρ. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Jean Hhrysostome», ό.π., σσ. 294-295.
39. Ρ. Ie Meester, «Les origines et les développements du texte grec de s. Joan Hhrysostome», ό.π., σ. 295.
40. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, ό.π., σ. 245. Φ. Ήλιοῦ, *Έλληνική Βιβλιογραφία τοῦ 19ου αιώνα. Βιβλία-φυλλάδια*, τόμ. Α' (1801-1818), Άθήνα 1997, σ. 100. Κ. Simic, ό.π., σσ. 114-115. Η έν λόγω *Έρμηνεία* επανεκδόθηκε έν Άθήναις, έκ τοῦ Τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ 1876. Τό κείμενο τό έντοπίσαμε στή Βιβλιοθήκη τοῦ Κυριακοῦ τής Σκήτης τών Καυσοκαλυβίων, άριθ. 422 (4), και εὐχαριστοῦμε θερμά τόν π. Πατάπιο Καυσοκαλυβίτη για τήν άποστολή τοῦ σχετικοῦ ΗΙ, όπου υπάρχει και η *Έρμηνεία τής Ιερῶς Λειτουργίας* από τόν Μηνά Χαμουδόπουλο, άριθμ. 480 (292) μέ τήν όποίαν θ' ασχοληθοῦμε στό πλαίσιο ειδικότερης έρευνάς μας για τά νεότερα λειτουργικά υπόμνηματα. Η *Έρμηνεία* αὐτή εκδόθηκε έν Άθήναις τό έτος 1887. Βλ. Μ. Βαρβούνη - Σ. Κεκριδῆ, «Η Βιβλιοθήκη τοῦ Κυριακοῦ στήν Ί. Σκήτη Καυσοκαλυβίων τοῦ Άγίου Όρους» [Κατάλογος παλαιτύπων και παλαιῶν έντύπων, πού εκπονήθηκε μέ τή συνεργασία Παταπίου μον. Καυσοκαλυβίτου], έν *Θεολογία* 73 (2002) τεῦχ. 2, σσ. 81, 87.
41. Ό Δανιήλ Γεωργακόπουλος ἦταν ιεροδιδάσκαλος από τό Ζυγοβίτσι τής Άρκαδίας. Τό έν λόγω Άνθολόγιο πρωτοεκδόθηκε στή Βενετία τό 1833. Ανατυπώθηκε σε πέμπτη έκδοση τό έτος 1898 από τόν εκδοτικό οἶκο Ν. Μιχαλόπουλου στήν Άθήνα. Τά τής θείας Λειτουργίας περιέχονται στίς σελίδες 23-38. Τό όλο έργο διαιρείται σε δύο μέρη. Τό πρώτο μέρος περιλαμβάνει έπτά κεφάλαια τό καθ' ένα από τά όποία αναλύει ένα από τά έπτά τής Έκκλησίας μυστήρια. Στο τρίτο υπάρχει και η έρμηνεία τής θείας Λειτουργίας. Τό δεύτερο μέρος περιέχει έξι κεφάλαια όπου γίνεται λόγος περί τοῦ πῶς πρέπει να οἰκονομῶνται όσα συμβαίνουν στα μυστήρια.
42. O. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVe et XVIe αιώνας*, τόμ. ΙΙ, Paris 1885, σσ. 144-145. Για τή δεύτερη έκδοση τοῦ 1691 πού έγινε πάλι στή Βενετία βλ. O. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVe αιώνα*, τόμ. ΙΙΙ, Paris 1895, σσ. 2-4. Ό Χρῦσανθος, Πατριάρχης Ιεροσολύμων, περιέλαβε τό κείμενο αὐτό στο έργο του μέ τόν τίτλο *Συν-*

- ταγμάτιον περί τῶν Ὀφφικίων, Τεργόβυστον 1715, σσ. 91-122 (Ο. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVIIIe αἰώνα, αἰώνα*, τόμ. I, Paris 1918, σσ. 125-127). Τό ἔργο αὐτό τοῦ Χρυσάνθου ἐπανεκδόθηκε στή Βενετία τό ἔτος 1778, σσ. 96-131 (Ο. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVIIIe αἰώνα*, τόμ. II, Paris 1928, σσ. 293-294. Πλήρη ἀνάλυση τοῦ ἔργου βλ. Π. Στάθη, *Χρυσάνθος Νοταρῶς Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Πρόδρομος τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ*, Ἀθήνα 1999, σσ. 186-189. Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 45-47. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 115-116.
43. Ο. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVIIe αἰώνα*, τόμ. I, Paris 1894, σσ. 38-40. Γιά τή δεύτερη ἔκδοση τοῦ 1776 στή Βενετία βλ. Ο. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVIIIe αἰώνα*, τόμ. II, Paris 1928, σσ. 220-221. Βλ. καί Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 47-48. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 116-117.
44. Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 6-48. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σ. 117.
45. Βλ. σχόλιο 10, καί Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 48-50. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 117-119.
46. Βλ. Ε. Μελικίδου, *Ἡ δημόδης μετάφραση τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου τοῦ ἐλεήμονος. Συμβολή στή μεταφραστική κίνηση τοῦ 16ου καί τοῦ 17ου αἰ.*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1977. Τῆς ἰδίας, «Ἐνα ρεῦμα πρώιμου δημοτικισμοῦ τόν δέκατο ἔκτο καί τόν δέκατο ἔβδομο αἰώνα», ἐν *Neograeca Medii Aevi V, Ἀναδρομικά καί Προδρομικά, Approaches to texts in early meiern greek*, Oxford 2005, σσ. 511-530. Ο. Layton, *The sixteenth century greek book in Italy*, Venice 1994, σ. 145.
47. Π. Ι. Σκαλτσῆ, «Ἡ συμβολή τοῦ ἔλληνα ἐρμηνευτῆ τῆς θείας Λειτουργίας Ἰωάννου Ναθαναήλ στή λειτουργική κίνηση τῆς Μόσχας τόν 17ο αἰ.», ὁ.π., σσ. 241-242. Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 34-36. Εὐ. Παπανικολάου, *Ἡ Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Παΐσιου Λιγαριεῖδη στό πλαίσιο τῆς ἐκπαίδευσης τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης*, Διπλωματική Ἔργασία, Ἀθήνα 2008, σσ. 111-112.
48. *Ἡ θεία Λειτουργία μετά ἐξηγήσεων διαφόρων διδασκάλων, ἄσπερ μετήνεγκεν εἰς τήν κοινήν γλῶτταν Ἰωάννης ἱεροεὺς ὁ Ναθαναήλ...*, Βενετία 1574, σ. α^α.
49. Ὁ.π., σσ. 50-67. Βλ. καί Συμεών Θεσσαλονίκης, *Ἑρμηνεία περί τε τοῦ θείου Ναοῦ*, PG 155, 751A-802I.
50. Ὁ.π., σσ. 87-90.
51. Κ. Simic, ὁ.π., σ. 36.
52. Π. Ι. Σκαλτσῆ, «Ἡ συμβολή τοῦ ἔλληνα ἐρμηνευτῆ τῆς θείας Λειτουργίας Ἰωάννου Ναθαναήλ στή λειτουργική κίνηση τῆς Μόσχας τόν 17ο αἰ.», ὁ.π., σσ. 233-246.
53. Ὁ.π., σ. 244. Βλ. καί Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμενα ἀπόπειραι ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ», ὁ.π., 33 (1938) 575-578.
54. G. Podskalski, ὁ.π., σ. 367. Π. Ι. Σκαλτσῆ, «Ἡ συμβολή τοῦ ἔλληνα ἐρμηνευτῆ τῆς θείας Λειτουργίας Ἰωάννου Ναθαναήλ στή λειτουργική κίνηση τῆς Μόσχας τόν 17ο αἰ.», ὁ.π., σ. 244.
55. Γ. Δ. Μεταλληνῶ (Πρωτ/ρου), *Ἡ θεολογική μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Λατρείας*, ἐκδ. «Ἀρμός», Ἀθήνα 2^η 1996, σ. 82. Βλ. καί Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σ. 22 ἔξ.
56. Ζ. Τσιροπανλῆ, *Τό Ἑλληνικό Κολλέγιο τῆς Ρώμης καί οἱ μαθητές του (1576-1700). Συμβολή στή μελέτη τῆς μορφωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βατικανοῦ* [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 32], Θεσσαλονίκη 1980. Βλ. καί Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 6-21. Ν. Γ. Ζαχαροπούλου, *Ἡ παιδεία στήν Τουρκοκρατία*, σσ. 66-74.
57. *Ἱστορία περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων*, ἐν Βουκουρεστίῳ 1715.
58. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σσ. 41-43.
59. Εὐ. Παπανικολάου, ὁ.π., σ. 33 ἔξ.
60. Ν. Ε. Σκιαδά, *Χρονικό τῆς ἐλληνικῆς τυπογραφίας. Σκλαβιά - διαφωτισμός - ἐπανάσταση*, τόμος πρῶτος 1476-1828, Ἀθήνα 1976, σσ. 24-45. L. Politis, «Venezia come centro della stampa e della diffusione della prima letteratura neoellenica», ἐν *Venezia centro di mediazione tra oriente e occidente (secoli XV-XVI), aspetti e problemi*, τόμ. II, Firenze 1957, σσ. 443-482. L. Allatius, *De libris et rebus ecclesiasticis Graecorum*, Paris 1646. E. Layton, *The sixteenth century greek book in Italy*, Venice 1994, σσ. 131-178. A. RAES, «Les livres liturgiques grecs publiés à Venise», ἐν *Mélanges Eugène Tisserant* [Studi e Testi 233], Città del Vaticano 1964, III, σσ. 209-222. Ν. Γ. Ζαχαροπούλου, *Ἡ παιδεία στήν Τουρκοκρατία*, σσ. 57-66. Γ. Θ. Βεργωτῆ, *Τελετουργική (Συμβολή στήν ἱστορία τῆς χριστιανικῆς Λατρείας)*, Θεσσαλονίκη 2^η 1993, σσ. 72-75. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο καί ἡ ἐκδοτική ἐξέλιξή του. Συμβολή στήν ἱστορία τοῦ ὀρθοδόξου ἐλληνικοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου*, Διδακτορική Διατριβή, Ἀθήνα 2003, σσ. 33-71.
61. *Ἑλληνες λόγιοι εἰς τήν Βενετίαν*, μετάφρ. Χ. Πατρινέλη, Φέξης 1965, σ. 61.
62. Ν. Β. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς 15^ο - 16^ο αἰῶνας», ἐν *La Chiesa Greca in Italia dall' VIII al XVI secolo. Atti del convegno storico interecclesiale* (Bari, 30 Apr. - 4 Magg. 1969), Padova 1972, σ. 689. Τό κείμε-

- νο αυτό του Ν. Τωμαδάκη δημοσιεύθηκε και στό: *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 37 (1969-1970) 3-33. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σσ. 71-114.
63. Κ. Δ. Μερτζίου, «Ἡ οικογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων», ἐν *Ἡπειρωτικά Χρονικά* 10 (1935) 1-185. Αἰκ. Κουμαριανοῦ - Λ. Δρούλια - Ε. Layton, *Τό ἑλληνικό βιβλίον 1476-1830*, Ἐθνική Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1986, σσ. 135-158.
64. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σσ. 273-277.
65. Αἰκ. Κουμαριανοῦ - Λ. Δρούλια - Ε. Layton, *Τό ἑλληνικό βιβλίον 1476-1830*, σσ. 160-163. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σσ. 277-280.
66. Ε. Layton, *The sixteenth century greek book in Italy*, σσ. 358-368. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σσ. 221-229.
67. Αἰκ. Κουμαριανοῦ - Λ. Δρούλια - Ε. Layton, *Τό ἑλληνικό βιβλίον 1476-1830*, σσ. 157-160. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σσ. 277-282.
68. Πρόκειται γιά νεότερους ἐκδότες, μετά τήν ἀπελευθέρωση, οἱ ὁποῖοι συνδέονται κυρίως μέ φυλλάδες τῆς θείας Λειτουργίας, ἐμπλουτισμένες μάλιστα σέ σχέση μέ τίς προηγούμενες.
Σχετικά μέ τίς νεότερες αὐτές ἐκδόσεις ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας γράφει: «Ἡ τοῦ Καροφύλλης ὁμως μετ' ἐκτενεστέρων ὁδηγῶν δημοσιευθεῖσα ἔτυχεν ὑποδοχῆς παρὰ τῷ κλήρῳ, ὅστις διά τήν μόλις διασκεδαζομένην λόγῳ τῆς δουλείας ἀπαιδευσίαν εἶχεν ἀνάγκην τοιοῦτων ἐκτενεστέρων ἱεροτελεστικῶν τευχῶν. Ἐκ τούτου ἐνεθαυροῦνθη ὁ Καροφύλλης εἰς νέαν ἐκδοσιν μετά νέων συμπληρώσεων. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ὑποδοχή τῶν ἐκτενεστέρων τούτων ἐκδόσεων τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου καί ἡ διά τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κύρους περιβολή αὐτῶν ἐξετόπισεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τάς κατά τὰ ἀρχαῖα εἰλητάρια συντελουμένας ἐκδόσεις, καί ἠνάγκασε καί αὐτούς τοὺς ἐν Βενετίᾳ νά προσαρμωθῶσι πρὸς τάς νέας τῶν καιρῶν ἀξιώσεις. Πράγματι αἱ τελευταῖαι ὑπὸ τοῦ Φοίνικος καί ὑπὸ τῆν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀρχιμ. Εὐγενίου Περγδικάρη, μετέπειτα ἐπισκόπου Λευκάδος, γενόμεναι ἐκδόσεις ἔχουσιν ἐκτενεστέραν τήν μορφήν περιλαβοῦσαι οὐ μόνον πάσας τάς ἐν τῇ λειτουργικῇ πράξει ἐνωματωθείσας παρακαλεύσεις τοῦ διακόνου καί τάς εἰς αὐτάς ἀναποκρίσεις τοῦ ἱερέως, ἀλλά καί ἰκανάς ὁδηγίας, εἰς τρόπον ὅστε νά ἀποτυποῦται ἐν αὐταῖς πλήρως ἢ κατά τόν ἸΘ' αἰῶνα τελετουργία τῆς θείας Εὐχαριστίας καί νά μὴ καταλείπηται οὐδέν εἰς τήν ἀπό μνήμης συμπλήρωσιν, ὡς ἐγένετο τοῦτο ἐν τοῖς εἰληταίοις καί τοῖς παλαιοῖς κώδιξιν» (Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατά τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας, Ἀθήνα 1982, σ. Κ').
69. Ν. Β. Τωμαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοσις ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεῖα ἑλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' - ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 696.
70. Σ. Λάμπρου, «Αἱ κατά τῶν τυπογράφων τῆς Βενετίας αἰτιάσεις τοῦ Καισαρίου Δαπόντε καί τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου», ἐν *Νέος Ἑλληνομνήμων Β'* (1905) 346-349.
71. Σ. Λάμπρου, «Αἱ κατά τῶν τυπογράφων τῆς Βενετίας αἰτιάσεις τοῦ Καισαρίου Δαπόντε καί τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου», ὅ.π., σ. 346. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο...*, σ. 359. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμεναι ἀπόπειραι ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ», ὅ.π., 31 (1936) 739.
72. Ν. Τωμαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοσις ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεῖα ἑλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' - ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 709.
73. Στ. Λάμπρου, «Αἱ κατά τῶν τυπογράφων τῆς Βενετίας αἰτιάσεις τοῦ Καισαρίου Δαπόντε καί τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου», ὅ.π., σσ. 338-339. Ν. Τωμαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοσις ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεῖα ἑλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' - ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 709. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), *Τό ἔντυπο Πεντηκοστάριο ...*, σσ. 359-360. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεῖα ἑλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' - ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., 30 (1935) 86-87. Παρόμοιες κρίσεις γιά τὰ λάθη τῶν κατά τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας καί ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθέντων λειτουργικῶν βιβλίων διατυπώνονται καί ἀργότερα. Βλ. Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, *Ἐλάσσονες Διατριβαί*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866, σ. 447: Οἱ ἐκδότες «δυτικοὶ ὄντες, τύποις ἐκδόντες κατά τὸν ιστ' αἰῶνα τάς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν βίβλους, υπέπεσον εἰς πολλὰ σφάλματα, τὰ μὲν τάς ἐννοίας ἀλλοιοῦντα, τὰ δέ σκοτίσαντα». Ὁ δὲ Ἐμμανουήλ Παντελάκης ἀφοῦ ἐπισημαίνει ὅτι οἱ πρῶτες ἐκδόσεις τῶν λειτουργικῶν μας βιβλίων «ἦσαν λιαν ἀτελεῖς καί πλημμελεῖς», πιστεύει ὅτι παρὰ τὰ μὲν τίς κριτικές ἐκδόσεις τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ποὺ γίνονταν στὴ Δύση θά μπορούσαν νά ἐκδοθοῦν κριτικά καί τὰ λειτουργικά βιβλία. Τὴν ἔλλειψη αὐτὴ τὴν ἀποδίδει στὴν προκατάληψη ὅτι τὸ «βάρβαρον Βυζάντιον οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς καί μελέτης ἐν τοῖς γράμμασι παρήγαγε ... Ἔμειναν λοιπὸν τὰ κείμενα τῶν λειτουργικῶν ἡμῶν βιβλίων, κατά τὸ πλεῖστον ἐκ ποιημά-

- των *ἀπαρτιζόμενα, διά τήν λυπαράν ἐκείνην προκατάληψιν τῶν τε Εὐρωπαίων καί Ἑλλήνων ἐλληνοστῶν ἔξω τοῦ κύκλου τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν ἐρεῦνης*. («Τά λειτουργικά βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας», ἐν Νέα Σιών 26 (1931) 211, 214).
74. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVe et XVIe siècles*, τόμ. II, Paris 1885, σσ. 201-205. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 710.
75. E. Legrand, ὅ.π., τόμ. I, Paris 1885, σσ. 319-320. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 710.
76. Σ. Πασχαλίδη, «Ἡ διορθωσις τῶν Μηναίων ἀπὸ τόν Καισάριο Δαπόντε καί ἡ πατριαρχικὴ ἔκδοσὶς τοὺς τό 1843», ἐν *Γηθόσυνον Σέβασμα. Ἀντίδωρον τιμῆς καὶ μνήμης εἰς τόν Καθηγητὴν Ἰωάννην Μ. Φουντούλην*, ἐκδ. Π. Πουρναρῶ, Θεσσαλονικη 2010.
77. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., 32 (1937) 235: «Σημειωτέον ὅτι αἱ διορθώσεις τούτου γινόμεναι εἰς τὸ Ὁρολόγιον κυρίως ἀφεώρων εἰς τὰ κατά τήν ἔννοιαν καὶ τόν ρυθμὸν χωλαίνοντα ἀπολυτικά καὶ κοντάκια, ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον μετὰ τήν ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου ἐξάντλησιν ἐξηφανίσθη, ὅπως καὶ πάντων τῶν ἄλλων». Βλ. καὶ Μ. Γεδεών, Μνεῖα τῶν πρό ἡμοῦ 1800-1912, Ἀθήναι 1936, σ. 10.
78. π. Δ. Στρατῆ, *Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός (1772-1851)*. Βιογραφία - Ἐργογραφία, ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Κουτλουμουσίου, Ἅγιον Ὅρος, σ. 326-344.
79. π. Δ. Στρατῆ, ὅ.π., σ. 338. Κριτικὴ στίς ἐπὶ τοῦ Ὁρολογίου διορθώσεις τοῦ Βαρθολομαίου ἀσχεῖ ὁ ἀγιορείτης Προκόπιος ὁ Δενδρινός, κατά τόν Μανουὴλ Γεδεών, ἄνδρας «ἐκ πολλῶν μὲν ἐτῶν ἐγνωσμένος ὡς παιδεῖαν τινὰ ἔχων, ἀλλ' ἀκαταστάτου πνεύματος, καὶ κρίσεως (ἐξ ὧν γράφει) ἐστερημένος, καὶ ὑπὸ μεγίστης οἰήσεως πεπληρωμένος». («Λειτουργικῶν βιβλίων διορθώσεις κρινόμεναι», ἐν *Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθεια* 38 (1914) 245). Γράφει λοιπὸν ὁ Γεδεών ὅτι «ἐν τοῖς τοῦ Ὁρολογίου ὁ κ. Βαρθολομαῖος ἐλληνίζει, ἀρειανίζει καὶ σαβελλίζει». («Λειτουργικῶν βιβλίων διορθώσεις κρινόμεναι», ὅ.π., σ. 245), κρίσεις προφανῶς αὐστηρές καὶ ὑπερβολικές.
80. «Εὐχολόγιον σὺν Θεῷ ἀγίῳ μετὰ τινων ἀναγκαίων προσθέσεων, τῶν ὀφρικίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τὰς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου κλῶ. Ἐνετίησιν 1526». Βλ. O. Legrand, *Bibliographie Hellénique aux XVe et XVIe siècles*, τόμ. I, Paris 1885, σ. 195. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 697.
81. Ἡ δευτέρη ἔκδοσις εἶναι τοῦ 1545 καὶ ἔγινε ἀπὸ τοὺς Μάρκο Σαμαριάρη, Νικόλαο Σοφιανό, καὶ Ἀντώνιο Ἐπαρχο (βλ. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 697). Ἀπὸ τῆ Βενετία προέρχονται καὶ οἱ ἐκδόσεις τοῦ 1555, 1556, 1570, 1580, 1619, 1636, 1662, 1720, 1745, 1749, 1752, 1754, 1755, 1759, 1760, 1770, 1775, 1776, 1778, 1832, 1839, 1851, 1862, 1863.
82. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σ. 710. Ὡς διορθωτὴς φέρονται καὶ οἱ ἱερεὺς Βενέδικτος Ἐπισκοπόπουλος (Εὐχολόγιον τοῦ 1580, ἐκδ. Σπινέλλη), ἱερομόναχος Θεοφύλακτος Τζανφουρνάρου (Εὐχολόγιον τοῦ 1636, ἐκδ. παρὰ Ἰωάννη Πέτρω τῷ Πινέλλω), ὁ Ἀλέξανδρος Καγκελλάριος (Εὐχολόγια τοῦ 1749, ἐκδ. Ν. Σάρου, 1751, ἐκδ. Ν. Γλυκέως, 1752, ἐκδ. Ν. Σάρου, 1755, ἐκδ. Ν. Σάρου, 1760, ἐκδ. Ν. Σάρου), ὁ ἱεροδιάκονος Σπυρίδων Παπαδόπουλος (Εὐχολόγιον τοῦ 1776, ἐκδ. Ν. Γλυκέως).
83. Ν. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλία ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων (κυρίως λειτουργικῶν) γενομένη ἐπιμελεία ἐλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κατά τοὺς ιε' -ιστ' αἰῶνας», ὅ.π., σσ. 697-698. Τὸ πρῶτο ἔντυπο Ἀρχιερατικὸ εἶναι τοῦ 17ου αἰ. καὶ ἔχει τὸν τίτλο: Ἀρχιερατικόν. *Liber pontificalis Ecclesiae Graecae*. Nunc primum ex regis manuscriptis euchologiis, aliisque probatissimis monumentis collectus, Latina interpretatione, notis ac observationibus antiquitatis ecclesiasticae plenissimis illustratus. Meditatione et labore Isaacii Haberti, Parisiis M. Dc. XLIII (1643). Ἐκποτε, ἕως τὸ τέλος 19ου αἰ. καὶ ἀρχῆς τοῦ 20οῦ ἔχουμε τὶς ἐξῆς ἐκδόσεις Ἀρχιερατικοῦ: α) Ἀρχιερατικὸν ἐπιμελεία τοῦ πανιερωτάτου μητροπ. Νύσσης κ. Μητροφάνους, Ἐνετίησιν, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι 1714, β) Τὸ ἴδιο ἐκδόθηκε καὶ τὸ 1778, γ) Ἀρχιερατικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ κατά τὰ Πατριαρχεῖα ἐλληνικῶ τυπογραφίῳ 1820, δ) *Διάταξις τῆς τοῦ Πατριάρχου Λειτουργίας*, πῶς γίνεται ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖο Ἀ. Καλαμάκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου, 1890, ε) Χφ. Παντελεήμονος 614, 19ου αἰ., *Ἐργονηεῖα θείας Λειτουργίας* (πρόκειται γιὰ Διάταξιν Ἀρχιερατικῆς Λειτουργίας), στ) Ἀρχιερατικόν ..., ἐκδίδεται ὑπὸ

- Παρασκευᾶ Π. Παρασκευοπούλου, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ «Σκριπ», ἐν Ἀθήναις 1902, ζ) Χ. Ἰ. Παπαϊωάννου, «*Τακτικόν*» ἦτοι Ἀρχιερατικόν Εὐχολόγιον τῆς Ἐπισκοπῆς Καρπασέων καί Ἀμμοχώστου, ἐκ χειρογράφου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίου (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Κήρυκος»), ἐν Λάρνακι 1915. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ εἶναι ἀπὸ χειρογράφου τοῦ 14ου αἰ.
84. «*Αἱ θεῖαι Λειτουργίαι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ ἡ τῶν Προηγιασμένων, Γερμανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία*», ἐν Ρώμῃ χιλιοστῶ φκς' (1526), δεξιότητι Δημοτρίου Δούκα τοῦ Κρητός. Βλ. Εὐλ. Κουρίλλα, «*Λειτουργικά Ἀνάλεκτα. Ἱερολογικαὶ ἐνασχολήσεις Α΄. Αἱ πρώται ἐκδόσεις τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τὰ λειτουργικὰ εἰλητήρια τῆς μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁθωνος. Συμβολὴ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων*», ἐν *Θεολογία* 19 (1941-1948) τευχ. Δ', σσ. 650-671. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήναι 21982, σσ. ιβ' - κβ'. Μετὰ τὴν πρώτη ἔκδοσιν τοῦ Δ. Δούκα καὶ ἕως τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. ἀκολούθησαν ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις ὅπως π.χ. τῶν ἐτῶν 1528, 1537, 1540, 1560, 1584, 1596, 1601, 1612, 1634, 1644, 1645, 1686, 1687, 1701, 1730, 1732, 1734, 1737, 1751, 1754, 1765, 1773, 1775, 1776, 1777, 1779, 1780, 1785, 1790, 1793, 1795, 1803, 1811, 1814, 1817, 1820, 1829, 1830, 1835, 1839, 1846, 1848, 1852, 1859, 1864, 1865, 1869, 1870, 1876, 1881, 1886, 1888, 1896.
85. J. Goar, *Εὐχολόγιον sive Rituale Graecorum Complectens Ritus et Ordines Divinae Liturgiae, Officiorum, Sacramentorum, Consecrationum, Benedictionum, Funerum, Orationum, etc. Cuilibet Personae, Statui vel Tempori Congruos, juxta usum Orientalis Ecclesiae...*, Βενετία 1730 (ἐπανέκδοσις Graz 1960). Ἀξίζει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Εὐχολόγιον ἐνέταξε σχεδὸν αὐτοῦσια στὶς σελίδες του τὴν πρώτη ἔκδοσιν τῆς θείας Λειτουργίας ἀπὸ τὸ Δ. Δούκα (βλ. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, σ. ιδ'), καὶ ἀξιοποίησε τὰ μέγιστα τὸ Ἀλλατιανὸν λεγόμενον Εὐχολόγιον ποὺ βρῖσκεται στὸ κυπριακὸ Εὐχολόγιον Barberini greco 390 (περὶ αὐτοῦ βλ. G. Ioannides, *Il manoscritto Barberini greco 390: edizione e commento liturgico* [Pontificio Istituto Orientale, Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum] Roma 2000. Τοῦ ἰδίου, «*Τὰξις ἐπὶ προχειρήσεως πρωτοπρεσβυτέρου, μεγάλου οἰκονόμου καὶ ἀρχιδιακόνου*» στὸ κυπριακὸ Εὐχολόγιον Barberini greco 390», ἐν *Υψίστου Κλήσις. Ἀναμνηστικὸς τόμος ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς «Ἀπόστολος Βαρνάβας*», Λευκωσία 2003, σσ. 53-72.
86. Ἰ. Φουντούλη, «*Γκόαρ Ἰάκωβος*», ἐν *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία* 4 (1964) 544-545.
87. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), ὁ.π., σσ. 16, 125-178, 221 ἔξ. Ἄλλες ἐκδόσεις σύμφωνα καὶ μέ τὴν ἔρευνα τοῦ π. Ἰωάννου Μεσολωρᾶ εἶναι τοῦ 1544 (ἔκδ. Κουνάδης, Ζήνου, Damiano di Santa Maria, ἀδελφοὶ Nicolini da Sabio) 1552 (εἶναι τὸ Πεντηκοστάριον μέ τίς παρεμβάσεις τοῦ Νικολάου Μαλαξοῦ), 1555, 1565, 1567, 1568, 1575, 1579, 1586, 1578/90, 1588, 1591, 1600, 1602, 1605, 1612, 1634, 1642, 1673, 1681, 1687, 1703, 1704, 1724, 1725, 1739, 1746, 1748, 1757, 1759, 1762, 1768, 1769, 1777, 1778, 1782, 1793, 1794, 1801, 1805, 1810, 1817, 1818, 1820, 1837, 1846, 1848, 1856, 1859, 1860, 1862, 1872, 1873, 1875, 1880, 1884, 1890, 1892, 1896, 1897, 1899, 1902, 1916, 1933, (Ἀποστολικῆς Διακονίας 1959 καὶ ἔξῃς, ἐκδόσεις «Φῶς». Βλ. καὶ Ν. Β. Τομαδάκη, «*Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...*», ὁ.π., σσ. 698-699.
88. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), ὁ.π., σσ. 212-215.
89. Ἰ. Δ. Μεσολωρᾶ (Πρωτ/ρου), ὁ.π., σσ. 215-220. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀκολουθία τοῦ νυχθημέρου*, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 267-328.
90. Κ. Δ. Μερτζίου, *Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων*, Ἀθήναι 1939, σ. 238.
91. Ν. Β. Τομαδάκη, «*Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...*», ὁ.π., σ. 699.
92. Εὐλ. Κουρίλλα, «*Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενομένη ἀπόπειρα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ*», ὁ.π., 31 (1936) 419.
93. Ν. Τομαδάκη, *Βυζαντινὴ φιλολογία*, σ. 133 ἔξ.
94. π. Δ. Στρατῆ, *Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός (1772-1851) ...*, σ. 349.
95. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργικὴ Α΄. Εἰσαγωγὴ στὴ θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 145 ἔξ. Γ. Ν. Φίλια, *Παράδοσις καὶ ἐξέλιξις τῆς Λατρείας τῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήναι 2006, σ. 195 ἔξ.
96. Διάλογος ..., ΤΒ', ΤΓ', ΡΓ 155, 556HI.
97. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique au XVe et XVIe, I, αἰῶνες, τόμ. II*, Paris 1885, σσ. 268-270. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ κανονικὰ εἶναι δευτέρη, ἀλλὰ θεωρεῖται ὡς πρώτη μέ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι περισσότερο ἐπιμελημένη καὶ ἔχει τὴ μορφή κριτικῆς ἔκδοσης. Ἡ πρώτη εἶναι αὐτὴ τοῦ 1525 ποὺ στοιχειοθετήθηκε «*ἐν οἰκίᾳ Ἰωάννου Ἀντωνίου καὶ Πέτρου τῶν Σαβιέων καὶ αὐταδέλφων*» μέ τὸν τίτλο «*Τυπικόν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγίας Λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα*» (Ν. Β. Τομαδάκη, «*Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἑλληνικῶν*

- ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὁ.π., σ. 699). Τό Τυπικό αὐτῆς τῆς ἔκδοσης «*βρίθει λαθῶν*» καί «*εἰς οὐδέν ὠφέλησεν*» (Τυπικόν τοῦ ὁσίου καί θεοφόρου πατρός ἡμῶν Σάββα ἡγιασμένου, διορθωθέν μεθ' ὅσης ἐπιμελείας καί ὑπομηματισθέν τό κατά δύναμιν ὑπό Ἀρχιμ. Δοσιθέου, ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης, ἔκδ. τῆς αὐτῆς Ἱερᾶς Μονῆς, «Ἐπάλοφος Α.Β.Ε.Ε.», Ἀθήνα ἄνευ ἔτους, σ. 30).
98. Βλ. τήν ὡς ἄνω πρόσφατη ἐπιμελημένη ἔκδοση πού ἔγινε ἀπό τόν ἡγούμενο τῆς Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης π. Δοσίθεο, σσ. 28-32.
99. Ν. Β. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὁ.π., σσ. 700-701.
100. Τ. Π. Θέμελη (Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου), «Τά Μηναῖα ἀπό τοῦ ἰα' μέχρι τοῦ ἱγ' αἰῶνος», ἐν *Ἐκκλησιαστικός Φάρος* 1 (1931) 288: «Ὁ Ὀκτώβριος, Φεβρουάριος καί Μάρτιος περιέχουσιν ὕμνους Νικολάου Μαλαξοῦ, εἰς δὲ ἀποδίδεται καί τό τροπάριον μορφῆν ἀναλλοιώτως...». Βλ. καί Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γενόμενα ἀπόπειραι ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ», ὁ.π., 30 (1935) 220: «Ὁ γνωστός τοῦ Ναυπλίου οὗτος πρωτόπαπας συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ ἐν Βενετίᾳ τυπογράφου καί πρός χάριν τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ ἁγ. Νικολάου συντάξας προσομοία τινα ἀπέστειλεν αὐτῷ καί κατεχώρισεν αὐτά εἰς τὰ ἐκτυπούμενα Μηναῖα, ἄνευ μέντοι εἰδήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς· διό καί κατεκρίθη παραδειγματικῶς ὑπ' αὐτῆς, κατηγορήθη δέ καί ἡ ἔκδοσις ἐκείνη». Εἶναι γεγονός ὅτι στήν ἱστορία τῆς ἔκδοσης τῶν Μηναιῶν καταγράφονται ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν, ἀλλά καί καταδικες κάποιων ἐξ αὐτῶν, ὅπως π.χ. τοῦ Δ. Θεοδοσίου, ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιά νόθευση π.χ. τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης (βλ. σχετικά Ε. Ἀγγελοματῆ-Τσουγκαράκη, «Μία πατριαρχική καταδίκη τοῦ τυπογραφείου τοῦ Δημητρίου Θεοδοσίου (1761)», ἐν *Ὁ Ἑραριστής* 18 (1986) 85-92.
101. π. Δ. Στρατῆ, *Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός (1772-1851) ...*, σ. 361.
102. Ν. Β. Τομαδάκη, «Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἔκδοσις ἐλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὁ.π., σ. 25.
103. π. Δ. Στρατῆ, ὁ.π., σ. 361.
104. π. Δ. Στρατῆ, ὁ.π., σ. 361.
105. π. Δ. Στρατῆ, ὁ.π., σ. 356. Βλ. καί Ἀγγελομάτῆ-Τσουγκαράκη, *Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία. Τό χρονικό τῆς ἵδρυσης τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ Πανεπιστημίου (1811-1824)*, Ἀθήνα 1997, σ. 207. Τ. Π. Θέμελη (Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου), ὁ.π., σ. 290.
106. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 32 (1937) 323. Βλ. καί *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 10 (1933) 239.
107. π. Δ. Στρατῆ, ὁ.π., σ. 357.
108. Μ. Γεδεών, *Μνεῖα τῶν προῦ ἐμοῦ 1800-1863-1912*, Ἀθήνα 1936, σ. 414. Γιά τό Δωρόθεο Βουλησιμᾶ βλ. Ν. Ζαχαροπούλου, *Δωρόθεος Βουλησιμᾶς ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ ἐπιστολῶν*, Θεσσαλονίκη 1969.
109. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 32 (1937) 321-322. Βλ. καί *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια* 13 (1893) 360.
110. Σ. Πασχαλίδη, «Ἡ διόρθωσις τῶν Μηναιῶν ἀπό τόν Καισάριο Δαπόντε καί ἡ πατριαρχική ἔκδοσή τους τό 1843», ὁ.π. Βλ. καί Μ. Γεδεών, «Ἡ πνευματική κίνησις τοῦ γένους ἡμῶν κατά τὰ πρώτα τοῦ ἱθ' αἰῶνος ἔτη», ἐν *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια* 12 (1887-1888) 357. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὁ.π., 30 (1935) 85-86.
111. π. Δ. Στρατῆ, ὁ.π., σσ. 363-382. Πλήρη κατάλογο τῶν Σημειώσεων τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ στά δώδεκα Μηναῖα μέ ὀδηγὸν τήν ἀπὸ τήν Ἀποστολική Διακονία ἔκδοσίν των μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1959-1972, ὑπάρχει στό ἔργο Χ. Θέμελη (Μητρ. Μεσοσηνίας), *Ἡ ἐν Ἀθήναις καί ἐν ἔτει 1896 ἔκδοσις τῶν Μηναιῶν* (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας), Ἀθήνα 1976, σ. 41 ἔξ. Ὁ οἰκονόμος Γεώργιος Ρήγας γράφει γιά τίς προσθήκες τοῦ Βαρθολομαίου στά Μηναῖα: «Τοῦτο κατιδὼν ὁ διορθωτὴς τῶν Μηναιῶν ἀείμνηστος Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανός ἀνεπλήρωσε τὰ κενά, παραθέσας Καθίσματα τῆς ἑορτῆς ἢ προεόρτια κατά τὰς προεορτίους ἢ μεθεορτίους ἡμέρας τῶν Δεσποτικῶν καί Θεομητορικῶν ἑορτῶν» (βλ. Ζητήματα Τυπικοῦ [Λειτουργικά Βλατάδων 2], Θεσσαλονίκη 1999, σ. 141).
112. «Αἱ πρός ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 30 (1935) 224.
113. Ὁ.π., σ. 221.
114. Ὁ.π., σ. 137. Ἀνάλογες κρίσεις κάνει καί ὁ Χρυσόστομος Θέμελης, ἐπισημαίνοντας ὅτι «διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐβελτιώθη μὲν τό κείμενον, ἀλλά δὲν δύναται νά θεωρηθῆ ἡ ἔκδοσις αὐτῆ ὡς ἡ τελειότητα, διότι δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατά τήν διόρθωσιν πολλὰ χειρόγραφα, καί διότι ἡ διόρθωσις ἦτο ἔργον ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου» (βλ. *Ἡ ἐν Ἀθήναις καί ἐν ἔτει 1896 ἔκδοσις τῶν Μηναιῶν*, σ. 11). Ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης διορθώνει λάθη τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ, ἀλλά παραθέτει διορθώσεις καί ἄλλων (ὁ.π., σ. 15 ἔξ.).

115. *Μηναῖον Σεπτεμβρίου*, ἐν Βενετία 1843, σ. ιδ'.
116. «Πατριαρχική μέριμνα περί τῆς ἐκδόσεως βιβλίων λειτουργικῶν», ἐν *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια* 30 (1910) 405, 413. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὅ.π., 30 (1935) 227. π. Δ. Στρατῆ, ὅ.π., σ. 383.
117. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὅ.π., 30 (1935) 227-228: «Ἡ μήτηρ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοῦς περιστάσεις οὐδέποτε ἐπαύσατο ἐπαγρυπνοῦσα καὶ κηδομένη τῆς ἀριότητος τῶν διαφόρων ἐκδόσεων τῶν ἱερῶν βιβλίων. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀπὸ Λέρου καὶ Καλύμνου Ἀνθίμου Ζ', ὅστις ρέκτης ὦν ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῶν γενικωτέρων τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων, ἐλήφθη ἀπόφασις περὶ συστηματικῆς καὶ γενικωτέρας διορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Ἡ διορθωσις τοῦ Βαρθολομαίου ἀνεπλήρου μίαν προσωρινήν ἀνάγκην».
118. Γ. Παντελάκη, «Τὰ λειτουργικά βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας», ἐν *Νέα Σιών* 26 (1931) 215: «Ἡ δὲ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἣτις καθῆκον εἶχεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκδόσεως τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ν' ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν μέριμναν καὶ φροντίδα τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν ἄλλα παρὰ τὰ τῆ ἐγκρίσει αὐτῆς ἐκδιδόμενα βιβλία, ὡς ὀρθῶς πράττει ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία, ἣτις μόνον τὰ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐκδιδόμενα λειτουργικά βιβλία καὶ τὰ συμφώνως πρὸς ταῦτα ἐκασταχοῦ ἀνατυπούμενα καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐπιθεωρούμενα καὶ ἐγκρινόμενα ἐπιτρέπει νὰ εἰσάγονται εἰς τοὺς ἀνά τὰς πέντε ἡπείρους ναοὺς τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τότε ἀγωνιζομένη τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα οὔτε τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῆ οὔτε τὰ μέσα νὰ ἐπιτελέσῃ τοιοῦτον ἔργον εἶχε. Κατὰ τοὺς μαύρους ἐκείνους τῆς δουλείας χρόνους οἱ μὲν πλείστοι τῶν λογίων τοῦ Ἔθνους ἀνδρῶν, οἵτινες καὶ νὰ ὑποδείξωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀνάγκην τοιοῦτου ἔργου καὶ νὰ ἐπιμεληθῶσιν ἐγκύρως τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο, κατέφευγον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας, οἱ δ' ἀπομεινάντες ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸν μικρὸν ἄρτον τῆς δουλείας μετὰ τῶν ὁμοφύλων συντρῶγοντες λόγιοι ἐτρέποντο εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ εἰς ἐκδόσεις ἄλλων ἀμφιβόλου χρησιμότητος τῶν πλείστων ἔργων, τὰ Μηναῖα δ' ὅμως ἢ τὴν Παρακλητικὴν οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐκδώσῃ ἐφρόντισε».
119. Γ. Παντελάκη, ὅ.π., σ. 215.
120. *Λειτουργική (Πανεπιστήμια καὶ Παραδόσεις)*, Θεσσαλονίκη 1981, σσ. 59-60. Βλ. καὶ Δ. Τζέρπου, *Λειτουργική Ἀνανέωση. Δοκίμια λειτουργικῆς ἀγωγῆς κλήρου καὶ λαοῦ Α'*, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα 2001, σ. 17.
121. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, Βενετία ἐν ἔτει 1854. Βλ. καὶ Χ. Θέμελη († Μητρ. Μεσσηνίας), *Ἡ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἔτει 1896 ἐκδοσις τῶν Μηναίων*, σ. 7.
122. *Εἰρημολόγιον*, Βενετία ἐν ἔτει 1865. Βλ. καὶ Χ. Θέμελη († Μητρ. Μεσσηνίας), ὅ.π., σ. 8.
123. «Σχεδιάσμα περὶ τῶν λειτουργικῶν κειμένων», ἐν *Vizantinskij Vremnik* 1 (1894) 343.
124. Κ. Ν. Σάθα, *Βιογραφία τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων*, σ. 204: «Τῷ 1588 ἐξέδοτο τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ προσήρηται, Εὐαγγελιστάριον περιέχον τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν, πόθεν ἄρχονται καὶ πού καταλήγουσιν, ἐπὶ δὲ καὶ κανόνας λε', οἷς εὐρίσκεται αἰετοπετὸ τὸ Εὐαγγέλιον τῶν Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἑωθινόν, καὶ ποῖος ἦχος ψάλλεται ἐν ἐκάστη Κυριακῇ, καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα περὶ τοῦ εὐρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ ἀγίου Πάσχα, καὶ Πασχάλιον διηγετικόν, συντεθέν καὶ ἐκδοθέν παρ' ἐμοῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ Γλυζωνίου, ἔπειτα ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. In Venezia, apresso di Missier Manoli Glinzoni, MILXXXVIII». Περὶ τοῦ Γλυζωνίου καὶ τοῦ σχετικοῦ μετὰ τὸ Εὐαγγελιστάριον ἔργου του βλ. Χ. Πατρινέλλη, «Γλυζώνιος Ἐμμανουήλ», ἐν *Θρησκευτικῆ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ* 4 (1964) 567-568. Ἰ. Δ. Καραβιδουπούλου, «Εὐαγγελιστάριον» - «Εὐαγγελιάριον» - Εὐαγγέλιον», ἐν *Βιβλικές Μελέτες Δ'* [Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη 40], ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 277-282. Τοῦ ἰδίου, «Ἡ πατριαρχικὴ ἐκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης τοῦ 1904 καὶ ἡ ἀξία τῶν βυζαντινῶν ἐκλογαδίων», ἐν *Βιβλικές Μελέτες Γ'* [Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη 28], ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 321-322. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τόμ. Ε', Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2003, σ. 108.
126. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅ.π., σ. 108.
127. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅ.π., σ. 108. Σχετικὰ μετὰ τὰ λάθη τῶν κανονίων βλ. καὶ Γ. Μπεκατώρου, *Τάξεις τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῶν ἐτῶν 1956 καὶ 1957* (ἀντίστοιχα σσ. 3-11 καὶ 5-13).
128. Ὁ J. Goar ἀναφέρει τίς ἐκδόσεις Βενετίας 1544, 1559, 1570 (βλ. *Εὐχολόγιον sive Rituale Graeorum*, σ. 357). Ὁ Α. Imitriónskij παραπέμπει στὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1555 (βλ. *Opisanie Liturgitsóskich Rukopisej*, τόμ. ΙΙ, Κίεβο 1901 (= ἀνατύπωση 1965, G. Olms Verlagsbuchhandlung Hildesheim), σ. 434. Ὁ π. Δ. Τζέρπος σὲ σχετικῇ μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ Νεκρωσίμου Εὐχελαιίου μελέτῃ του, διδασκαρικὴ διατριβή, ἀξιοποιεῖ τὴν πρώτην ἐκδοσὴν τοῦ 1526. Βλ. *Ἡ ἀκολουθία τοῦ Νεκρωσίμου Εὐχελαιίου κατὰ τὰ χειρόγραφα εὐχολόγια τοῦ 14ου-16ου αἰ. Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θεολογίαν τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας* [Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας-Λατρευολογίματα, 1], Ἀθήνα 2000.

129. Θ. Ξ. Γιάγκου, *Κανονικολειτουργικά Ι*, έκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 374, σημ. 16.
130. Βλ. *Ευχολόγιον τό Μέγα*, έκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1972, σσ. 482-484· 486.
131. Π. Μενεβίσογλου (Ἀρχιμ., νῦν Μητροπ. Σουηδίας καί πάσης Σκανδιναβίας), *Τό Ἅγιον Μύρον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἰδίᾳ κατὰ τὰς πηγὰς καί τὴν πράξιν τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου* [Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 14], Θεσσαλονίκη 1983, σ. 221. Γενικότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἱερῶν εἰκόνων καί ἱερῶν σκευῶν χρῆσις ἢ χρῆσις; Οἱ περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπόψεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου», ὑπὸ ἔκδοσιν.
132. *Ευχολόγιον sive Rituale Graedorum*, σσ. 671-672.
133. G. A. Ioannides, «La Constitutio o Bulla Cypria Alexandri Papae IV del Barberinus graecus 390», ἐν *Orientalia Christiana Periodica* 66 (2000) 335-372.
134. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τόμ. Ε΄, σ. 255. Ν. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σσ. 183-185.
135. Ἐνδεικτικὰ ἀνά αἰῶνες ἀναφέρουμε τίς ἐξῆς ἐκδόσεις μέ τὸ «*Μεταβαλῶν*» στή Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, 1526 (ἐν Ρώμῃ, ἔκδ. Δ. Δούκα. Εἶναι ἡ πρώτη ἔντυπος Λειτουργία), 1545, 1585, 1602, 1648, 1692, 1729, 1755, 1778, 1800, 1803, 1839, 1835.
136. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Πηδάλιον...*, Εἰσαγωγή Ἀρχιμ. Εἰρ. Δεληδήμου, έκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 349, ὑποσημ. στόν ιθ' κανόνα τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ Συνόδου. Βλ. καί Δ. Χαβιαρᾶ, Α΄. Ἐπιτολιμαία διατριβὴ πρὸς Δωρόθεον περὶ τῶν εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν προσθηκῶν, ἐν Σύμῃ ἄνευ ἔτους, σσ. 170-174. Σ. Ν. Κοσμοπούλου (Διακόνου), «Ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωση κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιο τὸν Πάριον», Διπλωματικὴ Ἔργασία Εἰδίκευσης, Ἀθήνα 2000, σσ. 41-48.
137. Β. Β. Πετσάτνοβ, *Ἡ σύγχρονη τάξις τῆς θείας λειτουργίας στήν ἐν Ἑλλάδι καί ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησίᾳ*, Διπλωματικὴ Ἔργασία, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 249-254.
138. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τόμ. Ε΄, σ. 253.
139. Β. Β. Πετσάτνοβ, ὁ.π., 239-248. Δ. Χαβιαρᾶ, Α΄. Ἐπιτολιμαία διατριβὴ πρὸς Δωρόθεον..., σσ. 150-157. Σ. Ν. Κοσμοπούλου (Διακόνου), ὁ.π., σσ. 41-48. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 33 (1938) 213 ἐξ. *Συμβολή*, Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Τυπικοῦ 22 (Ἀθήναι, Ἀπρ.-Ἰούν. 2008) 3-27.
140. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 32 (1937) 679.
141. Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 33 (1938) 61.
142. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, *Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα*, τόμ. Β΄, Ἀθήνησι αὐξδ' (1872), σ. 604. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Θεῖα Λειτουργία* [Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Γ΄], Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 229-230.
143. π. Β. Καλλιμακίανη, *Θεολογικά ρεύματα στήν Τουρκοκρατία*, σ. 205.
144. Γιά τίς ἱστορικές, θεολογικές καί ποιμαντικές προϋποθέσεις τοῦ ἐνδιαφέροντος θέματος τοῦ τρόπου ἀπόδοσης τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας καί τίς περὶ αὐτὸ διαμορφωθεῖσες δύο κυρίως τάσεις βλ. Γ. Ν. Φίλια, *Ὁ τρόπος ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν στή Λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὰ χειρόγραφα Εὐχολόγια Η΄-ΙΑ΄ αἰῶνων*, έκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1997. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Ἡ ρωμαϊκὴ λειτουργικὴ κίνησις καί ἡ πράξις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Λατρείᾳ καί ἡ ἐκφώνησις τῶν εὐχῶν τῆς Λειτουργίας*, Ἀθήναι 1949. Ν. Μπαρούση (Ἀρχιμ.), «Ἡ ἀνάγνωσις τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας», ἐν Α΄ *Λειτουργικὸ Συνέδριον. Τὸ μεγαλεῖο τῆς θείας Λατρείας. Παράδοσις ἢ ἀνανέωσις*; 27 Φεβρ.-1 Μαρτ. 2002, Θεοδοροῖα 4 (Ἰαν.-Σεπτ. 2002) τεύχη 1-3, σσ. 156-200. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἡ περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας παράδοσις καί οἱ σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου», ἐν *Θεολογία* 80 (Ἰούλ.-Σεπτ. 2009) τεύχ. 3, σσ. 71-92.
145. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἡ περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας παράδοσις καί οἱ σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου», ὁ.π., σ. 83. Κ. Simic, *Ἐρμηνεῖα τῆς θείας Λειτουργίας στόν ἐλληνοφώνον χῶρον κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴν περίοδο* (Διπλωματικὴ Ἔργασία), σσ. 101-107.
146. Φιλαρέτου Βαφειδῆ († Μητρ. Διδυμοτείχου), *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων*, τόμ. τρίτος, *Νέα Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (1453-1908)*, Μέρος Α΄, Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) μέχρι τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος (1700), ἐν Κωνσταντινουπόλει 1912, σσ. 121-122.
147. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, *Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα*, τόμ. Β΄, σ. 271: «Καὶ ἦν ἰδεῖν ὧδε μὲν τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἀρτοφόριον κυλιόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐκεῖ δὲ τὸ ἱερόν δισκάριον σφενδομιζόμενον καὶ τὸν ἀστερίσκον, ἀλλαχῶ δὲ τὴν ἁγίαν λόγχην καὶ τὴν λαβίδα καὶ τὸ μυροδόχον σκεῦος, καὶ τὰ ἱερά καλύμματα συρόμενα κατὰ γῆς καὶ καταπατούμενα· εἰ δὲ τι πάντη φαῦλον καὶ ἄτιμον ἐκρίνετο παρ' αὐτοῖς,

- ὡς ὁ ἀγιώτατος σπόγγος καὶ ἡ ἱερά μούσα, καὶ εἴ τι παλαιὸν ἀντιμήνησον, καὶ καλύμματα δὲ καὶ φελόνια καὶ ἐπιτραχήλια πεπαλαιωμένα· ταῦτα πάντα λακτίζοντες οἱ περὶ τὸν Ἐφορον, ὡς ἄχρηστον ῥακίων καὶ σαρωμάτων ἐσμόν, ἀπεσπυβάλιζον μακρὰν τῆς σωρείας τῶν καταγραφόμενων».
148. Χ. Παπαδοπούλου, ΙΑ΄, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Γενικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις, ἐπιμελεῖα Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, ἐν Ἀθήναις 1954, σ. 148: «Τῷ 1701 ἐπὶ τῆς κατὰ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ β΄ (1695-1703) στάσεως ὁ ὄχλος εἰσβαλὼν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον διεσκόρπισε τὰ ἅγια λείψανα, ἔχυσε τὸ ἅγιον μύρον, κατεπάτησε τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, κατέθραυσε τὰς ἐκ τῆς παμμακαριστοῦ ψηφιδωτᾶς εἰκόνας καὶ ἄλλας προϋξένησε ζημίας».
149. Χ. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σ. 172.
150. Σ. Ν. Κοσμοπούλου (Διακόνου), ὁ.π., σσ. 75-84.
151. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ἡ ἐξέλιξις τῆς Λατρείας σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση», ἐν Ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας. Χριστιανικὴ γραμματεία, τέχνη, λατρεία στὴν πρώτη χιλιετία, τόμ. 3, ἐκδ. Road, ἄνευ τόπου καὶ χρόνου, σσ. 413-414.
152. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ.π., σ. 465.
153. π. Β. Καλλιακμάνη, Θεολογικὰ ρεύματα στὴν Τουρκοκρατία, σσ. 159-160.
154. Γιά τὸ πρόβλημα αὐτὸ ποῦ γιὰ διάφορους λόγους εἶχε δημιουργηθεῖ παλαιότερα καὶ ἀπλῶς τὴν ἐν λόγω περίοδο ἐγινε καθεστὼς βλ. Ν. Μιλόσεβιτς, Ἡ θεία Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς θείας Λατρείας. Ἡ σύνδεσις τῶν μυστηρίων μετὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2005. Γιά τὸ γάμο εἰδικότερα καὶ τίς προσπάθειες τονισμοῦ τῆς σημασίας σύνδεσής του μετὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας βλ. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, Γάμος καὶ θεία Λειτουργία. Συμβολὴ στὴν ἱστορία καὶ τὴ θεολογία τῆς Λατρείας, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 316-327.
155. Ἰ. Μ. Φουντούλη, Λειτουργικὴ Α΄. Εἰσαγωγή στὴ θεία Λατρεία, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 33.
156. Χφ. Λαύρας Ω 28, φ. 1^α.
157. Χφ. Λαύρας Ω 28, φ. 27^α.
158. Χφ. Λαύρας Ω 28, φ. 2^α.
159. Χφ. Λαύρας Ω 28, φ. 16^α.
160. Διάλογος ..., ἡΓ΄ καὶ ἡΔ΄, PG 155, 280-281.
161. Χφ. Ἰβήρων 1460, φ. 5΄.
162. Λαύρας Ω 28, ιζ΄ αἰ. Ἰβήρων 1460, ιζ΄ αἰ. Ἰβήρων 403, ιη΄ αἰ. Καρακάλλου 240, ιζ΄ αἰ. Ξηροποτάμου 99, ιζ΄ αἰ. Δοχειαρίου 110, ιζ΄ αἰ. Δοχειαρίου 122, ιζ΄ αἰ. κ.ἄ. Σὲ ἐπιχείμενη μελέτη μας θὰ ἀσχοληθοῦμε ἰδιαίτερα μετὰ τὸ θέμα αὐτὸ βάσει ὄλων τῶν σχετικῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων.
163. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων..., ἐν Κωνσταντινουπόλει 1912, σ. 84. Βλ. καὶ Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ...», ὁ.π., 33 (1938) 379-386, 425-432, 524-578. Κ. Ν. Καλλινίκου, Ὁ χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθήναι 1969, σ. 407. Α. Δ. Χρυσοβέργη, Οἱ θεολογικὲς κατευθύνσεις τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Γ΄ (1713-1791) καὶ τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του μετὰ τὴν ἐπιστολογραφία του, Λάρισα 2000, σσ. 147-148. Θ. Ξ. Γιάνγκου, «Τὰ ἔργα τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης ὡς πηγὴ τῶν Νομοκανονικῶν Συλλογῶν τῆς Τουρκοκρατίας», ἐν Κανονικολειτουργικά Ι, σσ. 373-376. Μ. Ι. Γεδεων, Ὁ Ἄθως, σσ. 150-152.
164. Ἰ. Καρμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Β΄, Ἀθήναι 1953, σ. 648.
165. Ὁμολογία. Ὁρος ΙΖ΄ (τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις συνόδου τοῦ 1672), κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ι. Ε. Μεσολωρᾶ, Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Α΄, Ἀθήναι 1883, σ. 117 ἔξ.
166. Ἐπιτομή, εἴτε Συλλογὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων, Λειψία 1806, σ. 368. Βλ. καὶ Ν. Τζιράκη, «Σύντομος ἀνασκόπησις τῆς περὶ μετουσίωσης διδασκαλίας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας», ἐν Κληρονομία 12 (Δεκ. 1980) τεύχ. 2, σσ. 283-328. Ν. Σκρέττα (Αρχιμ.), Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Κολλυβάδων, σσ. 60-68. Κ. Simic, ὁ.π., σσ. 92-97. Εἰ. Π. Χριστιανᾶκη-Γλάρου, Μετουσίωση ἢ μετουσία; Ἡ περὶ μεταβολῆς τῶν Τιμίων Δώρων διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου συνόδου τοῦ Ἰαίου (1642-1643), ὑπὸ τὸ φῶς τῆς κανονικῆς παραδόσεως, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήναι 2007.
167. Γ. Μποροβίλου, Παράδοσι καὶ ἀνανέωσι κατὰ τὸν ιη΄ αἰῶνα. Ἡ περὶ τῶν κολλύβων ἔρις καὶ ὁ διαφωτισμός, Ἀθήναι 1994 (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τόμο «Παράδοσι καὶ πρόοδος στὴν Ὁρθοδοξία». Μελέτες ἀπὸ τὴν τρίτην διεπιστημονικὴν ἐκδήλωσιν), σσ. 175-187. Βλ. καὶ Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Λειτουργικὴ κίνησις τῆς Χριστιανικῆς Δύσεως καὶ ἡ Ὁρθόδοξις Ἀνατολή», ἐν Λειτουργικὲς Μελέτες ΙΙ, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 31-32.
168. Ν. Σκρέττα (Αρχιμ.), Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Κολλυβάδων, σ. 492.

169. Χ. Σ. Τζώγα, *Ἡ περί μνημοσύνων ἔρις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κατὰ τὸν ἡ' αἰῶνα*, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης [παράρτημα ἀρ. 3], Θεσσαλονίκη 1969. Μ. Ι. Γεδεών, *Ὁ Ἄθως*, σσ. 152-156.
170. Γιά τὴν πατρότητα καὶ σχέση αὐτῶν τῶν καμμένων βλ. Νικοδήμου Σκρέττα (Ἀρχιμ.), *Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ πρόνομα τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων*, σσ. 315-318. π. Β. Καλλιακμάνη, *Θεολογικά ρεύματα στὴν Τουρκοκρατία*, σ. 206, σχ. 137. Κ. Καραϊσαρίδη, *Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης καὶ τὸ λειτουργικὸ τοῦ ἔργο*, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1998, σσ. 177-191.
171. Γενικότερα περὶ τοῦ θέματος τῆς προβολῆς τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας βλ. Θ. Γιάγκου, «Μαρτυρίες περὶ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στό Ἅγιον Ὄρος», ἐν *Κληρονομία* 28 (1996), Ἀνάπτυον, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 9-30. π. Β. Καλλιακμάνη, *Θεολογικά ρεύματα στὴν Τουρκοκρατία*, σσ. 306-326.
172. Θ. Ν. Ζήση, *Γεννάδιος Β' Σχολάριος. Βίος-Συγγράμματα-Διδασκαλία* [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 30], Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 329-333.
173. *Νέος Ἑλληνομνήμων* 13 (1916) 56.
174. Εὐτ. Σαρμάνη (Ἀρχιμ.), «Κριτικὴ ἔκδοσης κανόνων τῶν Χριστουγέννων συντεθέντων ὑπὸ Παχωμίου Ρουσάνου», ἐν *Θεολογία* 66 (Ἀπρ.-Ἰούν. 1995) τεύχ. 2, σσ. 275-329. Τοῦ ἰδίου, Ἀκολουθία τῶν ἐν Στροφάσιν ἀναιρεθέντων ὁσίων Πατέρων ὑπὸ Παχωμίου Ρουσάνου συντεθεῖσα», ἐν *Θεολογία* 68 (Ἰαν.-Ἰούν. 1997) τεύχη 1-2, σσ. 265-283. Βλ. καὶ Εὐλ. Κουρίλλα, «Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων...», ὁ.π., 31 (1936) 739-744 καὶ 32 (1937) 153-154.
175. Δ. Δ. Κωσοῦλα, *Ἀγάπιος Λάνδος ὁ Κρής. Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του*, Διδακτορικὴ Διατριβή, Ἰωάννινα 1983. Θ. Ε. Δετοράκη, «Κρήτες μεταβυζαντινοὶ Ὑπογράφοι», ἐν *Ἀριάνη* 1 (1983) 236-271.
176. Σ. Α. Πασχαλίδη, «Μεταβυζαντινοὶ ὑμνογράφοι ἐξ Ἀγρῶν (17ος-19ος αἰ.)», ἐν *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς. Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας* 10 (2005) 99-129.
177. Δ. Στρατηγοπούλου, *Ὁ Νικόλαος Μαλαξὸς καὶ τὸ ὑμνογραφικὸ τοῦ ἔργο*, Διδακτορικὴ Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2002. Ν. Τομαδάκη, «Ὁ Νικόλαος Μαλαξὸς πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου (1505-1587) ἐν Κρῆτῃ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ὑμνογραφικὸν τοῦ ἔργον», ἐν *Ἀμάθεια*. Τόμος (1977) 195-204.
178. Σ. Α. Πασχαλίδη, *Ἡ ἀυτόγραφη νεομαρτυρολογικὴ Συλλογὴ τοῦ μοναχοῦ Καισαρίου Δαπόντε...*, σσ. 19*-29*.
179. Π. Β. Πάσχου, «Τὰ ὑμνολογικὰ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων», ἐν *Κωνσταντίνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων*. Πρακτικὰ Συνεδρίου (Τσαριτσάνη 25 Μαΐου 1996), Ἀθήνα 1998, σσ. 165-186.
180. «Ὑμνογραφία καὶ ὑμνογράφοι στό Ἅγιον Ὄρος», ἐν *Ἅγιον Ὄρος. Φύση-Λατρεία-Τέχνη*, Α' τόμος [Θησαυροὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους], Θεσσαλονίκη 2001, σ. 207.
181. Παταπίου Μοναχοῦ Καυσοκαλυβίτου, «Ὁ ἁγιορείτης ὑμνογράφος Νήφων Ἰβηροσκητιώτης (περ. 1830-1904) καὶ οἱ χαιρετιστήριοι οἴκοι του πρὸς τοὺς ἁγίους Ἀντώνιο καὶ Ἀθανάσιο, Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, τοὺς μεγάλους», ἐν *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* ΟΕ (2004) 7-33.
182. Παταπίου Μοναχοῦ Ἀγιορείτου, «Ἡ πανηγυρικὴ ἀκολουθία τῶν ἁγίων μακαρίων καὶ οἱ ἁγιορεῖτες ὑμνογράφοι Χριστοφόρος Προδρομίτης καὶ Ἀντώνιος Νεασκητιώτης» ἐν *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* ΟΔ (2003) 9-39. Πρβλ. Τοῦ ἰδίου, «Οἱ ἁγιορεῖτες ὑμνογράφοι Χριστοφόρος Προδρομίτης καὶ Ἀντώνιος Νεασκητιώτης», ἐν *Πρωτότον*, τεύχ. 92 (2003) 152-164.
183. Π. Β. Πάσχου, «Ὑμνογραφία καὶ ὑμνογράφοι στό Ἅγιον Ὄρος», ὁ.π., σσ. 205-222.
184. Σ. Α. Πασχαλίδη, *Τὸ ὑμναγιολογικὸ ἔργο τῶν Κολλυβάδων. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἀγιολογικῆς γραμματείας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2007.
185. Ἰ. Φουντούλη, «Ἡ Διάταξις τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ ἁγίου Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου», ἐν *Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Φιλοθέου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεσσαλονικέως (14-16 Νοεμβρίου 1983)*, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 101-114. Βλ. καὶ Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σσ. ιε'-ιζ'.
186. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, *Ἡ παράδοση τῆς κοινῆς καὶ τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, μέ εἰδικὴ ἀναφορὰ στό Ὠρολόγιον τοῦ Θηκαρᾶ*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 309-316.
187. Παταπίου Μοναχοῦ Καυσοκαλυβίτου, *Ἰωνᾶς ὁ Καυσοκαλυβίτης. Ὁ Βίος καὶ τὰ ἔργα μιᾶς μορφῆς τοῦ 18ου αἰ.*, Ἅγιον Ὄρος 1999. Πρβλ. Τοῦ ἰδίου, «Ἀσκησις καὶ λογιότητα στὴ Σκήτη τῶν Καυσοκαλυβίων κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα», ἐν *Παρνασσός* Ν (2008) 122-130. Τοῦ ἰδίου, *Ἁγιασμένες Μορφές τῶν Καυσοκαλυβίων. Ἀπὸ τὸν ὄσιο Μάξιμο ὡς τὸν Γέροντα Πορφύριον*, Ἅγιον Ὄρος 2007, σσ. 105-114.
188. Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, ὁ.π., σ. 314.

189. *Τά θαυμαστά Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω*, τὰ παρουσιάζει καὶ τὰ σχολιάζει ἐδῶ ὁ Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ταχιάος, ἔκδ. «Ἀγιορειτικὴ Φωτοθήκη-Repertoire», Θεσσαλονίκη 1998. Βλ. καὶ *Τὰ ταξίδια τοῦ στό Ἁγίου Ὄρους 1725-1726, 1744-1745*, μέ τὴν φροντίδα καὶ τὰ σχόλια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Παύλου Μυλωνᾶ, Ἀγιορειτικὴ Ἑστία Μουσεῖο Μπενάκη, Θεσσαλονίκη 2009.
190. Περὶ αὐτοῦ βλ. Κ. Δυοβουνιώτου, *Ὁ Νομοκάνων τοῦ Μανουήλ Μαλαξοῦ*, Ἀθήναι 1916. Α. Σιφωνίου-Καραπᾶ, Μ. Α. Τουρτόγλου, Σ. Ν. Τρωϊάννου, «Μανουήλ Μαλαξοῦ Νομοκάνων», ἐν Ἀθήναις 1972 (ἀνάτυπον).
191. Θ. Ξ. Πιάγκου, *Ὁ Νομοκάνων Θεοκλήτου Καρατζᾶ τοῦ Καυσοκαλυβίτη. Ἡ ἐπίτομη μορφή*, ἔκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 1999.
192. Θ. Ξ. Πιάγκου, «Τὰ ἔργα τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης ὡς πηγὴ τῶν Νομοκανονικῶν Συλλογῶν τῆς Τουρκοκρατίας», ὅ.π., σσ. 367-398.
193. *Πηδάλιον...*, σ. ιβ'. Βλ. καὶ Β. Ι. Καλλιακμάνη (Πρωτ/ρου), *Μεθοδολογικά πρότερα τῆς ποιμαντικῆς. Λεντίφ ζωννύμενοι*, σσ. 205-206.
194. «Τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν κάτω χρόνων», ἐν *Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθειᾳ* 8 (1888) 186-188, 192-203. Βλ. καὶ Φιλαρέτου Βαφείδη († Μητρ. Διδυμοτείχου), ὅ.π., σ. 122.
195. Δ. Α. Κούκουρα, *Ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ. Διαχρονικὴ Μελέτη*, ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 317-339. Βλ. καὶ Κ. Κ. Κούρκουλα, *Ἡ θεωρία τοῦ κηρύγματος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, Ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαρίᾳ διατριβή*, Ἀθήναι 1957. Γ. Ε. Μποροβίλου, *Ἡ Ὁρθόδοξη Κηρυκτικὴ Γραμματεία κατὰ τὸν ΙΗ' αἰ. Οἱ ἔντυπες Συλλογές*, Θεσσαλονίκη 2001.
196. Ἰ. Α. Ἀναστασίου, «Αἱ Ἐνορίαι τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ιη' αἰῶνος», ἐν *Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδᾳ Θεολογικῆς Σχολῆς* 22 (1977) 19. Βλ. καὶ Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργικὴ Α' Ἐισαγωγὴ στὴ θεία Λατρεία*, σ. 33: «Ἡ χριστιανικὴ πίστις συντηρήθη μετὰ τὴν θείαν Λατρείαν, τῆς ὁποίας ἡ ἄσκησις ἔμεινε ἐλεύθερη, παρὰ τίς ποικίλες ἄλλες ἐξωτερικὰς καταπιέσεις».

Τό Τυπικό τῆς Κωνσταντινουπόλεως (19ος αἰ.) καί ἡ περαιτέρω πορεία του

Τοῦ Ἀθανασίου Θ. Βουρλῆ,
Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

(Εἰσήγηση στό IB΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχῶν
Ἱερῶν Μητροπόλεων, Βόλος, 27-29 Σεπτεμβρίου 2010)

Πρόλογος

Σεβασμιώτατε,
Σεβαστοί Πατέρες,
Κύριε Πρόεδρε,
Ἀγαπητοί συνάδελφοι,

Θεωρῶ ἐπιβεβλημένο καθήκόν μου νά ἐκφράσω
τίς ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μου πρός:

α) τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
γιά τήν ἐπιλογή της νά εἶμαι μέλος τῶν εἰσηγητῶν
τοῦ IB΄ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων
γιά ἄλλη μία φορά.

β) τόν φιλοξενούντα τό Συμπόσιό μας Σεβασμιώ-
τατο Μητροπολίτη Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ, κ. Ἰγ-
νάτιο καί:

γ) τόν Πρόεδρο τῆς «εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτρο-
πῆς Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως» Σεβασμιώτατο
Μητροπολίτη Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ,
κ. Δανιήλ, γιά τήν ἄριστη συνεργασία πού ἔχομε, ὡς
μέλη τῆς ἐν λόγω Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, καί γιά τήν
πεφωτισμένη καθοδήγησί του στίς μέχρι τώρα ἐργα-
σίες της.

Ἡ εἰσήγησί μου μέ θέμα: «Τό τυπικό τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως (19ος αἰών) καί ἡ περαιτέρω πορεία
του» ἔρχεται ὡς ἀλυσιδωτή συνέχεια τῶν προηγη-
θεισῶν εἰσηγήσεων ἐκλεκτῶν καί εἰδικῶν κληρικῶν
καί λαϊκῶν πανεπιστημιακῶν συναδέλφων, οἱ
ὁποῖες, τρόπον τινά, ἀπετέλεσαν ἀναγκαῖα κι ἐκτενῆ
εἰσαγωγή γιά τό ὑπό ἀνάπτυξι θέμα.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Ὁ ΙΘ΄ αἰώνας

1. Ὅλη ἡ διεργασία τῶν προηγουμένων αἰώνων
-σέ σχέσι μέ τίς ἐξελίξεις καί διαμορφώσεις τοῦ Τυ-

πικοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας-,
ἐκνοφόρησε κι ἐγέννησε τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τό ὁποῖο προέκυψε ἀπό
τήν ἁρμονική σύνθεσι τυπικῶν διατάξεων τοῦ μο-
ναστικοῦ, κυρίως, καί κοσμικοῦ τυπικοῦ τοῦ παρελ-
θόντος¹.

Λόγοι ἱστορικοί (Τουρκοκρατία) καί λόγοι ποι-
μαντικοῦ χαρακτήρος πού προέκυψαν ἀπό τίς ἀνε-
λεύθερες συνθήκες διαβιώσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ
πληρώματος τῆς ΚΠόλεως ἀλλά καί ὄλου τοῦ Ἑλλη-
νισμοῦ, ἐπέβαλαν τήν ἀνάγκη ἀναθεωρήσεων, μετα-
βολῶν κι ἀνανεώσεων τῶν ἰσχυουσῶν μέχρι τότε τυ-
πικῶν διατάξεων.

Τό γεγονός ὅτι μέχρι τίς ἀρχές τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος τό
Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ΚΠόλεως δέν εἶχε ἀπο-
κτήσει ἕνα δικό του Τυπικό (παρ' ὅτι ἡ τυπογραφία
προσέφερε ἤδη, στήν ἐλεύθερη ἀνθρωπότητα, τίς
εὐεργετικές, μορφωτικές καί πολιτιστικές της ὑπηρε-
σίες, ἀπό τόν 16΄ αἰῶνα), ἐνίσχυσε τήν ἐπιθυμία ἐκ-
τυπώσεως τῶν ἰσχυουσῶν στό Πατριαρχεῖο τυπικῶν
διατάξεων.

Ἐνα τυπωμένο Τυπικό θά ἔλυε τά προβλήματα
λειτουργικῆς εὐταξίας, ὄχι μόνο στό Πατριαρχεῖο
καί τίς ἐνορίες τῆς ΚΠόλεως, ἀλλά καί σέ ὁλόκληρον
τήν Ὁρθοδόξον Ἐκκλησίαν, δεδομένου ὅτι τά
Μοναστήρια εἶχαν λύσει τό πρόβλημα μέ τά μονασι-
κά Τυπικά² τους.

Ἡ σύγχυσι στήν ἐφαρμογή τῶν τυπικῶν διατάξεων
στίς ἐνορίες ἔγινε μεγαλύτερη ἀπό τήν ἐποχή τῆς
ἐκτυπώσεως τῶν Μηναίων, στά ὁποῖα ἐνσωματώθη-
σαν - ἀπό τούς ἐπιμελητές τῶν ἐκδόσεων στή Βενε-
τία³, κυρίως, καί τυπικές διατάξεις, γιά τίς Δεσποτι-
κές, τίς Θεομητορικές καί τίς ἄλλες ἐορτές τῶν
Ἀγίων τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Αυτή ή γενίκευσι τῶν τυπικῶν διατάξεων ἀπεδείχθη μὲν θετικό βῆμα –γιά τήν ὁμοίμορφη τελετουργία τῶν διαφόρων Ἀκολουθιῶν–, ἀλλά κι ἀρνητική ἐνέργεια δέ, γιά τήν διατήρησι τῆς ποικιλίας τῶν τυπικῶν τυπικῶν παραδόσεων τῶν ἐνοριῶν⁴.

2. Γιά τήν ἀντιμετώπισι, λοιπόν, τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων λειτουργικῆς εὐταξίας, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀναθέτει στόν Πρωτοψάλτη Κωνσταντῖνο Βυζάντιο (1777-1860) τήν ἐκπόνησι τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ, Ἐκκλησίας.

Ἄλλο Κωνσταντῖνος⁵ ὁ ὁποῖος θεωρεῖται μία ἀπό τίς μεγαλύτερες μουσικές φυσιογνωμίες τοῦ ἸΘ' αἰῶνος καί τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου–, εἶχε ἀρχίσει ἀπό τό ἔτος 1808, ὡς Α' δομέστικος τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, νά καταγράψῃ τίς προσωπικές του σημειώσεις, γιά τίς κατ' ἔτος παρατηρούμενες μεταβολές καί ἀπαιτήσεις τοῦ Τυπικοῦ, ὥστε νά τηρῆται ἡ ἀκριβεία τῆς πατριαρχικῆς λειτουργικῆς τάξεως.

* * *

Ἄς σημειωθῆ, στό σημεῖον αὐτό, ὅτι τήν εὐθύνη τῶν λεπτομερειῶν τοῦ τυπικοῦ γιά κάθε περίπτωσι –ὅπως ἡ παρουσία τοῦ Πατριάρχου ἢ ἄλλων Μητροπολιτῶν στόν Πατριαρχικό Ναό⁶–, τήν εἶχε ὁ Πρωτοψάλτης. Ἡ ἐθιμική αὐτή εὐθύνη τῶν ἐκάστοτε Πρωτοψαλτῶν⁷ τοὺς ὑπεχρέωνε νά κρατοῦν τίς προσωπικές τους τυπικολογικές σημειώσεις, τίς ὁποῖες, ἐνδεχομένως, νά παρέδιδαν στό διάδοχό τους.

Τό διασωθέν αὐτόγραφο «Σημειωματάριο»⁸ τοῦ Κωνσταντῖνου, μαζί μέ τήν παροδοθεῖσα λειτουργική πατριαρχική εὐταξία, ἀπετέλεσαν «τήν πρώτην συστηματοποίηση τῆς πατριαρχικῆς τάξεως», ὡς πρός «τήν τέλεση τῶν ἀκολουθιῶν στό οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ΚΠόλεως» κατά τήν «μεταβυζαντινή ἐποχή»⁹.

Ἄλλο Κωνσταντῖνος, ὡς Πρωτοψάλτης πλέον (Δεκεμ. 1821) καί καλός γνώστης τῆς πατριαρχικῆς λειτουργικῆς τάξεως κατορθῶναι νά φέρῃ εἰς πέρας καί νά τυπώσῃ, τό ἔτος 1838, στήν ΚΠολι, τό ἀναμενόμενο Τυπικό μέ τίτλο: «Τυπικόν Ἐκκλησιαστικόν κατά τό ὕψος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας», ἀπό τό τυπογραφεῖο τῶν ἀδελφῶν Ἰγνατιᾶδων¹⁰.

«Δεκατρία χρόνια μετά τήν πρώτη ἐκδοσι καί στά ἐβδομήντα τέσσερα χρόνια τῆς ἡλικίας του, ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανεκδίδει τό Τυπικό, τό ἔτος 1851, κι αὐτή τή φορά ἀπό τό Πατριαρχικό Τυπογραφεῖο»¹¹.

Σ' αὐτή τήν ἐκδοσι συμπεριελήφθησαν βελτιωτικές τυπικές διατάξεις πού ἀφοροῦν στίς ἑορτές τῶν Μηναιῶν, στίς ἡμέρες χοροστασίας τοῦ Πατριάρχου καί στά χρησιμοποιούμενα, κατά περίπτωσι, ὑμολογικά εἶδη τοῦ Ὁρθρου.

Ἡ γρήγορη ἐξάντλησι καί τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ Τυπικοῦ ἀναγκάζει τόν Κωνσταντῖνο –παρά τήν περασμένη ἡλικία του¹²– νά ἐτοιμάσῃ τήν γ' ἐκδοσι, ἡ ὁποία ὅμως δέν ἐξεδόθη, ἀλλ' εὐτυχῶς, διεσώθη, ὡς χειρόγραφο στήν περιφημη μουσικολογική βιβλιοθήκη τοῦ Κ. Ψ.¹³ ἡ ὁποία τά τελευταῖα χρόνια ἐγένε κτήμα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό χειρόγραφο αὐτό τυπικό παραμένει ἀνέκδοτο.

Τό Τυπικό τῆς β' ἐκδόσεως εἶδε δύο ἀκόμη ἐκδόσεις: στή Βενετία (1867 καί 1888) καί ὀκτώ στήν Ἀθήνα, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1851 καί 1885¹⁴.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο νά λεχθῆ ὅτι τό ἴδιο Τυπικό (τῆς β' ἐκδόσεως) μετεφράσθη στήν Σλαβονική γλῶσσα ἀπό τόν Neofit Rilski, Βούλγαρο λόγιό κι ἀκαδημαϊκό κληρικό, κι ἐξεδόθη ἀπό τόν υἱό τοῦ Κωνσταντῖνου Πρωτοψάλτου, τόν Γεώργιο Πρωτοψαλτίδη, τό ἔτος 1853, κι ἀπ' τό Πατριαρχικό Τυπογραφεῖο¹⁵.

Ἡ μετάφρασις αὐτή τοῦ τυπικοῦ, ὅπως εἶναι εὐνόητο, διέσωσε, καί τρόπον τινά, μετέδωσε τήν λειτουργική πρᾶξι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στοὺς Ὁρθοδόξους Βαλκανικούς λαούς.

3. Μελετώντας τό τυπικό τοῦ Κων/τίνου, διαπιστώνομε ὅτι δέν ὑπάρχουν οὐσιώδεις καινοτομίες σέ σχέσι μέ τό παρελθόν. Ἀπλῶς αὐτός καταγράφει τήν ὑπάρχουσα λειτουργική πρᾶξι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἡ ὁποία, γιά ἱστορικούς καί ποιμαντικούς λόγους εἶχε σέ κάποια σημεία τροποποιηθῆ.

Τά σημεία αὐτά ἦσαν:

α) ἡ μετάθεσι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐωθινοῦ Εὐαγγελίου πρῖν τήν Θ' ὥδή, ἀντί πρῖν τόν κανόνα·

β) ἡ ἀλλαγὴ θέσεων εὐλογίας, τῶν βαῖων μετά τό ἐξαποστειλάριο, ἀντί μετά τό Εὐαγγέλιο τῆς προγενέστερη θέσεως τῆς·

γ) ἡ μετατόπισι τῶν «ἐγκωμίων τοῦ Ἐπιταφίου μετά τόν Κανόνα, ἀντί πρῖν τόν Κανόνα·

δ) ἡ κατάργησι τοῦ κοντακίου τῆς ἡμέρας καί ἡ χρῆσι τοῦ κοντακίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιόδου, στήν θ. Λειτουργία· τέλος,

ε) ή μεταφορά της Άρτοκλασίας στο τέλος της Λιτῆς κι ὄχι πρὶν ἀπὸ τὰ ἀπολυτίκια, ὅπως ἦταν ἡ παλαιότερα τυπική διάταξις¹⁶.

Ἄν συγκρίνωμε τίς τυπικές διατάξεις τοῦ Κωνσταντίνου μέ τό μοναστικό τυπικό, θά διαπιστώσωμε τήν κατάργησι τῆς ἀγρυπνίας ἀπό τό Τυπικό του, πρᾶγμα πού σημαίνει ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀδυνατοῦσε νά ἐφαρμογή αὐτή τήν διάταξι, γι' αὐτό καί οἰκονομεῖ ἔτσι τὰ πράγματα, χάριν τοῦ ποιμνίου τῶν Ἑνοριῶν.

Ἡ κατάργησι τῆς ἀγρυπνίας εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τίς ἐλαφρές μετακινήσεις ὠρισμένων λειτουργικῶν ἐνοτήτων πρὸς τίς βασικές Ἀκολουθίες: τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τοῦ Ὁρθρου, ἡ καί τήν ἀναγκαστική κατάργησε ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν.

Τέτοιες ἀλλαγές ἐντοπίζομε στή λειτουργική θέσι τῆς Λιτῆς, τῆς Άρτοκλασίας, τῆς Προσκομιδῆς, τῆς Στιχολογίας τοῦ ψαλτηρίου, τῶν εἰρημῶν τῶν Κανόνων, τῆς Στιχολογίας τῶν Κανόνων καί τῶν ᾠδῶν κ.λπ.¹⁷

* * *

Συμπερασματικά θά ὑποστηρίζαμε ὅτι: Τό Τυπικό τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου κατέχει σημαντική θέσι γιά τήν πορεία καί τήν ἔρευνα τῶν λειτουργιολογικῶν ἐξελίξεων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καί συγχρόνως γίνεται ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας ἐντύπου τοῦ Τυπικοῦ περιόδου, ἡ ὁποία εἶχε συνέχεια πού φθάνει μέχρι σήμερα.

Εἶναι σημαντικό τό γεγονός ὅτι νέοι ἐπιστήμονες ἔχουν στραφῆ στήν ἔρευνα τῆς πορείας τοῦ Τυπικοῦ τῆς ΚΠόλεως καί πιθανώτατα θά δημοσιευθοῦν συγκριτικές μελέτες τῶν Τυπικῶν Κωνσταντίνου, Γ. Βιολάκη, π. Γ. Ρήγα, π. Κ. Παπαγιάννη, στό ἐγγύς μέλλον.

4. Ὁ ΙΘ' αἰῶνας τελειώνει μέ τήν ἀναθεωρητική κι ἀνανεωτική προσπάθεια ἑνός ἀκόμη μεγάλου καί λογίου Πρωτοψάλτου, τοῦ Γ. Βιολάκη¹⁸, γιά τήν ὄλη συμβολή τοῦ ὁποίου θά στραφῆ εὐθύς ἀμέσως ὁ λόγος μας.

Ὁ Γεώργιος Βιολάκης, Σίφνιος τήν καταγωγή, μέσω τῆς Χίου ἔφθασε στήν Πόλι, ἀξιοποιῶντας τό φωνητικό τάλαντο καί τήν ἔμφυτη μουσική του ιδιοφυΐα.

Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Β', τό ἔτος 1876, τόν διώρισε Πρωτοψάλτη τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ,

ἀφοῦ εἶχε ἤδη διακριθῆ ὡς Πρωτοψάλτης τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Χίων, στόν ὁποῖον ὑπερέτησε ἐπὶ 25 συναπτά ἔτη¹⁹.

Ὁ Γ. Βιολάκης ὀρίσθη μέλος πενταμελοῦς Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπῆς²⁰ μελέτης καί βελτιώσεως τῶν τυπικῶν σημείων πού δέν ἔλυε τό Τυπικό τοῦ Κωνσταντίνου. Τά σημεία αὐτά, σύμφωνα μέ τίς ἐπισημάνσεις τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς, ἀναφέρονται στά ἐξῆς θέματα τυπικῶν ἀσαφειῶν²¹:

α. στίς παρατηρούμενες ἐλλείψεις τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν Ἑορτῶν Ἁγίων.

β. στήν τέλεσι τῆς Θ' ᾠδῆς.

γ. στήν χρῆσι ἢ μή τῆς φράσεως ὁ «ἀναστάς ἐκ νεκρῶν», στούς Ἑσπερινούς τῶν Κυριακῶν

δ. στήν χρῆσι τοῦ «Βασιλεῦ οὐράνιε» μετά τό «Εὐλογητός ὁ Θεός», στούς Ὁρθρου, ἀπό τήν Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἐξῆς

ε. στήν ἀσάφεια περὶ τῆς χρήσεως τῶν κανόνων καί τῶν καθισμάτων τῶν Ἁγίων, ὁσάκις ἡ ἑορτή τους συμπίπτει ἡμέρα Κυριακή.

στ. στήν ἀσαφῆ διατύπωσι τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Κων/τίνου ὡς πρὸς τίς ψαλλόμενες ᾠδές στούς Μακαρισμούς, τήν Κυριακή

ζ. στήν ἀνακριβῆ διατύπωσι γιά τὰ μετά τήν ἑωθινή Δοξολογία ἀκολουθοῦντα:

η. στό ἐρώτημα: ποιά τροπάρια ψάλλονται στό Μεσονυκτικό τῶν Κυριακῶν

θ. στήν ἀτελεῖ παρᾶθεσι στίχων τῶν Ἀντιφώνων στή Θ. Λειτουργία τῶν Δεσποτικῶν καί Θεομητορικῶν ἑορτῶν καί

ι. στήν ἔλλειψι Μεγαλυναρίων γιά τίς Δεσποτικές καί Θεομητορικές Ἑορτές.

Ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπή στό Ἐπόμνημά της ὑπέβαλε ἐπιπροσθέτως πρὸς τήν Ἱερά Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου, ἑπτὰ ἐρωτήματα, γιά τὰ ὁποία ἐζήτησε ἀπαντήσεις. Τά ἐρωτήματα αὐτά ἀναφέρονται:

α. στό ἄν καταλιμπάνωνται τὰ Ἀναστάσιμα, ὅταν τὰ Χριστουγέννα ἢ τὰ Φῶτα συμπέσουν μέ Κυριακή

β. στό ποιά Ἀπολυτίκια πρέπει νά λεχθοῦν στίς ὠρες Χριστουγέννων καί Θεοφανείων, ἄν οἱ ἑορτές αὐτές συμπέσουν μέ Κυριακή ἢ Δευτέρα

γ. στό ἄν τό Εἰσοδικό τοῦ Πάσχα: «ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τόν Θεόν», πρέπει νά λέγεται καθ' ὅλες τίς Κυριακές τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἢ μόνο τήν Ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου.

δ. στό ἄν πρέπει νά ψάλλεται τό «Ἀλληλουία» κατά τήν Διακαινήσιμο ἑβδομάδα μετά τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα·

ε. στό πῶς πρέπει ν' ἀρχίσει ὁ λειτουργός τούς Ἑσπερινούς καί τούς Ὁρθοῦς μέ τό· «Δόξα τῇ ἁγία καί ὁμοουσίῳ καί ζωοποιῶ Τριάδι», ἢ μέ τό «Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν...»:

στ. στό ποιὰ τροπάρια τῆς Πεντηκοστῆς πρέπει νά ψάλλονται κατά τίς χειροτονίες κληρικῶν καί τῶν τριῶν βαθμῶν·

ζ. στό ἄν, τέλος, πρέπει νά ψάλλεται τό «Ἄξιόν ἐστίν», ἢ τό τριαδικό «Ἄξιόν ἐστίν ὡς ἀληθῶς τήν ὑπέρθρον ὑμνεῖν τριάδα», κατά τήν εἰσόδευσι τοῦ Πατριάρχου στόν Ναό.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἡ Ἐπιτροπή, σέ δύο διαφορετικά χρονικά διαστήματα καί μέ διαφορετικούς Πατριάρχες (τόν Ἰωακείμ Γ' καί Διονύσιο Ε') κατέβαλε προσπάθεια σέ συνεργασία μέ τήν Ἱερά Σύνοδο τοῦ Πατριάρχου, νά δώσῃ τίς ἀρμόζουσες λύσεις σά προαναφερθέντα ἀπορούμενα τοῦ Τυπικοῦ²².

* * *

Τά συμπεράσματα τῆς πενταμελοῦς Ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἱεράς Συνόδου ἐνεσωμάτωσε ὁ Γ. Βιολάκης στό Τυπικό του, τό ὁποῖο ἔρχεται ὡς ἐξελικτική καί συμπληρωματική συνέχεια τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου.

Τό Τυπικό τοῦ Γ. Βιολάκη μέ τίτλο: «Τυπικόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας» καί μέ διευκρινιστικό ὑπότιτλο: «ὁμοιον καθ' ὅλα πρός τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκειμένη ἔκδοσιν, ἣτις δῖς ἐξεδόθη ὑπό Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου μέ πολλὰς προσθήκας καί ἐπιδιορθώσεις ὑπό τοῦ πρωτοψάλτου Γεωργίου Βιολάκη», ἀντικατέστησε ὀριστικά ἢ προσωρινά (αὐτό θά φανῇ στό μέλλον), καί τό Τυπικό τοῦ Ἁγίου Σάββα (μοναστικό) καί τό τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου, τόσο στίς ἐνορίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὅσο καί στίς ἐπί μέρους ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες τῆς πνευματικῆς του ἐπιτροπῆς, χωρίς ὡς τόσο νά λύσῃ ὅλα τά προβλήματα τῶν λεπτομερειῶν τοῦ Τυπικοῦ²³. Πάντως, τό Τυπικό τοῦ Γ. Βιολάκη, ὡς καρπός τυπικολογικῶν διεργασιῶν καί ἀναζητήσεων, παραδοσιακό καί καί φιλόπρωτο, ἐξεδόθη γιά πρώτη φορά τό ἔτος 1888 ὀκτώ χρόνια μετά τόν θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου μέ

τήν ἔγκρισι καί τήν ἄδεια τοῦ Πατριαρχείου. Ἐκτοτε ἔγινε τό *ἐπίσημο* σύγχρονο Τυπικό τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κυρίως τῆς ἑλληνοφώνου, καί γι' αὐτό ἐγνώρισε πολλές ἐκδόσεις, ἰδίᾳ στόν ἑλλαδικό χῶρο²⁴.

Τελειώνοντας ἐδῶ τά περὶ τοῦ Τυπικοῦ τῆς ΚΠόλεως γεγονότα πού συνέβησαν στόν ΙΘ' αἰῶνα παρατηροῦμε, συμπερασματικῶς τά ἑξῆς:

α. Ὁ ΙΘ' αἰῶνας εἶναι καθοριστικός στήν ὅλη ἐξέλιξι, διαμόρφωσι καί ἐδραίωσι τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπικοῦ, τό ὁποῖο γίνεται ἔκτοτε σημεῖον ἀναφορᾶς γιά τό μέλλον.

β. Ὁ ΙΘ' αἰῶνας καλύπτεται χρονικῶς ἀπό τήν παρουσία δύο μεγάλων Πρωτοψάλτων, οἱ ὁποῖοι μέ τήν ὅλη τους συγκρότησι, τήν μουσική καί ἐπιστημονική τους προσφορά καί μέ τόν βαθύ σεβασμό πρός τήν παράδοσι, ἐτίμησαν καί τήν Μητέρα Ἐκκλησία καί τό ἐκκλησιαστικό του ἀξίωμα.

γ. Ὁ οἰκουμενικός Θρόνος, παρά τίς γνωστές δυσκολίες γνωρίζοντας τήν σωτηριολογική σημασία τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν πού συμβολίζονται ἢ καλύπτονται κάτω ἀπό τόν τύπο τῆς λειτουργικῆς εὐταξίας, διετήρησε ἄσβεστο τό ἐνδιαφέρον γιά μία κοινή, ὁμοίομορφο καί συμβατική –πρός τίς ἀνθρώπινες δυσκολίες καί ἀδυναμίες– λατρεία τοῦ Θεοῦ²⁵.

Ἄς δοῦμε στή συνέχεια, ἐν περιλήψει τά ὅσα συνέβησαν (σέ σχέσι μέ τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας μας) κατά τόν Κ' αἰῶνα, καί ἅς γνωρίσωμε τά πρόσωπα ἐκεῖνα πού ἐσφράγισαν μέ τίς ἀνησυχίες τους, τούς προβληματισμούς τους, τίς ἐπιστημονικές ἔρευνες καί μελέτες τους–, τήν περατέρω πορεία τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως.

ΜΕΡΟΣ Β'

Ὁ εἰκοστός αἰῶνας

1. Ἄν στόν ΙΘ' αἰῶνα δύο σπουδαῖοι πατριαρχικοί Πρωτοψάλτες: ὁ Κωνσταντίνος Βυζάντιος καί ὁ Γεώργιος Βιολάκης, συνέβαλαν καταλυτικά στήν καταγραφή τῶν λεπτομερειῶν τῶν τυπικῶν διατάξεων γιά τό ἑορτολόγιο τοῦ ἐτησίου κύκλου, στόν Κ' (αἰῶνα), δύο λόγιοι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ὑπερβαλόντως ἠγάπησαν τήν εὐταξία τῆς λειτουργικῆς μας, ζωῆς καί μᾶς κατέστησαν ὑπερηφάνους γιά τά *Τυπικά* πού ἐξεπόνησαν.

Πρόκειται για τόν αείμνηστο Οικονόμο τῆς Σκιάθου, Γεώργιο Ρήγα καί τόν Πρωτοπρεσβύτερο ἀπό τήν Θεσσαλονίκη, π. Κωνσταντῖνο Παπαγιάννη, ὁ ὁποῖος μᾶς εἶναι πολύ γνωστός ἀπό τήν ὅλη δραστηριότητά του γύρω ἀπό τά λειτουργιολογικά καί τυπικά θέματα τῆς Ἐκκλησίας μας. Καί τῶν δύο τά περὶ τοῦ Τυπικοῦ ἔργα τους, εὐτυχῶς, ἔχουν τυπωθῆ.

Στή συνέχεια θά παρουσιάσωμε τούς ὡς ἄνω κληρικούς καί τήν ὅλη συμβολή τους στήν ἐξέλιξι καί τόν προβληματισμό γύρω ἀπό τά θέματα τῶν διατάξεων τοῦ Τυπικοῦ.

2. Ὁ Οἰκονόμος Γεώργιος Ρήγας (1884-1961)²⁶ ἦταν ἱεροδιδάσκαλος στή Σκιάθο. Ἐμεγάλωσε καί ἐγαλουχήθη στόν ἀπόηχο τῆς μοναστικῆς λειτουργικῆς παραδόσεως τῶν «Κολλυβάδων»²⁷, ἡ ὁποία τόν ἐπηρέασε βαθύτατα, ὅπως συνέβη καί μέ τόν μεγάλο χριστιανό λογοτέχνη Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη (1851-1911) καί τόν συνώνυμό του Σκιαθίτη Μωραϊτίδη (1851-1929), οἱ ὁποῖοι ἔζησαν κατά πενήντα χρόνια νωρίτερα ἀπ' αὐτόν.

Ὁ Γ. Ρήγας, συγκρίνοντας τό Τυπικό τῆς ΚΠόλεως - Κωνσταντίνου καί Βιολάκη μ' αὐτό τῶν «Κολλυβάδων», δηλαδή τό μοναστικό τοῦ ἁγίου Σάββα, διεπίστωσε, ἀφ' ἑνός μὲν, ἀποκλίσεις, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦσαν τυπικά προβλήματα, ἀφ' ἑτέρου δέ, δυνατότητες ἐπιλύσεως τῶν ἀνωμαλιῶν, μέ τήν συνδρομή τοῦ μοναστικοῦ Τυπικοῦ.

Ἔτσι, ξεκίνησε τήν ἐξαιρετῶς λεπτομερῆ συγγραφή τοῦ Τυπικοῦ του, τό ὁποῖο ὠλοκλήρωσε τόν Ἰούνιο τοῦ ἔτους 1908. Ὅμως, παρέμενε ἀνέκδοτο μέχρι τό ἔτος 1994 πιθανώτατα λόγω τοῦ ὄγκου καί τοῦ κόστους ἐκτυπώσεώς του.

Τήν ἐντύπωσί του ἀνέλαβε τό «Πατριαρχικό Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν» στή σειρά: Λειτουργικά Βλατάδων. Ἡ ἔκτασί του φθάνει στίς 909 σελίδες καί πίσω ἀπό τόν σχεδιασμό καί τήν ἰδέα τῆς ἐντύπωσως κρύβεται ὁ αείμνηστος λειτουργιολόγος καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἰωάννης Φουντούλης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καί τά Προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως. Σ' αὐτά διατυπώνει τεκμηριωμένες παρατηρήσεις καί κρίσεις γιά τίς ἐπιρροές, τά αἴτια, τόν σκοπό καί τούς ὀραματισμούς ἢ τούς φόβους τοῦ συγγραφέως.

Μεταξύ τῶν ἄλλων σημειώνει: «Ὁ συγγραφεύς [...] καταστρώνει καί καταγράφει τήν μοναχικήν λειτου-

ργικήν τάξιν καί παράδοσιν εἰς μίαν κρίσιμον διά τήν θεία λατρείαν ἐποχήν. Ἴσως αὐτός ἦτο καί ὁ ἐνδόμυχος τοῦ παραδοσιακοῦ ἱερέως φόβος, ὁ ὁποῖος τόν ὤθησαν εἰς τήν συγγραφήν τοῦ λεπτομερεστάτου αὐτοῦ ὁδηγοῦ-τυπικοῦ, ἀληθοῦς πανδέκτου τῆς μοναστικῆς παραδόσεως. Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, τό ἔργον του δύναται νά παραβληθῆ πρός τά παρομοίας προσπαθείας τῶν ἁγίων Φιλοθέου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Κοκκίνου καί Συμεῶν Ἀρχιεπισκόπων Θεσσαλονίκης, οἱ ὁποῖοι [...] ἀπετύπωσαν ὁ μὲν τήν μοναχικήν παράδοσιν [...], ὁ δέ τό ἁσματικόν ἐνοριακόν τυπικόν κατά τήν τάξιν τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας Θεσσαλονίκης.

* * *

Εἰς μεταβατικήν περιόδου ζῶν [...] μᾶς παρέδωκεν ἐγγράφως οἰονεῖ τήν κληρονομίαν τῶν κολλυβάδων. Νεωτερικαί ἤδη τάσεις ἐκέρδιζαν ἔδαφος εἰς τά ἀστικά κυρίως κέντρα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ μοναχικός βίος ἐξησθῆναι καί μετ' ὀλίγον περιέπεσε εἰς ἀριθμητικήν τοῦλάχιστον παρακμήν, ἡ δέ μετ' ὀλίγα ἔτη γενομένη διόρθωσις τοῦ ἡμερολογίου εἶχε καί τās γνωστάς ἐπὶ τοῦ τυπικοῦ ἐπιπτώσεις.

Τό μοναχικόν τυπικόν, τηρούμενον μετ' εὐλαβείας εἰς τās μονάς, δέν ἦτο ἄμοιρον ὑπαρκτῶν κινδύνων, εἴτε ἐκ τῆς λειψανδρίας, εἴτε ἐκ τῶν ἐπιδράσεων τῶν ἐντύπων τυπικῶν, εἴτε καί ἐξ ἐπιδράσεως τῶν πράξεων τῶν ἐνοριακῶν ναῶν. Οὕτω τό ἔργον τοῦ συγγραφέως ἡμῶν εἶχε τήν ἔννοιαν καί τόν προορισμόν ἀνασχετικοῦ τινος φραγμοῦ διά τήν διατήρησιν τῆς ἀκριβοῦς παλαιᾶς τάξεως καί ἀποκοπήν νεωτερισμῶν καί συντηρήσεων εἴτε ἐξ ἀμελείας εἴτε ἐξ ἀνάγκης ἐπερχομένων. Ὑπό τήν ἔννοιαν ταύτην τό Τυπικόν τοῦτο δύναται καί πρακτικῶς σήμερον νά καταστῆ ἐπωφελές, δεδομένης τῆς ἀναβιώσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου παρ' ἡμῖν καί τῆς ἀναζητήσεως, τῆς παρατηρουμένης ἀξιεπαίνως εἰς τās νέας πολυμελεῖς ἀδελφότητας, γνησιωτέρων καί ἀκριβεστερῶν μορφῶν λατρείας...»²⁸.

Ἔστερα ἀπό ὅσα ἔγραψε γιά τό Τυπικό τοῦ Γεωργίου Ρήγα ὁ εἰδικώτερος γι' αὐτά τά θέματα αείμνηστος καθηγητής, Ἰωάν. Φουντούλης, δέν ἔχομε ἐμεῖς ἀρμοδιότητα νά ἀμβισβητήσωμε ἢ νά διορθώσωμε, ὅσα ἐκεῖνος ἔγραψε.

Βεβαίως, παρ' ὅτι τό Τυπικό τοῦ Γ. Ρήγα δέν λύει τά τυπικά προβλήματα τῶν ἐνοριακῶν Ναῶν, δέν πρέπει νά τόν ἀπαξιώσωμε, διότι εἶναι μία πολύ προσεγμένη καί συστηματική, περί τό Τυπικό, ἐργασία. Ὁ συγγραφέας του δικαίως χαρακτηρίζεται, ἀπό σύγχρονο μελετητή, ὡς «ὁ θεμελιωτής τοῦ συστηματοποιημένου καί μεθοδικοῦ Τυπικοῦ»²⁹, γι' αὐτό καί τό Τυπικό του θά μείνῃ στήν ἱστορία τῶν λειτουργικῶν μας μελετῶν, ὡς ἓνα μνημειῶδες ἔργο καί σπουδαία ἐρευνητική πηγή. Σ' αὐτό ἀποτυπώνεται ὅλος ὁ προβληματισμός καί ὅλη ἡ ἀνησυχία τῶν ἀγαπησάντων τήν ἀκρίβεια τῆς λειτουργικῆς μας παραδόσεως στίς ἀρχές τοῦ Κ' αἰῶνος.

Τό Τυπικό του συμπληρώνεται μέ τό δεύτερο συλλογικό ἔργο, 33 ἄρθρων του, μέ τίτλο: «Ζητήματα Τυπικοῦ», Ἀθήναι 1954, τό ὁποῖο ἐπανεξεδόθη τό ἔτος 1994 ἀπό τό Πατριαρχικό Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν στή σειρά: Λειτουργικά Βλατάδων 2, μέ τήν προσθήκη πέντε ἀκόμη –μεταγενεστέρων τῆς πρώτης ἐκδόσεως–, ἄρθρων, τά ὁποῖα εἶχαν δημοσιευθῆ κατά καιρούς σέ διάφορα ἐκκλησιαστικά περιοδικά κι ὡς ἐκ τούτου δέν ὑπάρχουν στήν πρώτη ἐκδοσι τοῦ 1954. Κι αὐτή τήν ἐκδοσι παρουσιάζει μέ «Προλογικό Σημειῶμα» του καί πάλιν ὁ καθηγητής, Ἰωάν. Φουντούλης³⁰.

3. Ἡ δεύτερη πεντηκονταετία τοῦ Κ' αἰῶνος εἶναι ἐξ ἴσου καί σημαντική καί παραγωγική, διότι μετά τούς δύο παγκοσμίους πολέμους παρατηρεῖται μεγάλη θεολογική ἐρευνητική δραστηριότητα ἀπό λαϊκούς καί ἱερωμένους θεολόγους.

Μεταξύ τῶν ἱερωμένων πού ἀσχολοῦνται μέ τά θέματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Τυπικοῦ εἶναι ὁ πρωτοπρεσβύτερος π. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης, ὁ ὁποῖος, ἐδῶ καί δεκαετίες ἀσχολεῖται μέ τό Τυπικό τῆς Ἐκκλησίας, τίς διορθώσεις τῶν λειτουργικῶν μας κειμένων καί συνεργάζεται μέ τίς ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐμεῖς θά σταθοῦμε στόν σχολιασμό τοῦ ὀγκοδεστάτου καί σέ μεγάλο μέγεθος ἔργου του «Σύστημα Τυπικοῦ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ», τό ὁποῖο ἐξεδόθη πρό τετραετίας (2006) ἀπό τήν Ἀποστολική Διακονία καί γιά τήν ἐκδοσί του συνείργησε ὁ μακαριστός Ἰ. Φουντούλης καί ἡ «Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως».

Τό ἐν λόγῳ ἔργο, ὅπως σημειώνει ὁ θεοφιλέστατος Φαναρίου Ἀγαθάγγελος, Γενικός Διευθυντής τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, στόν Πρόλογο, «οὐδόλως ἀποσκοπεῖ εἰς τήν κατάργησιν τοῦ ἰσχύοντος Τυπικοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖον ἔχει θέσει ὡς κυρίαν βᾶσιν καί πηγῆν ὁ συντάκτης, ὡς δηλοῖ σαφῶς οὗτος εἰς τά Προλεγόμενα, ἀλλά μᾶλλον εἰς τήν βελτίωσιν καί συμπλήρωσιν αὐτοῦ» καί καταλήγει μέ τήν αἰσιόδοξο διατύπωσι ὅτι «ἡ δημοσίευσίς τοῦ ἔργου τούτου θά συμβάλῃ σημαντικῶς εἰς τήν μελέτην τῶν τυπολογικῶν προβλημάτων, παρέχουσα ἀφορμήν εἰς ἄλλους ἀσχολουμένους περὶ αὐτά εἰς τήν διατύπωσιν τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν. Οὕτω διά τῆς συμβολῆς ὄλων θά καταστή δυνατός ὁ καταρτισμός ὀριστικοῦ Τυπικοῦ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ὥστε αὐταί νά τελοῦνται κατά τήν ἀποστολικήν παραγγελίαν «εὐσχημόνως καί κατά τάξιν» (Α' Κορ. ιδ', 40)»³¹.

Ὁ π. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης στά Προλεγόμενα τοῦ ἔργου του ἐξετάζει ἐτυμολογικῶς τόν ὄρο «Τυπικόν»: παραθέτει σύντομη ἱστορική ἐπισκόπησι τῆς λειτουργικῆς τάξεως· κρίνει εὐστοχα τά ὑπέρ καί τά κατά τῶν πρό αὐτοῦ ἰσχυσάντων Τυπικῶν, ἐστιάζοντας περισσότερο τήν προβληματική του στό μοναστικό τυπικό καί σ' αὐτό τοῦ Γ. Βιολάκη ὑπογραμμίζει τίς ἐπί τοῦ Τυπικοῦ ἐπιπτώσεις τοῦ νέου ἡμερολογίου καί ἐπισημαίνει τέλος, τήν ἐξελικτική, κατά ἐποχή, ἀναγκαία πορεία του³².

* * *

Στήν τελευταία παράγραφο τῶν προλεγόμενων ἀναφέρει τά κύρια σημεία τῆς δικῆς του τυπικολογικῆς προσφορᾶς, τά ὁποῖα ἀναφέρονται:

α. στήν συστηματική ἔκθεσι τῆς λογικῆς μέ τήν ὁποία λειτουργεῖ κι ὀφείλει νά κινεῖται ἡ ὁποία ρύθμισι τῶν τυπικῶν διατάξεων. Ἔτσι, τό εἰσαγωγικό αὐτό τμήμα τοῦ τυπικοῦ του εἶναι στήν οὐσία ἓνα «πλήρες σύστημα διδασκαλίας τοῦ τυπικοῦ»³³, γιά κάθε ἐνδιαφερόμενο.

β. στήν ἀντιμετώπισι περιπτώσεων συμπτώσεως κινήτων μετ' ἀκινήτων ἑορτῶν γιά τό παλαιό καί νέο ἡμερολόγιο³⁴.

γ. στήν ἐπισήμανσι σημείων, ὅπου ἔχει διασαλευθῆ ἡ παραδοσιακή τάξι καί στήν ἐντόπισι τυπικῶν ἐλλείψεων τοῦ ἰσχύοντος τυπικοῦ τοῦ Γ. Βιολάκη³⁵.

δ. στην υπόδειξι ἐναλλακτικῶν λύσεων γιά παγιοποιημένες τυπικές διατάξεις, οἱ ὁποῖες ὁμως θά ἦταν δυνατόν νά ρυθμισθοῦν καί μέ ἄλλο τρόπο, ὅπως π.χ. νά ψάλλωνται τά Ἀπόστιχα θεομητορικῆς ἑορτῆς ἐορταζομένου Ἀγίου (ὅταν συμπέσουν οἱ Ἑορτές Κυριακή), μετά τό πρῶτο Ἀναστάσιμο Ἀπόστιχο. Κάτι παρόμοιο γίνεται στήν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου, ὅπου μετά τό ἀναστάσιμο Ἀπόστιχο τῆς Παρακλητικῆς ψάλλονται τά ἀναστάσιμα τοῦ Πεντηκοσταρίου «Πάσχα ἱερόν»³⁶.

ε. στόν πλουτισμό τῶν Ἀντιφῶνων τῆς Θ. Λειτουργίας, ἀφοῦ στίς ἐνορίες δέν ψάλλονται πλέον τά Τυπικά. Γι' αὐτό πρέπει νά λέγονται τά Ἀντίφωνα μέ ψαλμικούς στίχους καί «Δόξα... καί νῦν»³⁷ καί,

στ. στήν ἀναγκαία συμπλήρωσι Ἀκολουθιῶν Ἁγίων πού στά Μηναῖα εἶναι ἐλλιπεῖς μέ τήν ἀξιοποίησι τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παύλου τοῦ Ἀγίου Ὁρους³⁸.

Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας, τό ἐκπονηθέν «Σύστημα Τυπικοῦ» ἀποβλέπει κυρίως εἰς τās ἐνορίας, διότι αἱ μοναί ἔχουν τά ἰδικά των Τυπικά»³⁹.

* * *

Τελειώνοντας τήν ἀναφορά μας στόν π. Κ. Παπαγιάννη καί τόν Τυπικό του, ὑπογραμμίζομε ἰδιαίτερος τήν ἐπιστημονική συγκριτική του προσφορά, τήν ἀξιοποίησι τῶν Πηγῶν, τήν εὐστοχη χρῆσι ὑποσημειώσεων, (ὅπου ἐπιβάλλεται) καί τέλος, τήν δυνατότητα τοῦ Τυπικοῦ τοῦ νά γίνῃ ἕνα σταθερό θεμέλιο καί ἀφετηρία νέων ἱστορικῶν καί συγκριτικῶν ἐπί τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐδικῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν.

Θά ἦταν χρήσιμη ἡ ἀναφορά μας στόν πίνακα καί τόν σχεδιασμό τῶν περιεχομένων⁴⁰ γιά καλύτερη ἐνημέρωσι, ἀλλά ὁ χρόνος δέν μάς τό ἐπιτρέπει.

Στήν συνέχεια θά παρουσιάσω μέ δύο ἀκόμη πρόσωπα, τά ὁποῖα ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο στήν ἔκδοσι ἐτησίων τυπικῶν διατάξεων ἄλλοτε ἰδιωτικά καί ἄλλοτε ὡς ἐπίσημοι τυπικολόγοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

4. Ὁ παλαιότερος, Ἐμ. Ἰ. Φαρλέκας⁴¹, (1877-1970), μικρασιάτης διασωθεῖς ἀπό τίς τουρκικές φυλακές τό 1922, ἐγκατεστάθη στήν Ἀθήνα καί εἰργάσατο, ὡς Γραμματεὺς καί Πρωτονοτάριος στήν Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν.

Ἀπό τό ἔτος 1924 μέχρι τό 1953 ἐξέδιδε τό «Ἐκκλησιαστικόν Ἡμερολόγιον» ἐπί 29 συναπτά ἔτη. Τό «Ἡμερολόγιον» αὐτό ἦταν κώδικας τυπικῶν ὁδηγιῶν γιά ἱεροψάλτες καί ἱερεῖς, ὥστε νά ἐξαφαιλεῖται ἡ ὁμοιόμορφη τέλεσι τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἀπό τοῦ ἔτους 1954, ὡς μέλος τῆς εἰδικῆς συνουδικῆς ἐπιτροπῆς, γίνεται τακτικός συνεργάτης, γιά τήν σύνταξι τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἡμερολογίου», τό ὁποῖον ἐκδίδεται συνεχῶς μέν μέχρι σήμερα ἀλλά μέ ἀλλαγὴ τίτλων καί ἐκδοτικῶν σχημάτων. Ὁ σημερινός τίτλος του, ὡς γνωστόν, εἶναι: «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἀπό τό ἔτος 1998 πιθανόν⁴².

5. Ὁ μετά τόν Ἐμ. Φαρλέκα σημαντικός «τυπικάρης» γιά τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τήν ἑλληνόφωνο Ὁρθοδοξία εἶναι ὁ θεολόγος Γεώργιος Γ. Μπεκατώρος (1906-1995)⁴³. ἐκ Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε –σὴν Συνουδικὴ Ἐπιτροπή–, τόν Ἐμ. Φαρλέκα, κατὰ τό ἔτος 1970.

Ὁ Γ. Μπεκατώρος κατέλιπε τούς προβληματισμούς, τίς θέσεις καί τίς λύσεις τῶν τυπικῶν θεμάτων ὄχι μόνο στήν ἐκκλησιαστικὴ ἀρθρογραφία καί τούς Προλόγους τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἡμερολογίων, ἀλλά καί σέ εἰδικές μελέτες. Δεῖγμα τῶν γνώσεών του καί τῆς ἰκανότητός του εἶναι τό λῆμμα του στήν Θ.Η.Ε. μέ τίτλο: «Τυπικόν» (τ. 11 [1967], στ. 900-904), στό ὁποῖο παρουσιάζει ἕνα ἱστορικὸ διάγραμμα τῆς ἐξελιξέως τοῦ Τυπικοῦ ἀπὸ τόν Α' ἕως τόν Κ' αἰῶνα καί συγχρόνως διατυπώνει τίς παρατηρήσεις του γιά τά ἰσχύσαντα καί ἰσχύοντα Τυπικά.

Ἀπὸ τά γραφόμενά του φαίνεται ἐπηρεασμένος ἀπὸ τό «κολλυβαδικό» πνεῦμα καί πιθανῶς ἀπὸ τίς ἀπόψεις τοῦ οἰκονόμου Γ. Ρήγα.

6. Θά ἦταν μεγάλη παράληψις, ἂν ὀδεύοντας πρὸς τό τέλος τῆς εἰσηγήσεως, δέν ἀναφέραμε τήν ἀναγεννητικὴ γιά τά λειτουργικά θέματα, προσπάθεια πλειάδος ἀκαδημαϊκῶν καί ἄλλων ἐπιστημόνων λαϊκῶν καί κληρικῶν.

* * *

Μέ ἱστορικὴ σειρά καί χωρὶς ἐξαντλητικὴ ἔρευνα ἀναφέρομε τούς Πανεπιστημιακούς Καθηγητές: Εὐάγγελο Ἀντωνιάδη, Δημ. Μωραΐτη, Παν. Τρεμπέλα, Ἰωάν. Φουντούλη καί Εὐάγ. Θεοδώρου, παραλείποντας τούς νεωτέρους παρόντες καί ἀπόντες.

Σημειώνουμε ένδεικτικά μερικά ονόματα, επίσης τά όποια συνδέονται μέ ειδικές επί του τυπικού άμμεσες ή έμμεσες μελέτες, όπως:

Κων. Μανάφη, *Μοναστηριακά Τυπικά - Διαθήκαι*, έν Άθήναις 1970.

Άλκιβ. Καλυβοπούλου, *Χρόνος τελέσεως της Θ. Λειτουργίας*, Θεσσαλονίκη 1982.

Δημ. Μπαλαγεώργου, *Η ψαλτική παράδοση των άκολουθιών του βυζαντινού κοσμικού τυπικού*, Άθήνα 2001.

Πρωτοπρ. Κ. Τερζοπούλου, *Ό πρωτοψάλτης της Μεγάλης του Χριστού Έκκλησίας Κωνσταντίνος Βυζάντιος*, Άθήναι 2004.

Ίωάν. Έμ. Κανιολάκη, *Λειτουργική ανανέωση και ψαλτική παράδοση*, Άθήνα 2003.

Πρωτ. Σεραφείμ Φαράσογλου, *Άπό την τάξη και ψαλμωδία στον Πατριαρχικό Ναό Κωνσταντινούπολεως*, Άθήνα 1994².

Σέ όλα τά άνωτέρω πρέπει νά προστεθί και όλη ή έκδοτική δραστηριότης Έλλήνων και ξένων έπιστημόνων, οι όποιοι κατά τούς δύο τελευταίους αιώνες έφεραν εις φώς πολλά μοναστικά κυρίως χειρόγραφα τυπικά κι έγιναν πλέον άναντικατάστατες πηγές καταφυγής κι έρεύνης για τούς νεωέρουσ⁴⁴. Μεγάλη, τέλος, είναι ή συμβολή όσων έπιμελοῦνται κατ' έτος τά Δίπτυχα της Έκκλησίας της Ελλάδος⁴⁵. "Ύστερα από όσα αναφέραμε μέχρι τώρα για την εξέλιξι του Τυπικού της ΚΠόλεως κατά τον Κ' αιώνα, ήμποροῦε, έν συμπεράσματι, νά σταθοῦμε στά έξής σημεία:

α. Τό Τυπικό των Κωνσταντίνου - Βιολάκη άντέχει μέχρι σήμερα, παρά τίς έλλείψεις του, γιατί έχει τό μεγάλο πλεονέκτημα ότι αναφέρεται στην ένοριακή λειτουργική ζωή των πιστών κι έγράφη κυρίως γ' αυτήν.

β. Έπειδή τό Τυπικό, ως σύμβολο και πρακτική λειτουργία του δόγματος και του ήθους της Έκκλησίας, έχει ανθρωπολογικό, εκκλησιολογικό και σωτηριολογικό χαρακτήρα, δέν μένει στατικό κι άμετακίνητο, αλλά εύπλαστο και ανανεώσιμο μέ βάσι τίς ανάγκες και τίς συνθήκες της ζωής των ανθρώπων.

γ. Για τούς λόγους αυτούς ή Έκκλησία δέχεται κι έπευλογοει έπιστημονικές έρευνητικές εργασίες βελτιώσεως και ανανεώσεως του Τυπικού, άρκει νά κινούνται μέσα στο πλαίσιο της λειτουργικής μας πα-

ραδόσεως και νά μή προσβάλλουν την δογματικοηθική ύπόστασι των άρχών του Τυπικού.

δ. Ό Κ' αιώνας πέρασε κι άφησε μία πλούσια εμπειρία από την μελέτη του παρελθόντος, την καταγραφή του παρόντος και την αναζήτησι των τυπικών εξέλιξεων του μέλλοντος. Ό Θεός, άς φωτίξη κι άς εύλογη κάθε ανθρώπινη ενέργεια που θά συμβάλλη στην αναζήτησί του, στην ένότητα της Έκκλησίας και στην προαγωγή της εκκλησιαστικής εύταξίας, ή όποια οδηγεί στις άτραπούς της σωτηρίας, διότι: «ου γάρ έστιν άκαταστασίας ό Θεός αλλά ειρήνης»⁴⁶.

Προτάσεις

1. Είναι ζωτικής σημασίας ή τήρησι των τυπικών διατάξεων της λειτουργικής μας παραδόσεως, αλλά και ή ανατροφοδοσία, ή αναθεώρησι, ή προσαρμογή κι ό μετασχηματισμός των άνάλογα μέ τίς ανάγκες του πιστού λαού για σωτηριολογικούς λόγους. Η όποια μεταβολή όμως δέν πρέπει νά είναι αυθαίρετη και προσωπική αλλά άποτέλεσμα διαλόγου, έπιστημονικής έρεύνης κι άποφάσεως εύρύτερου εκκλησιαστικού διοικητικού παράγονος.

2. Λόγφ των ύπαρχουσών τυπικών διαφορών μεταξύ των επί μέρους Όρθοδόξων Έκκλησιών θά ήτο καλό νά γίνη προσπάθεια εφαρμογής, κατά τό δυνατόν, ενιαίου τυπικού για την διατήρησι της έξωτερικής λειτουργικής ένότητος της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Τό όλο θέμα θά μπορούσε ν' άποτελέση σημείο διαλόγου σε διορθόδοξα Συνέδρια, ώστε νά συζητηθί και στή μέλλουσα, νά συνέλθη Πανορθόδοξο Σύνοδο.

3. Έπειδή στους δύο τελευταίους αιώνες παρατηρείται έντονο ένδιαφέρον -σ' Ανατολή και Δύσι-, γύρω από τά λειτουργιολογικά θέματα, επιβάλλεται ή έπιστημονική εξέιδίκευσι λαϊκών και κληρικών, ώστε νά έρευνοῦν, νά διαλέγονται, νά συγγράφουν ειδικές μελέτες και νά συμμετέχουν στα λειτουργιολογικά Συνέδρια έσωτερικού κι έξωτερικού.

4. Θά ήταν πρόπον νά εύρεθί λύσι στο πρόβλημα της κυκλοφορίας -παράλληλα μέ τά «Δίπτυχα της Έκκλησίας της Ελλάδος- και μερικων άλλων «Τυπικών διατάξεων» ιδιωτών ή και των κατά τόπους ορθοδόξων έλληνοφώνων Πατριαρχείων κι Έκκλησιών, μέ τή χρήσι των όποίων δημιουργείται σύγχυσι σε ώρισμένες τυπικές λεπτομέρειες.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περί τοῦ μοναστικοῦ καί κοσμικοῦ Τυπικοῦ βλέπε ἐνδεικτικῶς τίς κάτωθι μελέτες, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία: Κ. Α. Μανάφη, *Μοναστηριακά Τυπικά - Διαθήκαι*, ἐν Ἀθήναις 1970. Ἀλκιβ. Καλυβοπούλου, *Χρόνος τελέσεως τῆς Θ. Λειτουργίας* (ἐκδ. Πατριαρχικόν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν - Ἀνάλεκτα Βλατάδων 37), Θεσσαλονίκη 1982. Ἰ. Μ. Φουντούλη, «μοναχικό καί κοσμικό τυπικό», ἐν *Τελετουργικά Θέματα* (ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία), Ἀθήνα 2002, σσ. 11-24. Δ. Κ. Μπαλαγεώργου, *Ἡ ψαλμική παράδοση τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τυπικοῦ*, (ἐκδ. Ἱδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Μελέται 6), Ἀθήνα 2001.
2. Πρβλ. Κ. Πρωτοψάλτου, *Τυπικόν Ἐκκλησιαστικόν κατά τό ὕφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, Κωνσταντινούπολις 1838 «ἔγκρισι» καί «Εἰσαγωγή». Ἀλ. Κ. Καλυβοπούλου, *Χρόνος τελέσεως ...*, σσ. 36-37.
3. Σημαντική ἦταν ἡ συμβολή τῶν ἐκδοτῶν καί ἐπιμελητῶν τῶν ἐκδόσεων: Πρωτοπρεσβυτέρου Νικολάου Μαλαξοῦ τοῦ Ναυπλιώτου καί τοῦ μοναχοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου (βλέπε περισσότερα ἐν Κ. Α. Τερζοπούλου, Πρεσβυτέρου Οἰκονόμου, *Ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, Κωνσταντίνος Βυζάντιος (ἐκδ. Ἱδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Μελέται 9), Ἀθήνα 2004, σ. 274, ὑποσ. 46.
4. Πρβλ. Δ. Κ. Μπαλαγεώργου, *Ἡ ψαλμική παράδοση τῶν Ἀκολουθιῶν...*, σ. 46. Οἰκονόμου Γ. Ρήγα, *Ζητήματα Τυπικοῦ Λειτουργικά Βλατάδων 2*. Πατριαρχικόν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη² 1999, σ. 15.
5. Περισσότερα γιά τόν Κωνσταντῖνο Πρωτοψάλτη, τόν Βυζάντιο, βλέπε: Γ. Ι. Παπαδοπούλου, *Συμβολαί εἰς τήν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς* (ἐκδ. Γκαλερί «Κουλτούρα»), Ἀθήνα 1977², σσ. 336-338.
6. Ἡ καθοδήγησι τῶν Πατριαρχῶν καί τῶν Μητροπολιτῶν ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαία στίς περιπτώσεις ἐκεῖνες πού αὐτοί δέν ἐγνώριζαν τίς λεπτομέρειες τῶν τυπικῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, ἐπειδή προήρχοντο ἀπό περιοχές ἐκτός τοῦ πατριαρχικοῦ περιβάλλοντος.
7. Ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι ὁ Πρωτοψάλτης Ἰάκωβος Βυζάντιος († 1800) ἐλάμβανε εἰδικό ἐπιμίσθιο «διά τήν φροντίδα καί ἐπιστάσιαν τοῦ Τυπικοῦ... πρὸς εὐταξίαν καί λαμπρότητα» τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ (βλ. Κ. Α. Τερζοπούλου, *ἐνθ. ἄνωτ.* σ. 242).
8. Στοιχεῖα καί πλήρη περιγραφή τοῦ «Σημειωματαρίου» τοῦ Κων/τίνου βλ. ἐν: Κ. Α. Τερζοπούλου, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 101, 138, 162, 253-273, 299, 409-410 καί 417.
9. Κ. Α. Τερζοπούλου, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 138-139.
10. Κ. Α. Τερζοπούλου, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 276.
11. Τοῦ αὐτοῦ, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 279 καί 289.
12. Ὁ πρωτοψάλτης Κωνσταντῖνος διήνευ τότε τό ἐβδηκοστό τέταρτο ἔτος τῆς ἡλικίας του.
13. Ὁ Κ. Ψάχος ὑπῆρξε ὁ σπουδαιότερος μουσικολόγος τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, κατά τό α' ἡμισυ τοῦ Κ' αἰῶνος. Κατήγετο ἀπό τήν ΚΠολι καί ἐκλήθη ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τόν Διευθυντή τοῦ «Ψοδεῖο Ἀθηνῶν», Γ. Νάξο, ἐκ Τήνου, νά διδάξῃ στή νεοσύστατη Σχολή Βυζαντινῆς Μουσικῆς (1904) στό ἀνωτέρω Ψοδεῖο. Γιά τό βίο καί τήν ἐν γένει μουσικολογική καί συγγραφική του δραστηριότητα βλ. Γ. Χατζηθεοδώρου, «Ἡ ζωή καί τό ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀλεξάνδρου Ψάχου», «Ἡ ζωή καί τό ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Ἀλεξάνδρου Ψάχου», ἐν: Κ. Α. Ψάχου, *Ἡ παρασημαντική τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς* (ἐπιμ. ἐκδόσεως Γ. Χατζηθεοδώρου, Ἐκδόσεις, «Διόνυσος»), Ἀθήνα 1978², σσ. ια' - ξβ'. Πρβλ.: Γ. Ι. Παπαδοπούλου, *Λεξικόν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς* (Ἐκδ. «Πανελλήνιον Σύνδεσμον Ἱεροψαλτῶν Ῥωμανός ὁ Μελωδός καί Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός»), Ἀθήνα 1995, σσ. 250-252.
14. Κ. Α. Τερζοπούλου, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 288.
15. Τοῦ αὐτοῦ, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 151 καί 289-290.
16. Τοῦ αὐτοῦ, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 290-299.
17. Τοῦ αὐτοῦ, *ἐνθ. ἄνωτ.* σσ. 292-293. Πρβλ. Ἀλ. Κ. Καλυβοπούλου, ὁ Χρόνος τελέσεως, σ. 33-34.
18. Λεπτομερέστατα βιογραφικά στοιχεῖα γιά τόν Πρωτοψάλτη Γεώργιο Βιολάκη βλέπε ἐν: Γ. Ι. Παπαδοπούλου, *Συμβολαί εἰς τήν Ἱστορίαν...*, σσ. 433-436. Τοῦ αὐτοῦ, *Λεξικόν...*, σσ. 42-43. Π. Σ. Ἀντωνέλλη, *Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσική*, Ἀθήνα 1956, σ. 92.
19. Λόγω ἐλλείψεως ἱκανῶν ἱεροψαλτῶν στό πατριαρχικό περιβάλλον καί τῆς μειώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν ΚΠολι, οἱ Πατριάρχες εὐρέθησαν, κατά τούς τελευταίους ἰδία αἰῶνες, στήν ἀνάγκη ἀναζητήσεως Πρωτοψαλτῶν, Λαμπαδαρίων καί Δομεστίκων ἀπό τίς διάφορες Ἐνορίες τῆς Πόλεως καί τῶν περιχώρων.
20. Πρβλ. Γ. Βιολάκη, *Τυπικόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας...* (ἐκδ. Μιχ. Σαλιβέρος Α.Ε.) ἄ.ἔ., σ. γ'.
21. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *ἐνθ' ἄνωτ.* σσ. γ' - ζ'.

22. Πρβλ. Γ. Γ. Μπεκατόρων» «Τυπικόν», ἐν· *ΘΗΕ*, τ. 11, στ. 903.
23. Ὁ οἰκονόμος Γ. Α. Ρήγας σχολιάζοντας τὸ γεγονός αὐτὸ σημειώνει τὰ ἑξῆς σημαντικά: «Εἶναι ἀλήθες ὅτι τὸ ἐν χρήσει τυπικόν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὸ διακευασθὲν ὑπὸ τοῦ πρωτοψάλτου Γεωργίου Βιολάκη, προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὴν παρατηρουμένην ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης τῶν τυπικῶν διατάξεων ἀσάφειαν καὶ νὰ ἀπαλείψῃ πᾶσαν ἀντίφασιν ἢ παραλλαγὴν (βλ. Τυπικόν Γ. Βιολάκη, Προλεγόμενα). Εἶναι ὁμως ἐξ ἴσου ἀλήθες ὅτι διατάξεις τινὲς αὐτοῦ ἀπεμακρύνθησαν τῆς ὀρθότητος, καθόσον ἢ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν προγενεστέρων Τυπικῶν, καὶ ἰδίως τοῦ τυπικοῦ τοῦ πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου, διορισθεῖσα τότε ἐπιτροπὴ, διερρῦθμισεν αὐτὰς ἔχουσα ὁδηγὸν ἴσως μόνην τὴν κρίσιν τῆς, καὶ μὴ στηριχθεῖσα, ὡς ἔδει, εἰς τὴν παλαιάν παράδοσιν». Καὶ συμπεραίνει: «Τοιοῦτοτρόπως εἰς ἀρκετὰ σημεῖα κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀκολουθιῶν δὲν τηρεῖται ἢ τῆς παλαιᾶς καὶ ὀρθῆς παραδόσεως τάξις, ὡς ὀφείλεν (οἱ ὑπογραμμίσαις δικές μας), ἀλλὰ καινοφανεῖς καὶ ἐσφαλμένοι τύποι» (βλ. Γ. Α. Ρήγα, *Ζητήματα Τυπικοῦ*, σσ. 16-17). Πρβλ. Ἄλ. Κ. Καλυβοπούλου, *Χρόνος τελέσεως...*, σ. 42. Πρωτοπ. Κ. Παπαγιάννη *Σύστημα Τυπικοῦ* (ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας), Ἀθήναι 2006, σ. 17-18.
24. Βλ. συνεχεῖς ἐπανεκδόσεως τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Μ. Σαλίβερου Α.Ε., ἄνευ τόπου καὶ χρονολογίας, οἱ ὁποῖες εὐρίσκονται σχεδὸν σὲ ὅλους τοὺς Ἱεροῦς Ναοὺς τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου.
25. Ὁ σκοπός, ἡ δομὴ καὶ ὁ χρόνος τελέσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἀκολουθιῶν συνδέονται ἄμεσα μὲ τὸν ἄνθρωπο τὴν ἀνάγκης του, τὴν δυνατότητάς του, τὴν πνευματικὴν ἀνησυχίαν, τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν του κ.λπ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τύπος πού κρύβει τὸν σωτηριολογικὸν χαρακτήρα τοῦ δόγματος. Δὲν εἶναι δόγμα ὁ τύπος, ἀλλὰ ἐνδύμα ἐπικαλύψεως, οὐσίας ἢ συμβολισμοῦ, τοῦ δόγματος, γι' αὐτὸ καὶ τὸ Τυπικὸν εἶναι δυνατό νὰ διαφοροποιηθῆ καὶ ν' ἀλλάξῃ ὅπως ἔχει μέχρι σήμερον συμβεῖ. Ὅμως, τὸ ὑποκρυπτόμενον στὸν τύπο δόγμα μένει –καὶ πρέπει νὰ μένῃ– ἀναλλοίωτο, γιατί εἶναι θεῖα Ἀποκάλυψις καὶ ἔχει σωτηριολογικὸν χαρακτήρα. Τὸ Τυπικὸν, ἐπομένως, εἶναι ἕνας ὁδηγός, ἕνα διάγραμμα πορείας πού ὁδηγεῖ τὸν πιστὸν εἰς τὴν σωτηρίαν, μὲσω τῆς πίστεως καὶ τῆς τάξεως σύμφωνα μὲ τὴν γνωστὴ ἔκφρασι: «Προηγούνται τὰ Ἀναστάσιμα» καὶ τὴν καινοδιαθηκικὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασία ὁ Θεός» καὶ: «πάντα δὲ εὐσημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω» (Α' Κορ. 14, 33, 40).
26. Βιογραφικά του στοιχεῖα βλ. ἐν· Γ. Ι. Παπαδοπούλου, *Λεξικόν...*, σ. 201 Β. Σκουβαρά, «Ρήγας Γεώργιος», ἐν· *ΘΗΕ*, τ. 10 [1965], στ. 799-801. Ἰ. Φουντούλη «Πρόλογος» ἐν· Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα, *Τυπικόν. Λειτουργικά Βλατάδων 1* (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν), Θεσσαλονίκη 1994 σσ. 9-10. Τοῦ αὐτοῦ, «Προλογικὸν Σημεῖωμα», ἐν· Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα, *Ζητήματα Τυπικοῦ. Λειτουργικά Βλατάδων 2* (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν), Ἀθήναι 1954 Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 9-10.
27. Γιὰ τὸ «κολλυβαδικὸν κίνημα» βλ. ἐν· Σπυρίδωνος Μακρῆ «Κολλυβάδες», *ΘΗΕ* 7 [1965], στ. 742-745. Θεοκλήτου Διονυσίου, *Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης* (ἔκδ. Παπαδημητρίου), Ἀθήνα 1978². Νικολάου Μπουγάτσου, *Πνευματικὴς ἐπιδράσεις τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ἑλλάδα*. Πρωτ. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, *Παράδοση καὶ ἀλλοτριώσις* (ἔκδ. «Δόμος»), Ἀθήνα 1986.
28. Ἰ. Μ. Φουντούλη, «Πρόλογος», ἐν· Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα *Τυπικόν. Λειτουργικά Βλατάδων 1* (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν), Θεσσαλονίκη 1994, σ. 8.
29. Βλ. Παναγιώτου Δ. Παπαδημητρίου, *Τυπικόν Ὁρθρου ἐνοριῶν* (ἔκδ. Ἄθως), Ἀθήνα 2008, σ. 31.
30. Βλ. Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα, *Ζήτημα Τυπικοῦ. Λειτουργικά Βλατάδων 2* (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν), Θεσσαλονίκη 1999², σσ. 9-10.
31. Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη, *Σύστημα Τυπικοῦ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ* (ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), Ἀθήναι 2006, σσ. 7-8.
32. Πρβλ. ἔθν' ἄνωτ. σσ. 15.
33. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 18, § α'.
34. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 19, § β'.
35. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 19, § γ'.
36. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 19, § δ'.
37. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 19, § ε'.
38. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 19-20, § στ'.
39. Αὐτόθι, σ. 20.
40. Βλ. ἔθν' ἄνωτ., σ. 9-14.

41. Για τό βίο καί τά ἔργα τοῦ βλ. περισσότερο ἐν Γ. Παπαδοπούλου, *Λεξικόν...*, σ. 229. Π. Ἀντωνέλλη, *Ἡ Βυζαντινή ἐκκλησιαστική μουσική*, σσ. 180-181.
42. Τό ὄλο θέμα χρήζει ἐιδικῶς μελέτης.
43. Πρὸ βλ. Β. Μουστάκη, «Μπεκατώρος Γεώργιος», ἐν *ΘΗΕ* τ. 9 [1966], σσ. 163-164.
44. Βλ. Κ. Α. Μανάφη, *Μοναστικά Τυπικά - Διαθήκαι*, σσ. 178-190.
45. Για τήν καταγραφή ὄλων τῶν ὀνομάτων τῶν συνεργατῶν τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς συντάξεως τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου» πρέπει νά γίνη εἰδική ἔρευνα ἀπό τό ἔτος 1954 μέχρι σήμερα, γιατί ἀπό τότε (1954) ἀνέλαβε τήν σύνταξι καί ἔκδοσι τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου», ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Βλ. σχετικό «Ἐκκλησιαστικόν ἡμερολόγιον» τοῦ ἔτους 1954).
46. *Α΄ Κορ.* 14,33.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Κανονισμός Λειτουργίας Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπό τήν ἐπωνυμίαν: «Παιδικός Σταθμός “Ἡ Ζωοδόχος Πηγή” τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας

Ἡ ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄
ΣΥΣΤΑΣΙΣ - ΣΚΟΠΟΣ - ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Λαβοῦσα ὑπ’ ὄψιν:

1. Τάς διατάξεις τῶν ἄρθρων 29 παραγρ. 2 καί 59 παραγρ. 2 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α΄ 146),

2. Τάς ὑποχρεώσεις τῆς Ποιμανούσης Ἐκκλησίας, πού ἀπορρέουν ἀπό τās Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροῦς Κανόνες καί τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους, πρὸς τό Χριστεπώνυμόν τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα,

3. Τάς ὑφισταμένας Κοινωνικὰς καί Πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας,

4. Τήν ὑπ’ ἀριθμ. 1/21.1.2013 Ἀπόφασιν καί τήν ὑπ’ ἀριθμ. 48/21.1.2013 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μαντινείας καί Κυνουρίας κ. Ἀλεξάνδρου,

5. Τήν ἀπό 11.2.2013 Γνωμοδότησιν τοῦ Νομικοῦ Γραφείου τῆς Νομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ

Συνιστᾷ εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Μαντινείας καί Κυνουρίας Ἐκκλησιαστικόν Ἰδρυμα ὑπό τήν ἐπωνυμίαν «Παιδικός Σταθμός τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας «Ἡ Ζωοδόχος Πηγή», τό ὁποῖον θά λειτουργῇ ὡς ἐξηρητημένη Ὑπηρεσία τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας καί θά ἐδρεύη εἰς τήν πόλιν τῆς Τριπόλεως. Ἡ ὀργάνωσις, διοικήσις, διαχείρισις καί λειτουργία τοῦ Ἰδρύματος τούτου θά διέπεται ἀπό τās διατάξεις τοῦ ἐπομένου Κανονισμοῦ:

Κανονισμός Λειτουργίας

Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπό τήν ἐπωνυμίαν:

«Παιδικός Σταθμός “Ἡ Ζωοδόχος Πηγή”

τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας

Ἄρθρον 1

Σύστασις - Ἐπωνυμία - Ἔδρα - Σφραγίς

Στὴν Περιφέρεια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας καί ὑπό τήν πνευματικὴ καί διοικητικὴ ἐποπτεία Αὐτῆς, συνίσταται Παιδικός Σταθμός, ὑπό τήν ἐπωνυμίαν «Παιδικός Σταθμός “Ἡ Ζωοδόχος Πηγή” τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας», ὁ ὁποῖος θά λειτουργῇ ὡς ἀποκεντρωμένη ἐκκλησιαστικὴ ὑπηρεσία τῆς οἰκείας Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἐξαρτημένη ἀπὸ Αὐτήν, μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτήρος, καί θά διέπεται ἀπὸ τῆς διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ. Ἔδρα τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ εἶναι ἡ πόλις τῆς Τριπόλεως καί εἰδικὰ τό ἐπὶ τούτῳ ἀνεγερθέν κτίριον εἰς τὸν χώρον τοῦ Ἐξωκκλησίου Ζωοδόχου Πηγῆς Κάρτσοβας Τριπόλεως.

Ὁ ἐξονομασθεὶς Παιδικός Σταθμός ἔχει ἰδίαν σφραγίδα, φέρουσα στό μέσον τήν Παναγίαν Βρεφοκρατοῦσαν Ζωοδόχον Πηγὴν, καί κύκλῳ ἐσωτερικῶς τῆς λέξεως ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ, ἐξωτερικῶς δέ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ 2013.

Ἄρθρον 2

Σκοπὸς τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ

Ὁ Παιδικός Σταθμός τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας, κυρίαρχος χώρος ἀγωγῆς καί ἀσφαλοῦς διαμονῆς γιὰ τὰ παιδιὰ προσχολικῆς ἡλικίας, σκοπὸ ἔχει:

Νά παρέχῃ χριστιανικὴ καί ἐλληνονηρεπὴ διαπαιδαγώγησι στά φιλοξενούμενα παιδιὰ, ἀπὸ τήν εὐαίσθητην ἡλικία τους.

Νά παρέχῃ ἐνιαία προσχολικὴ ἀγωγή, σύμφωνα μέ τὰ πλέον σύγχρονα ἐπιστημονικὰ δεδομένα.

Νά βοηθῇ τὰ παιδιὰ νά ἀναπτυχθοῦν σωματικὰ, νοητικὰ, συναισθηματικὰ καί κοινωνικὰ.

Νά ἐξαλείφῃ κατὰ τό δυνατό, τῆς διαφορῆς πού τυχόν προκύπτουν ἀπὸ τό πολιτιστικὸ, οικονομικὸ καί μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν γονέων τους.

Νά εξυπηρετή τούς γονεῖς καί παράλληλα νά τούς εὐαισθητοποιῆ πάνω σέ θέματα σύγχρονης παιδαγωγικῆς καί ψυχολογίας.

Νά βοηθῆ τά παιδιά προσχολικῆς ἡλικίας στήν ὁμαλή μετάβασί τους ἀπό τό οἰκογενειακό στό σχολικό καί κοινωνικό περιβάλλον.

ἄρθρον 3

Διοίκησης - Συγκρότηση τῆς Δ.Ε.

α. Τό Ἴδρυμα διοικεῖται ὑπό πενταμελοῦς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς (Δ.Ε.) ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Μαντινείας καί Κυνourίας ὡς Προέδρου καί τεσσάρων λαϊκῶν (ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν) διοριζομένων ὑπό τοῦ Μητροπολίτου.

β. Τόν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῦ ὁ νόμιμος ἀναπληρωτής Αὐτοῦ. Τά μέλη τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς διορίζονται ἐπί τριετεί θτεία, μετά τήν λήξι τῆς ὁποίας δύναται νά ἐπαναδιορισθοῦν.

Κάθε μέλος ἐκλείπον ἢ παραιτούμενον ἀντικαθίσταται ὑπό τοῦ Μητροπολίτου.

Ἔσαύτως, κατόπιν ἠτιολογημένης ἀποφάσεως τοῦ Μητροπολίτου δύναται νά ἀντικατασταθῆ μέλος τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς καί πρό τῆς λήξεως τῆς θτείας τοῦ λόγῳ ἀδικαιολογητῶν ἀπουσιῶν ἐκ τριῶν Συνεδριῶν τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς ἢ ὀλιγωρίας περὶ τήν ἐπιτέλεσιν τῶν ἀνατιθεμένων σέ αὐτό καθηκόντων.

γ. Τό ἀξίωμα τῶν ἐκάστοτε συμμετεχόντων στήν Διοικουσία Ἐπιτροπῆ τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ εἶναι τιμητικό καί ἄμισθο, οἱ δέ προσφερόμενες ὑπηρεσίες ὑφ' ἐκάστου τῶν μελῶν παρέχονται δωρεάν ἄνευ ἀντιμισθίας ἢ ἀποζημιώσεως.

ἄρθρον 4

Καθήκοντα - Ἀρμοδιότητες τῆς Δ.Ε.

1. Ἡ Διοικουσία Ἐπιτροπῆ συνέρχεται τακτικῶς μὲν κατὰ μήνα, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ Αὐτοῦ, ἐκτάκτως δέ ὡσάκις ἤθελε κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖο ὁ Πρόεδρος ἢ ἤθελε ζητηθῆ ἐγγράφως ὑπό τριῶν τουλάχιστον μελῶν, ἀναφερόντων τά θέματα, γιά τά ὁποία ζητοῦν τή σύγκλησι τοῦ Συμβουλίου.

Ἡ Διοικουσία Ἐπιτροπῆ εὐρίσκεται ἐν ἀπαρτίῳ, ὅταν οἱ παρόντες εἶναι πλείονες τῶν ἀπόντων.

Οἱ ἀποφάσεις τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφία, ἐν ἰσοψηφίᾳ κατισχυούσης τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου. Τά πρακτικά τῶν Συνεδριάσεων τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκονται στήν ἀμέσως ἐπομένη Συνεδρίασι καί ὑπογράφονται ὑπό τῶν μελῶν.

2. Ἡ Διοικουσία Ἐπιτροπῆ ἀποφασίζει περὶ πάσης ὑποθέσεως, ἀφορώσης στήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ Ἰδρύματος.

Εἰδικώτερα:

α. Ἄσκει, διά τοῦ Προέδρου ἢ τῶν πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδοτουμένων Μελῶν αὐτοῦ ἐποπτεία, ἐπὶ τῆς καθόλου λειτουργίας τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ.

β. Ἀποφασίζει περὶ τῆς διαθέσεως τῶν πόρων τοῦ Ἰδρύματος συμφώνως πρὸς τούς ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 τοῦ παρόντος ἀναφερομένους σκοπούς.

γ. Μελετᾷ καί ἐγκρίνει διάφορα μέτρα, ὑπὲρ ὑλικῆς ἐνισχύσεως καί εὐοδώσεως τῶν σκοπῶν αὐτοῦ.

δ. Καταρτίζει τόν ἐτήσιο Ἀπολογισμό τῶν ἐσόδων καί ἐξόδων καί τόν ὑποβάλλει πρὸς ἐγκρισί στό Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

ἄρθρον 5

Ἐκπροσώπησης τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος ἐκπροσωπεῖ νομίμως τόν Παιδικό Σταθμό ἐνώπιον κάθε Δικαστικῆς καί Διοικητικῆς Ἀρχῆς, συμβάλλεται ἐξ ὀνόματος καί διά λογαριασμό τοῦ Ἰδρύματος, ὕστερα ἀπὸ προηγουμένη ἀπόφασί τοῦ Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς, ὑπογράφει τήν ἀλληλογραφία τοῦ Ἰδρύματος καί ἐπικυρώνει τά ἀποσπάσματα Πρακτικῶν τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς.

Ὁ ἐπιβαλλόμενος σέ πολιτικές δίκες πρὸς τό Ἴδρυμα ὄρκος δίδεται ὑφ' ἐνός τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς, ἐξουσιοδοτημένου ἐκάστοτε ἐγγράφως πρὸς τοῦτο ὑπό τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

ἄρθρον 6

Καθήκοντα Διευθύνσεως

Ὁ Διευθυντής - Διευθύντρια ἐπικουρούμενος-η ὑπό Διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἐκτελεῖ καθήκοντα Γραμματέως καί Ταμίου τοῦ Ἰδρύματος. Φυλάττει ἅπαντα τά βιβλία Διοικήσεως καί Διαχειρίσεως τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ, συντάσσει τά πρακτικά τῆς Διοικουσίας Ἐπιτροπῆς, τήν ἀλληλογραφία, κρατεῖ τήν σφραγίδα καί τό Ταμεῖο τοῦ Ἰδρύματος.

ἄρθρον 7

Καθήκοντα Διοικητικοῦ Ὑπαλλήλου

Τήν Διοικητική καί Οἰκονομική ἐργασία ἀσκεῖ ὁ Διοικητικός ὑπάλληλος. Ἐάν δέν ὑπάρχει, τά καθήκοντα αὐτά ἀσκεῖ ὑπάλληλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, λαμβάνοντας σχετικόν ἐπιμίσθιον.

Ὁ ἀνωτέρω ὑπάλληλος ἀσκεῖ τά ἀκόλουθα καθήκοντα, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ - Διευθύντριας.

α. Εἶναι ὑπεύθυνος γιά τήν προμήθεια καί τόν ἐγκαιρο ἐφοδιασμό τοῦ Σταθμοῦ μέ τά ἀναγκαῖα ὑλικά, γιά

τήν καλή φύλαξη, συντήρησι καὶ διάθεσί τους καθὼς καὶ γιὰ τὴν λοιπὴ ἐν γένει περιουσία τοῦ Σταθμοῦ, σύμφωνα μὲ τίς ἐκάστοτε ἀποφάσεις τῆς Διοικουσῆς Ἐπιτροπῆς.

β. Συντάσσει τίς μισθολογικὲς καταστάσεις τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Σταθμοῦ καὶ υπολογίζει, σύμφωνα μὲ τίς ἰσχύουσες διατάξεις, τυχόν πρόσθετες ἀμοιβές (ὑπερωρίες κ.λπ.) πού προκύπτουν.

γ. Τηρεῖ ὅλα τὰ βιβλία διαχειρίσεως, στὰ ὁποῖα καταχωρεῖ ὅλες τίς κατὰ Νόμον ἀπαιτούμενες ἐγγραφές.

δ. Εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν τήρησι γενικῶς τῶν λογαριασμῶν, τῆ συγκέντρωσι τῶν παραστατικῶν στοιχείων, ὄλων τῶν δικαιολογητικῶν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν, ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε εὐχερὴς ὁ ἔλεγχος τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

ε. Συνεργάζεται μὲ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην γιὰ τὴν κατάρτισι τοῦ Προϋπολογισμοῦ, τοῦ Ἀπολογισμοῦ καὶ τοῦ Ἴσολογισμοῦ, εἰσηγούμενος ἐγκαίρως ἐνδεχόμενες ἀναμορφώσεις αὐτῶν.

ζ. Ἐκτελεῖ κάθε ἄλλη ἐργασία διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως πού τοῦ ἀνατίθεται.

ἄρθρον 8 Διαχείρισις Οἰκονομικῶν

1. Ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις τῆς περιουσίας τοῦ Ἰδρύματος ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Διοικουσῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ ἐκμίσθωσις ἀκινήτων τοῦ Ἰδρύματος, ὡς καὶ ἡ ἐκποίησησις τούτων ἐνεργεῖται κατὰ τίς κείμενες ἐκάστοτε διατάξεις «περὶ ἐκμίσθωσεως καὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων».

2. Γιὰ κάθε εἰσφορὰ εἰς χρῆμα ἐκδίδεται Γραμμάτιο Εἰσπράξεως, ὑπογραφομένο ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Ταμίου, γιὰ κάθε δέ εἰσφορὰ εἰς εἶδος ἐκδίδεται ἀπόδειξις παραλαβῆς ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν ἰδίων καὶ ἀκολουθεῖ σχετικὴ καταχώρησις στὰ οἰκεία βιβλία τοῦ Ἰδρύματος.

3. Γιὰ κάθε πληρωμὴ ἐκδίδεται Ἔνταγμα Πληρωμῆς, ὑπογραφομένο ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Ταμίου, γιὰ κάθε δέ χορηγούμενο εἶδος ἐκδίδεται διατακτικὴ ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν αὐτῶν.

4. Ὁ Προϋπολογισμὸς καὶ Ἀπολογισμὸς τοῦ Ἰδρύματος καταρτίζεται ὑπὸ τῆς Διοικουσῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως τῶν κειμένων διατάξεων «περὶ ἐγκρίσεως Προϋπολογισμῶν καὶ Ἀπολογισμῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν».

ἄρθρον 9 Πόροι τοῦ Ἰδρύματος

Πόροι τοῦ Ἰδρύματος εἶναι:

1. Οἱ ἐκάστοτε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχορηγήσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας.

2. Εἰσφορές τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ἱερῶν Προσκυνημάτων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ἐγγραφόμενες στοὺς Προϋπολογισμοὺς ὑπὸ τῶν οἰκείων Συμβουλίων καὶ νομίμως ἐγκρινόμενες.

3. Κληρονομίες, κληροδοσίες καὶ δωρεές ὑπὲρ τοῦ Ἰδρύματος ἢ καὶ ἀφιερώματα ἐκ μέρους παντός τρίτου ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἔσοδα.

4. Κάθε ἐπιχορήγησις ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, ὡς καὶ εἰσφορές Δήμων καὶ Κοινοτήτων ἢ ἄλλων Ὄργανισμῶν.

5. Πρόσοδοι ἐκ περιφορᾶς δίσκων στοὺς Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, τῆ ἐγκρίσει τοῦ Μητροπολίτου.

6. Πρόσοδοι ἐκ τῶν τροφείων τῶν φοιτούντων εἰς τὸν Παιδικὸν Σταθμὸν ὀριζόμενες δι' ἕκαστον ὑπὸ τῆς Διοικουσῆς Ἐπιτροπῆς.

7. Κάθε ἄλλο ἔσοδο προερχόμενο ἀπὸ κάθε νόμιμη καὶ χρηστὴ πηγὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄ ΕΓΓΡΑΦΗ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

ἄρθρον 10 Δικαίωμα ἐγγραφῆς

α) Δικαίωμα ἐγγραφῆς στὸν Παιδικὸ Σταθμὸ ἔχουν ὅλα τὰ παιδιά, σύμφωνα μὲ τίς σχετικὲς προβλέψεις, ἀπαγορευομένης ἀπολύτως τῆς ἐγγραφῆς παιδιῶν, ἐφ' ὅσον καὶ γιὰ ὅσο διάστημα πάσχουν ἀπὸ μεταδοτικὰ νοσήματα. Δὲν γίνονται δεκτὰ παιδιά πού πάσχουν ἀπὸ σωματικὲς, πνευματικὲς ἢ ψυχικὲς διαταραχές, δεδομένου ὅτι δι' αὐτὰ λειτουργοῦν εἰδικὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους.

Εἰδικότερα γίνονται δεκτὰ παιδιά ἡλικίας 2,5 ἐτῶν ἕως τὴν ἡλικίαν ἐγγραφῆς τους στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο.

β) Κατὰ τὴν ἐγγραφὴ προτιμοῦνται τὰ παιδιά Ἱερῶν, ἐργαζομένων γονέων καὶ τὰ παιδιά οἰκονομικὰ ἀδυνάτων οἰκογενειῶν, προτιμωμένων ἐκείνων πού ἔχουν ἀνάγκη φροντίδος ἀπὸ διάφορα κοινωνικὰ αἴτια (ὅπως π.χ. παιδιά ὀρφανὰ ἀπὸ τοὺς δύο ἢ τὸν ἕνα γονέα, παιδιά ἀγάμων μπετρῶν ἢ σέ διάστασι εὐρισκομένων γονέων, παιδιά πού προέρχονται ἀπὸ γονεῖς μὲ σωματικὴ ἢ πνευματικὴ ἀναπηρία, πολιτεκνων οἰκογενειῶν κ.λπ.) κατὰ σειρὰν προτεραιότητος ὑποβολῆς τῶν αἰτήσεων.

γ) Γιὰ τὴν ἐγγραφὴ τῶν παιδιῶν στὸν Παιδικὸ Σταθμὸ ἀπαιτοῦνται τὰ ἐξῆς δικαιολογητικά:

Αἴτησις τῆς μητέρας ἢ τοῦ πατέρα ἢ τοῦ κηδεμόνα τοῦ παιδιοῦ.

Ληξιαρχικὴ πρᾶξις γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ.

Βεβαίως Ιατροῦ γιά τήν καλή σωματική καί πνευματική ὑγεία τοῦ παιδιοῦ, καθώς καί φωτοτυπία τοῦ βιβλιαρίου ὑγείας του, μέ τά ἐμβόλια πού προβλέπονται κάθε φορά, ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τοῦ παιδιοῦ. Ἐπίσης πρόσφατα ἀποτελέσματα φυματοαντιδράσεως.

Ἀντίγραφο τῆς δηλώσεως φορολογίας εἰσοδήματος τοῦ τρέχοντος οικονομικοῦ ἔτους καί ἀντίγραφο ἐκκαθαριστικοῦ σημειώματος τῶν γονέων τοῦ παιδιοῦ.

Ἐπεύθυνη δήλωση γιά τήν οικογενειακή κατάσταση τῶν γονέων τοῦ παιδιοῦ.

Κάθε ἄλλο δικαιολογητικό πού θεωρεῖται ἀπαραίτητο. Γιά τήν ἐγγραφή παιδιῶν ἀλλοδαπῶν γονέων στόν Σταθμό, ἐκτός τῶν προηγουμένων δικαιολογητικῶν, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι καί ἡ ἄδεια νόμιμης παραμονῆς στή χώρα μας, ὅπως αὐτή ἀποδεικνύεται ἀπό τίς ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις.

Οἱ αἰτήσεις ἐγγραφῆς ὑποβάλλονται ἀπό 20 Μαΐου μέχρι 15 Ἰουνίου κάθε ἔτους καί σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ ἔτους, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν κενές θέσεις.

ἄρθρον 11

Διακοπή Φιλοξενίας παιδιῶν

Ἡ διακοπή τῆς φιλοξενίας τῶν παιδιῶν στόν Παιδικό Σταθμό πραγματοποιεῖται, ἐφ' ὅσον συντρέχουν οἱ παρακάτω περιπτώσεις:

α) Ὄταν τό ζητήσουν μέ αἴτησί τους οἱ γονεῖς ἢ οἱ κηδεμόνες τῶν παιδιῶν.

β) Ὄταν ἐμφανιστοῦν σοβαρά προβλήματα στή συμπεριφορά ἢ τήν ὑγεία τῶν παιδιῶν, πού δέν μποροῦν νά ἀντιμετωπιστοῦν ἀπό τόν Σταθμό, μετά ἀπό προηγούμενη ἐπικοινωνία μέ τοὺς γονεῖς καί εἰδικό ἰατρό.

γ) Ὄταν δέν καταβάλλεται ἀπό τοὺς γονεῖς ἢ οικονομική τους συμμετοχή γιά χρονικό διάστημα πέρα τῶν δύο (2) μηνῶν, χωρίς νά ὑπάρχει σοβαρός πρὸς τοῦτο λόγος καί ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποιηθοῦν νά καταβάλλουν τό ὀφειλόμενο ποσό.

δ) Ὄταν κατ' ἐξακολούθησιν καί παρὰ τίς σχετικές ἐγγραφες εἰδοποιήσεις πρὸς τοὺς γονεῖς, αὐτοὶ δέν συμμορφώνονται μέ τό πρόγραμμα καί τοὺς ὅρους λειτουργίας τοῦ Σταθμοῦ.

ε) Ὄταν κατ' ἐξακολούθησιν καί πέραν τοῦ ἐνός (1) μηνός (συνεχόμενα) τά παιδιά ἀπουσιάζουν ἀδικαιολόγητα ἀπό τό Σταθμό.

ἄρθρον 12

Μεταφορά παιδιῶν

Τά φιλοξενούμενα παιδιά μεταφέρονται ἀπό τίς οἰκίες αὐτῶν εἰς τόν Παιδικό Σταθμό καί ἀποχωροῦν ἀπ' αὐτοῦ τήν καθωρισμένην ὥραν μέ εὐθύνη τῶν οικογενειῶν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ἄρθρον 13

Λειτουργία τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ

α) Ἡ λειτουργία τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ ἀρχίζει τήν 1ην Σεπτεμβρίου καί λήγει τήν 30ην Ἰουνίου τοῦ ἐπομένου ἔτους καί ἐπί πέντε ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος, δηλαδή ἀπό Δευτέρα ἕως Παρασκευῆ.

β) Ὁ Σταθμός δέν λειτουργεῖ ἀπό τήν 24ην Δεκεμβρίου μέχρι καί τήν 7ην Ἰανουαρίου καθώς καί ἀπό τό Σάββατο τοῦ Λαζάρου μέχρι καί τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ.

γ) Ἐπίσης διακόπτει τή λειτουργία του κατά τίς ἐπίσημες ἀργίες τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, καθώς καί κατά τήν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν Πολιούχων τῆς Τριπόλεως Ἁγίων Νεομαρτύρων Δημητρίου καί Παύλου, 22αν Μαΐου.

δ) Ἡ λειτουργία τοῦ Σταθμοῦ ἀρχίζει ἀπό τήν 08:00 ὥραν καί λήγει τήν 16:00 ὥραν.

ἄρθρον 14

Ἱατρική παρακολούθησις

α) Ἡ παρακολούθησις τῆς ὑγείας τῶν παιδιῶν ἀποτελεῖ παράλληλη ὑποχρέωσι τοῦ Ἰδρύματος, πρὸς τήν ἀντίστοιχη οικογενειακή καί ἐνεργεῖται ἀπό παιδίατρο, εἴτε τοῦ Ἐθνικοῦ Συστήματος Ὑγείας, εἴτε συνεργάτη τοῦ Σταθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται μία φορά τήν ἐβδομάδα τόν Παιδικό Σταθμό.

β) Γιά κάθε παιδί τηρεῖται Φάκελος Ὑγείας, πού ἐνημερώνεται ἀπό τόν ἱατρό.

γ) Μία (1) φορά τόν μήνα, καλοῦνται οἱ γονεῖς σέ ἐνημερωτικές συγκεντρώσεις σχετικά μέ θέματα ὑγιεινῆς τῶν παιδιῶν.

δ) Ἡ περιφρούρησις τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ ἀποτελεῖ ἐπίσης ὑποχρέωσι καί τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τοῦ Σταθμοῦ, τό ὁποῖο ἐφαρμόζει πιστά ὅλα τά ἀπαραίτητα μέτρα ὑγιεινῆς καί ἀσφαλείας καί εὐθύνεται γιά κάθε ἀμέλεια ἢ παράλειψι, πού μπορεῖ νά ἔχει ἐπίπτωσι στήν ὑγεία τῶν παιδιῶν. Τό προσωπικό του Σταθμοῦ ὑποβάλλεται κάθε τρεῖς (3) μήνες σέ προληπτικό ἱατρικό ἔλεγχο, ἐφοδιάζεται δέ μέ εἰδικό ἀτομικό βιβλιᾶριο ὑγείας, τό ὁποῖο θεωρεῖται ἀπό τήν ἀρμόδια Ὑγειονομική Ὑπηρεσία.

ἄρθρον 15

Ἡμερησία ἀπασχόλησις παιδιῶν

1. Στόν Παιδικό Σταθμό ἐφαρμόζεται ἡμερήσιο πρόγραμμα δημιουργικῆς ἀπασχολήσεως, πού ἐξασφαλίζει τήν ἀρμονική ψυχοσωματική ἀνάπτυξι τῶν παιδιῶν.

Στό πλαίσιο τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, τά παιδιά προσεγγίζονται μέ μέσο τῆ στοργῆ, τό διάλογο, τήν

έπεξήγησι καί τήν ἐμπιστοσύνη. Ρητά ἀπαγορεύεται στό προσωπικό τοῦ Σταθμοῦ ἡ καταναγκαστική ἐπιβολή ἀπόψεων ἢ ἡ ἐπιβολή σωματικῆς τιμωρίας, παραβίασις δέ τῆς ἀπαγορεύσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ σοβαρώτατο πειθαρχικό παράπτωμα. Βάσις τοῦ ἡμερησίου προγράμματος ἀπασχολήσεως εἶναι ἡ χριστιανική διαπαιδαγώγησις, ἡ κοινωνικοποίησης καί ἡ ὁμαλή συναναστροφή τῶν παιδιῶν μεταξύ τους, ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐξελικτικῆς τους πορείας καί ἡ ἐμπέδωσις κλίματος ἐλευθερίας καί ἀσφαλείας.

2. Τό ἡμερήσιο πρόγραμμα εἶναι εὐέλικτο, τηροῦνται ὅμως ὀρισμένα βασικά χρονικά σημεῖα αὐτοῦ, ὅπως ἡ προσέλευσις, ἡ ἀναχώρησις τῶν παιδιῶν, οἱ ὥρες διαλείμματος, ἀναπαύσεως. Ἐνδεικτικά τό πρόγραμμα ἀπασχολήσεως τῶν παιδιῶν εἶναι:

08:00 - 09:00: Ὑποδοχή τῶν παιδιῶν. Ὁ παιδαγωγός προτρέπει καί ἐνθαρρύνει τά παιδιά νά ἐνσωματωθῶν σέ ὁμάδες παιχνιδιοῦ ἢ ἀπασχολήσεως στίς παιδαγωγικές γωνίες δραστηριοτήτων συμβολικοῦ χαρακτήρος, στίς γωνίες γνώσεων (βιβλίου κ.λ.π.) ἢ τοὺς προτείνει ἀπασχολῆσι μέ τό οἰκοδομικό κατασκευαστικό ὑλικό ἢ ἄλλο παιδαγωγικό ὑλικό.

09:00-09:30: Συνεχίζεται ἡ ὑποδοχή καί γίνεται συζήτησις, συναισθηματικές ἀνταλλαγές μεταξύ τῶν παιδιῶν καί τοῦ παιδαγωγοῦ. Προσευχή στόν Δημιουργό Τριαδικό Θεό.

09:30-11:30: Μετά τήν προσευχή ὁ παιδαγωγός προγραμματίζει καί συζητεῖ μέ τά παιδιά τίς δραστηριότητες τῆς ἡμέρας. Μουσικοκινητικές ρυθμικές δραστηριότητες, ἀσκήσεις χώρου. Παράλληλα ἢ μεμονωμένα ἐργαστήρια ζωγραφικῆς, κολλητικῆς, κουκλοθεάτρου, θεατρικοῦ παιχνιδιοῦ, νεροῦ, πηλοῦ, κηπουρικῆς, μαγειρικῆς, οἰκολογικοῦ πειραματισμοῦ κ.λπ. ἢ παιδαγωγικές δραστηριότητες τοῦ ἰδίου χαρακτήρος.

11:30-13:00: Διάλειμμα τῶν παιδιῶν ἐκ περιτροπῆς ἀνά ἓνα ἢ δύο τμήματα διάρκειας περίπου 30 λεπτῶν. Ἐλεύθερη ἀπασχολήσις στίς παιδαγωγικές γωνίες δραστηριοτήτων συμβολικοῦ χαρακτήρος ἢ ὁμαδικά παιχνίδια στήν τάξη, στόν κήπο καί τήν παιδική χαρά, ψυχοκινητικές δραστηριότητες. Προανάγνωσις, προγραφή καί προαρίθμησις καί λήψις προγεύματος αὐτῶν.

13:00-14:00: Σταδιακή ἀναχώρησις τῶν παιδιῶν πού φεύγουν νωρίς. ἤσυχες δραστηριότητες (ἀκουσμα μουσικῆς, ἀφήγησις παραμυθιοῦ, μυθοπλασία, τραγούδι, διάβασμα βιβλίου). Δραστηριότητες στίς γωνίες γνώσεων πληροφορήσεως. Παιχνίδια μέ τό λόγο. Προαναγνωστικές ἀσκήσεις. Παιχνίδια γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἀντιληπτικῆς ἰκανότητος τῶν παιδιῶν. Παντομίμα. Αὐτοσχεδιασμοί, φαντασία.

14:00-15:45: Ἐλεύθερη ἀπασχολήσις ἢ ἀνάπαυσις. Τακτοποίησης τῶν τάξεων. Ἀναχώρησις.

Τό παραπάνω πρόγραμμα προσαρμόζεται στίς ἰδιαιτερότητες κάθε ἐπιμέρους ἡλικίας, κατά τήν κρίσι τῶν παιδαγωγῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ ΤΟΥ ἸΔΡΥΜΑΤΟΣ

ἄρθρον 16

Προσωπικό - Γενικά καθήκοντα προσωπικοῦ

α) Τό προσωπικό ἀπαρτίζεται ἀπό τόν διευθυντήν - διευθύντριαν τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ, τό παιδαγωγικό προσωπικό, τό προσωπικό καθαριότητος καί τόν συμβαλλόμενον παιδίατρο καί διακρίνεται σέ ἔμισθο καί ἄμισθο ἐθελοντικό.

β) Τό προσωπικό τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ εἶναι ὑποχρεωμένο νά συμβάλῃ μέ ὅλες τίς δυνάμεις του στήν εὐρυθμῆ λειτουργία του, νά καλλιιεργῇ καί νά ἀναπτύσῃ περαιτέρω τίς γνώσεις του, παρακολουθώντας τίς ἐπιστημονικές ἐξελίξεις καί γενικῶς νά ἐκτελή τὰ καθήκοντα πού τοῦ ἀναθέτουν εὐσυνείδητα καί μέ συνέπεια.

γ) Στήν Διοικοῦσα Ἐπιτροπή τοῦ Ἰδρύματος ἀνήκει ἡ δικαιοδοσία καί ἀρμοδιότητα προσλήψεως ἢ ἀπολύσεως τοῦ προσωπικοῦ, κατά ἀντικειμενική κρίσιν καί βάσει τῶν προσόντων ἐνός ἐκάστου τῶν ὑποψηφίων, σύμφωνα μέ τίς κείμενες διατάξεις, καθῶς καί ἡ τροποποίησης τοῦ ἐργασιακοῦ καθεστώτος, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου.

ἄρθρον 17

Εἰδικά καθήκοντα τοῦ προσωπικοῦ

Τὰ καθήκοντα τοῦ προσωπικοῦ προσδιορίζονται ὡς ἑξῆς:

1. Παιδαγωγικό προσωπικό:

α) Φροντίζει γιά τήν ὀρθή χριστιανική διαπαιδαγώγησι, ὡς καί τή σωστή ψυχοσωματική ὑγεία καί ψυχοκινητική ἐξέλιξι τῶν παιδιῶν, μέ ἐξατομίκευσι τοῦ ἡμερησίου προγράμματος ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία καί τίς ἀνάγκες τους. Ἀπασχολεῖ τά παιδιά σύμφωνα μέ τό ἡμερήσιο πρόγραμμα ἀπασχολήσεως.

β) Εἰσηγεῖται τίς ἀνάγκες ἐφοδιασμοῦ τῶν αἰθουσῶν γιά τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος μέ εἶδη (παιχνίδια, εἶδη καθαριότητος κ.λπ.).

γ) Βοηθεῖ τά φιλοξενούμενα παιδιά γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν ἀτομικῶν τους ἀναγκῶν. Παρακολουθεῖ τήν καθαριότητά τους, ἐνθαρρύνοντας τήν αὐτοεξυπηρέτησί τους.

δ) Ἐνημερώνει τοὺς ἀρμοδίους καί τόν Παιδίατρο γιά κάθε ὑποπο, σχετικά μέ τήν ὑγεία τους, περιστατικό.

ε) Τηρεί βιβλίο παρουσίας των παιδιών και ένημερώνει άρμοδίως για τις καθυστερήσεις των παιδιών στην προσέλευσί τους, είτε στις άπουσίες τους.

στ) Λόγω τής άμεσης έπαφής του με τά παιδιά, προσφέρει σ' αυτά με ύπομονή και στοργή όλλες τις δυνατότητες για νά άναπτύξουν τήν προσωπικότητά τους, επιδιώκοντας συνεχώς νά δημιουργήσουν σ' αυτά ικανότητα συγκεντρώσεως, αυτενεργείας, έμπιστοσύνης στόν έαυτό τους και στίς προσωπικές δυνατότητές τους. Σέ καμμία περίπτωση και για όποιοδήποτε λόγο δέν έπιτρέπεται ή κακή μεταχείρισις των παιδιών (έκφοβισμός, σωματική ποινή).

ζ) Ένημερώνει μία (1) φορά τό μήνα τούς γονείς για τή γενική, σφαιρική εξέλιξη του παιδιού τους και διατηρεί άρμονική σχέση με αυτούς.

2. Τό προσωπικό καθαριότητας βοηθητικών έργασιών: Έκτελεεί τις έργασίες καθαριότητας των έσωτερικών και έξωτερικών χώρων, καθώς και κάθε άλλη βοηθητική έργασία, πού του άνατίθεται από τόν Διευθυντήν - Διευθύντριαν του Σταθμού. Χρησιμοποιεί ύλικά καθαριότητας, πού παραλαμβάνει από τόν Διαχειριστή με ύπηρεσιακό σημείωμα.

3. Ό παιδίατρος: Συμβάλλεται με τό Σταθμό με σύμβασι έργου και έχει τις ακόλουθες ύποχρεώσεις:

α) Έξετάζει κατά διαστήματα και κατ' έλάχιστο όριο μία φορά τήν έβδομάδα όλλα τά παιδιά του Σταθμού και παρακολουθεί τήν άνάπτυξί τους, σημειώνοντας τις παρατηρήσεις του στην άτομική καρτέλα κάθε παιδιού.

β) Παρακολουθεί, συνεργαζόμενος με τό λοιπό προσωπικό, τήν ψυχοσωματική ύγεια και άνάπτυξη των παιδιών, όταν συντρέχουν ή παρατηρηθούν ιδιαίτερες περιπτώσεις συμπεριφοράς.

γ) Εισηγείται τή δυνατότητα έπιστροφής στό Σταθμό, παιδιού πού άπουσίασε, έξ αιτίας σοβαρής άσθενείας, με βάση τό Ίατρικό Πιστοποιητικό πού προσκομίζεται από τούς γονείς και τήν προσωπική του εξέταση.

δ) Υποδεικνύει τά μέτρα πού πρέπει νά ληφθούν για τήν ύγιεινή των παιδιών και για τήν ύγειονομική κατάσταση του Σταθμού. Διατηρεί πρόχειρο φαρμακείο και για όποιοδήποτε έκτακτο περιστατικό πρέπει νά σπεύδη για τήν παροχή των ύπηρεσιών του.

4. Τήν Διοικητική και Οικονομική έργασία άσκει ό διοικητικός υπάλληλος. Έάν δέν ύπάρχει, τά καθήκοντα αυτά άσκει υπάλληλος τής Ίερās Μητροπόλεως.

Ό άνωτέρω υπάλληλος άσκει τά ακόλουθα καθήκοντα:

α) Είναι υπεύθυνος για τήν προμήθεια και τόν έγκαίρο έφοδιασμό του Σταθμού με τά άναγκαία ύλικά, για τήν καλή φύλαξη, συντήρηση και διάθεσί τους καθώς και για τήν λοιπή έν γένει περιουσία του Σταθμού, σύμφωνα με τις έκάστοτε άποφάσεις τής Ίερās Μητροπόλεως.

β) Συντάσσει τις μισθολογικές καταστάσεις του προσωπικού του Σταθμού και ύπολογίζει, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, τυχόν πρόσθετες άμοιβές (ύπερωρίες κ.λπ.) πού προκύπτουν.

γ) Τηρεί όλλα τά βιβλία διαχειρίσεως, στα όποια καταχωρεί όλλες τις κατά Νόμον άπαιτούμενες έγγραφές.

δ) Είναι υπεύθυνος για τήν τήρησι γενικώς των λογαριασμών, τή συγκέντρωσι των παραστατικών στοιχείων, όλων των δικαιολογητικών εισπραξέων και πληρωμών, ώστε νά είναι πάντοτε εύχερης ό έλεγχος των έσόδων και έξόδων.

ε) Συνεργάζεται με τόν Σεβ. Μητροπολίτη για τήν κατάρτισι του Προϋπολογισμού, του Άπολογισμού και του Ίσολογισμού, εισηγούμενος έγκαίρως ένδεχόμενες άναμορφώσεις αυτών.

ζ) Έκτελεεί κάθε άλλη έργασία διοικήσεως και διαχειρίσεως πού του άνατίθεται.

Άρθρον 18

Ειδικοί κανόνες για τό προσωπικό

α) Οι ώρες προσελεύσεως και άποχωρήσεως του προσωπικού του Παιδικού Σταθμού καθορίζονται με άπόφασι του Μητροπολίτου και είναι άνάλογες με τό ώράριο έργασίας και τις ώρες λειτουργίας του Σταθμού.

β) Άπαγορεύεται ή άπομάκρυνσις του προσωπικού από τόν Σταθμό κατά τις εργάσιμες ώρες, άπολήτους.

Έφ' όσον συντρέχουν ιδιαίτερα σοβαροί προσωπικοί ή ύπηρεσιακοί λόγοι, έπιτρέπεται όλιγώρη άπομάκρυνσι του υπαλλήλου, μετά από ειδική άδεια του διευθυντού - διευθυντριάς.

Άρθρον 19

Τηρούμενα Βιβλία

Τό Ίδρυμα του Παιδικού Σταθμού τηρεί, με τή μέριμνα του διευθυντού - διευθυντριάς και του διοικητικού υπαλλήλου, τά εξής βιβλία θεωρημένα από τήν Ίερά Μητρόπολη Μαντινείας και Κυνουρίας:

α) Βιβλίο Πρωτοκόλλου εισερχομένων και έξερχομένων έγγράφων.

β) Βιβλίο Πρακτικών των συνεδριάσεων τής Διοικούσης Έπιτροπής.

γ) Βιβλίο Ταμείου, διπλότυπα Γραμμάτια Εισπραξέων και διπλότυπα Έντάληματα Πληρωμών, έκτελεστέα έφ' όσον φέρουν τήν ύπογραφή του Προέδρου και του Ταμίου.

δ) Βιβλίο Κτηματολογίου, στό όποίο καταγράφονται τά άκίνητα περιουσιακά στοιχεία, πού έχουν διατεθεί σέ χρήσι του Παιδικού Σταθμού.

ε) Βιβλίο Υλικού, στό όποίο καταγράφονται τά κινητά περιουσιακά στοιχεία, πού έχουν διατεθεί σέ χρήσι του Παιδικού Σταθμού.

στ) Μητρώο έγγεγραμμένων νηπίων.
ζ) Φυλάττει δέ και άτομικούς φακέλους των φιλοξε-
νουμένων παιδιών όπου είναι καταχωρημένα τα στοι-
χεία αυτών.

Άρθρον 20
Δωρητές - Ευεργέτες

Ἡ Διοικούσα Ἐπιτροπή μέ απόφασί της δύναται νά
ἀνακηρύξη Δωρητές καί Ευεργέτες εἴτε ἐν ζωῇ, εἴτε
μετά θάνατον.

Άρθρον 21
Τελικές Διατάξεις

Τό Ἴδρυμα τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ καταργεῖται μέ
ἀπόφασί της Ἱερᾶς Συνόδου κατόπιν αἰτιολογημένης
ἀποφάσεως της Διοικούσης Ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἡ ὁποία
ἐγκρίνεται ἀπό τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο, ὅταν
δέν ἐκπληρώνη τίς ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις
καί τήν ἀποστολή του, ὅταν παρεκκλίνῃ τοῦ σκοποῦ
του ἡ καταστή ἀνέφικτη ἡ λειτουργία του.

Σέ περίπτωσι καταργήσεως τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ
κάθε κινητό καί ἀκίνητο περιουσιακό στοιχεῖο αὐτοῦ
περιέρχεται αὐτοδικαίως στό Νομικό Πρόσωπο της
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας.

Άρθρον 22

Ἰσχύς καί τροποποιήσις τοῦ Κανονισμοῦ

1. Ὁ παρῶν Κανονισμός ἰσχύει ἀπό της δημοσιεύσε-
ως αὐτοῦ διά της Ἐφημερίδος της Κυβερνήσεως. Ὁ
Κανονισμός δημοσιεύεται ἐπίσης καί διά τοῦ ἐπισήμου
Δελτίου της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

2. Κάθε τροποποίηση αὐτοῦ γίνεται ἀπό τήν Ἱερά
Σύνοδο κατόπιν αἰτιολογημένης ἀποφάσεως της Διοι-
κούσης Ἐπιτροπῆς, ἐγκεκριμένης ὑπό τοῦ οἰκείου
Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

Άρθρον 23
Κάλυψις δαπάνης

Μέ τόν παρόντα Κανονισμό οὐδεμία δαπάνη προ-
καλεῖται σέ βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ
Προσώπου της Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί
Κυνουρίας. Οἰαδήποτε μελλοντική δαπάνη θά ἐγγρά-
φεται στόν οἰκείο Προϋπολογισμό.

Ἀθῆναι, 6 Μαρτίου 2013

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Διαυθείας Γαβριήλ

**Κατάργησις Ὄργανισμοῦ Προαγωγῆς τῆς Ὑγείας
«Ἅγιος Λουκάς Κριμαίας»
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας**

Ἡ ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα ὑπ ὄψει:

1. Τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 29 παρ. 2 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

2. Τὰς διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ λειτουργίας τοῦ Ὄργανισμοῦ Προαγωγῆς τῆς Ὑγείας «ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας (Φ.Ε.Κ. 1929/Β'/2007).

3. Τὴν ἀπό 29.1.2013 Πράξιν τοῦ Δ.Σ. τοῦ ἀνωτέρω Ἰδρύματος.

4. Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 58/29.1.2013 Πράξιν καί τὴν ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 122/4.2.2013 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. Κοσμᾶ.

5. Τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῆς παρουσίας Ἀποφάσεως δέν προκαλεῖται δαπάνη σέ βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ

Καταργεῖ τὸ συσταθέν, διά τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2289/-2007 Ἀποφάσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, Ἐκκλησιαστικόν Ἰδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὄργανισμός Προαγωγῆς τῆς Ὑγείας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας «Ἅγιος Λουκάς Κριμαίας» (Φ.Ε.Κ. Β' 1929/2007), τοῦ ὁμωνύμου Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας καί τὸν Κανονισμόν λειτουργίας αὐτοῦ.

Ἡ Ἀπόφασις αὐτὴ νά δημοσιευθῇ στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καί στὸ περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἀθῆναι 8.2.2013

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Διαυθείας Γαβριήλ

Κανονισμός Συστάσεως, Λειτουργίας και Διαχειρίσεως τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας Κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν

Η ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. Τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 29 παραγρ. 2 καί 59 παραγρ. 2 τοῦ Νόμου 590/1977: «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146),
2. Τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Ποιμανούσης Ἐκκλησίας πού ἀπορρέουν ἀπό τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροῦς Κανόνες καί τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους πρὸς τὸ Χριστεπώνυμὸν τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα,
3. Τὰς ὑφισταμένας Κοινωνικὰς καί Πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν,
4. Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 92/21.12.2012 Ἀπόφασιν καί τὴν ὑπ ἀριθμ. 752/21.12.2012 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Χρυσοστόμου,
5. Τὴν ἀπὸ 8.2.2013 Γνωμοδότησιν τοῦ Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ

Συνιστᾷ εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Πατρῶν Ἐκκλησιαστικὸν Ἰδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: «Ταμεῖον Ἀλληλοβοηθείας Κληρικῶν Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν (Τ.Α.Κ. - Ι.Μ.Π.)», τὸ ὁποῖον θὰ λειτουργεῖ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου Κανονισμοῦ:

Κανονισμός Συστάσεως, Λειτουργίας καί Διαχειρίσεως τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας Κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν

ἄρθρον 1

1. Ἰδρύεται παρὰ τῆ Ἱερᾷ Μητροπόλει Πατρῶν ἐκκλησιαστικὸν ἴδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ταμεῖον Ἀλληλοβοηθείας Κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν» (σύντ. Τ.Α.Κ.-Ι.Μ.Π.), τὸ ὁποῖον θὰ λειτουργεῖ ὡς ἐξηρητημένη ὑπηρεσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, αὐτοτελοῦς διαχειρίσεως καί μὴ

κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν καί τὸν ἔλεγχον αὐτῆς.

2. Σκοπὸς τοῦ Ταμείου εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν οἰκονομικῶς ἐμπεριστάτων Κληρικῶν, καθὼς καί τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των.

ἄρθρον 2

Πόρους τοῦ Ταμείου ἀποτελοῦν:

1. Οἱ μηνιαῖες εἰσφορὲς τῶν κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, οἱ ὁποῖες εἴτε καταβάλλονται ὑπὸ τῶν ἰδίων, εἴτε παρακρατοῦνται ἀπὸ τὸν μισθὸ αὐτῶν, ὡς ἐξῆς: α) Ἑκατὸν (100) εὐρῶ ἀπὸ τὸν μισθὸν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, β) δέκα (10) εὐρῶ ἀπὸ τὸν μισθὸν τῶν Κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν μισθὸν χίλιων (1.000) εὐρῶ καί ἄνω, γ) πέντε (5) εὐρῶ ἀπὸ τὸν μισθὸν τῶν Κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν μισθὸν κάτω τῶν χιλίων (1.000) εὐρῶ. Τὰ ἄνωτέρω ποσὰ θὰ τροποποιεῖν κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Διαχειρίσεως τοῦ Τ.Α.Κ.-Ι.Μ.Π. καί ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Ἱερατικῆς Συνάξεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ὡς μισθὸς τῶν Κληρικῶν νοεῖται ὁ μισθὸς μείον τὰς ὑποχρεωτικὰς κρατήσεις.

2. Δωρεές καί προσφορὲς α) Κληρικῶν καί Λαϊκῶν φυσικῶν προσώπων, β) Ἱερῶν Ναῶν, Φορέων, Συλλόγων καί λοιπῶν νομικῶν προσώπων καί γ) κάθε εἶδους ἔσοδο ἀπὸ χρηστὴ καί νόμιμη προέλευση.

ἄρθρον 3

1. Τὸ Ταμεῖον Ἀλληλοβοηθείας διοικεῖται ὑπὸ πενταμελοῦς Ἐπιτροπῆς Διαχειρίσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην ὡς Πρόεδρον, τὸν Πρωτοσύγκελλον ὡς Ἀντιπρόεδρον, τὸν ἐκάστοτε Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου Κληρικῶν (ἐλλείψει Συλλόγου ἐκλέγεται ἐκπρόσωπος ἐκ τῆς Γενικῆς Ἱερατικῆς Συνάξεως), καθὼς καί δύο (2) Κληρικούς, οἱ ὁποῖοι ὀρίζονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου. Μεταξὺ τῶν τριῶν μελῶν ἐκλέγονται ὁ Ταμίας καί ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ταμείου. Ἡ θτεία τῶν μελῶν τοῦ Ταμείου εἶναι τριετής, τιμητικὴ καί ἀμισθος, καί τὰ μέλη ὀρίζονται μὲ ἀπόφασιν τοῦ Μητροπολίτου. Τὴν ἐκ-

προσώπησιν τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας ἐνώπιον οἰασδήποτε Ἀρχῆς ἔχει ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος, καί κωλυομένου αὐτοῦ ὁ Ἀντιπρόεδρος. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν.

ἄρθρον 4

Ἡ Ἐπιτροπή Διαχειρίσεως τηρεῖ τὰ ἑξῆς βιβλία, θεωρούμενα ὑπό τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως:

- α) Βιβλίον Μητρώου Συδρομηπτῶν,
- β) Βιβλίον Ταμείου,
- γ) Βιβλίον Πρωτοκόλλου,
- δ) Βιβλίον Πρακτικῶν,
- ε) Στελεῖχην διπλοτύπων γραμματίων εἰσπράξεως,
- στ) Στελεῖχην διπλοτύπων ἐνταλήματων πληρωμῶν.

ἄρθρον 5

1. Δικαίωμα διὰ τὴν λῆψιν βοηθήματος ἐκ τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας ἔχουν Κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἀντιμετωπίζουν ἔκτακτα σοβαρά οικονομικά προβλήματα λόγῳ ἀσθενείας, ἢ σπουδῶν τέκνων, ἢ πολιτεκνίας, ἢ ἐξ ἄλλων λόγων, καθὼς καί ὅσοι Κληρικοί διαβιοῦν ὑπὸ συνθήκας πτωχείας.

2. Ἐκαστος ἐνδιαφερόμενος ὑποβάλλει αἴτησιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Διαχειρίσεως, ἢ ὁποία καί πρωτοκολληῖται.

3. Ἡ Ἐπιτροπή τὸ ἀργότερον ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς ἐξετάζει τὴν αἴτησιν καί, μέ πλήρως αἰτιολογημένη ἀπόφασί της, ἀπορρίπτει ἢ ἀποδέχεται αὐτήν, ὀρίζουσα εἰς τὴν τελευταίαν περιπτώσιν καί τὸ ὕψος τῆς χορηγηθησομένης βοηθείας. Δύναται νά χορηγηθῆ βοήθημα εἴτε ἐφάπαξ, εἴτε καί τακτικῶς, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐπιτροπή κρίνη ὅτι ὁ δικαιούχος ἀντιμετωπίζει συνεχῆ οικονομικά προβλήματα.

4. Ἀπαράβατος ὄρος διὰ τὴν χορήγησιν τοῦ οἴου δῆποτε βοηθήματος εἶναι ἡ ἀνελλιπή συνδρομὴ τοῦ αἰτουμένου εἰς τὸ Ταμεῖον, παρεκτός καί ἐάν βρῖσκειται σέ ἀποδεδειγμένως ἐμπερίστατο καταστατι.

ἄρθρον 6

1. Τὸ Ταμεῖον Ἀλληλοβοηθείας διαθέτει ἴδιον λογαριασμόν καταθέσεων εἰς ἀνεγνωρισμένην Τράπεζαν, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν καί μέ τὴν ἔνδειξιν «Ταμεῖον Ἀλληλοβοηθείας Κληρικῶν».

2. Ὁ Ταμίαις, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἢ ὁποία ἀπόφασις θά καταχωρισθῆ εἰς τὸ Βιβλίον Πρά-

ξεων, δύναται νά κατέχη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ταμείου ποσόν ἕως τῶν χιλίων (1.000) εὐρώ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκτάκτων περιστατικῶν ἀπορίας.

ἄρθρον 7

Κατ' ἔτος καί κατὰ τὴν Γενικὴν Ἱερατικὴν Σύναξιν τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, γίνεται ὁ ἀπολογισμὸς καί γνωστοποιεῖται ὁ κατάλογος τῶν χορηγηθέντων οικονομικῶν βοηθημάτων. Κατ' αὐτὴν δύναται ἐπίσης νά ἀναπροσαρμόζεται τὸ ὕψος τῆς πρὸς τὸ Ταμεῖον συνδρομῆς, καί νά τίθενται πρὸς συζήτησιν θέματα τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, χρήζουσιν τῆς εὐρυτέρας συναινέσεως τῆς Ἱερατικῆς Συνάξεως.

ἄρθρον 8

1. Τὰ ἄρθρα τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ τροποποιοῦνται κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Διαχειρίσεως τοῦ Τ.Α.Κ.-Ι.Μ.Π., ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Ἱερατικῆς Συνάξεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καί ἐγκρίσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

2. Εἰς περίπτωσιν ἀδυναμίας ἐκπληρώσεως τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, τὸ Ταμεῖον καταργεῖται συνωδὰ ταῖς διατάξεσι τοῦ ἄρθρου 29 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977, τὰ δέ τυχόν χρηματικά ἀποθέματα αὐτοῦ περιέρχονται εἰς τὸ Φιλόπτωχον Ταμεῖον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν.

ἄρθρον 9

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δημοσίευσίν του εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Ὁ παρὼν Κανονισμὸς δημοσιεύεται καί εἰς τὸ περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ἄρθρον 10

Ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν.

Ἀθῆναι, 8 Φεβρουαρίου 2013

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Διαυθείας Γαβριήλ

Κανονισμός Συστάσεως και Λειτουργίας Σχολής Βυζαντινής Ἐκκλησιαστικῆς και Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς και Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας

Η ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. Τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 29 παραγρ. 2 και 59 παραγρ. 2 τοῦ Νόμου 590/1977: «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146),
2. Τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Ποιμανούσης Ἐκκλησίας πού ἀπορρέουν ἀπό τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροῦς Κανόνες και τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα,
3. Τὰς ὑφισταμένας Κοινωνικάς και Πνευματικάς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας,
4. Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 31/28.1.2013 Ἀπόφασιν και τὴν ὑπ' ἀριθμ. 32/28.1.2013 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας κ. Ἀλεξίου,
5. Τὴν ἀπό 30.1.2013 Γνωμοδότησιν τοῦ Νομικοῦ Γραφείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ

Συνιστᾶ εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Νικαίας Σχολὴν Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἡ ὁποία θὰ λειτουργεῖ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου Κανονισμοῦ:

Κανονισμός Συστάσεως και Λειτουργίας
Σχολῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς και Εὐρωπαϊκῆς
Μουσικῆς και Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας

ἄρθρον 1

Σύστασις - Ἐπωνυμία - Ἔδρα

Εἰς τὴν Ἱερά Μητρόπολιν Νικαίας συνίσταται Ἐκκλησιαστικὸ Ἴδρυμα μέ τὴν ἐπωνυμία «Σχολὴ Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς και Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς και Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας», τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἐξηρημένη ὑπηρεσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας μέ αὐτοτελῆ διαχείριση και μὴ κερδοσκοπικὸ σκοπὸ και ἐδρεύει στὸ ἐπὶ τῆς

ὁδοῦ Πέτρου Ράλλη ἀριθμὸς 247 κτίριο τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας. Παραρτήματα τῆς Σχολῆς μποροῦν νὰ δημιουργηθοῦν και σὲ ἄλλες περιοχὲς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας.

ἄρθρον 2

Ἡ Σχολὴ χρησιμοποιεῖ κυκλικὴν σφραγίδα μέ διάμετρον και τύπον ὅμοιον πρὸς τὰς σφραγίδας εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται τὸ σχετικὸν διάταγμα «Περί ἐμβλημάτων τοῦ Κράτους και τύπου τῶν σφραγίδων». Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν τῆς πλευρᾶ ἡ σφραγὶς φέρει τὴν ἐνδειξιν ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ἐσωτερικῶς δὲ τὴν φράσιν «ΣΧΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ». Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς φέρει τὸν Δικέφαλον Ἄετόν.

ἄρθρον 3

Σκοποί και στόχοι τῆς Σχολῆς εἶναι:

1. Ἡ διδασκαλία, καλλιέργεια και διάδοσις τῆς ἐλληνορθόδοξου πατροπαράδοτου Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς ἀλλὰ και τῆς Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς τὸσον εἰς θεωρητικόν, ὅσον και εἰς πρακτικόν ἐπίπεδον.
2. Ἡ ἀνάδειξις νέων Ἱεροψαλτῶν διὰ τὴν στελεχῶσιν τῶν Ἱερῶν ἀναλογιῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν.
3. Ἡ ἀνάδειξις Διπλωματούχων Καθηγητῶν Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς και Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς.
4. Ἡ συμπλήρωσις τῆς μορφώσεως και παιδείας, περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, καθὼς και ἡ παροχὴ πάσης φύσεως βοήθειας, εἰς τοὺς ἤδη ὑπηρετοῦντας εἰς Ἱεροῦς Ναοὺς Ἱεροψάλτας.
5. Ἡ ὑπεύθυνος διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἀπὸ Καθηγητῆς Μουσικῆς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν τὰ προσόντα πού ὀρίζει ὁ νόμος, ἀλλὰ και πεπειραμένους Πρωτοψάλτας και Λαμπαδαρίους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπιλέγονται ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου.
6. Ἡ δημιουργία Βυζαντινοῦ χοροῦ μέ τὴν ἐπωνυμία "Νικαίας Ψαλμωδοί" καθὼς και παιδικῆς χορω-

δίας, διά τήν πρωτότυπον ἐκτέλεσιν ἐκκλησιαστικῶν καί λοιπῶν ὕμνων, καθὼς καί ἡ ὀργάνωσις καί πραγματοποίησις πνευματικῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων.

7. Ἡ δημιουργία μεταπτυχιακοῦ προγράμματος σπουδῶν στήν Βυζαντινὴ Μουσικὴ, μέ σκοπό τήν παροχὴν μεταπτυχιακῆς ἐκπαίδευσως καί ἐπιμορφώσεως καί τήν ἀνάπτυξιν καί ἀξιοποίησιν κατάλληλου ἐκπαιδευτικοῦ ὑλικοῦ καί μεθόδων διδασκαλίας, σέ θέματα πού ἀφοροῦν στήν Ψαλτικὴ τέχνη.

8. Ἡ διδασκαλία, καλλιέργεια καί διάδοσις τῆς ἑλληνορθοδόξου πατροπαραδότου Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας τόσον εἰς θεωρητικόν, ὅσον καί εἰς πρακτικόν ἐπίπεδον.

9. Ἡ ἀνάδειξις νέων ἀγιογράφων.

10. Ἡ συμπλήρωσις τῆς μορφώσεως καί παιδείας, περὶ τήν Ἐκκλησιαστικὴν Βυζαντινὴν Ἀγιογραφία, καθὼς καί ἡ παροχὴ πάσης φύσεως βοηθείας, εἰς ἤδη ὀλοκληρωμένους τεχνίτες ἀγιογράφους.

11. Ἡ υπεύθυνος διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας, ἀπὸ καθηγητῆς Ἀγιογραφίας καί πεπειραμένου ἀγιογράφου οἱ ὁποῖοι ἐπιλέγονται ὑπὸ τοῦ Σεβασμωτάτου Μητροπολίτου.

12. Ἡ δημιουργία μεταπτυχιακοῦ προγράμματος σπουδῶν στήν Βυζαντινὴ Ἀγιογραφία.

13. Ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα καί ἡ δημοσίευσιν τῶν ἐπιτευγμάτων, ἀναφορικῶς μέ τήν προέλευσιν καί ἐξέλιξιν κατὰ καιροῦς τῆς πατρῶας Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀγιογραφίας. Αὐτό μπορεῖ νά ἐπιτευχθῆ σέ συνεργασία μέ ἄλλους φορεῖς, ἰδιωτικούς ἢ δημόσιους, ὅπως ἐνδεικτικῶς τὰ Ὑπουργεῖα Πολιτισμοῦ καί Παιδείας, μέ ἐπισκέψεις εἰς Ἱερὰς Μονὰς καί Ἱεροῦς Ναοῦς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας, καί ἄλλας ἐκδηλώσεις γενικώτερον.

14. Ἡ προβολὴ καί ἔξαρσις τοῦ μεγαλείου τοῦ παραδοσιακοῦ μουσικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θησαυροῦ καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγιογραφίας, ὡς ἱερὴ παραδόσις τῆς Ὁρθοδοξίας μέ ἐκδηλώσεις, δημοσίαις ἐμφανίσεσι καί ἄλλα πρόσφορα μέσα ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καί τῇ ἀλλοδαπῇ. Τοῦτο δύναται νά ἐπιτευχθῆ μέ τήν ὀργάνωσιν καί πραγματοποίησιν σεμιναρίων, συμποσίων κ.λπ. μέ τήν φιλοξενία σπουδαστῶν ἄλλων Σχολῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς καί Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας, μέ ἐπισκέψεις καί ἐκδρομάς τόσον εἰς τόν ἑλληνικόν χώρον, ὅσον καί εἰς τό ἔξωτερικόν.

ἄρθρον 4

Οἱ πόροι μέ τοὺς ὁποίους συντηρεῖται ἡ Σχολὴ εἶναι:

1. Ἡ εἰσφορά τῶν σπουδαστῶν, οἰαδήποτε δωρεὰ ἢ ἐπιχορηγήσις ἀπὸ τὸ Δημόσιον ἢ ἄλλα Ν.Π.Δ.Δ. ἢ

Ν.Π.Ι.Δ. Τὸ δικαίωμα εἰσφορᾶς τῶν σπουδαστῶν δέν ἔχει τήν ἔννοιαν διδάκτρων, ἀλλὰ τῆς καλύψεως τῆς ἀτομικῆς δαπάνης διά τήν παροχὴν τῆς ὑλικοτεχνικῆς ὑποδομῆς καί διδασκαλίας.

2. Κρατικαὶ ἐπιχορηγήσεις, ἐπιχορηγήσεις ἐκ προγραμμάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, τῆς Περιφερειακῆς ἢ Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, Ὄργανισμῶν καί ἄλλων Προσώπων Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

3. Δωρεὰ ἢ Κληρονομία ὑπὲρ τῆς Σχολῆς.

4. Εἰσφοραὶ φίλων τῆς Σχολῆς.

5. Πᾶν ἕτερον ἔσοδον προερχόμενον ἐκ νομίμου πηγῆς καί μὴ προβλεπόμενον ἐκ τοῦ παρόντος ἄρθρου.

ἄρθρον 5

Διοίκησις - Ἀρμοδιότητες τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου

1. Ἡ Σχολὴ ὑπάγεται στήν πνευματικὴ καί διοικητικὴ ἐποπτεία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας, διοικεῖται δέ ἀπὸ τριμελὲς Διοικητικόν Συμβούλιον. Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Νικαίας ἀναπληρούμενος ἀπὸ τὸν νόμιμο ἀναπληρωτὴ του. Τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ Συμβουλίου ἐπιλέγονται, διορίζονται ἐπὶ τριετῆ θτεία καί παύονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νικαίας κατὰ τήν ἀπόλυτον κρίσιν του. Ὁμοίως ἐπιλέγονται δύο (2) ἀναπληρωματικά μέλη τοῦ Συμβουλίου, πού ἀναπληροῦν σέ περίπτωσι κωλύματος τὰ τακτικά μέλη κατὰ τήν σειρά ἐπιλογῆς τους. Τὸ ἀξίωμα αὐτῶν πού μετέχουν εἰς τὸ Διοικητικόν Συμβούλιον εἶναι τιμητικόν καί ἄμισθον.

2. Τὸ Διοικητικόν Συμβούλιον κατὰ τήν πρώτην Συνεδρίαν αὐτοῦ ὀρίζει μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ τόν ταμίαν καί τόν γραμματέα.

3. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τήν ὁποίαν μέλος τοῦ Δ.Σ. κωλύεται εἰς τήν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του ἢ δέν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὰς ὑποχρεώσεις αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ καθήκοντά του, ἢ δέν ἐπιδεικνύει τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον στήν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του ἢ προβαίνει σέ ἐνέργειες πού ἔρχονται σέ ἀντίθεση μέ τόν σκοπὸ τῆς Σχολῆς ἢ παραιτεῖται πρό τῆς λήξεως τῆς θτείας του παύεται καί ἀντικαθίσταται μέ ἀπόφασιν τοῦ Μητροπολίτου.

4. Τὸ Δ.Σ. συνεδριάζει τακτικῶς μία φορά κάθε ἐξάμηνο καί κατὰ τήν λήξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐκτάκτως δέ ὅταν παρίσταται ἀνάγκη.

5. Τὸ Δ.Σ. λογίζεται εἰς ἀπαρτίαν ὅταν παρίστανται καί τὰ τρία μέλη αὐτοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα εἶναι ὁ Πρόεδρος, αἱ δέ ἀποφάσεις λαμβάνονται μέ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων μελῶν.

6. Ὁ Πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τήν Σχολὴν δημοσίᾳ ἐνώπιον κάθε Ἀρχῆς ἄλλὰ καί παντός τρίτου. Διενερ-

γεί και υπογράφει την επίσημον ἀλληλογραφίαν τῆς Σχολῆς καθὼς καὶ τὰ ἐνδεικτικὰ καὶ τὰ πτυχία τῶν μαθητῶν μαζί με τὸν διευθυντὴ τῆς Σχολῆς.

7. Ὁ ταμίας τηρεῖ τὰ ἀπαραίτητα λογιστικὰ βιβλία τῆς Σχολῆς καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Ἐπογράφει μετὰ τοῦ Προέδρου τὰς διπλοτύπους ἀποδείξεις εἰσπράξεων καὶ πληρωμῆς, τὰ ὁποῖα εἰς περὶπτωσης ἀπουσίας τοῦ Προέδρου μπορεῖ νὰ υπογράψει ἀντ' αὐτοῦ καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς.

8. Ὁ γραμματέας τοῦ Δ.Σ. διενεργεῖ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Σχολῆς. Τηρεῖ τὸ πρωτόκολλο καὶ τὸ ἀρχεῖο αὐτῆς. Τηρεῖ τὸ βιβλίον μητρώου καὶ προόδου τῶν μαθητῶν. Τηρεῖ τὸ βιβλίον πράξεων τοῦ Δ.Σ., καταρτίζει μετὰ τοῦ ταμίου τὸν Προϋπολογισμόν καὶ τὸν Ἀπολογισμόν τῆς Σχολῆς, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὑποβάλλονται πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον.

9. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀποφασίζει τὴν πρόσληψιν βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, ἀπαραίτητου διὰ τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

ἄρθρο 6

Ἄρμοδιότητες τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ἔχει τὶς κάτωθι ἀρμοδιότητες:

1. Ἀποφασίζει διὰ κάθε θέμα τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀργάνωσιν, διοίκησιν καὶ λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

2. Συνεργάζεται διὰ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα μετὰ τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας, μετὰ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια τῶν Ἐνοριῶν, μετὰ Δ.Σ. τῶν Κοινοφελῶν καὶ λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων τῆς περιφερείας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας, μετὰ διαφόρους πολιτιστικούς, ἐπιστημονικούς καὶ λοιπούς Συλλόγους, Φορεῖς καὶ Ὄργανισμούς καθὼς καὶ μετὰ τὴν Δημοτικὴν καὶ Περιφερειακὴν Αὐτοδιοίκησιν, τοὺς τοπικούς φορεῖς καὶ ἐν γένει τὰς ἀρμοδίας Κρατικὰς Ὑπηρεσίας καθὼς ἐπίσης καὶ μετὰ Φυσικὰ καὶ Νομικὰ Πρόσωπα διὰ τὴν προαγωγήν καὶ ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τῆς Σχολῆς.

3. Μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν οικονομικῶν πόρων καὶ διὰ τὴν εὐρυθμον, ὁμαλὴν, ἀπρόσκοπτον καὶ ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

4. Καταρτίζει τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμόν καὶ τὸν ἐτήσιον ἀπολογισμόν τῆς Σχολῆς, τοὺς ὁποῖους καὶ ὑποβάλλει πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον. Τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς Σχολῆς προσδιορίζονται ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων κατὰ τὸ οικονομικὸν ἔτος, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ τελειώνει τὴν 31ην Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους.

5. Διορίζει τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς βοηθητικὸν προσωπικόν.

6. Εἰς συνεργασίαν πάντα μετὰ τὸ Διδακτικὸν Προσωπικόν ἔχει τὴν εὐθύνην τοῦ γενικοῦ συντονισμοῦ καὶ ἐλέγχου τῆς ὅλης ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς Σχολῆς. Διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίζῃ καὶ νὰ ἀλλιάξῃ τὸν Κανονισμόν Σπουδῶν μετὰ σκοπὸν πάντοτε τὴν βελτίωσιν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς καὶ συμφώνως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας.

7. Καθορίζει τὸ ποσὸν τῶν διδασκτρῶν, πού πρέπει νὰ καταβάλλουν οἱ σπουδασταί.

8. Ἀποφασίζει διὰ κάθε ἄλλο θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνακύπτει κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ καὶ δὲν προβλέπεται ρητῶς εἰς αὐτόν, μετὰ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἐγκρίσεως τῶν Πράξεων τοῦ ἀπὸ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην.

ἄρθρον 7

Τηρούμενα Βιβλία

Ἡ Σχολὴ τηρεῖ τὰ ἀκόλουθα Βιβλία:

1. Βιβλίον Πρωτοκόλλου εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων
2. Βιβλίον Πρακτικῶν Δ.Σ.
3. Βιβλίον Ὑλικοῦ
4. Βιβλίον Ταμείου
5. Μαθητολόγιον
6. Βιβλίον ἐξετάσεων

ἄρθρον 8

Διευθυντὴς καὶ Διδακτικὸν Προσωπικόν

1. Ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς διορίζεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐπὶ τριετὴ θητεία.

2. Ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τῆς, τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, καθὼς καὶ διὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν μαθητῶν αὐτῆς. Δύναται νὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος μέλος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπεύθυνος, ἀναφερόμενος σχετικῶς (γραπτῶς ἢ προφορικῶς) εἰς τὸ Δ.Σ.

Εἰσπνέεται ἐπίσης εἰς τὸ Δ.Σ., στό ὁποῖο δύναται νὰ μετέχει χωρὶς δικαίωμα ψήφου ἀλλὰ ἐκφράζοντας τὴν γνώμη του, ὅ,τι κρίνει ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς, τὴν ἀπονομὴν βραβείων καὶ ἐπαίνων, τὴν πραγματοποιήσιν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, ἐκπαιδευτικῶν ἢ ψυχαγωγικῶν ἐκδρομῶν καὶ τὴν τέλεισιν ἐιδικῶν Θ. Λειτουργιῶν ἢ Ἀκολουθιῶν διὰ τοὺς μαθητάς.

3. Τὸ διδακτικὸν προσωπικόν διορίζεται καὶ παύεται ἀπὸ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην κατὰ τὴν ἀπόλυτον κρίσιν του. Τὸ προσωπικόν αὐτὸ δύναται νὰ

παρέχει τις υπηρεσίες του στην Σχολή οικειοθελώς και άμισθί, κατόπιν συμβάσεως έργασίας άορίστου ή όρισμένου χρόνου καθώς και κατόπιν σχετικής συμβάσεως έργου.

4. Είς τόν διευθυντήν της Σχολής, είς τούς διδάσκαυτας και άπασχολουμένους στην Σχολή χορηγείται άμοιβή και χρηματικόν ποσόν διά τά έξοδα κινήσεως αυτών τά όποία καθορίζονται μέ άπόφασιν του Δ.Σ.

Άρθρον 9

Κλάδοι και πρόγραμμα σπουδών

Η Σχολή περιλαμβάνει δύο κλάδους σπουδών, εκείνον της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής και Ευρωπαϊκής μουσικής και εκείνον της Βυζαντινής Άγιογραφίας.

Ός πρός τά λειτουργικά-έκπαιδευτικά θέματα τών δύο Κλάδων της Σχολής, όπως: έναρξίς-λήξις έκπαιδευτικού έτους, έγγραφές, έξετάσεις, ποινές, ύποχρεώσεις σπουδαστών, βαθμολογία, καθώς και ή ύλη και τά ύποχρεωτικά μαθήματα σχετικώς μόνον μέ τόν κλάδο της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής και Ευρωπαϊκής Μουσικής, εφαρμόζονται όσα άναφέρονται άναλυτικά στό Βασιλικό Διάταγμα περί κυρώσεως του έσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης (Φ.Ε.Κ. 229/1957, τχ. Α').

Τό μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της Βυζαντινής Μουσικής, περιλαμβάνει τά έξής μαθήματα: Ψαλτική Ι, ΙΙ, Άρχαιότητα και Βυζάντιο: «Μαθηματική Άρμονική», κατάρτιση και διεύθυνση χοροϋ, ήχος και μακάμ, μουσική σημειογραφία, παλαιογραφία χειρογράφων, μουσική Παλαιογραφία.

Ειδικώς διά τόν Κλάδο Βυζαντινής Άγιογραφίας τό πρόγραμμα σπουδών είναι τριετές και έχει ως έξής:

Α' ΕΤΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ: Άρχές Βυζαντινού σχεδίου (Κεφάλι, Μετωπικό και σέ Κλίσεις. Μπούστο). ΧΡΩΜΑ: Εισαγωγή στην αύγοτέμπερα. Χρώμα μανδύων.

ΤΕΧΝΙΚΑ: Προετοιμασία επιφάνειας για ζωγραφική. Τεχνική χρυσώματος.

Β' ΕΤΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ: Συνέχιση μπούστων και άρχές όλόσωμης φιγούρας.

ΧΡΩΜΑ: Ζωγραφική προσώπου, όλόσωμες φιγούρες, βουνά, κτίρια, άλλογο ΤΕΧΝΙΚΑ: Στιλβωτό χρύσωμα. Στο τέλος του Β' έτους πρέπει ό μαθητευόμενος να έχει όλοκληρώσει μία εικόνα μπούστο.

Γ' ΕΤΟΣ

Κάθε μαθητευόμενος θά ξεκινήσει μία σύνθεση 40Χ30 ή 50Χ40 και θά τήν έχει όλοκληρώσει υπό τήν επίβλεψη του διδάσκοντος και επανάληψη κενών που τυχόν ύπάρξουν. Η εικόνα πρέπει να όλοκληρωθεί για να άποφοιτήσει ό μαθητευόμενος.

Στή διάρκεια κάθε έτους θά πραγματοποιούνται έπισκέψεις σε χώρους μέ άγιογραφικό ενδιαφέρον.

Γιά τό μεταπτυχιακό πρόγραμμα της Άγιογραφίας ή ύλη είναι ή έξής:

1.Επιλογή σύνθεσης τών μαθητών για εικονογράφηση.

2.Επανάληψη αδύναμων σημείων και δυσκολιών του κάθε μαθητή.

3.Πρόσωπο μέ αύγοτέμπερα Μακεδονικής Σχολής.

4.Άνάληψη συνθέσεων και εικόνων μέ slides.

5.Εισαγωγή στα ύλικά και στον τρόπο της τοιχογραφίας (τελευταίο τρίμηνο).

Η άνωτέρω ύλη δύναται να άνακατανέμεται κατά τήν διάρκεια των διδακτικών έτών ή και να επεκτείνεται κατά τήν κρίσιν του διδασκτικού προσωπικού, πάντοτε όμως μέ τήν έγκρισιν του διευθυντού της Σχολής και του Σεβασμιωτάτου Προέδρου αυτής.

Άρθρον 10

Έσωτερικές διατάξεις

1. Οι μαθηταί από της έγγραφής τών εις τήν Σχολήν ύπόκεινται εις όλλας τάς διατάξεις του παρόντος Κανονισμού, στον όποιο προσχωρούν άνεπιφύλακτα, ύποχρεούμενοι να συμπεριφέρονται μέ σεβασμόν εντός και έκτός της Σχολής, ως άρμόζει εις σπουδαστήν Εκκλησιαστικού Ίδρύματος.

2. Πρέπει να παρευρίσκονται έγκαιρως εις τάς παραδόσεις και να παρακολουθούν μετά προσοχής τά διδασκόμενα μαθήματα. Άπαγορεύεται να έξέρχονται από τάς τάξεις πρό της λήξεως του μαθήματος, έκτός και αν ύπάρχει σοβαρός λόγος και μέ άδειαν του διδάσκοντος καθηγητού.

3. Όλλοι οι μαθηταί της σχολής προμηθεύονται έγκαιρως και μέ έξοδά τους, τά μέ ύπόδειξιν της Σχολής άπαιτούμενα διά τήν διδασκαλίαν βιβλία και λαμβάνουν γνώσιν τών έκάστοτε είδοποιήσεων που γίνονται μέ άναγγελίαν εις τόν πίνακα άνακοινώσεων της Σχολής.

4. Έκαστος μαθητής όφείλει να παρέχει τήν σύμπραξιν αυτού εις τάς Συναυλίας της Σχολής ή εις τάς έορταστικές και άλλας έκδηλώσεις, καλούμενος πρός τούτο υπό της Διευθύνσεως της Σχολής.

5. Άπαγορεύεται εις τούς μαθητάς ή σύστασις ή ή συμμετοχή εις άλλους συλλόγους και κάθε σύμπραξις εις συναυλίας ή επιδείξεις άνευ της άδειας της Διευθύνσεως της Σχολής.

Άρθρον 11

Όργανα, βιβλία και έπιπλα της Σχολής

1. Διά πάσαν καταστροφήν τών περιουσιακών στοιχείων της Σχολής ευθύνονται εκείνοι οι όποιοι τήν

προξένησαν ἢ οἱ κηδεμόνες τους ἀλληλεγγύως καί εἰς ὀλόκληρον, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦται εἰς ἀντικατάστασιν ἢ διόρθωσιν τῆς βλάβης ἢ καταβολήν τοῦ ἀντιτίμου πού θά καθορισθεῖ μέ ἀπόφασιν τοῦ Δ.Σ., ἀφοῦ προηγηθεῖ ὁ καθορισμός τῆς ζημίας.

2. Δύνανται νά προβαίνουν εἰς χρήσιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς τό διδακτικόν προσωπικόν καί εἰς ὀρισμένες περιπτώσεις καί οἱ μαθηταί τῆς Σχολῆς. Τοῦτο εἶναι δυνατόν νά γίνῃ μόνον ἐφόσον πρόκειται νά διευκολυνθοῦν εἰς τήν μελέτην τῶν. Δι' οἰονδήποτε ἄλλον σκοπόν ἀπαιτεῖται προηγουμένως ἄδεια τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς.

ἄρθρον 12

Ὁ παρών Κανονισμός τροποποιεῖται ἢ καταργεῖται ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μετά ἀπό ἀπόφασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας. Εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τῆς Σχολῆς, ὀλόκληρος ἡ περιουσία της,

κινητή καί ἀκίνητος, ἀνήκει αὐτοδικαίως εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Νικαίας.

ἄρθρον 13

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἀρχίζει ἀπό τήν δημοσίευσίν του εἰς τήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Ὁ παρών Κανονισμός δημοσιεύεται καί εἰς τό περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ἄρθρον 14

Ἀπό τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας.

Ἀθῆναι, 8 Φεβρουαρίου 2013

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

Ὁ Διαυθείας Γαβριήλ

**Κανονισμός Λειτουργίας Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος
ὑπό τήν ἐπωνυμίαν «Ἴδρυμα Ὑποτροφιῶν Παναγιώτου Βαρλαᾶ
εἰς μνήμην τῶν γονέων του Χαραλάμπους καί Καλλιρρόης Βαρλαᾶ
καί Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαρλαᾶ»,
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν**

Ἡ ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄρθρον 1
Ἴδρυσις - Ἔδρα

Ἐχουσα ὑπ' ὄψει:

1. Τάς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 29 παρ. 2 καί 59 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

2. Τάς ὑποχρεώσεις τῆς Ποιμαινούσης Ἐκκλησίας πρὸς τό Χριστεπώνυμον τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπό τās Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροῦς Κανόνας καί τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους.

3. Τάς ὑφισταμένας κοινωνικὰς καί πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν.

4. Τήν ὑπ' ἀριθμ. 75/29.3.2013 Ἀπόφασιν καί τήν ὑπ' ἀριθμ. 862/264/29.3.2013 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν κ. Μάρκου.

5. Τήν ἀπό 31.3.2013 Γνωμοδότησιν τοῦ Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀποφασίζει

Συνιστᾶ εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν Ἐκκλησιαστικόν Ἴδρυμα ὑπό τήν ἐπωνυμίαν «Ἴδρυμα Ὑποτροφιῶν Παναγιώτου Βαρλαᾶ εἰς μνήμην τῶν γονέων του Χαραλάμπους καί Καλλιρρόης Βαρλαᾶ καί Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαρλαᾶ», τό ὁποῖον θά λειτουργῇ κατὰ τās διατάξεις τοῦ ἐπομένου Κανονισμοῦ:

Κανονισμός Λειτουργίας

Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπό τήν ἐπωνυμίαν
«Ἴδρυμα Ὑποτροφιῶν Παναγιώτου Βαρλαᾶ
εἰς μνήμην τῶν γονέων τοῦ Χαραλάμπους καί
Καλλιρρόης Βαρλαᾶ καί Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαρλαᾶ»,
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί
Οἰνουσσῶν

Συνιστᾶται εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν Ἐκκλησιαστικόν Ἴδρυμα, ὑπό τήν ἐπωνυμίαν «Ἴδρυμα Ὑποτροφιῶν Παναγιώτου Βαρλαᾶ εἰς μνήμην τῶν γονέων τοῦ Χαραλάμπους καί Καλλιρρόης Βαρλαᾶ καί Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαρλαᾶ», μέ ἔδραν τήν πόλιν τῆς Χίου καί δὴ καί τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν. Τό Ἴδρυμα αὐτό ἀποτελεῖ ἐξηρητημένη ὑπηρεσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν, αὐτοτελοῦς διαχειρίσεως καί μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτήρος.

Ἄρθρον 2
Σκοπός

Σκοπός τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος τούτου εἶναι:

1. Ἡ δωρεάν φιλοξενία ἐνός ἢ δύο φοιτητῶν Α.Ε.Ι. ἢ Τ.Ε.Ι. τῶν Κλάδων Θεολογίας ἢ Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων ἢ Οἰκονομικῶν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Πειραιεῖ, προερχομένων κατ' ἀρχὴν ἐκ κώμης Ζυφιά Χίου, ἀλλῶς ἐκ κώμης Δαφνῶνος Χίου ἢ ἐκ τῶν ἐτέρων κωμῶν τοῦ Δημοτικοῦ Διαμερίσματος Καμποχώρων ἢ τῆς Ἰοιπῆς Χίου, εἰς ἰσόγειον διαμέρισμα 55 τ.μ., κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σεβαστείας 25, περιοχῆς Ἰλθισίων τοῦ Δήμου Ζωγράφου Ἀττικῆς. Οἱ διαμένοντες ὑποχρεοῦνται εἰς τήν πληρωμὴν τῶν κοινοχρήστων ἐξόδων, ὡς καί τῶν λογαριασμῶν κοινῆς ὠφελείας (Δ.Ε.Η., Ε.Υ.Δ.Α.Π., Ο.Τ.Ε. κ.λπ.).

2. Ἡ χορήγησις ὑποτροφιῶν ἐκ τῶν τόκων τοῦ ποσοῦ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων (100.000) εὐρώ, κατατεθειμένου εἰς λογαριασμόν Τραπεζῆς, εἰς ἐτέρους φοιτητάς, οἱ ὁποῖοι δὲν διαμένουν εἰς τό διαμέρισμα καί σπουδάζουν εἰς ἀλλῆλας πόλεις τῆς Πατρίδος ἡμῶν, προερχομένων κατ' ἀρχὴν ἐκ κώμης Ζυφιά Χίου, ἀλλῶς ἐκ κώμης Δαφνῶνος Χίου ἢ ἐκ τῶν ἐτέρων κωμῶν τοῦ Δημοτικοῦ Διαμερίσματος Καμποχώρων ἢ τῆς Ἰοιπῆς Χίου. Ἐκ τῶν τόκων τούτων θά καταβάλλ-

λυνται καί τά ἐκάστοτε ἔξοδα συντηρήσεως καί ἐπισκευῆς τοῦ διαμερίσματος.

ἄρθρον 3
Διοίκησις

1. Τό Ἴδρυμα διοικεῖται ὑπό Τριμελοῦς Διοικητικοῦ Συμβουλίου (Δ.Σ.), ἀποτελουμένου ἐκ τῶν:

α) Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν, ὡς Προέδρου, ἀναπληρουμένου ὑπό τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Χαλκιδεοῦ.

β) Δύο (2) ἠαϊκῶν Μελῶν, μετὰ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, προτεινομένων ὑπό τῆς οἰκογενείας Παναγιώτου Χαρ. Βαρηῆ καί τῶν κατιόντων αὐτῆς.

2. Τά Μέλη τοῦ Δ.Σ. διορίζονται διά Πράξεως τοῦ Μητροπολίτου ἐπί τριετεί θητεία καί τό ἀξίωμα τῶν εἶναι τιμητικόν καί ἄμισθον.

3. Τό Δ.Σ. κατά τήν πρώτην συνεδρίαν αὐτοῦ ἐκλέγει μεταξύ τῶν Μελῶν αὐτοῦ τόν γραμματέα καί τόν ταμίαν αὐτοῦ.

4. Πρός ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὀρίζεται ὑπό τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου βοηθός γραμματεὺς.

ἄρθρον 4
Συνεδριάσεις - Ἀρμοδιότητες Δ.Σ.

Τό Δ.Σ. ἔχει τά ἑξῆς ἀρμοδιότητας:

α) Συντάσσει τόν ἐτήσιον Προϋπολογισμόν καί Ἀπολογισμόν τοῦ Ἰδρύματος, τόν ὁποῖον καί ὑποβάλλει πρὸς ἔγκρισιν εἰς τό Μητροπολιτικόν Συμβούλιον.

β) Ἀποφασίζει διά τόν ἀριθμόν καί τό ὕψος τῶν ἐκάστοτε χορηγουμένων ὑποτροφιῶν, ἐν σχέσει πρὸς τόν Προϋπολογισμόν.

γ) Ἐπιλέγει βάσει κριτηρίων τοὺς ὑποτρόφους καί τοὺς πρὸς δωρεάν διαμονήν φοιτητάς ἐκάστου ἔτους.

δ) Ἀποφασίζει διά τήν διακοπήν ὑποτροφίας ἢ διαμονῆς βάσει τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ παρόντος.

ε) Ἐπιλύει οἰονδήποτε σχετικόν θέμα παρουσιάζεται.

ἄρθρον 5
Τηρούμενα βιβλία

1. Τά τηρούμενα βιβλία τοῦ Ἰδρύματος εἶναι:

α) Βιβλίον Πρακτικῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

β) Βιβλίον Πρωτοκόλλου.

γ) Βιβλίον Ἀρχείου Ὑποτρόφων.

δ) Ἀρχεῖον ἐγκριθέντων Προϋπολογισμῶν καί Ἀπολογισμῶν τοῦ Ἰδρύματος.

ε) Φάκελος Ἀλληλογραφίας τοῦ Ἰδρύματος.

στ) Βιβλίον ἀκινήτων τοῦ Ἰδρύματος.

2. Τό Ταμεῖον τοῦ Ἰδρύματος ἀποτελεῖ κλάδον τοῦ Ταμείου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καί παρακολουθεῖται ἐτησίως δι' ἰδιαίτερας διαχειρίσεως ἐσόδων - ἐξόδων, ἢ ὁποία τίθεται εἰς τήν διάθεσιν τοῦ Δ.Σ. εἰς ἐκάστην συνεδρίαν αὐτοῦ.

ἄρθρον 6
Δικαιοῦχοι

Δικαιοῦχοι τῶν ὑποτροφιῶν ἢ τῆς διαμονῆς εἰς τό διαμέρισμα δύνανται νά εἶναι τοῦ αὐτοῦ φύλου (διά τήν διαμονήν) τέκνα ἀναξιοπαθούντων γονέων, ὄρφανά καί ἐμπερίστατα, ὡς καί τέκνα οικονομικῶς ἀδυνάμων ἢ πολυτέκνων οἰκογενειῶν. Χορηγοῦνται δέ ἐτησίως αἱ ὑποτροφίαι πρωτίστως εἰς φοιτητάς καί δευτερευόντως εἰς σπουδαστάς, βάσει τῆς οικονομικῆς καταστάσεως καί τῆς βαθμολογίας τῶν. Ὁ ἀριθμός αὐτῶν ὀρίζεται κατ' ἔτος δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

ἄρθρον 7
Προϋποθέσεις χορηγίας

1. Ἐκαστος ὑποψήφιος ὑπότροφος ὑποχρεοῦται νά ὑποβάλλῃ μέσω τῆς Ἑνορίας αὐτοῦ εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν, τό ἀργότερον ἕως τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους τά κάτωθι δικαιολογητικά:

α) Αἴτησιν μετὰ βιογραφικοῦ σημειώματος.

β) Τελευταῖον ἐκκαθαριστικόν σημείωμα τῆς Ἐφορίας τῶν γονέων αὐτοῦ.

γ) Ὑπεύθυνον δήλωσιν τοῦ αἰτοῦντος, ὅτι δέν ἔχει ἴλαβει, οὔτε καί πρόκειται νά ἴλαβῃ οἰανδήποτε ἄλλην δημοσίαν ἢ ἐξ ἄλλου Ἰδρύματος ὑποτροφίαν διά τήν συγκεκριμένην περίοδον.

δ) Βεβαίωσιν ἐγγραφῆς εἰς τήν Σχολήν (διά τοὺς πρωτοετείς φοιτητάς καί σπουδαστάς).

ε) Βεβαίωσιν, ὅτι ἔχουν ἐξετασθῆ ἐπιτυχῶς εἰς ἅπαντα τά μαθήματα τῆς Σχολῆς τῶν ἐκάστου Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους (διά τοὺς ἤδη φοιτητάς καί σπουδαστάς).

2. Τά ἀνωτέρω δικαιολογητικά θά ὑποβάλλωνται εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν μέχρι τῆς ὡς ἄνω καταληκτικῆς ἡμερομηνίας, συνοδευόμενα μέ συστατικὴν ἐπιστολήν τοῦ οἰκείου Ἐφημερίου, ἐμφαίνουσαν τό ὀρθόδοξον χριστιανικόν ἦθος τοῦ ὑποψηφίου.

ἄρθρον 8
Διάρκεια ὑποτροφίας ἢ στεγάσεως

Ὡς ἀρχικὴ διάρκεια τῆς ὑποτροφίας ἢ στεγάσεως ὀρίζεται τό ἐν (1) ἀκαδημαϊκόν ἔτος, δυναμένη νά παραταθῆ, οὐχὶ ὁμως νά ὑπερβῆ τήν καθωρισμένην συνολικὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν διά τήν ἐκάστοτε

Σχολήν. Διά τήν παράτασιν ἢ μή τῆς διαρκείας τῆς ὑποτροφίας ἀποφαίνεται τό Διοικητικόν Συμβούλιον τοῦ Ἰδρύματος.

ἄρθρον 9

Διακοπή Ὑποτροφίας ἢ στεγάσεως

Ἡ ὑποτροφία ἢ ἡ στέγασις διακόπεται ἐφ' ὅσον ὁ ὑπότροφος:

- α) Περαιτώσει τόν χρόνον τῶν σπουδῶν αὐτοῦ.
- β) Διακόψει διά οἰονδήποτε λόγον τās σπουδās αὐτοῦ.
- γ) Δέν παρουσιάζει πρόοδον εἰς τās σπουδās αὐτοῦ.
- δ) Δέν ἐπιδεικνύει τό πρέπον χριστιανικόν ἦθος καί γενικώτερον δέν τηρεῖ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

ἄρθρον 10

Ὑποχρεώσεις ὑποτρόφων

Ὁ κάθε ὑπότροφος ὀφείλει νά ἐπικοινωνῇ ὁ ἴδιος προσωπικῶς καί τακτικῶς μετά τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καί νά ἐνημερώνῃ διά τήν πορείαν καί ἐξέλιξιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπίσης, ἔχει ὑποχρέωσιν νά ἐνημερώνῃ διά πᾶσαν σχετικὴν μεταβολήν. Ὁμοίως, ὑποχρεοῦνται οἱ στεγαζόμενοι εἰς τό διαμέρισμα νά χρησιμοποιοῦν τοῦτο μόνον ὡς κατοικίαν, διατηροῦντες αὐτό εἰς τήν κατάστασιν εἰς τήν ὁποίαν εὐρίσκειτο κατά τήν ἐγκατάστασίν των, νά μή φιλοξενοῦν ἄλλα πρόσωπα, νά εἶναι πάντοτε καθαρόν, νά πληρώνουν ἐγκαίρως καί ἀνελλιπῶς τοὺς λογαριασμοὺς κοινῆς ὠφελείας καί τὰ κοινόχρηστα ἐξοδα καί νά διάγουν ἐν αὐτῷ κοσμίως καί μετά σεμνότητος.

ἄρθρον 11

Πόροι τοῦ Ἰδρύματος

Οἱ πόροι τοῦ Ἰδρύματος προέρχονται:

- α) Ἐκ τόκων.
- β) Ἐκ κρατικῶν καί λοιπῶν ἄλλων ἐπιχορηγήσεων Νομικῶν ἢ Φυσικῶν Προσώπων.
- γ) Ἐκ δωρεῶν ιδιωτῶν.
- δ) Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.
- ε) Ἐξ ἐτησίας δισκοφορίας εἰς τοὺς Ἱεροῦς Ἐνοριακοῦς Ναοὺς, Ἱερᾶς Μονᾶς καί Ἱερά Παρεκκλήσια ἢ Ἐξωκκλήσια τοῦ Δημοτικοῦ Διαμερίσματος Καμποχώρων, καθὼς καί ἐξ εἰσφορᾶς τῶν ὡς ἄνω Ἱερῶν Ναῶν.

στ) Ἐκ διαφόρων λοιπῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι δέν κατονομάζονται εἰς τόν παρόντα Κανονισμόν καί προέρχονται ἀπό χρηστὴν πηγήν.

ἄρθρον 12

Τό Ἰδρυμα ἔχει ἰδίαν σφραγίδα, ἡ ὁποία φέρει εἰς τό κέντρον τήν εἰκόνα τῆς Ἁγίας Ὁσιοπαρθενομάρτυρος Παρασκευῆς καί εἰς δύο ἐπαλληλήλους κύκλους ἀναγράφονται αἱ φράσεις «ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡῶΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ», «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΤΡΟΦΙΩΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΒΑΡΛΑ».

ἄρθρον 13

Τροποποιήσις Διάλυσις

1. Τροποποιήσις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ γίνεται ὑπό τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Προέδρου καί ὁμοφώνου ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐπικυρουμένης ὑπό τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

2. Τό Ἰδρυμα διαλύεται Ἀποφάσει τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καί κατόπιν ὁμοφώνου ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου παρόντος καί τοῦ Προέδρου, ὅταν δέν ἐκπληρῶνει τοὺς σκοποὺς του ἢ καθίσταται ἀνέφικτος ἡ λειτουργία αὐτοῦ, ἐπικυρουμένης ὑπό τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

3. Εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ Ἰδρύματος, τὰ περιουσιακά στοιχεῖα αὐτοῦ περιέρχονται εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν.

ἄρθρον 14

Ὁ παρῶν Κανονισμός ἰσχύει ἀπό τῆς δημοσιεύσεώς του εἰς τήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, δημοσιεύεται δέ καί εἰς τό ἐπίσημον δελτίον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ἄρθρον 15

Κάλυψις δαπάνης

Ἀπό τās διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν.

Ἀθῆναι, 2 Ἀπριλίου 2013

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Διαυθείας Γαβριήλ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἰερσίνης

Ἐχοντες ὑπὲρ ὧν τὰς διατάξεις· α) τῶν ἄρθρων 38 παρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τῶν ἄρθρων 4-7 τοῦ Κανονισμοῦ 230/2012 τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πληρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ

Ἁγίου Γεωργίου Ἰερσίνης,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπὲρ ἀριθ. 230/2012 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἐφημερίων καὶ Διακόνων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἰερσίνῃ τῇ 1ῃ Μαρτίου 2013

† Ὁ Ἰερσίνης ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ποσειδωνῆς καὶ Κιλικισίου

Ἐχοντες ὑπὲρ ὧν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 4-7 τοῦ ὑπὲρ ἀριθ. 230/2012 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἐφημερίων καὶ Διακόνων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν Ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

Ἁγίου Δημητρίου Δαφνοχωρίου,
Ἁγίου Γεωργίου Ἀντιγόνειας,
Ἁγίων Πέτρων καὶ Παύλου Γάβρας,
Ἁγίου Γεωργίου Ἄνω Θεοδωρακίου,
Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Μαυροπληγαῖας,
Ἐψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Χειμαδιοῦ,
Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Παλιτιανοῦ,
Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Σπουργίτη,
Ἐψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Μονοηθίου,
Ἁγίου Γεωργίου Λαοδικηνοῦ,
Ἁγίου Γεωργίου Ἡλιοπόλου,
Ἁγίου Γεωργίου Καρτερῶν,
Προφήτη Ἡλία Ριζανῶν,
Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἁγίου Μάρκου,
Τιμίου Προδρόμου Παροχθίου,

Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου Κάτω Ποταμιᾶς,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κιλικίᾳ τῇ 10ῃ Μαρτίου 2013

† Ὁ Ποσειδωνῆς καὶ Κιλικισίου ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντες ὑπὲρ ὧν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 4-7 τοῦ ὑπὲρ ἀριθ. 230/2012 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἐφημερίων καὶ Διακόνων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ Βόλου,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Βόλῃ τῇ 6ῃ Μαρτίου 2013

† Ὁ Δημητριάδος ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σερρών καὶ Νιγρίτης

Ἐχοντες ὑπὲρ ὧν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 4-7 τοῦ ὑπὲρ ἀριθ. 230/2012 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἐφημερίων καὶ Διακόνων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ἁγίου Σπυρίδωνος Σερρών,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Σέρραις τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 2013

† Ὁ Σερρών καὶ Νιγρίτης ΘΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

*Ἑόρτια ἐκδήλωση
γιά τήν ἐβδομάδα Ἱερατικῶν Κλίσεων*

Μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑβδομάδος τῶν Ἱερατικῶν Κλίσεων (Γ' ἐβδομάδα Νηστειῶν 1-7.04.2013) τό Σάββατο 6 Ἀπριλίου ἐ.ἔ. πραγματοποιήθηκε, στή Ριζάρειο Ἐκκλησιαστική Σχολή στό Χαλάνδρι, ἑόρτια ἐκδήλωση.

Στά πλαίσια τῆς ἐκδηλώσεως ἐτελέσθη Θεία Λειτουργία στόν Ναό τῆς Ριζαρείου, ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σισανίου καί Σιατίστης κ. Παῦλο, παρουσίᾳ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, τοῦ Προέδρου τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λαρίσης κ. Ἰγνατίου καί τῶν Μελῶν τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσως καθώς καί ἀντιπροσωπείας Καθηγητῶν καί Ἱεροσπουδαστῶν ἀπό ὅλα τά Ἐκκλησιαστικά Σχολεῖα.

Ἐπίσης, ὁ Μακαριώτατος βράβευσε τοὺς Ἱεροσπουδαστές πού πρῶτευσαν (βραβεῖο προόδου καί χρηματικό βραβεῖο).

(Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος)

*Τό Γραφεῖο Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων
ἐπισκέφθηκε τήν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας*

Ἰδιαίτερη τιμή καί εὐλογία ἐπιφυλάχθηκε στήν ἐπίσημη Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ τήν συμμετοχή τῆν Παρασκευή 22 Μαρτίου 2013, τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Σπυρίδωνος Κατραμάδου, Γραμματέως τοῦ Συνοδικοῦ Γραφείου Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων, ὡς συλλειτουργοῦ, στήν Προηγιασμένη Πατριαρχική Θεία Λειτουργία, πού μέ κατάλυξη καί εὐλάβεια τέλεσε ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης Μόσχας καί πασῶν τῶν Ρωσιῶν κ. Κύριλλος, στόν Καθεδρικό Ναό τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀνάμεσα σέ πλῆθος πιστῶν.

Ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης Μόσχας καί πασῶν τῶν Ρωσιῶν κ. Κύριλλος κατά τήν ὥρα τοῦ «κοινωνικοῦ» δέχθηκε τά μέλη κ. Βασίλειο Τζέροπο καί κ. Χρῆστο Πετρέα, τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ

Συνοδικοῦ Γραφείου Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού ὑπέβησαν καθηκόντως τά σέβη τους.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Γραμματεὺς μετέφερε τίς ἀδελφικές εὐχές τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, ἐνημέρωσε γιά τήν συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στήν Διεθνή Ἐκθεση Τουρισμοῦ ΜΙΤΤ 2013 καί προσέφερε πεπαλαιωμένο ἐκκλησιαστικό οἶνο γιά νά χρησιμοποιηθεῖ συμβολικά στήν Πατριαρχική Θεία Λειτουργία τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης Μόσχας καί πασῶν τῶν Ρωσιῶν κ. Κύριλλος, ἀποδεχόμενος τίς εὐχές τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τό συμβολικό δῶρο, ἐξέφρασε τήν χαρά του γιά τήν παρουσία τῆς Ἀντιπροσωπείας, τόνισε τήν θετική σημασία τῆς ἐπίσκεψης καί ἐπεσήμανε ὅτι «πρέπει νά πυκνώσουμε ἀκόμη περισσότερο τίς μεταξύ μας σχέσεις καί ἐπικοινωνίες, ἰδιαίτερα σήμερα πού οἱ ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες καί οἱ χριστιανικές χώρες δοκιμάζονται». Ὁ Πατριάρχης προσκάλεσε τήν Ἀντιπροσωπεία, μετά τήν λήξη τῆς Θείας Λειτουργίας, νά παρακαθήσει καί στήν ἐπίσημη, λιτή καί νησιτήσιμη, Πατριαρχική Τράπεζα.

Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

*Ἐπιστημονικό Συνέδριο
γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν*

Στή Θεσσαλονίκη, τή Δευτέρα καί τήν Τρίτη 11-12 Μαρτίου 2013, πραγματοποιήθηκε τό Πανελλήνιο Ἐπιστημονικό Συνέδριο τῶν Θεολόγων μέ θέμα: Τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν: Προβληματισμοί Ἐπισημάνσεις - Προτάσεις. Τό Συνέδριο διοργανώθηκε ἀπό τό Ἐργαστήριο Παιδαγωγικῆς καί Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ὑπό τήν αἰγίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ἡ τοπική Ἐκκλησία συνέδραμε οὐσιαστικά σέ ὅλες τίς διαδικασίες τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐπίσημη ἔναρξη ἔγινε στήν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ ΑΠΘ, ὅπως καί ἡ

πρώτη Συνέδρια. Οί έπόμενες τρεῖς, σύμφωνα μέ τό Πρόγραμμα, πραγματοποιήθηκαν στήν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Ἐπισκοπείου, μέ εἴκοσι τρεῖς (23) εἰσηγήσεις.

Ἐπίσης εἰσηγήσεις τοῦ Συνεδρίου προέκυψε σοβαρός καί οὐσιαστικός προβληματισμός, ὡς πρός τήν κατεύθυνση τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδύσεως στήν Ἑλλάδα, ὅπως αὐτή διαμορφώνεται μέσα ἀπό τό περιεχόμενο καί τήν ἐν γένει παιδαγωγική καί θεολογική ταυτότητα τοῦ προτεινομένου Προγράμματος Σπουδῶν, πού ἐφαρμόζεται πιλοτικά σέ σχολεῖα τῆς Α΄/θμίου καί Β΄/θμίου Ἐκπαιδύσεως ἀπό τό 2011, ἀλλά καί μέσα ἀπό τά προβλήματα πού δημιουργεῖ τό ζήτημα τῶν ἀπαλλαγῶν ἀπό τό Μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν.

Ἐπίσης ἀπό τήν μελέτη καί κριτική τοῦ ὑπό δόκιμη προταθέντος Προγράμματος Σπουδῶν πού περιελήφθη στίς εἰσηγήσεις τοῦ Συνεδρίου, διαπιστώθηκε ὅτι τό Πρόγραμμα αὐτό πρέπει νά ἀποσυρθεῖ, μέ τό σκεπτικό ὅτι τά προβλήματα πού παρουσιάζει εἶναι δομικά καί δέν ἐπιδέχονται διορθώσεις ἢ οὐσιαστικές παρεμβάσεις.

Ἐπίσης ἀπό τό Συνέδριο ἐπίσης προέκυψε ἡ ἀνάγκη συντάξεως ἑνός νέου Προγράμματος γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, μέ τήν συμμετοχή τῆς Πολιτείας, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολογῶν καί ἄλλων ἀρμοδίων καί εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν παραγόντων. Τό νέο Πρόγραμμα θά πρέπει νά εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό κάθε εἶδους σκοπιμότητες, οἷοιδήποτε χαρακῆρα, πού στή σύγχρονη κρίσιμη ἐποχή γιά τήν παιδεία καί τόν πολιτισμό μας δημιουργοῦν σημαντικά προβλήματα.

Ἱερά Μητρόπολις Χαλκίδος

Σύναξη Ἀναγνωστῶν καί ὑποψηφίων Κληρικῶν

Τήν Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, 7 Ἀπριλίου 2013, ὅπως κάθε χρόνο, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος, προσκάλεσε σέ Σύναξη τοὺς Ἀναγνώστες καί Ὑποψηφίους Κληρικούς τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Χαλκίδος, Ἰστιάας καί Βορείων Σποράδων, οἱ ὅποιοι προέρχονταν ἀπό ὅλο τό μήκος καί πλάτος τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως.

Τό πρῶτο καί κύριο μέρος τῆς Συνάξεως ἦταν τό Ἀρχιερατικό συλλεῖτουργο, τό ὁποῖο τελέσθηκε,

προεξάρχοντας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χαλκίδος κ. Χρυσόστομου, μέ τή συμμετοχή τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Φλωρίνης Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Μπαρδάκα καί Κληρικῶν τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως, στόν Ἱερό Ναό Ἁγίου Νικολάου Χαλκίδος, μέ τή συμμετοχή πυκνοῦ ἐκκλησιάσματος, στήν ὁποία διηκόνησαν οἱ Ὑποψήφιοι Κληρικοί, εἴτε στό Ἱερό Βῆμα, εἴτε βοηθώντας τοὺς δύο Χορούς τῶν Ἱεροψαλτῶν τοῦ Ναοῦ κ. Σπυρίδωνος Σιμιτζῆ καί κ. Δήμου Τσίμπου.

Κατά τή διάρκεια τοῦ Κοινωνικοῦ ἀναγνώσθηκε ἀπό τόν Πρωτοσύγκελλο π. Νικόδημο Εὐσταθίου ἡ σχετική Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεράς Συνόδου περί τῶν Ἱερατικῶν Κλίσεων, ἐνῶ πρῖν τήν Ἀπόλυση ὁμίλησε δι' ὀλίγων ὁ Μητροπολίτης Χαλκίδος.

Ἱερά Μητρόπολις Πειραιῶς

Συμπλήρωση Εἰκοσαετίας τοῦ Συνδέσμου Ἐπιστημόνων Πειραιῶς

Μέ ἀφορμή τή συμπλήρωση 20 χρόνων ἀπό τήν ἱδρυσή του, ὁ Σύνδεσμος Ἐπιστημόνων Πειραιῶς, ὁργάνωσε καί πραγματοποίησε τήν Κυριακή 17 Φεβρουαρίου, στήν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Ἁγ. Τριάδος Πειραιῶς ἐορταστική ἐκδήλωση, στό πλαίσιο τοῦ προγράμματος τῆς ὁποίας τιμήθηκαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιος γιά τήν καταλυτική συμβολή του στήν ἱδρυση, στήν ἱστορία καί πορεία τοῦ Συνδέσμου Ἐπιστημόνων Πειραιῶς καί ἡ ὁμότιμη καθηγήτρια τῆς Ὁρθοδοτικῆς στήν Ὀδοντιατρική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μερόπη Σπυροπούλου, γιά τήν ἐπιστημονική, ἀκαδημαϊκή, πολιτική καί κοινωνική τῆς προσφορά.

Μίλησαν ὁ πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. κ. Παναγιώτης Χαρατζόπουλος, ὁ κ. Ἡλίας Λιαμῆς, θεολόγος καί μουσικός, πρόεδρος τῆς Συνοδικῆς Ὑποεπιτροπῆς Καλλιτεχνικῶν Ἐκδηλώσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καί ὁ κ. Ἰωάννης Φακίτσας, γναθοπροσωπικός χειρουργός, πρ. πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συνδέσμου Ἐπιστημόνων Πειραιῶς. Τέλος, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πειραιῶς κ. Σεραφεῖμ προσφώνησε τοὺς τιμωμένους καί προσέφερε τίς ἀναμνηστικές-τιμητικές πλακέτες. Τό πρόγραμμα τῆς ἐκδηλώσεως ὁλοκληρώθηκε μέ ἐκκλησιαστικούς ὕμνους καί χορωδιακά τραγούδια ἀπό τήν χορωδία Ἁγ. Βασιλείου Πειραιῶς.

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ

Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον

*Ἀνακοινωθέν τοῦ Οἰκονομικοῦ Πατριάρχου
γιά τόν νέο Πάπα (14.3.2013)*

«Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος ἐπί τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκλογῆς τῆς Α. Ἀγιότητος τοῦ νέου Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου Α΄ ἀπέστειλεν αὐτῷ θερμόν συχαρητήριον Μήνυμα ἐδὲν ὅπως ἡ θητεία του ἐπί τοῦ παπικοῦ θρόνου συμβάλῃ εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ τετραγαμένου κόσμου, τὴν ἀνακούφισιν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πασχόντων, ὡς καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ διαλόγου ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν».

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης παρέστη σὴν Ἐνθρόνισιν τοῦ Πάπα Φραγκίσκου Α΄. Τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐκπροσώπησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Διονύσιος.

Ἐκκλησία τῆς Κύπρου

Ἀνακοινωθέν γιά τὴν οἰκονομικὴ κρίσιν

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου συνήλθε τὴν Τρίτην, 2 Ἀπριλίου 2013, σὲ ἔκτακτιν συνεδρία, ὑπὸ τὴν προεδρία τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου, ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικά μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίσιν τὴν ὁποία διέρχεται ἡ πατρίδα μας καὶ μελέτησε διάφορους τρόπους συμπαράστασις πρὸς τὸ δοκιμαζόμενον πλήρωμά της.

Ἐπεσήμανε ὅτι ἡ κρίσιν εἶναι πρωτίστως ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ. Ἡ οἰκονομικὴ κρίσιν ἦλθε ὡς ἐπακόλουθον τῆς αὐτονομίας μας ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τῆς προσκόλλησός μας σὴν ὕλην.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος καλεῖ, ὡς ἐκ τούτου, τὸ Χριστεπώνυμο πλήρωμα σὲ πνευματικὴ ἀνάληψη, μετάνοια, ἐργήγορση καὶ συνεχῆ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεόν, γιὰ τὴν ἡ κρίσιν δὲν ἀντιμετωπίζεται μόνον μὲ οἰκονομικοὺς ὁρους.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπεδέχθη εἰσήγησιν τοῦ Μητροπολίτου Κύπρου κ. Νικηφόρου καὶ θὰ τελέσει

τὸ Σάββατον 13, πρὸς τὴν Κυριακὴν 14 Ἀπριλίου, ὁλονύκτια ἀγρυπνία σὴν κεντρικὴ Ἱερά Μονὴ Κύπρου, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου καὶ συμπαραστατουμένου ἀπὸ μέλη τῆς Ἱεράς Συνόδου, καλεῖ δέ, τὸ Χριστεπώνυμο πλήρωμα νὰ συμμετάσχει ἀθρόα.

Παραλλήλως, ἡ Ἱερά Σύνοδος καταδίκασε, μὲ βδελυγμία, τίς ἀήθεις ἐνέργειες πολλῶν κρατικῶν, πολιτειακῶν καὶ τραπεζικῶν ἰθυνόντων, οἱ ὁποῖοι ἐνεργώντας πρὸς ἴδιον ὄφελος, ὀδήγησαν τὴν οἰκονομίαν τοῦ τόπου σὲ σημερινὸ ἀξιοθρήνητον ἐπίπεδον.

Καλεῖ ὅλους αὐτούς ὅπως, συναισθανόμενοι τὴν βλάβην πού ἐπέφεραν στοὺς συνανθρώπους τους, ἀλλὰ καὶ σὴν πατρίδα μας, τῆς ὁποίας καταρράκωσαν τὴν ἀξιοπρέπεια, ἐπανορθώσουν ἔμπρακτα τὸ κακὸ πού διέπραξαν.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἀμείλικτη καὶ ἡ ὁποία διαμνύει ὅτι «ἠγάπησαν κατάραν καὶ ἤξει αὐτοῖς» (Ψάλμ. 108, 17)· εἶναι καὶ ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἰκανοποιηθεῖ γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ καὶ τὸ περὶ δικαίου αἴσθημα τοῦ λαοῦ.

Τὴν Ἱερά Σύνοδον ἀπασχόλησε, ἐπίσης, ἡ στάσις τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐταίρων τῆς Κύπρου, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἀπαιτούμενη ἀλληλεγγύην, ἢ ἔστω, κατανόησιν, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐπέδειξαν πρωτόγνωρ καὶ ἀπρόσμενη ἐχθρότητα καὶ πρωτάκουστη ἐκδικητικὴ σὴν περίπτωσίν μας.

Εἶναι κατάδηλον, πλέον, ὅτι κάθε χώρα σὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσιν ἐπιδιώκει τὰ συμφέροντά της, χωρὶς νὰ ὀρρωδεῖ μπροστὰ σὲ τὴν χρησιμοποιοῦμενες μεθόδους γιὰ τὴν ἐπίτευξίν τους.

Ὅπως μεθοδεύονται, ὅμως, τὰ πράγματα εἶναι καὶ ὁρατὸς καὶ ψηλαφητὸς ὁ κίνδυνος γιὰ ἐπιχειρούμενον ἔλεγχον τῶν ἐνεργειακῶν ἀποθεμάτων τῆς Κύπρου καὶ γιὰ πιέσεις πρὸς ἐπιβολὴν ἀπαράδεκτης λύσις σὲ τὸ ἐθνικὸν μας θέμα.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐκφράζουσα ὁλόκληρον τὸν Κυπριακὸν λαόν, τὸ Χριστεπώνυμο πλήρωμά της, διακηρύττει πρὸς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐλπύ-

ζουν πώς οί οικονομικές δυσχέρειες θά μᾶς ἀναγκάσουν σέ ἐκπτώσεις στίς ἐπιδιώξεις μας γιά δίκαιη λύση τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματός μας, ὅτι ματαιοπονοῦν.

Στήν Ἱστορία μας, ὡς Ἕλληνες, βρεθήκαμε καί σέ χειρότερες καταστάσεις καί ὁμως μεγαλοουργήσαμε. Γιατί ξέρουμε νά ἱεραρχοῦμε τίς ἀξίες καί νά θέτουμε προτεραιότητες στή ζωή μας. Καί ἡ πατρίδα εἶναι γιά μᾶς, μετά τόν Θεό, ἡ πρώτη μας προτεραιότητα.

Στίς κρίσιμες καί καθοριστικές αὐτές γιά τό μέλλον τῆς πατρίδας μας ὥρες, καλοῦμε τό λαό μας νά ὑποστηρίζει τήν ἐπιτοπία παραγωγή, τοὺς δέ ἐργοδότες ὅπως ἀξιοποιοῦν τό ἐργατικό δυναμικό τῆς πατρίδας μας.

Ἐκφράζοντας καί τήν εὐαρέσκειά της γιά τήν ἀξιοθαύμαστη ἀλληλεγγύη πού ἐπέδειξε ὁ λαός μας, ἡ Ἱερά Σύνοδος τόν καλεῖ σέ ἀρραγῆ ἐνότητα καί ὁμοψυχία καί τόν προτρέπει νά μήν καμφθεῖ πρό τῶν δυσκολιῶν.

Μέ ὑπομονή καί ἐπιμονή, ἐνισχυόμενοι ἀπό τήν Ἱστορία καί τοὺς προγόνους μας καί μέ πίστη στόν Θεό, θά ξεπεράσουμε τίς δυσκολίες.

Μποροῦμε, μάλιστα, ἀπό τήν περιπέτειά μας αὐτή νά παιδαγωγηθοῦμε ὡς πρός τήν ὀρθή ἀντικρουση τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς μας.

Ἐνός σκοποῦ πού νά βασίζεται στό «εἶναι» τοῦ ἀνθρώπου καί νά ἐπιδιώκει τήν ὀλοκλήρωσή του, καί ὄχι στό «ἔχειν» τοῦ ἀνθρώπου καί τίς ὕλικές ἀπολαύσεις.

Ἐγγλικανική Κοινωνία

Ἡ Ἐνθρόνιση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας

Ἡ πανηγυρική τελετή ἐνθρονίσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Justin Welby πραγματοποιήθηκε στίς 21 Μαρτίου 2013 στόν μεσαιωνικό Καθεδρικό Ναό Καντερβουρίας, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη στή θέση ἐνός παλαιότερου Ναοῦ, θεμελιωμένου ἀπό τόν Αὐγουστῖνο Καντερβουρίας τό ἔτος 597.

Παρέστησαν ὁ Πρίγκιπας τῆς Οὐαλίας Κάρολος μέ τή δούκισσα τοῦ Κόρνγουελ Καμίλλα, ὁ Πρωθυπουργός τῆς Μεγάλης Βρετανίας Ντάβιντ Κάμερον, ἀνώτατοι ἀξιωματοῦχοι, ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καί πολλοί προσκεκλημένοι ἀπό διάφορες χῶρες τοῦ κόσμου.

Τῆς ἐνθρονίσεως προηγήθηκε μία μακρά διαδικασία διαβουλεύσεων μέ ἀποτέλεσμα στίς 9 Νοεμβρίου 2012 νά ἀνακοινωθεῖ ἡ ἐκλογή τοῦ Ἐπισκόπου Ντάρεμ Justin Welby στή θέση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας. Ἡ ἐπόμενη κίνηση ἦταν ἡ ἐκλογή του ἀπό τό κολλέγιο κληρικῶν τοῦ Ἱεροῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ ὡς δείγμα ἀποδοχῆς ἀπό τόν κληρο καί τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἀνάληψη καθκόντων πραγματοποιήθηκε στίς 4 Φεβρουαρίου 2013 κατά τήν πανηγυρική τελετή στόν Καθεδρικό Ναό Ἁγίου Παύλου Λονδίνου, ἐνῶ ἡ ἐνθρόνιση τῆς 21ης Μαρτίου 2013 στόν Ἱερό Ναό Καντερβουρίας σηματοδοτεῖ τήν ἀρχή τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς θητείας του.